RAHANDUSMINISTEERIUM

RIIGI EELARVE-STRATEEGIA 2027-2030

Koostaja: Rahandusministeerium

Tallinn, 2026

Sisukord

Sissejuhatus 5

1. Vabariigi Valitsuse prioriteedid 10

2. Tulemusvaldkonnad 12

2.1 Sotsiaalne ja tööalane heaolu 13

2.1.1 Laste ja perede programm 19

2.1.2 Tööturuprogramm 20

2.1.3 Vanemaealiste programm 21

2.1.4 Sotsiaalhoolekandeprogramm 22

2.1.5 Soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise programm 24

2.2 Tervis 26

2.2.1 Tervisekäitumise programm 29

2.2.2 Keskkonnatervishoiu programm 30

2.2.3 Tervishoiu programm 31

2.3 Haridus ja noored 33

2.3.1 Haridus- ja noorteprogramm 38

2.4 Eesti keel 41

2.4.1 Keeleprogramm 43

2.5 Kliima, energeetika ja elurikkus 45

2.5.1 Keskkonnahoidliku arengu ja kliimapoliitika programm 52

2.5.2 Energeetika, maavarade ja välisõhu programm 53

2.5.3 Elurikkuse, metsanduse ja keskkonnakorralduse programm 56

2.6 Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus 58

2.6.1 Teadussüsteemi programm 62

2.6.2 Teadmussiirde programm 64

2.6.3 Ettevõtluskeskkonna programm 68

2.7 Põllumajandus ja kalandus 71

2.7.1 Biomajanduse programm 78

2.7.2 Toiduohutuse programm 79

2.8 Elukeskkond, liikuvus ja merendus 82

2.8.1 Elukeskkonna ja ringmajanduse programm 90

2.8.2 Mere ja vee programm 92

2.8.3 Transpordi ja liikuvuse programm 94
2.8.4 Maa ja ruumiloome programm 96
2.8.5 Regionaalarengu programm 98
2.8.6 Ühistranspordi programm 101
2.9 Digiühiskond 102
2.9.1 Digiühiskonna programm 105
2.10 Riigivalitsemine 107
2.10.1 Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programm 110
2.10.2 Riigi rahandus ja finantspoliitika programm 112
2.10.3 Halduspoliitika programm 115
2.10.4 Arhiivindusprogramm 117
2.11 Õigusriik 119
2.11.1 Õigusriigi programm 121
2.12 Siseturvalisus 124
2.12.1 Turvalise elukeskkonna programm 130
2.12.2 Kriisikindla ühiskonna programm 132
2.12.3 Sisejulgeoleku programm 133
2.12.4 Rahvastiku halduse programm 136
2.12.5 Siseturvalisuse toetamise programm 138
2.13 Välispoliitika 141
2.13.1 Välispoliitika programm 146
2.14 Julgeolek ja riigikaitse 148
2.14.1 Sõjalise riigikaitse ja heidutuse programm 154
2.15 Kultuur ja sport 158
2.15.1 Kultuuriprogramm 163
2.15.2 Spordiprogramm 165
2.16 Sidus ühiskond 166
2.16.1 Lõimumisprogramm 169
2.16.2 Kogukondlik Eesti programm 171
2.16.3 Erakondade rahastamise programm 173
3. Fiskaalraamistik 174
3.1 Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid 174
3.1.1 Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ning võrdlus eelmise riigi eelarvestrateegiaga 175

3.1.2 Maksupoliitilised eesmärgid 176
3.2 Tulu- ja kulumeetmed 176
3.3 Valitsussektori eelarvepositsioon 178
3.3.1 Valitsussektori tulud ja kulud 183
3.3.2 Keskvalitsuse eelarvepositsioon 186
3.3.2.1 Riigieelarve tulud 187
3.3.2.2 Riigieelarve kulud ja investeeringud 189
3.3.3 Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon 190
3.3.4 Sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon 192
3.4 Maksupoliitika 195
3.4.1 Üldine maksukoormus 195
3.4.2 Efektiivne maksumäär 196
3.4.3 Maksukulu 197
3.5 Valitsussektori finantseerimine 199
3.5.1 Rahavoog ja netopositsioon 199
3.5.2 Valitsussektori võlakoormus 200
3.5.3 Valitsussektori likviidsete finantsvarade areng 203
3.6 Pikaajaline jätkusuutlikkus 204
3.6.1 Riigi rahandusprognoos 204
3.6.2 Kliimamuutusest tulenevad fiskaalriskid 206
3.7 Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes 211
Lisad 216
Lisa 1. Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs 216
Lisa 2. Riigi eelarvestrateegia 2027-2030 rahastamiskava (tuhat eurot) 226
Lisa 3. Ülevaade RES 2027-2030 meetmetest riigieelarvelistele asutustele põhiseaduslike institutsioonide ja valitsemisalade lõikes (mln eurot) 230
Lisa 4. Riigi eelarvestrateegias planeeritud investeeringute ja investeeringutoetuste 4-aastane kava (tuhat eurot) 234
Lisa 5. EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadava tulu kasutamine 239

Sissejuhatus

Riigi eelarvestrateegia olemus

Riigi eelarvestrateegia (eelarvestrateegia) määrab riigi eelarvepoliitika põhisuunad ning kajastab koos rahastamiskavaga Vabariigi Valitsuse eesmärke, mida eelarvestrateegia nelja-aastasel perioodil kavatsetakse ellu viia.

Eelarvestrateegia toob kokku valdkondlikud ja eelarvepoliitilised eesmärgid ning seostab need makromajandus- ning rahandusprognoosidel põhinevate rahaliste võimalustega. Fiskaalpoliitilised valikud avaldavad mõju riigi majanduspoliitikale. Käesolev 2027–2030 eelarvestrateegia lähtub 2026. aasta suvisest majandusprognoosist.

Eelarvestrateegiat uuendatakse igal aastal – vajadusel täpsustatakse kolme eelseisva aasta eesmärke ja plaane ning täiendatakse ühe aasta võrra. Nii kohandatakse keskpika perioodi plaane pidevalt muutustega majanduses, fiskaalkeskkonnas ja erinevates tegevusvaldkondades.

Eelarvestrateegia koostamine ja uuendamine

Eelarvestrateegiaga seotud strateegilised arengudokumendid on valdkondlikud arengukavad ja arengukava elluviimiseks koostatud nelja-aastased programmid. Tulemusvaldkonnad on ühtselt kasutusel nii strateegilises planeerimises kui finantsjuhtimises eesmärgiga paremini seostada valdkondlikke arengukavasid eelarvestrateegiaga ja eelarvega. Seetõttu on eelarvestrateegias toodud info tulemusvaldkondade kohta ning alates 2020. aastast on rahastamiskava koostatud tulemusvaldkondade ja programmide lõikes. Aastane eelarve on võrreldes eelarvestrateegiaga oluliselt detailsem.

Ministeeriumid täiendavad programme igal aastal ühe aasta võrra, tagades strateegilises planeerimises minimaalselt nelja-aastase perspektiivi. Täiendamise aluseks on eelmise aasta programmide tulemused, sel ajal kehtiv eelarvestrateegia ning valdkonna arengukavas kokku lepitud strateegilised eesmärgid ja mõõdikud järgmiseks neljaks aastaks.

Eelarvestrateegia koostamiseks esitavad Riigikantselei ja ministeeriumid Rahandusministeeriumile selleks vajalikud andmed ja info, sh valitsemisalade vastutusvaldkondadesse jäävad programmi(de) kavandid koos aruandluse ja rahastamiskavaga, juriidilise isiku finantsplaani(d), teave järgmisel eelarveaastal jõustuvate õigusaktide eelnõude kohta ja õigusaktide rakendamisega seotud lisataotlused. Valdkonna minister sai soovi korral tuua eelarveläbirääkimistel välja ka valdkonna lisavajadused.

Käesoleva aasta nominaalne eelarvepuudujääk ulatub eelarvestrateegia otsuseid arvestades 4,2%-ni SKP-st, mis on 2026. aasta eelarvega võrreldes pisut väiksem defitsiit. Parem eelarvepositsioon tuleneb nii veidi paranenud majandusprognoosist kui ka eelarvestrateegia meetmetest, mis suurendasid nii tulusid kui vähendasid kulusid. Järgmiseks aastaks on Vabariigi Valitsus seadnud eesmärgiks vähendada puudujääki 4%-ni SKP-st. Osaliselt jäetakse

investeeringuid ära või lükatakse neid edasi. Kolm keskset prioriteeti on hoida Eesti kaitstud ja kriisikindlana, anda majanduskasvule uut hoogu ning suurendada inimeste heaolu ja kindlustunnet. Tulusid suurendab vanglarent. 2030. aasta lõpuks väheneb nominaalne puudujääk 3,4%-ni SKP-st, mis võimaldab hakata pidurdama võlakoormuse kiiret kasvu. Eelarve struktuurne puudujääk ulatub 2026. aastal 4,1%-ni SKP-st ja väheneb nominaalse puudujäägi vähenemise tulemusel 2027. aastal 3,9%-ni SKP-st.

Vastavalt riigieelarve seadusele kinnitab Vabariigi Valitsus eelarvestrateegia hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust. Riigieelarve seaduse § 34^1 alusel esitab Vabariigi Valitsus eelarvestrateegia Riigikogule. Riigi eelarvestrateegia esitati Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks 28.09.2026.

Põhiseaduslike institutsioonide eelarvetaotlused

Vastavalt riigieelarve seaduse §38 lõikele 2^1 esitavad põhiseaduslikud institutsioonid oma eelarve projekti ning eelarveaastale järgneva kolme aasta finantsprognoosi 1. juuniks Rahandusministeeriumile ja Riigikogu rahanduskomisjonile. Vastavalt riigieelarve seadusele menetleb põhiseaduslike institutsioonide lisataotlusi Riigikogu rahanduskomisjon. Taotluses tuleb ära näidata ja põhjendada eelarve muudatused võrreldes eelmise perioodiga. Rahanduskomisjon kinnitab põhiseaduslike institutsioonide eelarvemahud pärast suvise majandusprognoosiga tutvumist, mis tähendab, et komisjon on end kurssi viinud majanduse ja riigi rahanduse olukorraga, sealhulgas tulude ja kulude prognoosi ning riigieelarve tasakaalu näitajatega.

Riigieelarve ja eelarvestrateegia koostamisel esitasid Riigikohus, Riigikontroll, Riigikogu Kantselei, Vabariigi Presidendi Kantselei ja Õiguskantsleri Kantselei rahanduskomisjonile lisavahendite taotlusi kokku 45,17 mln eurot kogu eelarvestrateegia perioodi kohta. Rahanduskomisjon kiitis heaks 10,74 mln euro eest lisataotlusi:

- Riigikohtule 0,64 mln eurot;
- Vabariigi Presidendi Kantseleile 2,46 mln eurot;
- Riigikogu Kantseleile 5,89 mln eurot;
- Õiguskantsleri Kantseleile 0,88 mln eurot;
- Riigikontrollile 0,87 mln eurot.

Täpsem kulude sisu on toodud lisas 3.

Riigi strateegilise- ja finantsjuhtimise arendused

Rahvusvaheliste hinnangute kohaselt on Eesti viimastel aastatel liikunud riigieelarve kvaliteedi parandamisel õiges suunas. Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF-i), Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) ja Euroopa Komisjoni tähelepanekud kinnitavad, et viimastel aastatel on loodud tugevam raamistik: arendatud on tulemus- ja tegevuspõhist eelarvestamist,

parandatud eelarveinfo kättesaadavust, juurutatud kuine kulude jälgimise süsteem ning tugevdatud seoseid eelarveraamistiku, valdkondlike eesmärkide ja tulemusinfo vahel. Nende hinnangul ei ole järgmine fookus üksnes raamistiku täiendamisel, vaid selle järjepideval kasutamisel eelarveotsustes. Senisest enam tuleb koostada valitsemisalade üleseid ja temaatilisi tõhustamiskavasid, et rahvusvaheliselt tunnustatud raamistik jõuaks selgemalt eelarveotsustesse ning toetaks riigi raha suunamist tegevustesse, mille mõju, tulemuslikkus ja rahastamisvajadus on paremini põhjendatud. Selleks jätkatakse eelarverevisjoni ja tõhustamiskavade koostamisega ning uue riigieelarve infosüsteemi ERIS, kui terviklikku eelarvestamise ja finantsanalüüsi toetava tööriista, juurutamisega. Samuti jätkatakse riigieelarve seaduse ja rakendusaktide ajakohastamist, sh arvestuspõhimõtete, omatulude, investeeringute, seire- ja planeerimistsükli ning eelarve täitmise kontrolli selgemat reguleerimist. Eesmärk on, et riigieelarve oleks paremini seostatav riigi eesmärkide ja tulemustega ning et eelarveotsused oleksid otsustajatele ja avalikkusele arusaadavamad, läbipaistvamad ja terviklikumad. Jätkatakse eelarveandmete kättesaadavuse ja arusaadavuse parandamisega, avalikustades andmeid eelarve üks-lehtedel, eelarve juhtimislaual ja eelarve täitmise juhtimislaual, kodanikueelarves ja Riigikogu eelarve andmebaasis ning on loodud Eelarvelabor.ee, mille eesmärgiks on aidata mõista riigi ees seisvaid eelarve võimalusi ja koostada soovi korral oma riigieelarve.

Eelarverevisjon

Riigieelarve revisjoni kava kiideti heaks 31.08.2023 valitsuskabineti nõupidamisel. Revisjoni eesmärk on riigi eelarvevahendite tõhus kasutus – tagada, et riik pakub eesmärkidest lähtuvalt asjakohaseid teenuseid ja tegevusi ning teeb seda optimaalsete kuludega. Samuti kujundatakse revisjoni käigus välja püsivad protsessid ja instrumendid riigi kulutuste eesmärgipärasuse ja tõhususe regulaarseks hindamiseks. 2026. aastal Justiits- ja Digiministeeriumi, Kliimaministeeriumi, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ning Välisministeeriumi valitsemisalades läbi viidud nulleelarve projekti tõhustamisettepanekud kajastuvad käesoleva eelarvestrateegia rahastamiskavas[1]. 2027. aastal viiakse nulleelarve projekt läbi Kaitseministeeriumi valitsemisalas ning alustatakse varasematel aastatel riigi eelarvestrateegias otsustatud meetmete ex-post seire ja analüüsiga. Lisaks otsustas Vabariigi Valitsus käivitada horisontaalsed tõhustamiskavad indekseeritud ja püsikulude ning riigilõivude süsteemi ja tasumäärade teemadel.

2027–2030 eelarvestrateegia ülesehitus, erinevused võrreldes 2026–2029 eelarvestrateegiaga

Dokumendi esimeses osas on toodud Vabariigi Valitsuse prioriteedid, teises osas tulemusvaldkondade ja programmide lühiülevaated koos valdkondi iseloomustavate eesmärkide ja mõõdikutega ning nelja aasta olulisemate tegevustega. Tulemusvaldkondade ja

[1] Pikemalt saab 2025/2026 läbi viidud eelarverevisjoni tulemustest lugeda 2027. a riigieelarve seletuskirja lisast 6.

programmide rahastamiskavad on esitatud koondtabelina lisas 2. Vabariigi Valitsus otsustas 30.04.2026 kolme tulemusvaldkonna nimetuse muutmise.

Tabel 1. Tulemusvaldkonnad riigi eelarvestrateegias 2027–2030

Valitsemisala	RES tulemusvaldkonnad 2027-2030
Haridus- ja Teadusministeerium	Haridus ja noored
	Eesti keel
	Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus
	Riigivalitsemine
Justiits- ja Digiministeerium	Õigusriik
	Digiühiskond
Kaitseministeerium	Julgeolek ja riigikaitse
Kliimaministeerium	Elukeskkond, liikuvus ja merendus
	Kliima, energeetika ja elurikkus
Kultuuriministeerium	Kultuur ja sport
	Sidus ühiskond
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	Sotsiaalne ja tööalane heaolu
	Elukeskkond, liikuvus ja merendus
	Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus
Rahandusministeerium	Riigivalitsemine
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	Põllumajandus ja kalandus
	Elukeskkond, liikuvus ja merendus
Siseministeerium	Siseturvalisus
	Sidus ühiskond
Sotsiaalministeerium	Sotsiaalne ja tööalane heaolu
	Tervis
Välisministeerium	Välispoliitika
Riigikantselei	Riigivalitsemine

Tabel 2. 2026–2029 ja 2027–2030 riigi eelarvestrateegia tulemusvaldkondade võrdlus

2026–2029 riigieelarve tulemusvaldkondade jaotus	2027–2030 riigieelarve tulemusvaldkondade jaotus
Riigivalitsemine	Riigivalitsemine
Eesti keel ja eestlus	Eesti keel
Tark ja tegus rahvas	Haridus ja noored
Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus	Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus
Õigusriik	Õigusriik
Digiühiskond	Digiühiskond
Julgeolek ja riigikaitse	Julgeolek ja riigikaitse
Kliima, energeetika ja elurikkus	Kliima, energeetika ja elurikkus
Sidus ühiskond	Sidus ühiskond
Kultuur ja sport	Kultuur ja sport
Heaolu	Sotsiaalne ja tööalane heaolu
Elukeskkond, liikuvus ja merendus	Elukeskkond, liikuvus ja merendus
Põllumajandus ja kalandus	Põllumajandus ja kalandus
Siseturvalisus	Siseturvalisus
Tervis	Tervis
Välispoliitika	Välispoliitika

Kolmas peatükk kajastab Vabariigi Valitsuse majandus- ja fiskaalpoliitilisi eesmärke ja prioriteete ning valitsussektori fiskaalraamistikku eelolevaks neljaks aastaks. Arvestades teema ajakohasust ja olulisust on sellesse peatükki lisatud eraldi osa Euroopa Liidu fondide rahastuse kohta.

Dokumendil on viis lisa.

Eelarvestrateegia seire

Seni esitasid ministeeriumid iga aasta 1. juuniks Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile tulemusaruande, mis hindas valdkondliku arengukava elluviimist viimasel aastal tulemusvaldkondade ja programmi tegevuste lõikes. 2026. aastal tulemusaruanne kui eraldiseisev dokument kaotati. Edaspidi käsitletakse tulemusvaldkonna tasandi ülevaadet ja analüüsi, sh eelarve täitmist, riigi majandusaasta koondaruande koosseisus ning programmi ja programmi tegevuste, sh eelarve, täitmise ülevaadet programmi osana. Riigi Tugiteenuste Keskus koostab ülevaate riigi finantsseisundist, -tulemustest ja rahavoogudest ning riigieelarve täitmisest. Rahandusministeerium koostab nende sisendite põhjal riigi majandusaasta koondaruande, mis kajastab terviklikku infot valitsussektori tulemuste ja ressursside kohta. Riigi majandusaasta koondaruande kiidab heaks Vabariigi Valitsus ja esitab selle koos Riigikontrolli kontrolliaruandega Riigikogule kinnitamiseks.

Partnerite kaasamine eelarvestrateegia koostamises

Riigieelarve strateegia koostamisel tuginetakse valdkonna arengukavale. Iga arengukava elluviimiseks on moodustatud arengukava juhtkomisjon, kellele tutvustatakse enne heaks kiitmist riigi eelarvestrateegia aluseks olevaid programmdokumentide eelnõusid. Programmide uuendamisel tagab programmi uuendamise eest vastutav ministeerium, et koostööpartnerid ja sidusrühmad on kaasatud. Valitsus on kaasamiseks andnud ka arengukava koostajatele suunised „Kaasamise heas tavas“.

Dokumendis kasutatakse lühendeid ja need on esmakordsel kasutamisel sulgudes lahti kirjutatud. Ministeeriumite puhul kasutatakse alljärgnevaid lühendeid:

- HTM – Haridus- ja Teadusministeerium
- JDM – Justiits- ja Digiministeerium
- KAM – Kaitseministeerium
- KLIM – Kliimaministeerium
- KUM – Kultuuriministeerium
- MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
- RAM – Rahandusministeerium
- REM – Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
- SIM – Siseministeerium
- SOM – Sotsiaalministeerium
- VÄM – Välisministeerium

1. Vabariigi Valitsuse prioriteedid

Valitsus töötab selle nimel, et tagada Eesti inimestele ja ettevõtetele kindlustunne ning edendada tugevamat, jõukamat ja turvalisemat Eestit. Valitsuse prioriteetideks on julgeoleku tagamine, majanduskasvu kiirendamine ning riigi tõhus ja õiglane juhtimine. Samal ajal peab valitsus oluliseks vastutustundlikku riigirahandust, elukeskkonna hoidmist, maailma parima hariduse ja kvaliteetse tervishoiu tagamist ning Eesti kultuuri, keele, kodanikuvabaduste ja vaba meedia kaitsmist. Riigieelarve koostamisel lähtutakse pikaajalisest vaatest, eelarve jätkusuutlikkusest ning eesmärgist vähendada eelarvepuudujääki ja tagada riigi rahanduse usaldusväärsus.

Majanduskasvu kiirendamine ja konkurentsivõime tõstmine, millega luuakse eeldused kõigi valdkondade jätkusuutlikuks rahastamiseks:

- **Ühenduste parandamine ja transpordiinvesteeringud.** Jätkatakse strateegiliste maanteeinvesteeringutega ning Rail Balticu väljaehitamisega. Lõpetatakse Tallinn–Tartu raudtee arendused, et ühendus oleks tagatud 1,5 tunniga.
- **Kiirendatakse investeeringute elluviimist, planeeringute menetlemist ning lubade väljastamist.** Lihtsustatakse planeeringu- ja loamenetlusi ning vähendatakse põhjendamatut halduskoormust, et toetada uute investeeringute ja tööstusprojektide elluviimist.
- **Vähendatakse bürokraatiat ja ettevõtjate halduskoormust.** Jätkatakse tarbetute nõuete, dubleerivate aruandluskohustuste ja aegunud regulatsioonide kaotamist ning andmete ühekordse esitamise põhimõtte rakendamist. Euroopa Liidu õigus võetakse üle minimaalses mahus.
- **Kiirendatakse tehisaru kasutuselevõttu majanduses ja avalikus sektoris.** Eesti.ai algatuse kaudu suurendatakse tehisintellekti kasutusoskusi, millega toetatakse ettevõtete tootlikkuse kasvu, innovatsiooni ja ekspordivõimekust ning luuakse eeldused Eesti kujunemiseks üheks maailma juhtivaks tehisaru rakendajaks.
- **Arendatakse noorte vaimset vastupidavust, kriitilist mõtlemist ja digioskusi**, et kujundada tervem, produktiivsem ja kõrgema lisandväärtusega tulevane tööjõud, kes suudab edukalt toime tulla digitaalsetest keskkondadest tulenevate väljakutsetega.
- **Teadmuspõhine majanduskasv läbi hariduse, teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni.** Investeerides kvaliteetsesse haridusse, teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni, suurendatakse majanduse tootlikkust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet. Toetatakse teadmiste loomist ja rakendamist ettevõtluses, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste arengut ning oskustööjõu kujunemist, et tagada kestlik majanduskasv ja ühiskonna heaolu kasv.

Lai riigikaitse, sisejulgeolek ja välispoliitika:

- Tagatakse Eesti sõjalise riigikaitse tugevdamine ning kaitsekulude hoidmine vähemalt 5% tasemel SKP-st, arendades olemasolevaid ja luues uusi kaitsevõimeid.
- Jätkatakse Ukraina igakülgset toetamist ning panustamist Euroopa ja NATO julgeolekusse.
- Viiakse ellu uus riigikaitse arengukava, millega arendatakse muu hulgas õhu-, maa- ja meretõrjevõimeid, laskemoonavarusid, kaitsetaristut ning liitlassuhetega seotud võimeid.
- Tugevdatakse laiapindset riigikaitset ja elanikkonnakaitset, parandatakse riigi kriisivalmidust ning suurendatakse elutähtsate teenuste toimepidevust.
- Toetatakse Eesti kaitsetööstuse arengut ning suurendatakse kaitsevaldkonna innovatsiooni, tootmisvõimekust ja sellega laiemalt Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet ning majanduskasvu.

Riigi tõhus ja õiglane juhtimine ning vastutustundlik riigirahandus:

- Viiakse ellu avaliku sektori tõhusust suurendavaid reforme, korrastatakse tööprotsesse ning tõstetakse riigi teenuste kvaliteeti ja kuluefektiivsust. Vähendatakse avaliku sektori sisemist bürokraatiat, vaadatakse üle regulatsioonid ning kaotatakse aegunud ja ebavajalikud nõuded.
- Jätkatakse digiriigi ja andmepõhise juhtimise arendamist, sealhulgas ühiste teenuste ja tehisaru lahenduste kasutuselevõttu avalikus sektoris.
- Tagatakse vastutustundlik riigirahandus. Eesmärk on vähendada järk-järgult eelarvepuudujääki, parandada riigi rahanduse jätkusuutlikkust ning hoida võlakoormuse kasv kontrolli all.

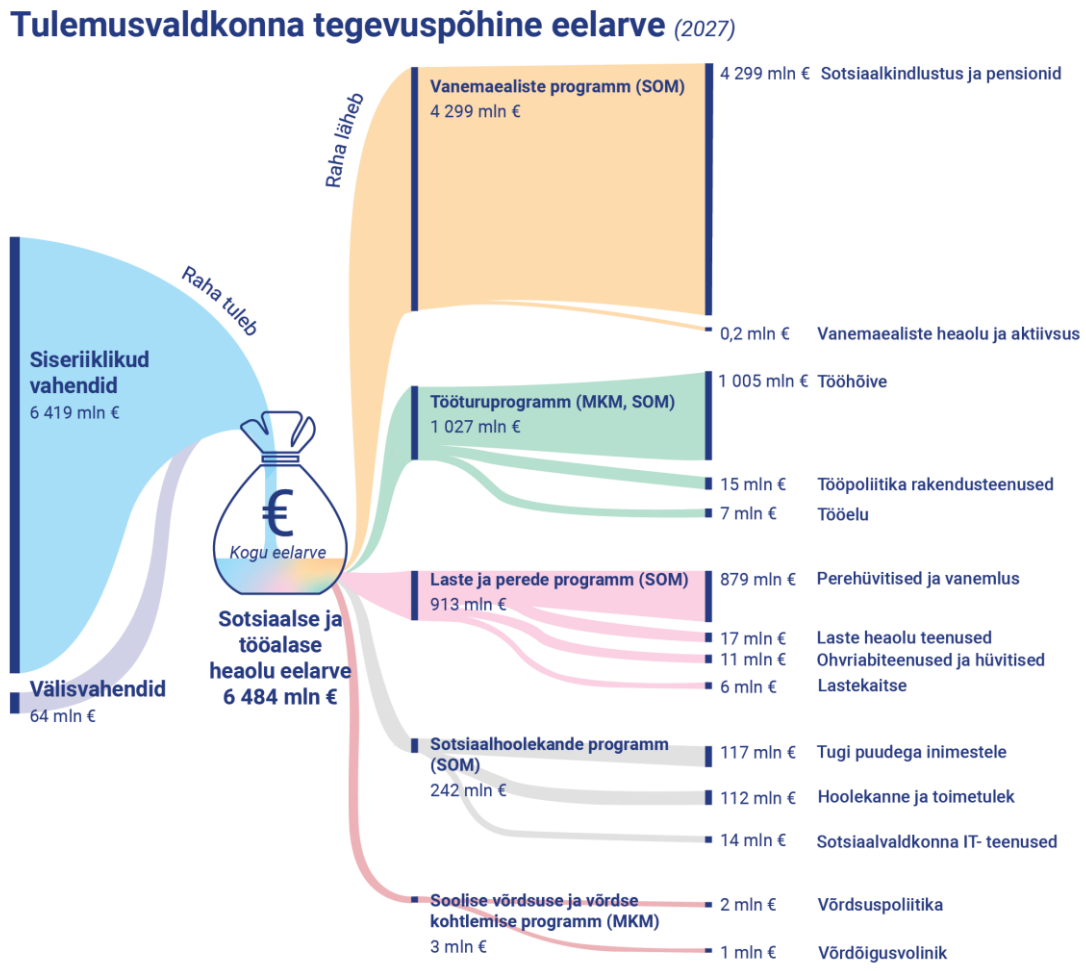
2. Tulemusvaldkonnad

Selles peatükis on ülevaade tulemusvaldkondadest, nende eesmärkidest, olukorrast ja rahastamisest. Riigi strateegiline planeerimine ja eelarve on jaotatud tulemusvaldkondade järgi. Nende valdkondade eesmärke saavutatakse programmide abil, mille eesmärgid, mõõdikud ja olulisemad tegevused on kirjeldatud samuti käesolevas peatükis.

Tulemusvaldkondade olukorra ülevaade kajastab peamiste näitajate abil ainult üldisemaid trende. Detailsema ülevaate valdkondade seisust leiab vastavatest valdkondlikest arengukavadest ja programmidest. Tagasiside tulemustest annab riigi majandusaasta koondaruande koosseisus olev tegevusaruanne.

Riigi eelarvestrateegiast arusaadavuse suurendamiseks on Rahandusministeerium koostanud tulemusvaldkondade põhiinfot sisaldavad ükslehed, mis on leitavad ka eraldi dokumentidena Rahandusministeeriumi kodulehel.

2.1 Sotsiaalne ja tööalane heaolu

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti on riik, kus inimesed on hoitud, ebavõrdsus ja vaesus väheneb ning toetatud on kõikide pikk ja kvaliteetne tööelu.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Riigi arengustrateegia „Eesti 2035“ tegevuskava, heaolu arengukava aastani 2030 ja programmi ühine mõõdik on **tööjõus osalemise määr**, sh on „Eesti 2035“ tegevuskavas 2035. aastaks seatud sihttase vähemalt 72%.

Soodsa tööturu olukorra (suure tööjõu vajaduse) ning tööturumeetmete rakendamise koosmõjul on tööjõus osalemine olnud pidevas kasvutrendis, see tähendab, et **üha rohkem inimesi osaleb aktiivselt tööturul, tööhõive määr on stabiilselt kõrgel tasemel ning töötuse määr on püsinud 7 protsendi lähedal.** Vaatamata möödunud ja kestvatele kriisidele püsis Eesti

tööturg 2025. aastal üsna stabiilsena, näidates väheseid languse märke. Kuigi meeste tööjõus osalemise määr (76,6%) on olnud traditsiooniliselt kõrgem kui naistel, on see vahe viimastel aastatel vähenenud tänu naiste tööjõus osalemise määra (71,7%) kiiremale kasvule.

2025. aastal püsis tööhõive määr 15-74-aastaste seas rekordkõrguses. Töötuse määr 20–64-aastaste hulgas langes 7,1 protsendini (2024. aastal oli 7,4%). Kuigi töötuse määr on Euroopa Liidu keskmisest ligikaudu protsendi võrra kõrgem, viitavad viimased andmed, et Eesti liigub Euroopa Liidu keskmise taseme poole.

Tööelu kestus on Eestis püsinud stabiilses tõusutrendis ja kõrgel tasemel – 2025. aastal ulatus see 41,5 aastani. See võib peegeldada töövõime, töötingimuste ning paindlike töövormide paranemist. Alates 2022. aastast on naiste tööelu kestus pikem kui meeste oma. 2025. aastal oli naiste tööelu kestus 41,8 ja meeste oma 41,1 aastat.

Registreeritud töötuse määr on **languses**. See näitaja hõlmab vaid Töötukassas arvele võetud töötuid, erinevalt üldisest töötuse määrast, mis põhineb küsitlusel ja sisaldab ka registreerimata tööotsijaid. Erinevused töötuse suundumustes võivad viidata, et osa töötuid ei registreeru Töötukassas, kas toetuste puudumise, iseseisva tööotsingu või ajutiste tööde tõttu. Samuti võib osa varem mitteaktiivsetest inimestest tööotsinguid alustada, mis tõstab üldist töötuse määra, kuid mitte registreeritud töötute arvu. Uute registreeritud töötute osakaal, kes kaotasid töö koondamise tõttu, vähenes 2024. a 15,1 protsendilt 14,9 protsendini. Lisaks on registreeritud töötute arv vähenenud rahvusvahelise kaitse saanud **Ukraina kodanike seas – 2024. aasta lõpus moodustasid nad 7,3% registreeritutest** (2023. aastal 8,7%).

Absoluutne vaesus ohustab enim töötuid. 2024. aastal suurenes taas töötute elanike absoluutne vaesus ning oli 23,6 protsendiga kaugel soovitud sihttasemest alla 11 protsendi. Uus töötuskindlustussüsteem koos baasmääras töötuskindlustushüvitisega on ette valmistatud ja hakkab kehtima 2026. aastal. Kuivõrd töötute sissetulek on edaspidi tugevamalt seotud palga alammäära muutustega hüvitise baasmäära kaudu, mõjutab **palga alammäära kasv edaspidi rohkem ka töötute vaesust**.

Tööturu olukorda mõjutavad **töökeskkonna tingimused ning töösuhete kvaliteet**. Töövaidluste ja tööõnnetuste statistika peegeldab, kuivõrd suudetakse tagada töötajate õigused ja ohutus ning millised probleemid vajavad suuremat tähelepanu. Töövaidluskomisjonidele esitati küll rohkem avaldusi kui eelneval aastal, kuid kasv jäi suhteliselt mõõdukaks (5%) ning ka nõuete summad on suurenenud (aastaga kogusumma 11,40-lt miljonilt 18,20-le miljonile eurole). Seejuures oli arvu tõus tingitud üksnes töötajate esitatud avalduste arvu suurenemisest, mis võib viidata võimalikule **kasvavale teadlikkusele oma õigustest** või töövaidluste aluseks olevate probleemide süvenemisele. Lisaks on näha, et **kasvab võõrtööjõuga seotud töövaidluste ar**v – 2024. aastal moodustasid need juba 25% töövaidlustest.

Peatunud on tööõnnetuste vähenemise trend. **Tööõnnetuste arv kasvas** võrreldes eelmise aastaga 2%. Eriti murettekitav on **surmaga lõppenud tööõnnetuste arvu suurenemine**: 10-lt

juhtumilt 14-le aastas. See näitab, et hoolimata varasematest edusammudest on tööohutuse valdkonnas vaja järjepidevaid meetmeid ja tööandjate suuremat tähelepanu riskide ennetamisele.

2025. aasta suurematest tulemustest võib välja tuua tööturumeetmete seaduse vastu võtmise ja seeläbi kogu tööturuteenuste süsteemi korrastamise ning töötushüvitiste süsteemi korrastamiseks vajalike ettevalmistuste tegemise, sh uue töötuskindlustushüvitise – baasmääras töötuskindlustushüvitise välja töötamise. Samuti avati 2024. aastal viis uut taotlusvooru tööturul ebasoodsamas olukorras olevate sihtrühmade toetamiseks.

Soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise programmiga seotud strateegia „Eesti 2035" mõõdikute sihttasemete saavutamisest ollakse veel kaugel. Strateegias on soolise võrdsuse indeksi 2035. a sihttasemeks seatud 70,7 punkti ning soolise palgalõhe sihttasemeks 5%. Mõlemad eesmärgid on ambitsioonikad, eriti arvestades Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) indeksi metoodikamuudatusi.

Eesti soolise võrdsuse indeksi tulemus on EIGE uuenenud metoodikaga andmetel 2025. aastal 59,4 punkti 100-st, mis seab Eesti EL-i riikide seas 15. kohale. Suurimad soolised ebavõrdsused on võimu valdkonnas, sh eriti majandusliku võimu osas.

2025. aastal oli sooline palgalõhe Eestis läbi aegade madalaim (12,2%), jätkates pikaajalist langustrendi, kuid samas pole ebavõrdsuse vähenemine valdkondades ühtlane ning mõnes olulises sektoris olid arengud vastassuunalised. Palgalõhe suurenes haridussektoris, mis on üks suurima naiste osakaaluga valdkondi, töötlevas tööstuses, mis on majanduse üks võtmeharudest ning avaliku halduse ja riigikaitse ning kohustusliku sotsiaalkindlustuse sektoris, mille roll on keskne riigi toimimise ja avalike teenuste tagamisel. Jätkuvalt on naised ja mehed koondunud kindlatesse tegevusaladesse, mis tähendab, et naiste ja meeste erialane jagunemine tööturul pole muutunud ja sooline horisontaalne segregatsioon püsib.

Viimase soolise võrdõiguslikkuse monitooringu kohaselt on enamik Eesti inimestest palgalõhest teadlikud, kuid 2016. aastaga võrreldes on vähenenud nende inimeste osakaal, kes peavad soolist palgalõhet pigem suureks või väga suureks probleemiks. Käärid meeste ja naiste hinnangute vahel nii palgalõhe küsimuses kui üldisemates soolise võrdõiguslikkuse alastes hoiakutes on märkimisväärsed, ja seda eriti nooremates vanusgruppides.

Soolise palgalõhe suurust mõjutavad nii soolised stereotüübid, ebavõrdne hoolduskoormuse jagamine kui ka sooline segregatsioon – naised ja mehed on koondunud õppima ja töötama erinevatesse valdkondadesse. 2025/2026. õppeaastal oli hariduse kutse- ja kõrghariduse erialadel õppijatest mehi kõigest 12%, tervise ja heaolu erialadel 16% ning humanitaaria ja kunsti erialadel 31%. Samal ajal on kõige kiirema kasvupotentsiaali ja suurima tööjõuvajadusega IKT-valdkonnas meeste osakaal õppurite seas üle 70 protsendi.

OECD 2022. ja 2024. aasta raportid toovad välja, et Eesti jääb ühiskonnas valitsevate püsivate sooliste erinevuste tõttu iga-aastaselt ilma märkimisväärsest majanduskasvust, sh kõige

suurem majanduse kasvupotentsiaal peitub naiste ja meeste erialaste erinevuste vähendamises tööturul ning tasustamata kodu- ja hooletööde tegemise võrdsemas jaotuses. OECD soovitab Eestis rakendada palkade läbipaistvuse meetmeid, et vähendada soolist palgalõhet.

Eesti ühiskond on muutunud vähemuste suhtes avatumaks ja sallivamaks, vaatamata sellele jääb Eesti võrdluses teiste Euroopa Liidu riikidega nende hulka, kus sallivus on pigem vähene. Eeskätt on suhtumine negatiivne teistsuguse etnilise päritolu, nahavärvi ja/või võõra religioosse või kultuuritaustaga inimeste suhtes, samuti seksuaalvähemuste suhtes. Tõrjutust kogevad ka erinevas vanuses inimesed, kui neid peetakse liiga vanaks või liiga nooreks.

Üks teravamaid probleeme on õiguskaitse puudulikkus. Võrdse kohtlemise seaduse piiratud kohaldamisala jätab puudega inimesed ja mitmed muud vähemusrühmad tööelust väljapoole jäävates valdkondades tõhusa kaitseta. Seetõttu on oluline tagada voliniku institutsiooni tõhusaks toimimiseks vajalik mandaat ja ressursid.

Poliitikakujundamiseks ja mõjude hindamise aluseks on usaldusväärsed ja ülevaatlikud andmed ja analüüsid. Vähemuste kohta kogutakse andmeid ebaühtlaselt ning info hulk erineb rühmade ja valdkondade lõikes. Füüsiline keskkond ega info, samuti paljud teenused ei ole endiselt kõigile ühiskonnaliikmetele võrdselt ligipääsetavad. Samuti ei peeta avaliku ruumi ja teenuste disainimisel alati läbivalt silmas erinevate sihtrühmade vajadusi.

Kuut viimast aastat on iseloomustanud järjest vähenev sündimus. 2025. aastal sündis vaid 9240 last, mis tähendab, et sündimus vähenes aastaga 4,6% ja viimase 6 aastaga 30%. Tegemist on viimase saja aasta väikseima sündide arvuga. Esimesed lapsed moodustasid 2025. aastal kõikidest sündidest 43,4%, teised lapsed 33,5% ning kolmandad ja järgmised 23,1%. Kohortsündimuskordaja oli 2025. aastal 1,81 last naise kohta (2024. aastal 1,83). Loomulik iive on viimastel aastatel olnud rahvastiku koosseisust tulenevalt negatiivne, kuna vanemaealiste inimeste arv kasvab ja sünnitusealiste naiste arv väheneb.

Vajalik on tähelepanu pöörata sündimust toetavate valdkonnaüleste meetmete väljatöötamisele ja rakendamisele ning soodustada perekonna heaolu kasvu, laste saamist ja kasvatamist ning lasterikkust väärtustavaid hoiakuid ühiskonnas.

Lastega perede heaolu üks näitaja on majanduslik toimetulek. 2024. aastal elas suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses 19,4% Eesti lastest, mida on rohkem võrreldes 2023. aastaga (16,5%). Absoluutses vaesuses elas 2024. aastal 4,6% (2023. aastal 2,4%) Eesti lastest ehk umbes 12 100 last. Olukorra halvenemine võib tuleneda nii lastetoetuste vähenemisest (paljulapseliste perede toetuse vähenemine), üldisest hinnatõusust kui ka lapsevanemate töötuse määra kasvust. Kui vaesuse määrad näitavad 2024. a seisu, siis ilmajäetuse määr, mis põhineb 2025. a esimese poolaasta andmetel, näitab olukorra paranemise märke. Ilmajäetuses elavate laste osakaal on vähenenud 5,2%-ni (2024. a 7,8%) ehk ilmajäetuses elavate laste arv on vähenenud 13 400-ni (eelmisel aastal 21 000). Lastega perede toimetuleku toetamine on

jätkuvalt prioriteetne, kuna lapsepõlves kogetud vaesus võib oluliselt piirata laste arenguvõimalusi ning suurendada pikaajalisi sotsiaalmajanduslikke riske.

Laste vaesust mõjutab peamiselt nende vanemate tööturustaatus, kuid vaesusriski põhjustab ka see, kui peres on vaid üks ülalpidaja. Erinevate peretüüpide võrdluses on kõige suuremas vaesusriskis ühe vanemaga (enamasti emaga) pered, kellest 2024. aastal elas suhtelises vaesuses 37,9% (2023. a 30,5%) ning absoluutses vaesuses 11,1% (2023. aastal 5,7%).

Muret tekitab ka suur psüühikahäirega laste arv. 2025. aastal pöörduti lasteabisse 21 721 korda (ühe aastaga on tõus 16,0%), lapsed moodustasid pöördujatest 19%, ning veerand laste pöördumistest oli seotud vaimse tervise ja heaolu murega (8% neist enesetapumõtete/enesevigastamisega). 2024. aastal[2] oli 15+-aastaste tüdrukute seas ennast tahtlikult vigastanuid 41,2%. 2024. aastal sooritasid suitsiidi üks alla 15-aastane laps ja üheksa last vanuses 15–19-aastat.

Suurem osa perevägivallast on paarisuhtevägivald, kus ohvriks on naine – iga kolmas Eesti naine on kogenud seksuaalset ja/või füüsilist vägivalda oma partneri poolt. 30% puhul juhtumitest oli ohvriks laps, kas otseselt või pealtnägijana. 2025. aastal registreeriti Eestis 28 033 kuritegu, millest 5209 olid kehalise väärkohtlemise ja seksuaalkuriteod. Seksuaalkuritegude, sealhulgas laste vastu suunatud seksuaalkuritegude arv on kasvanud.

Rahvastiku vananemisest tulenevalt on sotsiaalvaldkonna suurimad väljakutsed pensionide tagamiseks täiendavate vahendite leidmine, aktiivsena ja tervena vananemise toetamine ning abituse ja abivajaduse tekkimise ennetamine. Statistikaameti andmetel on pikaajalise haiguse olemasolu 65-aastaste ja vanemate seas vähenenud 77,8%-lt 2019. aastal 77,5%-le 2025. aastal. Samuti on 65-aastaste ja vanemate elanike seas viimaste aastate võrdluses pisut vähenenud nende osatähtsus, kes hindavad oma terviseseisundit halvaks või väga halvaks (31,4%-lt 2019. a 26,6%-le 2025. a-l). Siiski hindab üle poole 65-aastastest ja vanematest inimestest (2025. a 59,3%), et nende igapäevaelutegevused on tervisest tingituna suurel või mõningal määral piiratud.

Vanemaealiste tööhõive on viimastel aastatel näidanud kasvutendentsi ja on Euroopa Liidus kõrgeimal tasemel. 2025. aastal suurenes 50–74-aastaste tööhõive määr 61,4%-ni (2024. aastal 61,2%). 65–74-aastaste tööhõive määr langes 2025. aastal aga 29,5%-ni (2024. aastal 29,8; EL-i riikides oli see 2025. a keskmiselt 12,0%). Mittetöötavate pensionäride ja tööga hõivatute suhtarv on vähenemas, mis rahvastiku vananemist arvestades on positiivne. Hõivet suurendavad kasvav pensioniiga ja sagedasem töötamise jätkumine pensioniea saabudes. 2025. aastal oli tööjõu-uuringu andmetel kuni 89-aastaseid töötavaid pensionäre juba hinnanguliselt 47 000 (peaaegu iga viies).

Kuigi vanemaealiste tööhõivenäitajad on kõrged, on nende vaesusrisk võrreldes ülejäänud elanikkonnaga suurem. 2024. aastal oli suhtelises vaesuses 33,7% 65-aastastest ja vanematest

[2] 2025. aasta ülevaade valmib 2026. aasta lõpus

Eesti elanikest. Vanemaealiste suhtelise vaesuse määr vähenes 2024. aastal oluliselt (5,7 protsendipunkti võrra) võrreldes 2023. aastaga, kui suhtelises vaesuses elas 39,4% 65-aastastest ja vanematest.

Hoolekandesüsteemi peamine murekoht on rahvastiku vananemisega kaasnev sotsiaalteenuste kättesaadavus ja kvaliteet ning lähedaste suur hoolduskoormus. Eesti tööjõu-uuringu 2025. aasta andmetel abistas või hooldas oma leibkonnaliiget 54 000 16-aastast ja vanemat inimest, mis on 4,7% kõigist sellesse vanuserühma kuuluvatest elanikest. Suure hoolduskoormusega (vähemalt 20 tundi nädalas) 16-aastaseid ja vanemaid inimesi oli 2025. aastal 21 400, s.o 1,9% kõigist samasse vanuserühma kuuluvatest elanikest. Võrreldes 2024. aastaga on hooldajate arv vähenenud 9,5%. Positiivset trendi on näha ka suure hoolduskoormusega inimeste arvu vähenemises, 2024. aasta ja 2025. aasta võrdluses 5,3%.

Puudega inimeste vaesusriski vähendamiseks tõsteti toetusi. Suurendati raske ja sügava puudega laste ning sügava puudega tööealiste igakuiseid summasid. Puude raskusastmega inimesi oli 2025. aastal 101 086 ehk 7,4% elanikkonnast, seejuures on viimastel aastatel vähenenud puudega inimeste arv nii koguarvuna kui ka osakaaluna rahvastikus.

Tabel 3. Sotsiaalse ja tööalase heaolu tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase		Viimane tegelik tase	2027	2028	2029	2030
Kohortsündimuskordaja Allikas: Statistikaamet		1,81 (2025)	1,86	1,86	1,86	1,86
Hoolivuse ja koostöömeelsuse indeks,% Allikas: Tartu Ülikool, Statistikaamet, Sotsiaalministeerium, Euroopa Sotsiaaluuring		59,20 (2024)	61	61	61	61
Absoluutse vaesuse määr (mehed/naised kokku), % Allikas: Statistikaamet; Eesti sotsiaaluuring	Mehed	3,7 (2024)	≤ 2,70	≤ 2,70	≤ 2,70	≤ 2,70
	Naised	3,1 (2024)	≤ 1,80	≤ 1,80	≤ 1,80	≤ 1,80
	Kokku	3,4 (2024)	≤ 2,20	≤ 2,20	≤ 2,20	≤ 2,20
Suhtelise vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse määr,% (mehed/naised kokku) Allikas: Eurostat	Mehed	20,2 (2024)	18,80	18,70	18,70	18,54
	Naised	23,3 (2024)	23,70	23,60	23,60	23,36
	Kokku	21,8 (2024)	21,30	21,20	21,20	21,0
Soolise võrdõiguslikkuse indeks (EIGE indeks) Allikas: Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium		59,4 (2025)	65,50	66,15	66,15	67,45
Tööhõive määr 20-64-aastaste seas, % (kokku) Allikas: Statistikaamet		81,7 (2025)	80,70	80,90	81,1	81,3

Sotsiaalse ja tööalase heaolu tulemusvaldkonnas on koostatud viis programmi, et saavutada Heaolu arengukava 2023–2030 eesmärgid. Programmid keskenduvad vananeva rahvastiku,

mitmete järjestikuste kriiside ning kvalifitseeritud tööjõu puuduse tingimustes jätkusuutlikke, säästlikke ning uuenduslike lahenduste leidmisele, et tagada kõigi inimeste potentsiaali maksimaalne kasutamine ja väärtustamine ning sotsiaalkindlustussüsteemi surve vähenemine. Keskseks küsimuseks on, millised muutused on vajalikud selleks, et probleeme ennetada ja tagada kiire ning kvaliteetne tugi seal, kus seda on vaja, ja milline peaks olema tugisüsteemi korraldus- ja rahastamismudel, mis aitaks selle eesmärgini optimaalsel viisil jõuda. Laste ja perede programmi, vanemaealiste programmi ning sotsiaalhoolekande programmi eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium koostöös valitsemisala erinevate asutustega. Tööturuprogramm on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi ühisprogramm, soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise programm on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi programm.

2.1.1 Laste ja perede programm

Programmi eesmärk

Eesti on hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.

Vägivallaohvritele on tagatud abi traumast taastumiseks ja iseseisva toimetuleku saavutamiseks.

Tabel 4. Laste ja perede programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2027	2028	2029	2030
Soovitud ja tegelike laste arvu vahe Allikas: Täpsustatakse, kui mõõdiku metoodika on välja töötatud	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Laste suhtelise vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse määr, % Allikas: Eurostat	19,4 (2024)	15,8	15,5	15,2	15,0
Perest eraldatud laste osakaal, % Allikas: Sotsiaalkindlustusamet	0,14 (2024)	säilib või langeb	säilib või langeb	säilib või langeb	säilib või langeb

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Perepoliitika ja sündimuse toetamiseks kujundatakse ja rakendatakse poliitikameetmeid, mis aitavad luua laste saamist ja kasvatamist toetavat keskkonda, arvestades Vabariigi Valitsuse prioriteete ja poliitilisi valikuid. Uuendamisel on lastekaitse korraldus, et tagada valdkondade selgem koostöö abivajavate laste ja perede toetamisel ning jätkata lapse ja perekeskse lastekaitsetöö juurutamist koos tõenduspõhise tööriistapaketi loomisega. Kavas on luua laste heaolu valdkonnas terviklik kvaliteedisüsteem, et tagada riigi ja kohalikul tasandil pakutava abi tulemuslikkus. Samuti kaasajastatakse

lastekaitsetöötajate välja- ja täiendõppesüsteemi ning töötatakse välja terviklik tugisüsteem. Rõhuasetus on kohalike omavalitsuste koostööl põhineva lastekaitse korralduse tugevdamisel ja kavas on täpsustada Sotsiaalkindlustusameti ülesandeid kohalike omavalitsuste lastekaitsetöö toetamisel.

- Abivajavate laste ja nende perede paremaks toetamiseks viiakse ellu rehabilitatsioonisüsteemi muudatused ja tagatakse vajaduspõhiste teenuste osutamine suure hooldus- ja abivajadusega lastele. Selleks on kavas luua suure abivajadusega laste ja nende perede toetamiseks vajalike teenuste tervikpilt ning sellest lähtuvalt arendada lastele pakutavaid (sh ööpäevaringseid) teenuseid. Lapsele ja tema perele tervikliku toe pakkumiseks jätkatakse teenuste integreerimisega ning viiakse ellu erivajadusega laste tugisüsteemi reform tervishoius, sotsiaal- ja haridusvaldkonnas.
- Pere- ja soopõhise vägivalla ennetamiseks ja vähendamiseks keskendutakse koostöös Justiits- ja Digiministeeriumiga Euroopa Majanduspiirkonna välisvahendite toel ennetus- ja riskide vähendamise süsteemi arendamisele. Ohvrite abistamise tõhustamine toimub käsikäes naistevastase vägivalla ja perevägivalla tõkestamise direktiivi ning inimkaubanduse tõkestamise direktiivi ülevõtmise protsessiga, sisaldades nii õigusloomelisi muudatusi kui praktika, sh asutustevaheliste andmevahetuse reeglite ümbervaatamist ja kohandamist.

2.1.2 Tööturuprogramm

Programmi eesmärk

Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist

Tabel 5. Tööturuprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Tööjõus osalemise määr 15-74-aastaste seas, % (kokku) Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring	74,1	71,8	71,9	71,9	72,0
Tööelu kestus, aastates (kokku) Allikas: Eurostat	41,5	40,0	40,0	40,1	40,2

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Töötukassa poolt ellu viia tööhõiveprogramm 2024–2029;
- ellu viia Õiglase ülemineku fondi (ÕÜF), Taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) ja Euroopa sotsiaalfondi (ESF)2021+ vahenditest rahastatavad tegevused ja kasutada vahendeid maksimaalselt ja sihipäraselt;

- avada täiendavaid taotlusvoore ESF+ vahenditest tööturumeetmete toetamiseks, suunata tegevused täiendavatele regionaalsetele sekkumistele ning ellu viia töötukassa kaudu täiendavad ESF+ tegevused oskuste ja pikaajalisel haiguslehel olijate meetmete näol;
- töötada välja ja rakendada ettepanekud töötushüvitiste ja -toetuste tõhustamiseks;
- soodustada vähenenud töövõimega inimeste ja teiste tööturul haavatavamate sihtrühmade hõivet ja tööturul osalemist;
- rakendada tööandjaid ja töötajaid toetavaid meetmeid töötervishoiu ja tööohutuse valdkonna arendamiseks ESF2021+ rahastusperioodi toel;
- edendada individuaalseid ja kollektiivseid töösuhteid, sealhulgas tõhustada sotsiaaldialoogi, edendada kollektiivlepingute sõlmimist ning analüüsida ja parandada töövaidluskomisjoni töökorraldust.

2.1.3 Vanemaealiste programm

Programmi eesmärk

Eestis elavatel vanemaealistel on võrdsed võimalused ühiskonnas osalemiseks, nad on ühiskonna igapäevaellu kaasatud ning majanduslikult hästi toime tulevad.

Tabel 6. Vanemaealiste programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2027	2028	2029	2030
Aktiivsena vananemise indeks* Allikas: Euroopa Komisjon, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)	37,9 (2018)	41,70	42,20	43,1	43,10

*Mõõdiku andmeid koguti viimati 2018. aastal. Järgmises RES perioodis mõõdik asendatakse.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Luuakse pikaajaline pensionistrateegia aastani 2070 ning suurendatakse pensioniteadlikkust, sealhulgas jagatakse keskmise vanaduspensioni asendusmäära eesmärgi saavutamiseks erinevatele osapooltele teavet tööandja rollist pensioni kogumisel.
- Jätkatakse välisvahendite toel pensionipõlve rahalist turvatunnet suurendava pensionitarkuse teenuse pakkumisega. Eesmärk on kujundada Sotsiaalministeeriumi pensionitarkuse teenus riiklikul tasandil usaldusväärseks kolme pensionisamba üleseks infoallikaks, mis võimaldab kallutamata pensioniinfo kättesaadavuse kaudu suurendada inimeste pensioniteadlikkust ning toetada ja motiveerida nende pensionivalikuid, et

saavutada pensionipõlveks rahaline turvatunne.

- Luuakse võimalus teisest pensionisambast lahkunute kiiremaks taasliitumiseks kogumispensionisüsteemiga ja otsitakse võimalusi kolmesambalise pensionisüsteemi toetamiseks ning **hinnatakse võimalusi tõsta miinimumpensioni**, et tagada inimestele parem sotsiaalne kaitse.
- Pensioni tõrgeteta väljamaksete tagamiseks on vaja **tuua pensioniteenus uuele sotsiaalkaitse infosüsteemi (SKAIS2) platvormile**. Oluline on tagada pensionide määramise ja maksmise järjepidevus ning ennetada riski, mille tulemusena ei ole võimalik teha õigeaegseid pensionide väljamakseid.
- Luuakse ja täiendatakse sotsiaalkindlustussüsteemi jätkusuutlikkuse mõõtmise tööriistu nagu näiteks sotsiaalkindlustusskeemide tulude ja kulude mudel ning rahvastikuandmete simulatsioonimudel.
- Uuendatakse Ukrainaga sõlmitud kahepoolset sotsiaalkindlustuslepingut, et tagada piiriüleselt töötanud inimeste sotsiaalkindlustusõigused.

2.1.4 Sotsiaalhoolekandeprogramm

Programmi eesmärk

Eesti sotsiaalhoolekande korraldus toetab inimeste heaolu ja sotsiaalse turvatunde kasvu.

Tabel 7. Sotsiaalhoolekande programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Suure hoolduskoormusega (20 ja enam tundi nädalas) 16-aastaste ja vanemate inimeste osakaal, % Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring	1,9	1,9	1,8	1,8	1,7

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Jätkatakse rehabilitatsioonisüsteemi ümberkorraldamisega,** et teenuste saamine ei sõltuks puude raskusastmest, oleks vajaduspõhine, inimeste jaoks lihtne ja loogiline ning neid osutataks integreeritult mitme valdkonna (sotsiaal-, tervishoiu-, töö- ja haridusvaldkond) koostöös.
- **Kavas on tuua abivahendid ja meditsiiniseadmetega ühtse korralduse alla, pakkudes neid tervishoiusüsteemi kaudu.** Abivajadusega inimese jaoks on meditsiiniseadmed ja abivahendid jaotatud eesmärgi ja korraldusasutuse (Tervisekassa, Sotsiaalkindlustusamet) järgi, kuigi sisult ja olemuselt on tegu sarnaste või üksteist täiendavate toodetega. Samuti on arstide, tervishoiuspetsialistide ja ettevõtete jaoks

süsteem killustatud. Reformi eesmärk on parandada abivahendite ja meditsiiniseadmete kättesaadavust ning muuta nende hüvitamise korraldus efektiivsemaks. Reformi tulemusel luuakse arstide, õdede ja teiste tervishoiuspetsialistide, ettevõtete ning riigi jaoks üks ühtne ja terviklik korraldusmudel ning rahastussüsteem. See loob sarnaste tugimeetmete pakkumiseks ühtsed alused, lihtsustab inimeste jaoks abi saamist ja vähendab spetsialistide, sealhulgas tervishoiutöötajate halduskoormust. Sotsiaalkindlustusameti kaudu korraldatavad abivahendid on plaanis viia kolmes etapis üle Tervisekassa kaudu korraldatavate meditsiiniseadmete loetellu. Muudatuse tulemusena tekib kolmanda etapi lõpuks üks loetelu meditsiiniseadmetest ja abivahenditest, millel on ühtsetel põhimõtetel sätestatud hüvitamistingimused ning rahastamise reeglid.

- Fookuses on täisealiste inimeste puude raskusastme tuvastamise ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste ümberkorraldamine. Eesmärk on kujundada täisealiste puude tuvastamise ja toetuste süsteem vajaduspõhisemaks, lihtsamaks ja arusaadavamaks, tuginedes tehtud analüüsi järeldustele. Praegune korraldus, kus tööealisi inimesi hinnatakse ja toetatakse nii Sotsiaalkindlustusameti kui ka Eesti Töötukassa kaudu, tekitab dubleerimist ja ebaselgust ning koormab inimesi korduvate hindamistega. Samuti ei võimalda kehtiv süsteem piisavalt paindlikult arvestada vanaduspensioniealiste vajadust.
- Jätkatakse tervishoiuteenuste ja sotsiaalteenuste lõimimise ning koordineeritud osutamisega. Kõigis maakondades rakendatakse koostöömudeleid, mille eesmärk on tagada sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid vajavatele inimestele koordineeritud abi. Selleks lepitakse kokku spetsialistide rollid ja andmevahetuse korraldus ning arendatakse ühist juhtumikorraldust ja terviklikku tuge. Projektides katsetatud koostöö põhjal valmistatakse ette heaolupiirkondade ja TERVIKute käivitamist. Selleks lepitakse piirkondades kokku osapoolte rollid, koostöökorraldus ja andmevahetus, et sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid vajav inimene saaks järjepidevat, koordineeritud abi. Samuti jätkub heaolutehnoloogiate programm, mis toetab tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu inimeste iseseisva toimetuleku ja hoolduse toetamiseks. Eraldi tähelepanu all on infovahetuse tõhustamine valdkondade vahel, et inimese abivajadus saaks märgatud võimalikult varakult ning terviklikult hinnatud.
- Jätkatakse teadus- ja arendusprojektiga LEIA („Leibkonna abivajaduse andmebaaside-põhise hindamise võimalikkus toimetulekutoetuse ja tervishoiu omaosaluskoormuse näidete alusel“), mille käigus analüüsitakse eri andmekogudes olevate leibkonna-, sissetuleku- ja kuluandmete kasutamise võimalusi abivajaduse tuvastamisel. Projekti tulemusel töötatakse välja põhimõtted ja soovitused andmete turvaliseks ja õiguspäraseks kasutamiseks, et luua eeldused toetuste parema kättesaadavuse, väiksema taotlus- ja menetluskoormuse ning personaalsema ja proaktiivsema abi

kujundamiseks.

- Käivitatakse uuring, mille raames arendatakse teaduspõhist raamistikku, mis aitab prognoosida sotsiaalteenuste vajadust, tööjõuvajadust ja kulusid, arvestades demograafilisi muutusi ning inimeste toetusvajadust. Uuringus võrreldakse erinevaid sotsiaalhoolekande tulevikumudeleid ning hinnatakse nende mõju inimeste toimetulekule ja elukvaliteedile. Tulemused annavad riigile ja kohalikele omavalitsustele parema aluse pikaajaliseks teenuste, tööjõu ja rahastamise planeerimiseks ning andmepõhisemate poliitikavalikute tegemiseks.
- Valdkonna tööjõu juurdekasvu edendamiseks ja väljaõppe parendamiseks luuakse sotsiaalvaldkonna tööjõu ametipõhised profiilid ja kvalifikatsiooni põhimõtted, mis on kooskõlas haridusvaldkonna innovatsiooni ning muutunud tööturu ja klientide vajadustega.

2.1.5 Soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise programm

Programmi eesmärk

Eestis on naistel ja meestel kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus ning vähemusrühmadele on tagatud võrdsed võimalused eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks

Tabel 8. Soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise programmi mõõdikud ja sihttasemed

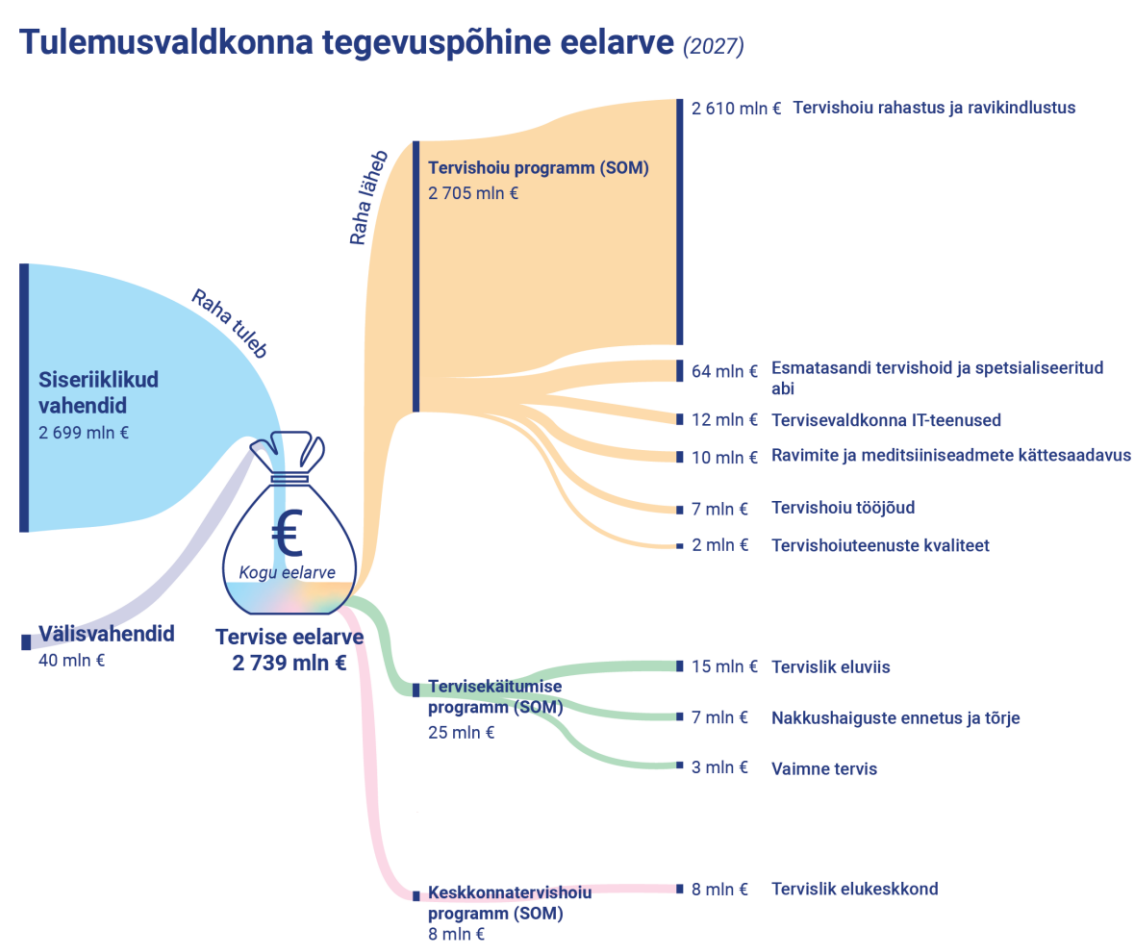
Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Nende inimeste osakaal, kes enda arvates kuuluvad mõnda gruppi, mida Eestis diskrimineeritakse, % Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring	9,4 (2024)	7,3	7,3	7,3	7,3
Sooline palgalõhe, % Allikas: Statistikaamet	12,2	10,7	10	9,2	8,5
Nende naiste ja meeste osakaal, kelle arvates naine peaks olema peamine koduste tööde eest vastutaja, % Allikas: Soolise võrdõiguslikkuse monitooring	17 (2021)	17	17	17	17
Nende 15-19-aastaste naiste ja meeste osakaal, kelle arvates mehed saavad hooldamisega seotud töökohtadel sama hästi hakkama kui naised, % Allikas: Soolise võrdõiguslikkuse monitooring	77 (2021)	77	77	77	77
LGBTI+ inimeste õigusliku olukorra indeks, % Allikas: ILGA-Europe	45,9	51	53	55	56

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- kaasajastatakse ja rakendatakse tõhusamalt soolise võrdõiguslikkuse seadust ja võrdse kohtlemise seadust, sh võetakse Eesti õigusesse üle palkade läbipaistvuse direktiiv;

- antakse tööandjatele teadmised, oskused ja tööriistad soolise võrdsuse ja võrdsete võimaluste edendamiseks, sh jätkatakse mitmekesisuse leppe võrgustiku toetamist ning arendatakse edasi digitööriista Palgapeegel;
- toetatakse ühiskonnas soolist võrdsust ja võrdseid võimalusi väärtustavate hoiakute laiemat levikut, sh parandatakse haridustöötajate, tööandjate jt võtmesihtrühmade oskuseid ja koostööd soolise segregatsiooni vähendamiseks ja viiakse ellu LGBTIQ-inimeste võrdsete võimaluste edendamise tegevuskava;
- soodustatakse võrdsuslõime põhimõtete ning praktikate järjepidevamat ja tulemuslikumat kasutuselevõttu kõikides poliitikavaldkondades, pakkudes selleks koolitust, nõustamist ning tööriistu;
- suurendatakse ligipääsetavuse alast teadlikkust, koordineeritakse ja toetatakse ligipääsetavuse edendamist ning teostatakse seiret tegevuste elluviimise üle;
- võimestatakse professionaalse valdkondliku huvikaitse arengut, toetades soolist võrdsust, vähemusrühmade võrdseid võimalusi edendavaid ning võrdse kohtlemise tagamist toetavaid huvikaitseorganisatsioone strateegilise partnerluse kaudu.

2.2 Tervis

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimeste oodatav eluiga pikeneb, tervena elatud aastate arv kasvab ja ebavõrdsus tervises väheneb.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesmärgiks on seatud oodatava elu ja tervena elada jäänud eluaastate pikenemine. 2025. aastal pikenes Eesti inimeste oodatav eluiga nii meestel kui ka naistel. 2025. aastal oli **Eesti elanike keskmine oodatav eluiga 79,8 aastat, naistel 83,6 ja meestel 75,6 aastat.** Hoolimata oodatava eluea pikenemisest on jätkuvalt ebavõrdsust nii sugude, rahvuse, hariduse kui ka elukoha võrdluses. Kõrgharitud inimeste ja põhiharidusega inimeste oodatava eluea erinevus on üle 11 aasta. Samuti kulgeb suur osa oodatavast elueast tervisest tingitud piirangutega. 2025. aastal on inimeste tervena elada jäänud aastate arv kahanenud nii meestel kui ka naistel. Naised elavad 2025. aasta andmete põhjal tervena 59,3 aastat (2024.a 60,6 aastat) ja mehed 55,2 aastat (2024. aastal 56,8 aastat). **Murekohaks on inimeste tervisenäitajate regionaalne**

erinevus. Kõige pikemalt elavad tervena Hiiumaa elanikud (Eesti keskmisest 5,1 aastat rohkem) ja kõige lühemalt Võrumaa elanikud (Eesti keskmisest 6,9 aastat vähem), erinevus nende maakondade vahel on 12,0 aastat. Eesti inimeste tervisenäitajad on nii oodatava eluea kui ka tervena elada jäänud aastate puhul jätkuvalt Euroopa Liidu keskmisest halvemad.

Peamised surmapõhjused on vereringeelundite haigused ja pahaloomulised kasvajad, mis põhjustasid 2025. aastal ligi 11 000 inimese surma. Pea 40% vähkidest ja 80% südame- ja veresoonkonnahaigustest on ennetatavad eluviisi muutmise ja oma valikute kaudu. Olulisteks riskiteguriteks kõnealustel haigustel on tasakaalustamata toitumine, alkoholi, tubaka ja nikotiini tarbimine, istuv eluviis ja vähene liikumine. Olulise panuse lisavad vaimse tervise häired.

Probleemiks on kogu elanikkonna kasvav ülekaalulisus. Ülemäärane kehakaal on seotud mitme terviseprobleemiga – südame-veresoonkonnahaigused, vaimse tervise, luu- ja lihaskonna probleemid, II tüüpi diabeet, samuti mitmed vähitüübid. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu (TKU) 2024. aasta andmetel oli rohkem kui pool kõigist 16–64-aastastest Eesti elanikest ülekaalulised või rasvunud (52,1%). Naistest oli 2024. aastal ülekaalus või rasvunud 43,9%, meestest aga 60,3%[3]. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu (HBSC) andmetel on 11–15-aastastest noortest ülekaalulisi rohkem poiste kui tüdrukute seas (25% vs 15%).

Peale 2022. aasta tipptaset on alkoholi tarvitamine Eestis kolm aastat järjest vähenenud. Alkohol on Eestis siiski jätkuvalt hästi kättesaadav. 2025. aastal vähenes alkohoolsete jookide tarvitamine eelneva aastaga võrreldes 2,8%. Ühe täiskasvanud (15+) elaniku kohta tarvitati 2025. aastal 10,4 liitrit absoluutalkoholi (2024. a 10,7 liitrit). Kui 2018. aastal suri alkoholist otseselt põhjustatud haigustesse 495 inimest, siis 2025. aastal oli neid inimesi juba 643.

Traditsiooniliste tubakatoodete suitsetamine on pikaajaliselt langustrendis, kuid samal ajal on suurenenud alternatiivsete tubaka- ja nikotiinitoodete (nt e-sigaretid ja nikotiinipadjad) tarvitamine. E-sigaretti vähemalt mõni kord kuus tarvitanud 16–64-aastaste osakaal kasvas 10,4%-lt 2022. aastal 11,8%-ni 2024. aastal. Nikotiinipatju vähemalt mõni kord nädalas tarvitanute osakaal kasvas samal perioodil 2,5%-lt 3,2%-ni. Noorte ja täiskasvanute depressiivsus ja stress on jätkuvalt süvenenud, mille puhul mängivad olulist osa sotsiaalsed ja keskkondlikud tegurid ning riskikäitumine. Nende 16–64-aastaste inimeste osakaal, kellel on viimase 12 kuu jooksul diagnoositud või ravitud depressiooni, oli 2024. aastal 11,7% (2022. a 10,0%, 2020. a 11,7% ja 2018. a 9,0%), mistõttu on näitaja osakaalu vähendamiseks vaja senisest enam panustada vaimse tervise probleemide ennetamisse ja varajase abi pakkumisse.

Eesti avaliku sektori tervishoiukulude osakaal SKP-s (2024. a 6,1%) on viimastel aastatel olnud tõusutrendis, kuid on jätkuvalt väiksem kui EL-is keskmiselt (2023. a 8,0%). Eesti leibkonnad teevad lisaks ravikindlustusele kulutusi ka omaosalusena, mis on EL-i riikide keskmisest suurem – Tervise Arengu Instituudi andmetel oli Eesti leibkondade omaosaluse osakaal

[3] TKU40: Kehamassiindeksi kategooriad soo ja vanuserühma järgi. PxWeb

tervishoiukuludes 2024. aastal 21,1%, mis on kõrgem kui WHO soovituslik osakaal (15%). Eurostati andmetel oli EL-is leibkondade omaosalus 2023. aastal keskmiselt 14,9%. 2024. aastal tehti Eestis omaosalusena enim kulutusi hambaravile (31,7%), käsimüügiravimitele (11,1%) ja pikaajalisele õendusabile (18%).

Inimestele vajaliku abi ja teenuste osutamiseks on vaja kvalifitseeritud ja pädevaid tervishoiutöötajaid ja teisi spetsialiste. Viimasel kümnendil on õdede ja arstide arv kasvanud, ent aeglasemalt kui EL-is keskmiselt. Eestis oli 2024. aastal 1000 elaniku kohta 6,8 õde ja 3,6 arsti, EL-i keskmised olid 2023. aastal 8,5 õde ja 4,1 arsti. Uue, 2026. aastal jõustuva konsensusleppega võtsid osapooled kohustuse suurendada rakenduskõrghariduses õdede ja teiste spetsialistide õppekohtade arvu, tagada tulevastele tervishoiutöötajatele praktikakohad ja juhendajad, parandada praktika kvaliteeti ning töötada välja juhendajaid ja õppureid motiveeriv praktika rahastamise süsteem.

Probleemiks on sotsiaal- ja tervishoiuteenuse korraldajate ja teenuseosutajate vähene koostöö, et ühiselt hinnata inimese tervikvajadust ning planeerida teenuse osutamist sellest lähtuvalt. Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste omavaheline koordinatsioon ei ole piisav ning eri osapoolte rollid koordineeritud abi osutamiseks vajavad selgemat kokkulepet. Kahte valdkonda tuleb süsteemselt integreerida, et inimesele vajaliku abi pakkumist tõhustada, osutades teenuseid õigel ajal ja õiges kohas, ning vähendada dubleerimist teenuste korralduses.

Tervishoiuteenuste kvaliteedi jälgimine ja juhtimine ei ole seni kujunenud terviklikuks süsteemiks. Riigikontrolli hinnangul tegeldakse pigem üksikute ja killustunud tegevustega, mistõttu ei ole võimalik anda üheselt hinnangut tervishoiu üldisele kvaliteedile ega kavandada tõenduspõhiseid parendustegevusi. Eesmärgiks on arendada riiklik tugisüsteem, mis pakub tervishoiuteenuse osutajatele metoodilist ja eksperttuge kvaliteedijuhtimissüsteemide arendamiseks ning tagab ühtse patsiendiohutuse lähenemise.

Tabel 9. Tervise tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Oodatav eluiga (mehed ja naised eraldi), aastates Allikas: Statistikaamet	Mehed 75,6 Naised 83,6	Mehed 77,0 Naised 83,6	Mehed 77,4 Naised 83,8	Mehed 77,7 Naised 83,9	Mehed 77,7 Naised 83,9
Tervena elada jäänud aastad sünnimomendil (mehed ja naised eraldi), aastates Allikas: Statistikaamet	Mehed 55,2 Naised 59,3	Mehed 59,8 Naised 61,5	Mehed 60,6 Naised 62,0	Mehed 61,3 Naised 62,5	Mehed 61,3 Naised 62,5

Tervise tulemusvaldkonna programmid: tervisekäitumise programm, keskkonnatervishoiu programm ja tervishoiu programm on koostatud Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programmid keskenduvad sellele, kuidas toetada inimeste tervisevalikuid, hinnata keskkonnategurite mõju inimeste tervisele ning pakkuda inimkeskset tervishoiusüsteemi.

Programmide eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium koostöös valitsemisala asutustega.

2.2.1 Tervisekäitumise programm

Programmi eesmärk

Tervise edendamiseks, riskikäitumise vähendamiseks ja tervisenäitajate parandamiseks kogu elukaare jooksul on inimeste jaoks olemas vajalikud toetavad võrgustikud, võimalused ja oskused, et teha tervist toetavaid valikuid olenemata vanusest, sissetulekust, haridustasemest ja elukohast. Lihtsalt mõistetav tervisealane teave ning vajalikud teenused ja tooted on kõigile kättesaadavad.

Tabel 10. Tervisekäitumise programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2027	2028	2029	2030
Ennetusega välditav suremus 100 000 elaniku kohta Allikas: Eurostat	241,3 (2023)	183,4	175,7	168,0	160,2

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Terviseriskide ja riskikäitumise tulemuslikumaks ennetamiseks** ehitatakse üles jätkusuutlik ja terviklik ennetussüsteem, et vähendada survet tervishoiule. Ennetuse teadusnõukogu juhtimisel jätkatakse ennetustegevuste tõendatuse taseme hindamisega. Koostöös Justiits- ja Digiministeeriumi ja teiste osapooltega töötatakse välja ja rakendatakse uusi ennetustegevusi ning toetatakse olemasolevate tegevuste edasiarendamist, uurimist ja rakendusse viimist.
- **Sotsiaalministeeriumi eestvedamisel jätkatakse 2026. ja 2027. aastal Eesti narkopoliitika 2030 ning alkoholitarvitamise vähendamise arengusuundade elluviimisega.** Jätkatakse uimastitarvitamise varajase avastamise, nõustamise ja ravi teenuste arendamisega. Jätkuvalt on vaja parandada uimastite tarvitamise häire ravi kättesaadavust ja kvaliteeti tervishoiusüsteemis (sh koolitada tervishoiutöötajaid) ning integreerida see teiste ravi- ja sotsiaalteenustega.
- **Vaimse tervise toetamiseks** töötatakse välja astmelise abi mudel enamlevinud sümptomitele, nagu meeleolu langus ja ärevus. Mudeli arenduste raames luuakse ka digitaalne keskkond, mis pakub inimestele eneseabistamise võimalusi ja lihtsamaid nõustamisi vaimse tervise probleemide varajaseks avastamiseks. Tervishoiu esmatasandil vaimse tervise käsitluse võimestamiseks töötatakse esmatasandi spetsialistidele välja ja korraldatakse vaimse tervise alaseid täiendkoolitusi. Lisaks viiakse ellu suitsiidiennetuse tegevuskava.

2.2.2 Keskkonnatervishoiu programm

Programmi eesmärk: Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest teriseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav.

Tabel 11. Keskkonnatervishoiu programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2027	2028	2029	2030
Keskkonnast, sh töökeskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arv 100 000 elaniku kohta Allikas: Washingtoni Ülikooli tervise ökonomeetria ja hindamise instituut	1525 (2023)	1257	1221	1186	1150

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Luuakse erinevatest keskkondadest inimese organismi jõudvate ohtlike kemikaalide seire süsteem ehk biomonitooringu süsteem** ning tehakse põlevkivisektori teriseriskide uuring. Nii põlevkivisektori tervisemõjude uuringu tulemuste kui ka seire andmete põhjal hinnatakse tervisemõju ning töötatakse välja ennetus- ja leevendusmeetmed teriseriskide vähendamiseks ja elukeskkonna parandamiseks.
- **Kemikaalide ohutuse tagamiseks ja riskide vähendamiseks** uuendatakse EL-i kemikaale ja kosmeetikatooteid käsitlevaid õigusakte (REACH, CLP, detergendimäärus, PIC-määrus, kosmeetikatoodete määrus, biotsiidimäärus). Kavas on analüüsida EL eelnõudes välja pakutud ettepanekuid, koostada koostöös huvitatud osapooltega Eesti seisukohad ning kaitsta neid eelnõu konsultatsioonidel ja töörühmades.
- **Inimestele puhta joogivee tagamiseks** rakendatakse uut keskkonnaterviseinfosüsteemi (KTI), mis hõlmab joogivee riskihindamise IT-lahenduse mooduleid. KTI võimaldab veekäitlejatel veekvaliteedi andmeid hallata ning teave vee kvaliteedi kohta tehakse tarbijatele kergelt kättesaadavaks. Tulevikus on eesmärgiks kõik keskkonnatervise teenused (nt sageduslubade taotluste kooskõlastamine) arendada ühte infosüsteemi, et tagada operatiivsem menetlus ja keskkonnatervise info jagamine. 2026. aastal analüüsitakse võimalusi ja võimalusel arendatakse välja KTI moodul sagedusloa tingimuste ja raadiosaateseadme paigaldamise tingimuste kooskõlastamise protsessi tõhustamiseks.
- **Töötatakse välja joogiveega kokkupuutuvate kontaktmaterjalide süsteem** Eestis, et turul oleksid ainult EL nõuetele vastavad tooted, mis tagavad hügieeni ja terviseohutuse

2.2.3 Tervishoiu programm

Programmi eesmärk

Inimeste vajadustele ja ootustele vastavad ohutud ja kvaliteetsed tervise- ja sotsiaalteenused, mis aitavad vähendada enneaegset suremust, suurendada tervena elatud eluaastaid ja toetada krooniliste haigustega elamist, on elanikkonnale võrdselt kättesaadavad.

Tabel 12. Tervishoiu programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Avaliku sektori tervishoiukulude osakaal SKP-s suureneb, % Allikas: Tervise Arengu Instituut	6,1 (2024)	5,2	5,2	5,2	5,2
Katmata tervishoiuteenuste vajadus väheneb, % Allikas: Eurostat	7,7	8,5	8,5	8,5	8,5

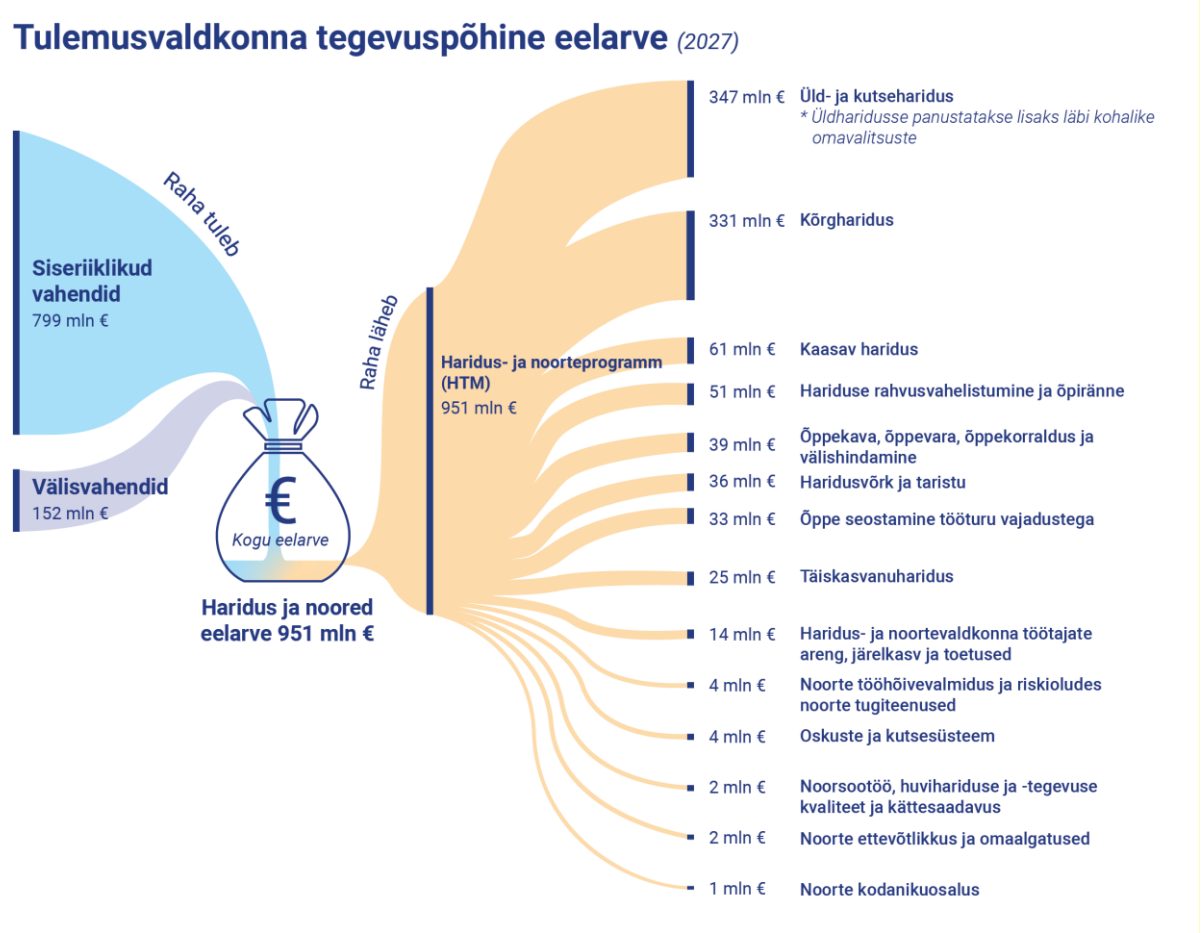
Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Tervishoiusüsteemi juhtimiskvaliteedi parandamiseks alustatakse tervishoiuteenuste kvaliteedistrateegia ning tegevuskava tegevuste elluviimist, koos tervishoiutöötajate pädevushindamise süsteemi korrastamisega.
- Kvaliteetse erakorralise meditsiiniabi osutamiseks rakendatakse kiirabi arengusuundi. Arengusuundade elluviimiseks korraldatakse avalik konkurss kiirabiteenuse osutajate leidmiseks, koostöös Häirekeskusega kaasajastatakse kiirabi väljasõiduplaani ja toetatakse teenuse vajaduspõhist korraldust. Kiirabi võrgustikku tugevdatakse, ajakohastades teeninduspiirkondade jaotust, brigaadide arvu ja tüüpe teeninduspiirkondades ning luues kaasaegsed tippvõimekused kõikides Eesti piirkondades.
- Viiakse ellu reform tervise- ja sotsiaalvaldkonna teenuste korraldamise ja osutamise integreerimiseks. Selleks on kavas parandada nii tervishoiusektorisisest kui ka tervise- ja sotsiaalvaldkonna osapoolte koostööd, tuues maakondade tasandil kokku tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid korraldavate ja pakkuvate asutuste esindajad ning käivitades piirkonnapõhise strateegilise planeerimise, mis vastab piirkonna rahvastiku vajadustele. Teenuste sujuvamaks pakkumiseks rakendatakse integreeritud korraldus- ja rahastusmudelit koos vajalike õiguslike alustega. Komplekssе teenusevajadusega inimeste toetamiseks võetakse kasutusele lahendused, mis võimaldavad teenuste paremat koordineerimist ja tagavad järjepideva abi nii esmatasandil kui ka haiglaravilt kodusele ravile üleminekul.
- Perearstiabi ühtlase kättesaadavuse tagamiseks tugevdatakse üle-eestilist tervisekeskuste võrgustikku ja toetatakse perearstide koostööd esmatasandi teenuste

kättesaadavuse tagamisel.

- Ravimite järjepideva kättesaadavuse parandamiseks ja ravimite kriisikindluse suurendamiseks osaletakse aktiivselt EL-i tervisebiotehnoloogia määruse eelnõu läbirääkimisprotsessis ning uuendatakse riigisisest ravimiregulatsiooni EL-i ravimireformi muudatustest lähtuvalt. Samuti on kavas ajakohastada ravimite hinnaregulatsiooni, tuginedes teemakohastele analüüsidele ja huvirühmadega konsulteerimisele. Keskkonnareostuse vähendamiseks soodustatakse ravimijäätmete tekke vähendamist ning ohutut kogumist ja käitlemist.
- Abivahendite ja meditsiiniseadmete süsteemi tõhustamiseks ühendatakse abivahendite ja meditsiiniseadmete hüvitamise korraldus, et luua inimeste jaoks lihtsam ja selgem ning digitaalselt toimiv süsteem.

2.3 Haridus ja noored

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti haridus- ja noortevaldkond on viimastel aastatel teinud mitmeid olulisi edusamme, mis loovad tugeva aluse tulevikku vaatavatele arengutele. Samas on mitmed murekohad muutunud üha nähtavamaks, viidates vajadusele süsteemsete ja sihipäraste muudatuste järele: jätkuvalt on 10-11% neid inimesi, kes ei õpi, kuigi neil on põhiharidus või sellest madalam haridustase. Järjest kriitilisemaks on muutumas küsimus, milline on Eestile jõukohane koolivõrk, mis hariduse kättesaadavust halvendamata võimaldaks anda kvaliteetset haridust ja arvestaks rahvastikumuutuseid. Endiselt on probleemiks kvalifikatsiooniga üldhariduskoolide ja

lasteaedade õpetajate osakaalu vähenemine ja õpetajate palgatase. Fundamentaalselt on haridust ja õppimist muutmas ka tehisintellekti ning suurte keelemudelite lai levik, mis nõuavad seniste praktikate ümbermõtestamist ja võimaluste leidmist, kuidas tehisaru õppeprotsessis toetavalt kasutada.

Tehisintellekti (TI) kasutuselevõtt hariduses (TI-Hüpe). 2025. aastal käivitati ulatuslik haridusprogramm, mille eesmärk on tõsta õpetajate ja õpilaste teadlikkust tehisintellekti võimalustest ja riskidest ning tuua õppimist toetavad tehisintellekti tööriistad igapäevasesse õppetöösse. Õpilased ja õpetajad saavad tasuta ligipääsu kaasaegsetele tehisintellektil põhinevatele õpirakendustele ning õpivad neid teadlikult ja vastutustundlikult kasutama. Eesmärk on parandada õppimise kvaliteeti ja hoida Eesti haridus maailma tipptasemel. Programmi esimeses etapis saavad ligipääsu Eesti koolide 10.-11. klasside õpilased ja nende õpetajad.

Õppimiskohustuse kehtestamine kuni 18. eluaastani. Senine koolikohustus (kuni 17. eluaastani) asendati õppimiskohustusega, mis kestab täisealiseks saamiseni. See tähendab, et noored peavad pärast põhikooli jätkama õpinguid gümnaasiumis või kutsehariduses vähemalt 18. eluaasta täitumiseni või kuni kesk- või kutsehariduse lõpetamiseni. Muudatuse eesmärk on vähendada koolist väljalangemist ja tõsta noorte haridustaset, et vähemalt 90% 20-24-aastastest Eesti inimestest omandaksid kesk- või kutsehariduse. Seoses reformiga on oluline muudatus, et enam ei jää keegi haridusteelt kõrvale ka põhikooli kehvemate eksamitulemuste korral. Järeleksamite kohustus kaob ning kõik õpilased liiguvad edasi järgmisele haridustasemele. Vajadusel pakutakse neile tuge, et vajalikud teadmised ja oskused omandada.

Kutsehariduse reform ja uued õppimisvõimalused, tänu millele muutub kutseharidus põhikoolilõpetajale paindlikumaks ja atraktiivsemaks. Kutseõppeasutustes avati esimesed nelja-aastased kutsekeskhariduse uuel mudelil põhinevad õppekavad, kus noor saab lisaks ametile ka tugeva keskhariduse, mis võimaldab nii tööturule siirduda kui õppida edasi kõrghariduses. Sel sügisel said noored õppima asuda 12 koolis 13 uuel õppekaval. Kui varem oli kutseharidus paljuski tasuta ka täiskasvanutele, siis nüüd muudeti korduv õppimine tasuliseks- kui inimene on juba sama või kõrgema taseme hariduse omandanud, peab ta edaspidi tasuma. Muudatuse eesmärk on suunata ressursid rohkem noorte esmaõppe toetamiseks.

Eestikeelsele haridusele ülemineku jätkamine. Ülemineku teisel aastal toimub õpe eesti keeles kõigis 1., 2., 4. ja 5. klassides ning lasteaedades. Kui varem keskenduti peamiselt õpetajate keeleoskusele, siis alates 2025/2026 õppeaastast pööratakse rohkem tähelepanu õpetamismeetoditele ja õpetajate metoodilisele toetamisele. Ministeeriumi eestvedamisel valmisid 2026. a alguses õpetajatele 4.-5. klassi aineõpetuse metoodilised juhendmaterjalid, mille koostamine järgmistele ülemineku klassidele jätkub. Samuti valmis eesti keele õpet toetav alushariduse e-käsiraamat. Koole toetati eestikeelseks õppeks vajalike täiendavate õppevahendite soetamisel, täiendava eesti keele õppe läbiviimiseks ning jätkus Ida-Virumaal eesti keeles õpetavatele õpetajatele kõrgema töötasu maksmine. Metoodilisi ja pedagoogilisi

täienduskoolitusi pakkusid haridustöötajatele lisaks Eesti Keele Instituudi Keelesamm programmile ka Tallinna Ülikool ja Tartu Ülikool, sh Narva Kolledž. Valmimas on ülemineku terviklik seiresüsteem ülemineku edukuse jälgimiseks.

Vastavalt sõlmitud haridusleppele loodi õpetajatele neljaastmeline karjäärimudel (alustav õpetaja, õpetaja, vanemõpetaja, meisterõpetaja), mis seob arenguvõimalused palgaga ja aitab muuta õpetajaameti atraktiivsemaks. Mudeliga luuakse süsteemne arengutee, mis toetab õpetajate ametis püsimist, teadlikku karjäärivalikut ning õpetajate järelkasvu. Lisaks suurendati õpetajate puuduse leevendamiseks õpetajakoolituse õppekohti ning pakutakse stipendiume õpetajakoolituse ja tugispetsialistide õppekavadel õppivatele üliõpilastele. Ülikoolide vastuvõtunumbrid näitasid suurt huvi õpetajaks õppimise vastu. Koostöös Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooliga pakutakse õpetajatele kvalifikatsiooni saavutamiseks ja tõstmiseks mikrokraadiprogramme ja täiendusõpet.

Jõustus alushariduse reform, mille eesmärk on luua terviklik alushariduse süsteem ning tagada kõigile lastele kvaliteetne alusharidus lastehoius ja lasteaias. 2025. a septembrist jõustunud uus alusharidusseadus muutis laste toetamise süsteemi ühtsemaks ja lapsest lähtuvaks. Lapse arengu toetamise põhimõtted ja korraldus alushariduses ühtlustus põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega, pakutav tugi ei sõltu enam niivõrd diagnoosist, kuivõrd lapse tegelikest vajadustest. Samuti toodi lastehoiuteenused haridus- ja teadusministeeriumi haldusalasse ning kehtestati uued nõuded lastehoidude ja lasteaedade õppekeskkonnale ja õppekavadele. Jõustus põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatus, millega muudeti kohustuslikuks arvestada mitteformaalõppes (nt huvi-, spordi- või keeltekoolis) omandatud õpitulemusi tasemeõppe osana, kui õpilane ja lapsevanem seda taotlevad ning esitavad vastavad tõendid.

Koolivõrgu korrastamise tuleviku eesmärk on, et vastutus kogu põhikooli järgse hariduse eest liiguks 2035. aastaks riigile. Jätkusid analüüsid, et leida piirkonniti optimaalne üldhariduse koolivõrgu lahendus ning muudatuse mõjuanalüüsi koostamine. Loomisel on üld- ja kutseharidust ühendavad hariduskeskused, kus on võimalik piirkonna vajadustest tulenevalt kas omandada kutset, rakenduslikku gümnaasiumiharidust kui ka akadeemilist gümnaasiumiharidust või läbida ettevalmistava õppe aasta, nii statsionaarses kui mittestatsionaarses õppes. Hariduskeskuste pilootprojektide rakendamiseks valmis Euroopa Regionaalarengu Fondi toetusskeem aastatel 2025-2029. Riigikoolide hulka lisandusid Viljandi Täiskasvanute Gümnaasium ja seniste koolide liitmisel moodustatud Maarjamaa Riigikool. Otsustati liita riigi kutseõppeasutused Tallinnas, millega luuakse kaks rakenduslikku kolledžit: Tallinna Majandus- ja Teeninduskolledž ning Tallinna Tehnoloogiakolledž. Need luuakse Tallinna Teeninduskooli, Tallinna Majanduskooli, Tallinna Ehituskooli, Tallinna Tööstushariduskeskuse, Tallinna Lasnamäe Mehaanikakooli ja Tallinna Polütehnikumi liitumisel.

Septembrist jõustusid mikrokvalifikatsiooniõppe läbiviimise nõuded täiskasvanute koolituse seaduse muutmise tulemusel. Mikrokvalifikatsioonid on mõeldud täiskasvanutele, kes soovivad

omandada lisaeriala, kitsama pädevuse või tervikoskuse, õppides väiksemate moodulitena. Õppe maht on viis kuni 30 ainepunkti ja lõpetanule antakse mikrokvalifikatsioonitunnistus, mille andmed kantakse Eesti Hariduse Infosüsteemi. Aasta lõpu seisuga oli registreeritud juba 348 mikrokvalifikatsiooniõppe õppekava 23 erinevalt õppeasutuselt, mis näitab selle õppe kasvavat populaarsust.

Õppelaenusüsteemi reform - Riigi tagatud **õppelaenu maksimaalmäär kahekordistus** – alates 2025/2026. õppeaastast saab taotleda õppelaenu kuni 6000 eurot õppija kohta. Eesmärk on pakkuda õppijatele piisavalt tuge eluks vajalike kulutuste katmisel. Lisaks algatati suurem reform, et muuta **õppelaen paindlikumaks ja atraktiivsemaks**. Valitsus saatis Riigikogusse õppetoetuste ja õppelaenu seaduse eelnõu, millega pikendatakse tagasimaksmise perioodi, langetatakse intressi ning kaotatakse eraisikust käendaja või kinnisvaratagatise nõue. Reform jõustub kava kohaselt 1. septembrist 2026.

Noortevaldkonna toetuste süsteem läbis uuenduse. 2025. aasta detsembris võeti vastu määrus „Noortevaldkonna toetuste andmise tingimused ja kord“, mis koondas varem erinevates määrustes olnud toetused ühte raamistikku ja muutis toetuse taotlemise lihtsamaks ja selgemaks.

Tabel 13. Haridus ja noored tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik (2025)	2027	2028	2029	2030
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) Allikas: Eurostat	10,2	8,8	8,7	8,5	8,4
Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%) Allikas: Statistikaamet	73,8	76,6	77,3	77,3	77,4
Täiskasvanute (25–64-aastaste) elukestvas õppes osalemise määr (%) Formaal- ja mitteformaalõppes Informaalõppes Allikas: Statistikaamet, Eesti Tööjõu Uuring	23,8 56,6	23,8 kasvab	24,0 kasvab	24,2 kasvab	24,4 kasvab
Aasta pärast lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaal kõigist hõivatutest (%) Allikas: Uuring Edukus tööturul	26,2 (2024)*	30,5	30,5	31,0	31,0
Ennastjuhtiv õppija (%) akadeemiliselt taastenõtkete 8. klassi õpilaste osakaal agentsete 8. klassi õpilaste osakaal 8. klassi õpilaste osakaal, kes tunnevad, et õpetajad toetavad nende autonoomiat Allikas: Riiklikud rahuloluküsitlused	35,3 28,8 42,9	kasvab kasvab kasvab	kasvab kasvab kasvab	kasvab kasvab kasvab	kasvab kasvab kasvab

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik (2025)	2027	2028	2029	2030
Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh funktsionaalne lugemisoskus matemaatiline kirjaoskus loodusteaduslik kirjaoskus Allikas: PISA	8,7 13,3 11,4	- - -	- - -	10,5 15 13,5	- - -
Õpetajate keskmine töötasu võrreldes Eesti keskmise töötasuga (%) üldhariduskooli õpetaja kutseõppeasutuse õpetaja Alushariduse õpetajate keskmine töötasu võrreldes üldhariduse õpetaja töötasu alammääraga (%) Allikas: Saldoandmik/EHIS/Statistikaamet	114 111 100	117 117 90	120 120 90	120 120 90	120 120 90
Noorte usaldus riigi vastu (%)** Allikas: ICCS	57,0 (2022)	-	65	-	-
Eesti keele kui teise keele põhikooli lõpueksamil vähemalt B1-taseme saavutanute osakaal (%) Allikas: EHIS, EIS	46	50	53	57	70
Õpetaja kutsekindlus: õpetajakoolituse lõpetanute osakaal, kes on pärast lõpetamist õpetajana töötanud viiel järjestikusel aastal (%) Allikas: EHIS	60	57	58	59	60
Vähemalt keskharidusega 20–24 a osakaal (%) Allikas: Eurostat	83,2	87	87	87	87,5

*Edukus tööturul 2025 tulemused avalikustatakse sügisel 2026.

** mõõdetakse 5-6 aasta tagant

Tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Haridusvaldkonna arengukavas 2021-2035“ ning „Noortevaldkonna arengukavas 2021–2035“. Mõlema arengukava eesmärgid ja meetmed toetavad riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ arenguvajadusi ja sihtide saavutamist.

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud üks programm: haridus- ja noorteprogramm. Programmi eesmärkide saavutamiseks kavandatavate tegevuste ja rahaliste vahendite eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

2.3.1 Haridus- ja noorteprogramm

Programmi eesmärk

Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Haridus- ja noorteprogrammi programmi tasandi mõõdikud kattuvad tulemusvaldkonna mõõdikutega.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

Eestikeelne ja -meelne haridus

- **Jätkatakse eestikeelsele õppele üleminekut põhikoolis ning kutseõppeasutustes**. Ülemineku raames toetatakse koole, lasteaedu ja hoide ning õpetajaid täiendõppe võimaluste, nõustamise ja metoodiliste materjalidega, pöörates tähelepanu ka aine- ja keeleõppe lõimimisele. Ülikoolidega algatatakse läbirääkimised, et muuta lõimitud aine- ja keeleõpe õpetajakoolituse kohustuslikuks osaks. **Palgatoetus Ida-Virumaal** eesti keeles õpetavatele (alushariduse) õpetajatele ja tugispetsialistidele on **kavandatud aastani 2030**. Töötatakse välja ülemineku terviklik seiresüsteem.
- **Esimese eestikeelse kõrghariduse omandamine säilib õppemaksuta** ja kõrgkoolid peavad oma vastutusvaldkonnas tagama eestikeelse õppe kõikides õppekavagruppides esimesel kahel astmel. Kõrghariduse rahvusvahelistumiseks ja talendipoliitika elluviimiseks **soodustatakse välisüliõpilaste osakaalu suurema tööjõuvajadusega valdkondades**. Julgeoleku, keele ja kultuuri säilitamiseks jätkatakse eesti keele õpetamist välisüliõpilastele ning toetatakse kontakti loomist tööandjatega, et lihtsustada Eesti tööturule jäämist ja ühiskonda lõimumist.

Haridus- ja noortevaldkonna professionaalide järelkasv ja jätkusuutlikkus

- Õpetajate järelkasvu tagamiseks, nende professionaalse arengu ja tööalase kindlustunde suurendamiseks jätkatakse **haridusleppe elluviimist** – rakendatakse ühtset õpetaja karjääri- ja palgamudelit ning viiakse see kooskõlla õpetaja kutsestandarditega võrdsustades karjääriastmed ja kutsetasemed. Lisaks keskendutakse õpetajaameti kutsealase eetika arendamisele ning laiendatakse võimalusi karjääripöörajatele kutse omandamiseks ja õpetajana tööle asumiseks. Jätkatakse **erialastipendiumite maksmist õpetajakoolituse erialadel**, mis seotakse ka õpetajana töötamise tingimusega.
- 2027. aastal on **õpetajate töötasu alammäär** täistööajaga töötamisel 2030 eurot. Lisaks palga alammäärale tõuseb diferentseerimise osa 23%-ni, mis võimaldab maksta õpetajatele palka vastavalt karjääriastmele, vastutusele ja tööülesannetele. 2027. aastal on õpetajate arvestuslik keskmine palk 2497 eurot, mis kasvab võrreldes 2026. aastaga

3,9% ja on riigi keskmisest palgast 108%.

- 2028. aastaks suurendatakse õpetajate palgafondi diferentseerimiskomponenti 24%-ni, mis võimaldab jätkata karjäärimudeli rakendamist. Jätkatakse KOV-idele lasteaiaõpetajate palgatoetuse maksmist.
- Koolijuhtide professionaalse arengu toetamiseks algatatakse ja viiakse koostöös koolipidajatega ellu koolijuhtide atesteerimise süsteemi, mis põhineb teadlaste väljatöötatud kompetentsi- ja õppimist toetavate juhtimisviiside mudelil ning koolijuhtide kollegiaalsel hindamisel.
- Tugispetsialistide vajaduse leevendamiseks koostatakse kaasava hariduse teenuse põhimõtted, täpsustatakse kutse andjatega tugispetsialistide kvalifikatsiooninõudeid ning laiendatakse tugispetsialistide profiili.
- Noortevaldkonna kvaliteedi tõstmiseks ja töötajate väärtustamiseks luuakse noortevaldkonna ühendseadus, millega sätestatakse noorsootöötaja ja huvihariduse õpetajana töötamiseks minimaalse nõudena 5. taseme erialase kutse olemasolu ning toetatakse erialaste kutsete omandamist. Tehakse koostööd KOV-idega noortevaldkonna teenuste kvaliteedi tagamiseks.

Teaduspõhine haridussüsteemi väljakutsete lahendamine ja paindlik haridussüsteem

- Kvaliteetse ja lapse vajadustest lähtuva hariduse tagamiseks jätkatakse koolivõrgu korrastamisega, toetatakse kodulähedaste algkoolide jätkusuutlikkust, jätkates 6-klassiliste algkoolide toetamist. Üld- ja kutsehariduse korralduses kavandatakse selguse loomist, leppides partneritega kokku vastutuse, õigused ja ressursid, kus alushariduse ja põhihariduse eest vastutab KOV ning sellele järgnev haridus on riigi vastutusel. KOV-ide autonoomia suurendamiseks toetab HTM toetusfondis olevate põhikoolide (v.a õpetaja palk), huvihariduse ja -tegevuse ja õpilaskodu sihtotstarbeliste toetuste üleviimist KOV tulubaasi.
- Toetatakse rohkemate õppijate õpingute jätkamist pärast põhiharidust, viies ellu õppimiskohustuse reformi. Põhikooli lõpetajatele töötatakse välja üldpädevuste hindamisvahendid ja e-eksamid, mis on aluseks järgmisele haridustasemele sisseastumisel ning luuakse uus töökindel eksamite infosüsteem.
- Põhikooli lõpetajatele tagatakse võrdväärselt hea keskhariduse omandamise võimalus nii üld- kui kutsekeskhariduses. Kutsekeskhariduses võetakse kasutusele uued 4-aastased õppekavad, kus üldõppe maht on üldharidusega võrdustatud ning õppija saab laiema erialase valdkondliku õppe järel spetsialiseeruda. Kutseõppeasutustele rakendatakse uut rahastusmudelit, mis suunab koolide toimemudeli näoga põhikooli lõpetajate poole. Kujundatakse kutse- ja üldhariduskoolide koostöö piirkondlikeks hariduskeskusteks, kus saab omandada nii gümnaasiumiharidust kui ka kutsekeskharidust ja kutseharidust. Haridusliku erivajadusega õppijatele töötatakse välja

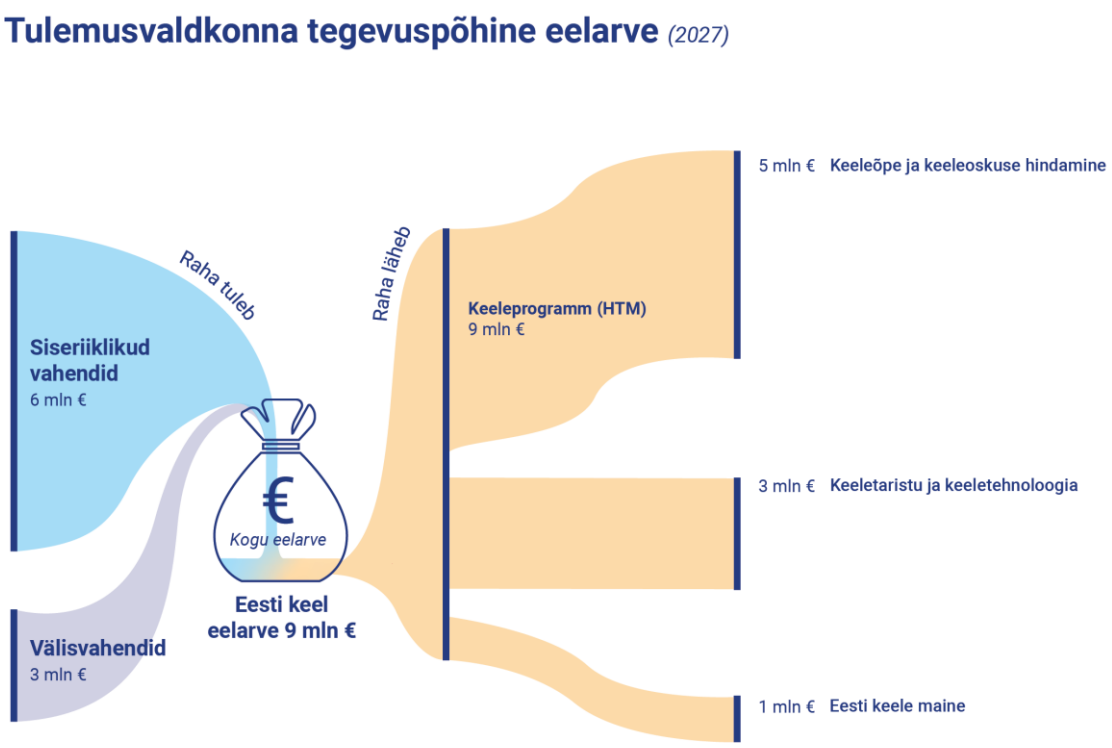
uued kutseõppe õppekavad ning uue võimalusena tuuakse koolidesse ettevalmistav õpe, mis aitab haridusteel püsida sealt varasemalt kaduma läinud noortel.

- TI-Hüppe haridusprogrammi viiakse ellu gümnaasiumides alates 2025/2026. õppeaastal ja kutseõppeasutustes 2026/2027. õppeaastal, et õppijad omandaksid õpetaja juhendamisel õppimisoskused ning teadmised-oskused tehisaru kasutamiseks. Põhikoolides toetatakse õpetajate tehisaru kasutamise oskuste arengut ning õppijate puhul keskendutakse digipädevuse arengu toetamisele. Uuendatakse ka tehnoloogiaõpetuse ainekava ning tagatakse nii õppevara kui koolitused küberturvalisuse, andmekaitse ja tehisaru õpetamiseks.
- Luuakse terviklik süsteem õppevara jagamiseks, et parandada selle kvaliteeti ja kättesaadavust. Õpetajaid motiveeritakse ja toetatakse arendama õppevara ning jagama seda kolleegidega. Arendatakse digiõppevara ja mitmekesistatakse seda tehisintellekti abil.

Hariduse ja teadussüsteemi kooskõla suurendamine ühiskonna vajadustega

- Kõrghariduse I astmel suurendatakse õppekohtade arvu, fookusega inseneeria, IT, küberturvalisuse, tehisaru ning tervise- ja sotsiaalvaldkondadele, ning tõstetakse rakenduskõrgharidusõppe osakaal 40%-ni. Suurendatakse eestikeelses magistriõppes osakoormusega õppekavade arvu ning rakendatakse õppetasu, et piirata õppeastmel korduvõppimist ja tuua kõrgharidusse lisaraha.
- Doktoriõppe mahtu suurendatakse ning nooremteadurite kohtade arv kasvatatakse 500-ni aastaks 2035, et toetada lisandväärtust loova majanduse, avaliku sektori, kultuuri ja teaduse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, et tehisintellekti valdkonnas oleks piisavalt doktoriõppe kohti eri distsipliinides. Rahvusvahelisel turul edendatakse Eesti hariduse eksporti, teadmiste siiret ja haridusinnovatsiooni.
- Noorte kaasatust ühiskondlikesse otsustusprotsessidesse suurendatakse tugeva noortevolikogude võrgustiku ja uue noortevaldkonna seaduse kaudu. Koolides ja noorsootöös tugevdatakse kodanikuharidust. Koostöös sotsiaal- ja tervisevaldkonnaga kujundatakse selged põhimõtted laste heaolu ning õiguste kaitseks kiusamise ja vägivalla vastu ning ennetatakse radikaliseerumisega seotud riske.

2.4 Eesti keel

Tulemusvaldkonna eesmärk

Tagada eesti keele elujõud ja toimimine Eesti Vabariigis esmase keelena igas eluvaldkonnas, tagada igaühele õigus ja võimalus kasutada Eestis eesti keelt, säilitada ja tugevdada eesti keele staatust, mainet ja eestikeelset kultuuri- ja inforuumi ning väärtustada teiste keelte valdamist

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti keelel on riigikeele ja Euroopa Liidu ametliku keelena kindel positsioon. On valdkondi (nt teenindus, IT, teadus), kus eesti keele kõrval kasutatakse märkimisväärselt ka võõrkeeli (inglise ja vene) ning kus keelte kasutamise vahel otsitakse tasakaalu, et tagada nende valdkondade terviklik eestikeelne toimimine. Tööandjatega tuleb teha koostööd, et nad väärtustaks eesti keele õppimist, ning edendada programme eesti keele omandamiseks töökeskkonnas. Lisaks on Eestist saanud rände sihtriik. Üks suurim väljakutse on eesti keele oskuse nõuete täitmine, millega tööandjad on paljudes sektorites hädas. Hinnanguliselt osaleb tööhõives u 80 000 inimest, kes pole võimelised eesti keeles suhtlema, neist u 20 000 tegutsevad sektorites, kus on kehtestatud keeleoskusnõuded. Ühiskonnas on kujunenud olukord, kus eluks vajalik teave on

regulaarselt tagatud mitmekeelsena, mistõttu ei teadvustata eesti keele õppimise vajalikkust piisavalt. Eesti keele positsiooni hoidmiseks ja kindlustamiseks populariseeritakse ja soodustatakse eesti keele kui riigikeele kasutamist, eesti keele õppimist ja uurimist, tähtsustatakse eesti keelt identiteedi kandjana ning jälgitakse keelevaldkonna õigusruumi vastavust ühiskonnas toimuvatele arengutele.

Eesti keeleteadus ja keeletehnoloogia on rahvusvaheliselt kõrgel tasemel ning keeleressursid (nt sõnastikud, andmebaasid, korpused) ja keeletehnoloogilised rakendused (nt kõnesüntees, kõnetuvastus ja masintõlge) kättesaadavad. Oluline on tagada, et kvaliteetne eesti keel oleks esindatud ka suurtes keelemudelites. Keele uurimise ja teadusliku kirjeldamise puhul on probleem variatiivsete keeleandmestike ja korpuste vähesus, see on tingitud ebaselgusest autoriõiguse rakendamisel. Vaja on luua selge õigusraamistik kvaliteetsete keeleandmestike kogumiseks ja kasutamiseks. Keeletehnoloogia ja keeleressursside arendamisel valmistab probleeme korpuste ebaühtlane kvaliteet, vähesus või puudumine ning ka tehnoloogiate jõudmine lõpprakendustesse. Ajakohase, kättesaadava ja mitmekesise keeletaristu edasiarendamiseks jätkatakse keeleteaduse ja keeletehnoloogia toetamist.

Eesti keele oskus on vajalik Eesti ühiskonnas edukaks toimimiseks, kuid on elanikke, kelle eesti keele oskus ei ole piisav selleks, et nad saaksid takistusteta omandada haridust, osaleda tööturul ja ühiskonnaelus. Elanike keeleoskuse arendamiseks tuleb teha järjepidevat tööd. Täiskasvanute eesti keele õppe valdkond vajab juhtimisreformi ning arendamist, et keeleõppe pakkumine oleks nii riigi kui ka sihtrühma jaoks tõhus ja tulemuslik. Eesti keele õppes tervikuna on puudu kaasaegseid ja terviklikke e-õppematerjale, piisavalt ei ole pakutud täienduskoolitusi, et nii keele- kui ka aineõpetajad oleksid suutelised toetama õpilaste keeleoskuse igakülgset arengut. Välismaal pakutakse eesti keele õpet nii rahvuskaaslastele emakeelena kui ka teistele huvilistele võõrkeelena, kuid see tegevus vajab laiendamist. Eesti keele oskuse kõrval on oluline ka teiste keelte oskus, kuid võõrkeelte õppes domineerib inglise keel, mis jätab varju teised Eestile samuti olulised võõrkeeled. Teiste võõrkeelte õpe ning motivatsioon neid omandada nõuab tähelepanu, et jaguks ka nende piisavalt heal tasemel oskajaid.

Tabel 14. Eesti keel tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
16–65-aastaste Eesti elanike funktsionaalne lugemisoskus eesti keeles* Allikas: PIAAC (OECD rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring)	61,0 (2023)	-	-	-	-
Eesti keelt kasutavate inimeste osakaal rahvastikust (%) Allikas: Statistikaamet	91,5	91	91	91	91

* Ei seata iga-aastaseid sihte, kuna uuring toimub 10-aastase intervalliga.

2.4.1 Keeleprogramm

Programmi eesmärk

Eesti keel on arenenud kultuur- ja suhtluskeel ning Eestis väärtustatakse mitmekeelsust.

Keeleprogrammi programmi tasandi mõõdikud kattuvad tulemusvaldkonna mõõdikutega.

Eesti keele tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Eesti keele arengukavas 2021–2035“. Eesti keele tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Keeleprogramm. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

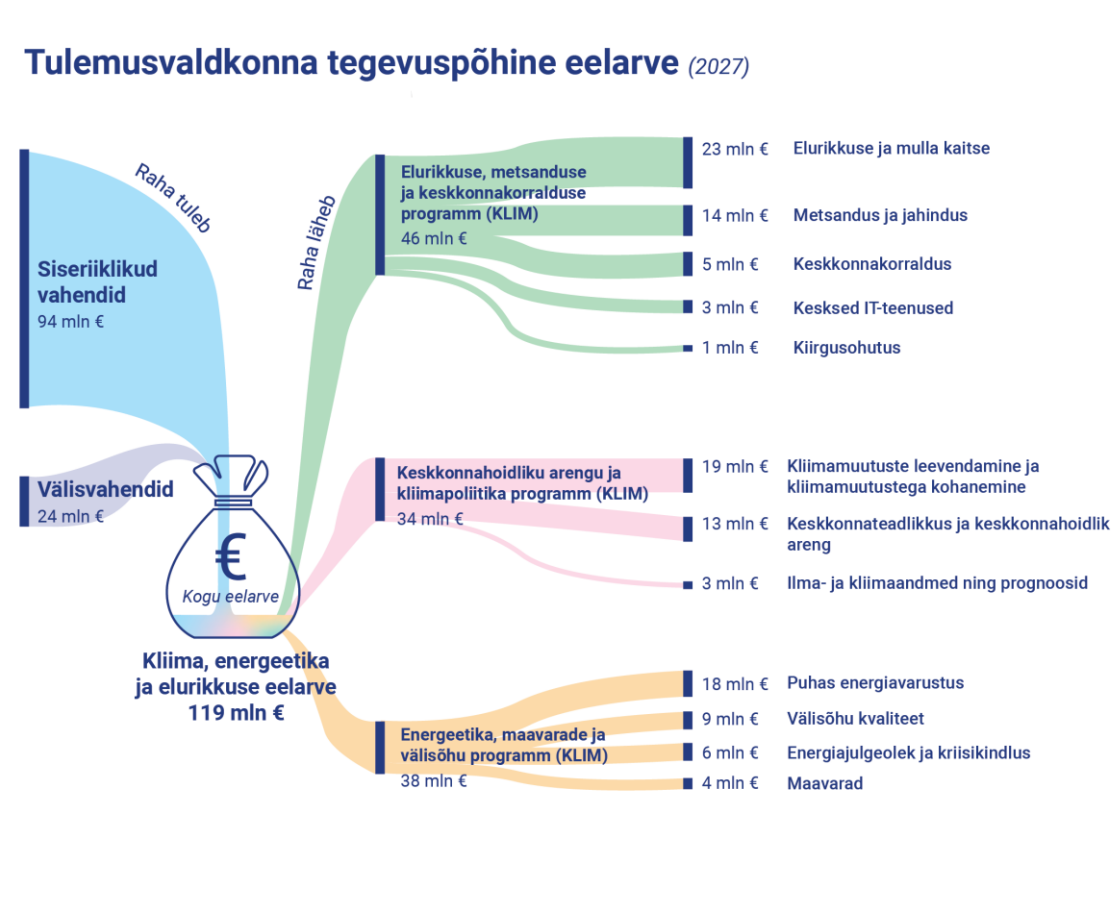
Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Toetatakse eestikeelsele õppele üleminekut alus-, üld- ja kutsehariduses. Toetatakse eesti keele kui teise keele ja aineõpetajate täienduskoolitusi.
- Tõhustatakse täiskasvanute eesti keele kui teise keele õpet ja parandatakse õppevõimalusi, sh on prioriteet haridustöötajate eesti keele oskuse parandamine. Koostöös teiste eesti keele õpet pakkuvate ministeeriumide ja asutustega korrastatakse täiskasvanute eesti keele õppe korraldust, et vähendada õppe pakkumise killustatust ja suurendada tulemuslikkust. Täiskasvanute eesti keele kui teise keele oskuse hindamises jätkatakse elektrooniliste hindamisvahendite arendamist. Jätkatakse e-õppe võimaluste arendamist, mh iseseisva õppe võimalusi laiendades (mh arendatakse B2- ja C1-taseme e-õppe kursused).
- Keeleseaduse muudatused tagavad, et keeleõigus vastab Eesti ühiskonna vajadustele. Parandatakse eesti keele nähtavust avalikus ruumis ning kujundatakse positiivset suhtumist eesti keelde nii eestlaste kui ka mitte-eestlaste hulgas. Seejuures tehakse tõhusamat ja regulaarset järelevalvet kehtestatud nõuete täitmise üle kõikides olulistes keeleseadusega hõlmatud keelekasutusvaldkondades, sh pööratakse eritähelepanu eestikeelsele õppele üleminekule.
- Valitsusasutustele ning riigi hallatavatele asutustele on koostamisel põhimõtted ja suunised, et tugevdada eesti keele kui riigikeele rolli ühiskonnas, vähendades muukeelse info osakaalu asutuste veebilehtedel. Eesmärk on suunata muukeelne elanikkond eestikeelse teabe ja teenuste juurde, arvestades sealjuures sihtrühma põhiõigustega.
- Luuakse mitmekülgseid võimalusi keeletaristu arendamiseks, et tagada selle innovaatilisus ja kättesaadavus. Tagatakse ajakohane õigusraamistik, et oleks võimalik koostada keelekorpuseid ning kasutada neid keeletehnoloogia, eestikeelse tehisaru ja suurte keelemudelite arendamiseks. Tõhustatakse keeleressursside koondamist ühtsetesse süsteemidesse, mis võimaldavad sõnakogusid, andmebaase ja keelekorpusi masinloetavalt töödelda. Seejuures arendatakse sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi

Ekilex ning keeleportaali Sõnaveeb. Arendatakse eesti terminivara ja teaduskeelt, et tagada ajakohane erialakeel igas ühiskonnaelu valdkonnas.

- Mitmekeelsuse ja võõrkeeleõppe toetamiseks levitatakse Eestis Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja selle sõsarväljaande põhimõtteid ja tasemekirjeldusi. Väljaande rakendamiseks koolitatakse keeleõpetajaid, õppematerjalide koostajaid, testide koostajaid ja hindajaid.
- Eesti keele piirkondlike erikujude õpe vajab riigi tuge. Murdekeelte õppe soodustamiseks on loodud haridusasutusi toetav taotlusvoor, et suurendada tuge õppevara loomiseks ja õpetajate täienduskoolituseks.
- Toetatakse keeleõpet eestlaste kogukondades mitmetes riikides asuvates üldharidus- ja pühapäevakoolides, seltsides, lasteaedades, mudilasringides ja keelekursustel ning toetatakse Üleilmakooli tegevusi. Toetatakse eesti keele ja kultuuri õpetamist rohkem kui 30 riigi kõrgkoolis.

2.5 Kliima, energeetika ja elurikkus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eestis on elurikas loodus, jätkusuutlik energia varustuskindlus, keskkonnateadlik ühiskond ja kliimakindel majandus.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Kliimaministeeriumi missioon on siduda loodus ja majandus tervikuks, et Eestis oleks parim Läänemere-äärne keskkond. Peamine väljakutse on **leida tasakaal keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse vahel.**

Jälgides, et inimeste heaolu ja majandusmudel peavad mahtuma planeedi taluvuspiiridesse, tuleb panustada keskkonnahoidlikku arengusse. Nii on võimalik jõuda selleni, et Eestis on **elurikas loodus ja kliima**, mis säästlikult ressursse planeerides tagavad kvaliteetse elukeskkonna, inimeste tervise ja heaolu. Targalt majandades tagatakse tulevastele põlvkondadele hoitud ja kestlik Eestimaa.

Puhas keskkond on inimõigus, seega ülemaailmselt ning ka Euroopa Liidu siseselt on üha enam vajalik seista silmitsi pikaajalistele keskkonna ja kliima väljakutsetega – keskkonnahoidlik areng, ressursside kestlik kasutus, ökosüsteemide säilitamine, kliimamuutused ja nendega kohanemine. Kliimaeesmärkide saavutamisel on keskne roll energeetikal ja puhtale majandusele üleminekul. Kõik inimesed ja organisatsioonid peavad mõistma ja teadvustama oma rolli keskkonna mõjutajatena ning käituma keskkonnateadlikult. Pidevalt tuleb tegeleda inimeste hoiakute ja käitumisharjumuste keskkonnahoidlikuks kujundamisega, et osataks hinnata oma tegevuste otsest või kaudset mõju ümbritsevale keskkonnale.

Eesti majanduse konkurentsivõime sõltub järjest enam sellest, kuidas suudetakse tasakaalustada majanduskasv ja loodusressursside säästlik kasutamine. Rohetehnoloogiad, puhtale energiale üleminek, ringmajanduse arendamine ja keskkonnasõbralikud tootmisviisid võivad pakkuda Eestile pikaajalist majanduslikku kasu, säilitades samal ajal looduslikud ressursid ka tulevastele põlvedele. Lisaks majanduslikule mõjule on loodusvarade säästlik kasutamine ka julgeoleku küsimus – ressursside nappus võib põhjustada sotsiaalseid pingeid, vähendada varustuskindlust ning suurendada sõltuvust impordist. Keskkonnakaitse võib toetada majandusarengut luues eeldused innovatsiooniks ja konkurentsivõime kasvuks.

Elurikkuse ja mulla kaitse. Eesti keskkonnakaitse valdkond on mitmetes aspektides tugev ja hästi arenenud. Head näited on keskmiselt kõrgemalt loodushoidu ja keskkonnateadlikku eluviisi väärtustavad inimesed, keskkonnakaitse valdkonna järjepidevus, toimivad toetusmeetmed, edukas väliskoostöö ning edulood infosüsteemide ja e-teenuste arendamisel. Tugevuste kõrval on valdkonnas aga mitmeid kitsaskohti nagu valdkonna ebapiisav rahastamine ja asjaolu, et elurikkuse ja mulla kaitsmine on keeruline majandushuvide eelistamise või konkureerivate huvide tõttu maakasutuses.

Elusloodu se kaitse ja kasutuse eesmärk on, et liigid ja elupaigad on soodsas seisundis, maastikud on mitmekesised ning metsa majandatakse kestlikult. Vaid hästi toimivad ja elurikkad ökosüsteemid on võimelised pakkuma ökosüsteemi teenuseid ning aitavad kohaneda kliimamuutustega. Eesti maismaast koos siseveekogudega on looduskaitse piirangutega alasid 28%.

Eestis on säilinud elurikkad loodusmaastikud, kuid poolte loodusdirektiivi liikide ja elupaikade seisund on ebasoodne või teadmata. Elurikkuse eesmärkide saavutamist piiravad konkureeriv maakasutus, ruumilise planeerimise killustatus ning loodusele avalduva mõju ebapiisav arvestamine. Kitsaskohtadeks on muuhulgas puudulik teave, ebapiisav rahastamine ja konkureerivate huvide eelistamine elurikkuse ja mulla seisundi parandamisele. Elurikkuse ja mulla ning maakasutuse otsused on pikaajalise ja sageli pöördumatu mõjuga, mille kuhjuv mõju võib olla ulatuslik. Elurikkuse peamised surveallikad on elupaikade hävimine ja kahjustumine, muldade seisundi halvenemine, loodusressursside liiga intensiivne kasutus, kliimamuutused, saaste, veekogude eutrofeerumine ja invasiivsed võõrliigid. Puuduvad tõhusad meetmed säilitamaks elurikkust väljaspool kaitstavaid loodusobjekte. Ohuks on ka võõrliikide laienev

levik, mida soodustavad kliimamuutused. Suurte taristuobjektide rajamisel suureneb surve keskkonnale ja vajadus planeerida elurikkust suurendavaid ning kaitsvaid meetmeid. Eestis on elurikkuse kadu olnud väiksem kui paljudes teistes riikides, kuid ka siin jätkub loodusliku mitmekesisuse vähenemine ning vaja on süsteemselt taastada kahjustatud elupaiku ja tugevdada elurikkuse hoidmise põhimõtteid ka väljaspool kaitstavaid alasid. Oluline väliskeskkonna muutus on EL looduse taastamise määruse jõustumine 2024. aastal, mille alusel loovad riigid riikliku looduse taastamise kava. Samal ajal tuleb paremini siduda looduskaitse põhimõtted ruumiloomesse, maapoliitikasse, taristuarendusse ja teistesse majandussektoritesse. Aktiivselt tegeletakse ohustatud liikide ja elupaigatüüpide kaitse, taastamise ja seirega. Kaitstavatele aladele on kehtestatud kaitserežiim ning kaitsealadele ja püsielupaikadele alaspetsiifilised kaitse-eeskirjad.

Maa- ja mullakasutuse reform kätkeb endas juhtimissüsteemi arendamist mullastiku teenuste efektiivseks ja jätkusuutlikuks kasutamiseks, elurikkuse kaitseks ja kliimamõju vähendamiseks. Muldade seisundi parandamiseks ja muutuste jälgimiseks jõustus 2025. aasta lõpus nn mullaseire direktiiv ning 2028. aasta lõpuks tuleb direktiivist tulenevad kohustused võtta üle Eesti õigusaktidesse. Maa ja muld on riigi strateegiline kapital, mille väärtuse säilitamine eeldab kvaliteetseid andmeid ja järjepidevat juhtimist. Keskmes on riskide ennetamine, teadmuspõhine juhtimine ja riigi pikaajaline konkurentsivõime. Tegemist ei ole uue kuluga, vaid suuremate tulevaste kulude vältimisega. Riigid, kes investeerivad maa- ja mullainfo süsteemidesse, suudavad ennetada miljonitesse ulatuvaid keskkonna- ja majanduskahjusid. Eesti küsimus ei ole, kas sellist süsteemi rahastada, vaid kui suure hinnaga oleme valmis selle puudumise tagajärgi tulevikus kandma. Rahastamata jätmise korral suureneb oht teha otsuseid puudulike või aegunud andmete põhjal, mis võib kaasa tuua ebatõhusa maakasutuse, raskused kliima- ja keskkonnaeesmärkide täitmisel ning kasvava riski EL-i nõuetele mittevastavuseks. Pikaajaliselt tähendab see suuremaid kulusid riigile, nõrgemat toidujulgeolekut ning maa- ja mullaresursi kvaliteedi halvenemist, mille taastamine on märksa kulukam kui ennetav investeering juhtimissüsteemi.

Metsanduses on peamine arenguvajadus leida praktiline tasakaal metsade kasutamise, elurikkuse kaitse, kliimaeesmärkide ja majandusliku konkurentsivõime vahel. Eesti metsamaa pindala on ligikaudu 2,3 miljonit hektarit ehk üle poole Eesti maismaa pindalast ning metsadel on korraga ökoloogiline, majanduslik, sotsiaalne ja kliimapoliitiline roll. Programmi mõõdik seab sihiks hoida majandusmetsa osakaalu metsamaast ligikaudu praegusel tasemel (2025 a. säästva metsanduse indeksi (SMI) järgi 70,2%), kuid samal ajal tuleb suurendada metsade kliimakindlust, parandada nende uuenemist ja hoida väärtuslikke loodusmetsi.

Keskkonnakorralduse valdkonnas on peamine arenguvajadus muuta keskkonnamõju hindamine, lubade andmine ja keskkonnakasutuse reguleerimine senisest kiiremaks, selgemaks ja andmepõhisemaks. Valdkonna edenemist piiravad halduskoormus ning vajadus ajakohastada

õigusruumi ja infosüsteeme. Keskkonnakorraldus peab samal ajal toetama nii keskkonnariskide juhtimist kui ka ettevõtluse ja investeeringute prognoositavust.

Kiirgus- ja tuumaohutuse valdkonna eesmärk on tagada püsiv võimekus kaitsta inimesi ja keskkonda ioniseeriva kiirguse riskide eest ning täita rahvusvahelisi ohutusnõudeid. Seoses tuumaenergia kasutuselevõttu võimaldava raamistiku loomisega kasvab valdkonna töömaht ja vastutus. Kesksete tegevustena tuleb ellu viia Paldiski kahe reaktorisektsiooni likvideerimine ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamise ettevalmistamine, arendada välja tuumaenergia kasutuselevõtuks vajalik õiguslik ja institutsionaalne raamistik ning viia kiirgusohutuse regulatiivsed ülesanded Keskkonnaametist Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametisse (TTJA-sse). Valdkonna peamine kitsaskoht on nende tegevuste jaoks vajalike ressursside pikaajaline tagamine.

Kliimamuutused mõjutavad üha ulatuslikumalt Eesti loodust, inimesi ja majandust ning nõuavad senise arengu- ja investeerimisloogika ümbermõtestamist. Eesti kliimapoliitika raam tuleneb nii Pariisi kokkuleppest kui ka Euroopa Liidu kliimaõigusest. Euroopa Liidu tasandil on seatud eesmärgiks saavutada kogu ELis kliimaneutraalsus aastaks 2050 ning selle suunas liikumiseks on kokku lepitud ka vahe-eesmärkid. Euroopa Liidu 2030. aasta eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside netoheidet vähemalt 55% võrreldes 1990. aastaga ning 2040. aasta eesmärk on vähendada heidet 90%. Eesti jaoks on siduvad kohustused 2030. aastaks seatud jõupingutuste jagamise määruse ja maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) määruse kaudu. 2040. aasta eesmärgi saavutamiseks vajalikud riikide kohustused ja sektoripõhised nõuded määratakse Euroopa Liidu kliimapaketi õigusaktidega, millega Euroopa Komisjon plaanib välja tulla 2026. aasta jooksul. Nende õigusaktide üle soovitakse saavutada esmased poliitilised kokkulepped 2027. aastal. Samas on Eesti viimastel aastatel kasvuhoonegaaside heidet märkimisväärselt vähendanud. 2024. aastal oli Eesti kasvuhoonegaaside koguheide 12 miljonit tonni CO_2 ekvivalenti, mis tähendab, et võrreldes 1990. aastaga on Eesti kasvuhoonegaaside heidet vähendanud 66,5%. Suurima osa heitest moodustasid energeetika ja transport. Heite vähenemisele on enim kaasa aidanud taastuvenergia osakaalu kiire kasv elektritootmises ning fossiilkütuste, eelkõige põlevkivi kasutamise vähenemine energiasektoris.

Vabariigi Valitsus kiitis heaks Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu ning see saadeti 2026. aasta II kvartalis Riigikogusse menetlusse. Valminud on ka kliimakindla majanduse teekaardid, millest saavad alused valdkondlike poliitikate kujundamisel. Teekaardid annavad sektoritele selge suuna kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks viisil, mis toetab samal ajal Eesti majanduse konkurentsivõimet ja pikaajalist arengut.

Kõik ministeeriumid peavad teekaarte arvesse võtma oma tegevuste kavandamisel, sealhulgas arengukavade koostamisel, meetmete väljatöötamisel ja investeeringute planeerimisel. Kliimaministeerium hakkab teekaartide rakendamist seirama ning tagab nende regulaarse

ülevaatamise ja ajakohastamise. Täiendavalt koostatakse ka kliimamuutustega kohanemise teekaart, mille eesmärk on luua ühtne raamistik kliimariskidega arvestamiseks ja kohanemistegevuste süsteemsemaks lõimimiseks eri valdkondadesse.

Usaldusväärne ilmainfo on kliimamuutuste jälgimise, kohanemise ja ohtlikeks ilmastikunähtusteks valmisoleku üks põhialuseid. Kvaliteetsete prognooside ja hoiatuste eelduseks on toimiv vaatlusvõrk, ajakohased andmebaasid ning võimekus kasutada radarite, satelliitide ja ilmamudelite andmeid. Keskkonnaagentuuri roll riikliku „single voice" ilmateenistusena on siin keskne, sest see tagab ühtse kvaliteediga operatiivsed prognoosid ja hoiatused avalikkusele, riigiasutustele, lennundusele, merendusele ja teistele sihtrühmadele.

Valdkonna peamised kitsaskohad on seotud infosüsteemide ja tööprotsesside arendamise aegluse ning ressursipuudusega. Ilmaandmete, prognooside ja hoiatuste tagamise teenused vajavad täiendavaid IT-arendusi, et parandada andmete analüüsi, väärindamist ja operatiivset kasutamist. Vähene on masinõppe ja tehisintellekti kasutamine ning sünoptikute töölaudade lahendused on killustatud, mis suurendab käsitööd. Samuti on lähiaastatel rahvusvaheliste nõuete täitmiseks ja aeguvate süsteemide uuendamiseks vaja täiendavaid arendusi.

Keskkonnateadlikkuses ja keskkonnahoidlikus arengus on keskne eesmärk konkurentsivõimeline majandus, mis arvestab kliima- ja keskkonnaeesmärkidega. Peamised väljakutsed on jätkuvalt suur sõltuvus fossiilkütustest, madal ressursitõhusus paljudes sektorites ning riigi ja kohalike omavalitsuste ebapiisav koostöö.

Keskkonnahoidliku arengu seireandmed on praegu killustunud ning puudub tervikvaade, mis võimaldaks järjepidevalt hinnata, kuidas Eesti eesmärkide poole liigub. Paremini koondatud ja kättesaadavad andmed aitaksid teha teadlikumaid otsuseid nii riigil kui ka kohalikel omavalitsustel.

Keskkonnahoidliku arengu raames on oluline kaasata avalikkust ning tagada sisuline dialoog riigi, kohalike kogukondade ja teiste huvirühmadega. Samuti on vajalik tugevdada kohalike omavalitsuste võimekust kliima- ja keskkonnaeesmärkide elluviimisel.

Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonnas on oluline väljakutse inimeste teadmiste ja tegeliku käitumise vahe. Kuigi suur osa elanikest peab end keskkonnateadlikuks, oli keskkonnateadlikkuse indeksi väärtus 2024. aastal vaid 41,1. Seni on keskkonnahariduse rahastus olnud suuresti projektipõhine, tegevused killustunud ning nende kvaliteet sõltunud elluviijate võimekusest. Selle parandamiseks on Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIKi) juurde loodud keskkonnahariduse ja -teadlikkuse kompetentsikeskus, mille ülesanne on tuua valdkonna osapooled kokku, kaardistada vajadused, koordineerida ja ellu viia teadlikkust suurendavaid tegevusi ning toetada keskkonnahariduskeskuste arengut koostöös ekspertide ja teadlastega. Nii aitab kompetentsikeskus liikuda üksikutelt projektidelt järjepidevama ja mõjusama keskkonnahariduse ning -teadlikkuse kujundamise poole.

Erasektoris kasutatakse keskkonnahoidlikku majandust toetavaid võimalusi, näiteks Euroopa Liidu keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemi (EMASi) ja ELi ökomärgist, endiselt vähe. Samuti lähtutakse riigihangetes liiga sageli eelkõige madalaimast hinnast, arvestamata piisavalt toote või teenuse pikemaajalist majanduslikku ja keskkonnamõju.

Energeetika peamised arenguvajadused on seotud energiajulgeoleku tagamisega, süsteemi kriiskindluse tõstmisega, taskukohase ja konkurentsivõimelise energiahinna kujundamise ning puhtale energiale üleminekuga. Uute tootmis- ja salvestusvõimsuste lisandumine eeldab elektrivõrgu ettevaatavat arendamist, samal ajal kui põlevkivipõhise tootmise konkurentsivõime vähenemine ja hajatootmise kasv muudavad võrgu struktuuri nii jaotus- kui ka ülekandevõrgu tasandil. Eesti vajab lähiaastatel uute juhitavate võimsute rajamist, et tagada süsteemi töökindlus ka siis, kui uued turupõhised lahendused ei valmi piisava kiirusega.

Oluline verstapost oli Eesti elektrisüsteemi sünkroniseerimine Mandri-Euroopa sagedusalaga 2025. aasta veebruaris. Sellega seotud tehniliste lahenduste täielik valmisolek, kriitilise energiataristu vastupanuvõime tõstmine hübriidohtudele jäävad lähiaastate keskseteks ülesanneteks. Samal ajal on võtmeküsimus uute soodsate tootmisvõimsuste lisandumine, eelkõige taastuvenergia ja salvestuse koosmõjus, aga ka juhitavate võimsuste tagamine eraldi meetmete abil.

Maailma Energeetika Nõukogu (World Energy Council, WEC) energia jätkusuutlikkuse indeksi alusel oli Eesti energia jätkusuutlikkuses 2013. aastal 129 WEC liikmesriigi seas 68. kohal, 2019. aastal 128 riigi järjestuses 30. kohal ja 2020. aastal 108 riigi järjestuses 26. kohal. Eestist ees olid aastal 2020 nii Läti ja Leedu kui Skandinaaviamaad. 2023. aastal oli Eesti koos Saksamaaga 126 riigi järjestuses 7. kohal, ületades lähiaastateks seatud sihttaset. Läti oli 2023. aastal 19. ja Leedu 24. kohal. Eesti koondindeksi heasse tulemusse panustavad järjest paremad hinnangud nii energiajulgeoleku seisundile kui ka energeetika keskkonnamõjule, hinnang energia kättesaadavusele on läbivalt olnud väga hea.

2024. aastal moodustas energeetikasektor 25,78% Eesti kasvuhoonegaaside koguheitest (koos LULUCF sektoriga), kokku 3,13 miljonit tonni CO_2-ekvivalenti. Võrreldes 2023. aastaga vähenes sektori heide 15,97%. 1990. aastaga võrreldes on heitkogus vähenenud koguni 88,93%. 2024. aastal jätkus energeetikasektori heitkoguste vähenemine peamiselt põlevkivist toodetud elektri vähenemisest ning taastuvelektri toodangu kasvamisest. 2024. aastal ei olnud põlevkivist toodetud elekter madalate elektrihindade tõttu konkurentsivõimeline. Soojusmajanduses on peamiseks heite vähenemise trendi põhjuseks fossiilsete kütuste asendamine biokütustega, eelkõige puiduhakkega kaugküttes. Kütuse tarbimist on mõjutanud hoonete rekonstrueerimise meetmed ja kaugküttevõrkude ning -katelde rekonstrueerimine.

Maavarade valdkonna peamine arenguvajadus on tagada maapõueressursside teadus

põhine ja ressursitõhus uurimine, kaevandamine, haldamine ning kasutamine. Samuti on vajalik tagada maapõueressursside eesmärgipärane kaitse. Eriti oluline on parandada strateegiliste ja

kriitiliste toormete uuritust, sest keskkonnahoidliku arenguga kasvab mitmete metallide ja muude toormete vajadus, kuid Eesti maapõueressursside uurituse tase ei ole praegu piisav, et teha edasiarenduste kohta kindlaid otsuseid või suurendada väärtusahelas lisandväärtust. Samal ajal tuleb tagada ehitusmaavarade varustuskindlus olukorras, kus ehituse ja rekonstrueerimisega seotud nõudlus kvaliteetse materjali järele on jätkuvalt suur.

Lisaks strateegilistele maavaradele on vaja tegeleda ka praegu kasutuses olevate maapõueressurssidega. Turba kasutuse puhul on eesmärk suurendada Eestis kohapeal loodavat lisandväärtust ning saada parem ülevaade olemasolevate turbamaardlate kasutuspotentsiaalist. Maavarade valdkonna jätkusuutlik areng eeldab ka järjepidevat geoloogilist baaskaardistamist, andmete haldamist ning kaevandamisega seotud pärandmõjude vähendamist.

Välisõhu kvaliteet. Eesti on täitnud teatavate õhusaasteainete riiklike heitkoguste vähendamise direktiivis 2024. aastaks seatud kohustused. Samas ei tähenda see, et valdkonna peamised riskid oleksid lahendatud. Suurim väljakutse on ammoniaagi heitkoguse vähendamise eesmärgi täitmise hoidmine, mis sõltub suurel määral põllumajandussektori tehnoloogilistest muutustest ja nende kajastamisest arvestustes. Samuti võib 2030. aasta vaates probleemiks kujuneda lenduvate orgaaniliste ühendite heitkoguste vähendamise eesmärgi saavutamine, sest selle heite trend on pigem kasvav.

Välisõhu valdkonnas on vaja liikuda edasi mitte ainult heitkoguste vähendamisega, vaid ka andmete, seire ja meetmete sihistamisega. Õhukvaliteedi hoidmine eeldab nii õigusruumi ja seiresüsteemide edasiarendamist kui ka sihitud investeeringuid, mis aitavad vähendada küttest ja muudest allikatest tulenevat saastet.

Tabel 15. Kliima, energeetika ja elurikkuse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Keskkonnateadlikkuse indeks (%) Allikas: Kliimaministeerium	41,10 (2024)	47,5	50,5	53	53
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus, mln tonni CO_2 ekvivalenti Allikas: Riiklik KHG inventuur	12,1 (2024)	11	10,6	10,3	9,9
Looduskaitse eesmärgil riiklikult kaitstavate alade osakaal maismaast, % Allikas: Kliimaministeerium	28	29	30	30	30
Metsamaa pindala, mln hektarit Allikas: KAUR SMI	2,35 (2024)	>2,3	>2,3	>2,3	>2,3
Energia jätkusuutlikkuse indeksi koht riikide järjestuses Allikas: Maailma Energeetika Nõukogu	7. koht (2023)	<15. koht	<15. koht	<15. koht	<15. koht
Kasvuhoonegaaside heide energeetikasektoris, tuhat tonni CO_2 ekv Allikas: Riiklik KHG inventuur	3131,7 (2024)	2620	2492	2364	2236

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kolm programmi:

- Keskkonnahoidliku arengu ja kliimapoliitika programm;
- Energeetika, maavarade ja välisõhu programm;
- Elurikkuse, metsanduse ja keskkonnakorralduse programm.

2.5.1 Keskkonnahoidliku arengu ja kliimapoliitika programm

Programmi eesmärk

Eestis on keskkonna- ja kliimateadlik ühiskond ning keskkonnahoidlik, kliimakindel ja konkurentsivõimeline majandus.

Tabel 16. Keskkonnahoidliku arengu ja kliimapoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Keskkonnahoidlike hangete osakaal riigihangetest (arvust % / rahalisest mahust %) Allikas: RTK	21%/30%	14%/20%	15%/20,5%	16%/30%	25%/35%
Kliimariske teadvustavate ja vastavaid meetmeid võtnud inimeste osakaal, % Allikas: Kliimaministeerium	48% (2024)	60%	-	67%	-

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Kliimakindla majanduse teekaartide rakendamise seire ja regulaarne ülevaatamine.
- Koostöös ministeeriumide ja huvirühmadega koostatakse riiklik kliimamuutustega kohanemise teekaart.
- Korraldatakse riiklikku kasvuhoonegaaside inventuuri, prognoose, seiret ja aruandlust ning arendatakse visuaalseid tööriistu kliimaeesmärkide täitmise jälgimiseks.
- Eesti huvide kaitsmine ELi 2040 kliimapaketi läbirääkimistel.
- Koostatakse riikliku energia- ja kliimakava eduaruandeid ning uuendatakse kohalike energia- ja kliimakavade juhendmaterjale.
- Toetatakse kliima- ja energiaeesmärkidele suunatud välisprojektide kaasrahastamist ja valitsusasutuste kliimaeesmärkidega seotud rakendusuuringute teostamist CO_2 vahenditest.
- Jätkatakse seirevõrgu arendamist, sh radarivõrgu laiendamist ja

hüdrometeoroloogiajaamade uuendamist.

- Arendatakse hoiatuste infosüsteeme, sünoptikute töölaudu ning tööprotsesside automatiseerimist, sealhulgas masinõppe ja tehisintellekti lahenduste kasutuselevõttu.
- Uuendatakse kliimaprojektsioone, arendatakse tuleohukaarti ning tagatakse meteoroloogia ja keskkonna avaandmete kättesaadavus keskkonnaportaali kaudu.
- Jätkub Euroopa Liidu struktuuritoetuste perioodi 2021–2027 toel meteoroloogilise, hüdroloogilise ja keskkonnaseire ning nende tugisüsteemide arendamine kuni 31.12.2029 kogumahus 7,18 mln eurot.
- Jätkatakse keskkonnahoidliku arengu koordineerimist juhtkomisjoni ja võrgustike kaudu, sealhulgas kohalike omavalitsuste tasandil.
- Täiendatakse keskkonnahoidliku arengu seiremõõdikuid ja parandatakse andmete kättesaadavust riigi ja kohalike omavalitsuste vaates.
- Jätkatakse keskkonnahariduse kvaliteedisüsteemi ja riikliku keskkonnahariduse programmi arendamist.
- Dialoogide formaadi kui täiendava avatud valitsemise tööriista kasutuselevõtmine riigi ja inimese vahelise suhtluse usalduslikumaks muutmisel.
- Õiglase ülemineku põhimõtete ja tegevussuundade lõimimine piirkondlikesse arengulepetesse.
- Keskkonnahoidliku arengu koostoime ja kasu täpsem kirjeldamine seoses julgeoleku ja majandusega.
- Keskkonnahoidlike riigihangete edendamine täiendavate kriteeriumide ja koolitustega.
- Koostöös MKMiga tarbijate võimestamise direktiivi rakendamine ning jätkatakse EMASi ja ELi ökomärgise teenuste arendamist ja tõhusamaks muutmist.

2.5.2 Energeetika, maavarade ja välisõhu programm

Programmi eesmärk

Eestis on hea välisõhu kvaliteet. Energiavarustus on pidev ja kindel ning energia lõpphind konkurentsivõimeline ja energiatarbimine on säästlik. Maavarade uurimine, kaevandamine ja haldamine toetavad kestlikku arengut.

Tabel 17. Energeetika, maavarade ja välisõhu programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Energiajulgeoleku tagamine Allikas on ENMAK 2035 Lisa 5 „Metoodika ja allikad“	Tagatud	Tagatud	Tagatud	Tagatud	Tagatud
Energia kättesaadavus ja taskukohasus (WEC mõõdik)[4]	-	Üle 95	Üle 95	Üle 95	Üle 95
Puhta energia suhe energia lõpptarbimisse[5], % Allikas: Eurostat	42,3*	47	47	49	50
Välisõhu saasteainete heitkoguste vähenemine võrreldes aastaga 2005, % Allikas: Keskkonnaagentuur	SO2 87,82; NOx 57,67; LOÜ 34,38; PM2,5 45,55; NH3 10,33 (2024)	SO2 32; NOx 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1	SO2 32; NOx 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1	SO2 32; NOx 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1	SO2 68; NOx 30; LOÜ 28; PM2,5 45; NH3 1

*esialgsed andmed Eurostatilt 2025. aasta kohta

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Elektrienergia juhitava tootmisvõimsuse tagamisel 2025. aastal toimunud sagedusreservide hanke tulemusena **gaasielektrijaamade ja akuparkide rajamine** kokku võimsusega 236 MW[6], **saartalitlusvõime tagamine**[7], **võimsusmehhanismi kavandamine**.
- 2026. aastal on väljatöötamisel **juhitavate võimsuste tagamiseks 2035+ jaoks võimsusmehhanismi täpsem disain**, mille alusel minnakse 2027. aastal hankima riigiabi luba.
- 2026. aastal on väljatöötamisel **elektrivõrgu saartena taaskäivitamisvõimekuse hankimise meede**, mis saaks minna hankesse 2027. aastal ja teenuse võimekus tekiks alates 2030. aastast.
- **Tarbimise juhtimise potentsiaali käivitumine** kõigil turu tasemetel.
- **Elektrituru Balti ja Soome jaeturgude regulatsiooni ühtlustamine**.
- **Elektrisalvestuse turu arendamine** ja investeeringute soodustamine.
- **Elektrivõrgu arendamine** (sh välisühendused), sh eelkõige elektri ülekande-, jaotus- ja tootmistaristu kriisi- ja hukukindluse suurendamine; elektrivõrgu arendamine kasvava

[4] Mõõdik näitab energia kättesaadavust ja taskukohasust. Hinnang põhineb WEC Energy Trilemma Indexil ning arvestab muu hulgas elektrile ligipääsu, elektri hinda kodu- ja äritarbijatele ning bensiini- ja diislikütuse hindu. Mõõdik esitatakse punktiskoorina skaalal 0–100.

[5] Allikas: Eurostat, tabel nrg_ind_ren

[6] Sagedusreservide teenust hakkab pikaajaliselt pakkuma viis ettevõtet | Elering

[7] Saartalitlusvõime tagamise hanke võitis 59,5 miljoni euroga Enefit Power | Elering

hajatootmise, salvestuse ja laadimistaristu vajadustele vastavaks ning luua tingimused uute juhitavate võimsuste lisandumiseks; uute välisühenduste (kolmas elektriühendus Soomega (EstLink 3) ja neljas ühendus Lätiga (EstLat4)) investeerimisotsuste tegemine.

- Kütusevabade energiaallikate (päike, tuul) osakaalu suurendamine toimunud vähempakkumiste tulemusel ja turupõhiselt rajatavate tuule-, päikse-, aku- ja nende hübriidparkidega, mis aitab kaasa taskukohase ja konkurentsivõimelise energia lõpphinna kujunemisele.
- Gaasivarustuse Balti ja Soome hulgituru arendamine.
- Gaasiinfrastruktuuri ja -varu tagamine.
- Tuuleenergia arendamise soodustamine sh tuulehoopreemia väljatöötamine ning rakendamine.
- Taastuvgaaside soodustamine, sh biometaani turu arendamine.
- Fossiilkütuste asendamiseks kaugküttes madalatemperatuurilise kaugkütte, keskkonna- ja heitsoojuse, soojussalvestuse integreerimine.
- Kaugjahutuse arendamine.
- Kriitiliste maavarade ja nende väärindamisvõimaluste uurimine toetades strateegiliselt oluliste ressursside kättesaadavuse parandamist ja kestlikku haldamist.
- Maapõueressursside kompleksne uurimine, geoloogilise teabe kogumine ja süstematiseerimine ning riigi huvi määratlemine maavarade kasutuselevõtuks.
- Ehitusmaavarade varustuskindluse tagamine.
- Jätkatakse kaevandamis- ja tööstusjäätmete pärandmõjude vähendamist, kaevandamisalade järelhooldust ja seiret. Turba ja põlevkivivarude kestlik haldamine ja väärindamine.
- Õhukvaliteedi seirevõrgustiku arendamine ja täiendamine ning asukohapõhise terviseriski hinnangute süsteemi loomine 14,3 mln euroga kuni 31.12.2029, Euroopa Regionaalarengufondi (ERF) toetus on sellest 10 mln eurot.
- Õhusaasteloa süsteemi reformimine mõju- ja riskipõhiseks, mis võimaldaks reaalajas heiteandmete kogumist, automatiseeritud loastamist ning tõenduspõhist õhukvaliteedi juhtimist.
- Digitaalse õhusaasteainete heitkoguste inventuuri loomine.
- Külmaainete käitluskeskuse võimekuse suurendamine, arendades Eestis külmaainete ringsust ning tagades olemasolevate seadmete nõuetekohase käitamise nende eluea lõpuni.

2.5.3 Elurikkuse, metsanduse ja keskkonnakorralduse programm

Programmi eesmärk

Eestis on puhas ja elurikas keskkond ning kestlik keskkonnakasutus.

Tabel 18. Elurikkuse, metsanduse ja keskkonnakorralduse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide osakaal, % Allikas: Keskkonnaagentuur	54%	54%	54%	54%	54%
Lisandväärtuse maht ühe töötaja kohta (metsasektoris) (tuh €/a)[8] Allikas: Statistikaamet	48,0 (2024)	44,5	46,3	48,1	50,1
Majandusmetsade pindala osakaal metsamaast, % Allikas: Kliimaministeerium	70,2%	70	70	70	70

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

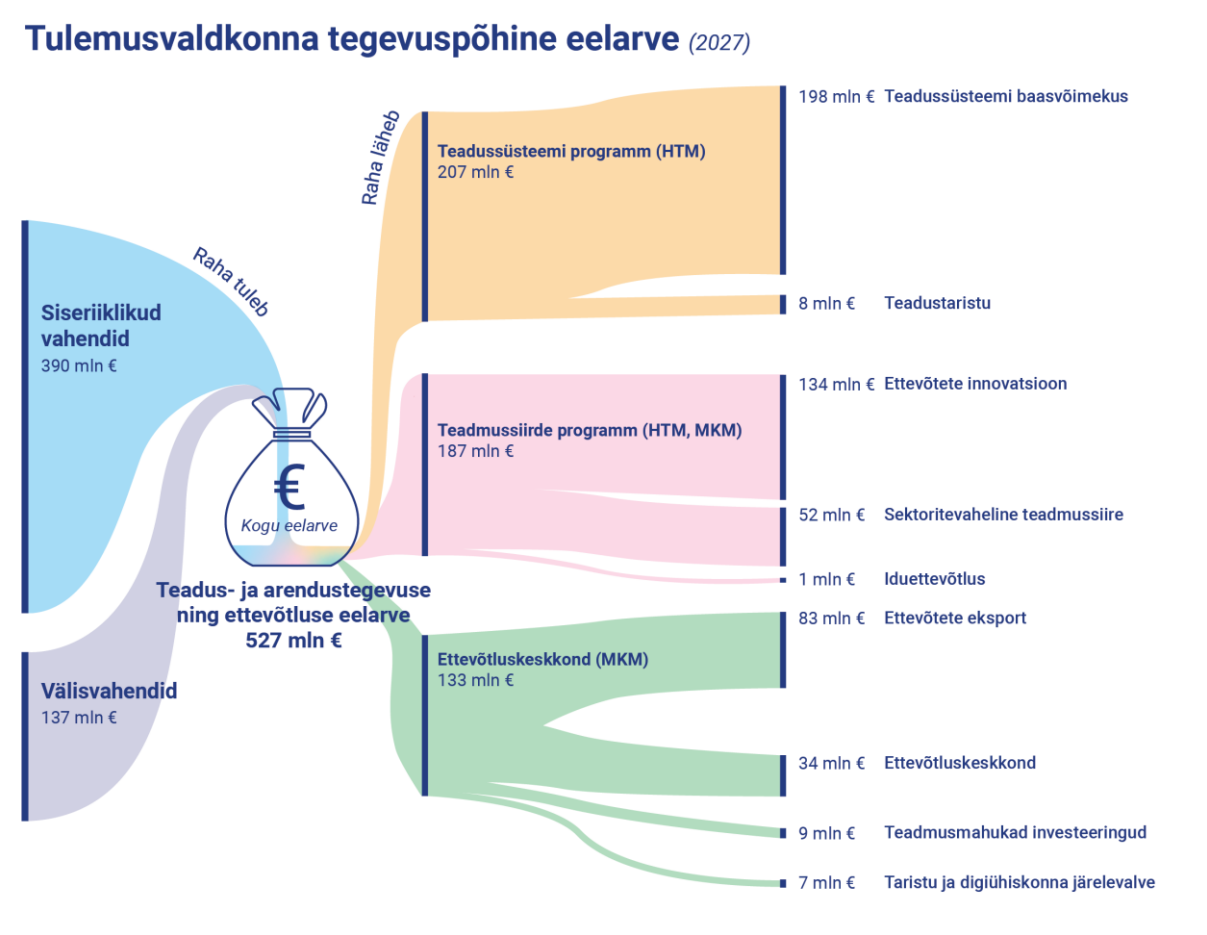
- Elurikkuse valdkonnas on prioriteediks **riikliku taastamiskava koostamine ja rakendamine** ning **looduskaitseliste piirangutega alade osakaalu suurendamine 30%-ni** Eesti maismaast. Sellega koos tuleb parandada kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamist ja seiret, tugevdada elurikkuse arvestamist planeeringutes ning otsida uusi lahendusi elurikkuse hoidmiseks ka väljaspool kaitstavaid alasid.
- Elupaikade taastamise Euroopa Liidu struktuuritoetuste perioodi 2021–2027 meetmega jätkatakse **looduslike elupaikade ja pärandniitude taastamist**, et suurendada ökosüsteemide vastupanuvõimet kliimamuutustele. Tegevuste kogumaht on 18,8 mln eurot kuni 2029. aastani, millest Ühtekuuluvusfondi (ÜF) toetus moodustab 16,0 mln eurot.
- Olulise finantsmõjuga tegevustena **toetatakse erametsanduse arengut tugisüsteemi kaudu**, jätkatakse **kaitstavate alade piirangute kompenseerimist erametsamaadel**, vääriselupaikade kaitse lepingute sõlmimist ning suurendatakse süsiniku sidumist läbi metsastamise ja erametsade kliimakindla majandamise toetuse läbi kogukuluga 23,9 mln eurot aastatel 2027–2030. Jätkatakse looduskaitsealuste maade riigile omandamisega ning töötatakse välja uusi lähenemisi piirangute kompenseerimiseks (nt metsa kasutusõiguse omandamine).
- Jätkatakse **maa- ja mullakasutuse juhtimissüsteemi arendamist** mullastiku teenuste jätkusuutlikuks kasutamiseks, elurikkuse kaitseks ja kliimamõju vähendamiseks 1,6 mln

[8] Metsasektor - metsamajandus, puidu mehaaniline ja keemiline töötlemine, paberi ja tselluloosi tootmine ning mööblitootmine.

euro ulatuses CO_2 vahenditest.

- Mullaseaduse koostamine, mis tuleb kinnitada hiljemalt 2028. aastal. Seadus annab selgemad raamid mullaseire korraldamiseks ja muldade hea seisundi saavutamiseks.
- Metsanduse valdkonnas on keskmes metsanduse arengukava aastani 2035 rakendamine ja metsanduspoliitika põhialuste kujundamine aastani 2050, et luua selgem raamistik kestlikule metsandusele ning vähendada konflikti metsade kasutamise ja kaitse vahel.
- Metsandusega seotud andmete kvaliteedi ja usaldusväärsuse parandamine, kaugseire arendamine ning majandusmetsade uuenemise, hooldamise ja kliimakindla puistu kujundamise toetamine.
- Keskkonnakorralduses on prioriteet keskkonnamõju hindamise (KMH) reformi elluviimine, sealhulgas teenusedisaini tulemustel põhinevate õigusaktide muudatuste, ärianalüüside ja digiarenduste tegemine, et kiirendada menetlusi ja tõsta nende kvaliteeti ning vähendada halduskoormust.
- Keskkonnakaitselubade süsteemi korrastamine ja keskkonnaotsuste infosüsteemi edasiarendamine, et ühtlustada õigusruumi, vähendada halduskoormust ning parandada keskkonnaandmete kättesaadavust ja avalikkuse ligipääsu keskkonnaotsustele.
- Keskkonnatasude ja tööstusheite valdkonna õigusruumi ajakohastamine ning ohutu materjaliringluse põhimõtete rakendamine.
- Kiirgusohutuse valdkonnas on prioriteet Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktorisektsiooni likvideerimise ning radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamise ettevalmistavate tegevuste jätkamine, sealhulgas eriplaneeringu, keskkonnamõju strateegilise hindamise ja vajalike uuringute elluviimine ning tehniline kavandamine.
- Tuumaenergia ja -ohutuse seaduse (TEOS) rakendamine ja alamaktide koostamine ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) kui pädeva tuumaregulaatori loomine ja mehitamine.
- Kiirgusohutuse valdkonna strateegilise planeerimise raamistiku kujundamine, et tagada kiirgusvaldkonna ja tuumaenergia programmiga seotud ülesannete, tulemusnäitajate ja poliitiliste juhiste selge kajastatus.

2.6 Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostoimes Eesti ühiskonna heaolu ning majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ning maailma arenguvajadustele.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eestis on aastakümnete jooksul välja kujunenud teadussüsteem, kus rahastus põhineb suuresti tulemus- ja konkurentsipõhistel kriteeriumitel. Selline rahastusmudel on Eesti teaduse rahvusvahelist nähtavust ja konkurentsivõimet tugevalt toetanud – meie teadlased publitseerivad aktiivselt, teadusartiklite kvaliteet on hea, osavõtt rahvusvahelises koostöös ja edukus EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis on kõrged. Euroopa struktuuritoetusi ja riigieelarve vahendeid on kasutat

ud selleks, et uuendada ülikoolide ja teadusasutuste hooneid ja laboreid, mis toetab rahvusvahelist ja erasektoriga koostööd veelgi. Konkurentsipõhine süsteem on seega seni Eestis

väga hästi toiminud, tagades tugeva rahvusvahelise lõimituse ja nähtavuse. Teisalt on Eesti konkurentsipõhise rahastuse osakaal tõusnud mahtudeni, mis ohustab süsteemi jätkusuutlikkust. Seetõttu on lähiaastate eesmärk suurendada teadus- ja arendustegevuse rahastuse stabiilsust ning institutsionaalse rahastamise osakaalu.

Teadus- ja arendustegevuse, ettevõtluse ja innovatsiooni (TAIE) fookusvaldkondade juhtimine ja iga-aastane seire algas 2024. aastal, kus on keskne roll koostöiselt tegutsevatel EIS-i ja ETAG-i fookusvaldkondade juhtidel. Alates 2025. aastast tugineb seire pidevalt uuenevale ja avalikult kättesaadavale statistikale. Seire tulemused nii fookusvaldkondade arengusse panustavatest teadlastest ja teadustöödest kui ülevaade fookusvaldkondade arengust ettevõtlussektori arengu kaudu, on pidevalt uuendatuna kättesaadavad lehelt taie.ee vastava fookusvaldkonna jaotise alt. Nii **kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete andmete uuendamisega tegelevad Eesti Teadusagentuur (ETAG) ja Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS)**.

Seire sisuline osa sünnib koostöös fookusvaldkondade ekspertkomisjonidega, kuhu kuuluvad ministeeriumide, ettevõtete, teadus- ja arendusasutuste, esindusorganisatsioonide ja teiste sidusrühmade esindajad. Ekspertkomisjonid aitavad suunata **teadustegevust vastavusse ühiskonna ja majanduse vajadustega**. Nad täidavad turutõmbe funktsiooni, jälgides projektide arengut ning tehes vajadusel sisulisi soovitusi tegevuste muutmiseks. Seireraportid avaldatakse järgneva aasta I kvartalis. Raportid on leitavad TAIE arengukava kodulehelt[9].

Muutuv julgeolekukeskkond on toonud kaasa akuutse vajaduse **arendada kaitsetööstust ning innovatsiooni** selles valdkonnas. Sellest lähtuvalt käivitatakse 2026. aastal kaitsevaldkonna teadus- ja arendustegevust toetavad meetmed ennekõike testimisvõimekuse arenguks ning tehisintellekti võimekuste arendamiseks. Meetmete kaudu soodustatakse **koostööd teadusasutuste, ettevõtete ja riigiasutuste vahel**, et arendada tehnoloogiaid, mis toetavad nii riigikaitset kui ka laiemat ühiskonna turvalisust.

Läbiv probleem on olnud **ettevõtjate ja akadeemia vähene koostöö**, sh napp nõudlus rakendusuuringute ja innovatsiooni järele ning piiratud usaldus teadlaste võimekusse lahendada praktilisi probleeme. Suurendame teadmussiirde meetmetes oluliselt teadmussiirde ja kommertsialiseerimise tegevuste tähtsust, kaasame ettevõtteid ja nende ühendusi suunanäitajatena nii probleemide tõstatamisel kui hindamiskomisjonides ning tõstame rakendusuuringute ja eksperimentaalarenduste osakaalu, toetamaks teadustöö jõudmist praktilisse rakendusse. Meetmete uuendustes on oluliselt tihendatud **koostööd ETAG-i ja EIS-i vahel**, mis omakorda toetab otsest seost MKM ja HTM meetmete vahel.

Ettevõtjate teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni toetamiseks käivitati ettevõtja teadus- ja arendustöötaja toetus ning jätkus ettevõtetele suunatud arendustoetuste rakendamine.

Eesti sai **CERN-i täisliikmeks**, mis avab Eesti ettevõtetele mh võimaluse osaleda CERN-i hangetes. Rahvusvahelist ettevõtlust ja teaduskoostööd edendati ka Artemise kokkulepete

[9] https://taie.ee/

allkirjastamisega, mis avab Eesti ettevõtetele võimalusi osaleda NASA ja teiste riikide kosmoseuuringute projektides. Lisaks käivitati Brasiilias ja Ühendkuningriigis iduettevõtete kaasamise programmid, et aidata Eesti ettevõtetel laieneda uutele turgudele.

Investeeriti AS Metroserdi all tegutseva rakendusuuringute keskuse esimesse ärisuunda – biorafineerimisse. Kokku käivitatakse viis ärisuunda: biorafineerimine, meditsiiniandmed, vesinikutehnoloogiad, droonitehnoloogiad ning autonoomsed sõidukid. Rakendusuuringute keskuse eesmärk on pakkuda teenuseid ja koostöövõimalusi ettevõtete sisemise arendus- ja innovatsioonivõimekuse suurendamiseks.

AS Smartcapi juures käivitati Eesti Kaitsefond mahuga 100 mln eurot. Kaitsefondi eesmärk on arendada Eesti kaitsetööstust ning luua innovaatilisi kaitse- ja julgeolekualaseid võimekusi, et vastata kasvavale globaalsele nõudlusele.

Aastatel 2021–2023 hoidis Eesti riik teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni (TAI) riigieelarvelise rahastuse tasemel 1% SKP-st, mis võimaldas käivitada struktuurseid muudatusi ja pakkus süsteemile vajalikku stabiilsust. 2024. aasta riigieelarves langes TAI rahastus aga üle mitmete aastate pisut alla varasema sihttaseme. 2027. aastal hoitakse TAI rahastuse taset 0,97% SKP-st. Aastatel 2027–2029 hoitakse TAI rahastus nominaalselt 2027. aasta tasemel ja 2030. aastal tuleb valdkonna rahastuse taseme hoidmiseks leida lisavahendeid kas välistoetustest või riigieelarvest. 2024. aastal ulatusid Statistikaameti andmetel teadus- ja arendustegevuse kulutused Eestis 791 mln euroni, mis on läbi aegade kõrgeim tase ning moodustab ligikaudu 2% SKPst. Kulutuste kasv viitab teadus- ja arendustegevuse rolli suurenemisele majanduses. Kasvu vedas eelkõige ettevõtlussektor, mille panus moodustas ligikaudu 60% kogukuludest. Ettevõtete teadus- ja arendustegevuse investeeringute kasv on seotud uute toodete ja teenuste arendamisega, peegeldades ettevõtete kasvavat võimekust innovatsiooni panustada. Samas on erasektori huvi tellida teadus- ja arendustegevust avaliku sektori asutustelt jätkuvalt madal – 2024. aastal rahastas avalik sektor ettevõtete teadus- ja arendustegevust kolm korda suuremas mahus (52,4 mln eurot) kui erasektor avalikus sektoris tehtavat teadust (16,7 mln eurot).

Ettevõtete innovatsioonisuutlikkus on viimastel aastatel pigem langust näidanud. Innovatsioonisuutlikkust iseloomustab tööjõu tootlikkus hõivatu kohta võrreldes EL keskmisega (samuti “Eesti 2035” mõõdik). See mõõdik oli kuni 2021. aastani tõusutrendis ja lähenes EL keskmisele, kuid järgnevatel aastatel on toimunud kukkumine 84 protsendilt (2021) 77,5 protsendile (2023). 2024. aastal halvenes tootlikkuse suhe Euroopa Liidu keskmisesse tõenäoliselt veelgi, kuna hõive püsis endiselt kõrgel ja majanduskasv jäi Euroopa Liidu keskmisele alla.

Euroopa innovatsiooni tulemustabeli põhjal püsis Eesti 2025. aastal tugeva innovaatori tasemel, paiknedes EL-is 11. kohal. Eesti innovatsioonitulemus ületas jätkuvalt EL keskmist, kuid võrreldes eelneva aastaga vähenes see mõnevõrra. Eesti tugevusteks on eelkõige riskikapitali kättesaadavus, kaubamärgitaotlused ning avaliku ja erasektori koostöö teaduspublikatsioonide

kaudu, samuti tugev inimressurss ja digivõimekus. Nõrgemateks külgedeks on ressursitootlikkus, ettevõtete teadus- ja arendustegevuse riiklik toetamine ning väliskaubanduse struktuur kõrgtehnoloogiliste toodete osas. Pikemas vaates on Eesti innovatsioonivõimekus kasvanud ühe kiiremana Euroopa Liidus.

Eesti võimekus osaleda rahvusvahelises koostöös ja Euroopa liidu programmides on kasvutrendis. Euroopa Liidu teaduse ja innovatsiooni raamprogramm on Eesti teaduse jaoks suurim ja mõjukaim välisrahastuse allikas ning pakub rikkalikult võimalusi rahvusvaheliseks teadus- ja innovatsiooni alaseks koostööks nii teadus- ja arendusasutustele kui ka ettevõtetele. Praegune raamprogramm, järjekorras üheksas, pöörab võrreldes varasemate perioodidega enam tähelepanu innovatsioonile, hoides fookuse siiski teadus- ja arendustegevusel. Sarnast kurssi on võtmas ka uus raamprogramm, erilist tähelepanu pööratakse tipptasemel teadustegevuse kõrval teadmusmahuka ettevõtluse arengule, sealhulgas idu- ja kasvuettevõtete rahastusele, kellele luuakse paremad võimalused ligipääsuks riskikapitalile ning rahvusvahelistele koostöövõrgustikele. Püütakse tugevdada ELi sõltumatust, konkurentsivõimet, julgeolekut ja valmisolekut üleilmseteks kriisideks. Samuti on programmis oodata muutusena toetust kahetise kasutusega (dual-use) projektidele ja tehnoloogiatele, mille kaudu raamprogramm muutub osaliselt ka Euroopa strateegilise julgeoleku ja kaitsevõime tugevdamise tööriistaks.

Kuigi läbirääkimised on alles käimas, siis eeldatav mõju Eesti majandusele avaldub eelkõige kõrgema lisandväärtusega töökohtade kasvus, tehnoloogiasiirde kiirenemises, tootlikkuse paranemises ja ekspordivõimekuse tugevnemises. Eesti jaoks tähendab see võimalust tugevdada positsiooni nutika ja kestliku majanduse osana, suurendada ettevõtlussektori teadmusmahukust ning laiendada osalust Euroopa väärtusahelates. Tegelik saavutatav mõju Eesti majandusele sõltub suuresti Eesti taotlejate taotlemisaktiivsusest ja -edukusest.

Eestisse tulnud rahastuse osakaal raamprogrammi kogueelarvest on iga programmperioodiga tõusnud. Kui võrrelda Eesti osalejate saadud ELi netotoetust projektides teiste ELi riikidega, on Eesti SKP järgi hetkel 3. kohal ja rahvaarvu kohta 7. kohal. Kuigi enim võimekust näitavad osaluses üles ülikoolid, siis saab esile tõsta raamprogrammi projektides osalejate mitmekesisust. Käesolev programm alles kestab, kuid seni (2026. aasta mai seisuga) on rahastuse pälvinud 229 Eesti asutust, leping on sõlmitud 639 projektiga ja Eesti asutustele on liidu toetust tulnud 313 mln euro ulatuses, sh 32% toetusest on läinud Eesti ettevõtetele. Arvestades kasvavat huvi ja võimalusi, sh Eesti riigipoolset tuge võrgustikes ja partnerlustes osalemiseks, võime eeldada, et raamprogramm koostoimes Euroopa Konkurentsivõime Fondiga jätkab olulise allikana, et toetada terviklikku innovatsiooniahelat alates teadus- ja arendustegevusest kuni katsetamise, arenduse ja kasutuselevõtuni.

2025. aastal kasvas Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) 0,5%, mis oli esimene kasvuaasta peale kolme aastat langust. Jooksevhindades oli SKP 2025. aastal 41,6 miljardit eurot, mida oli 1,8 miljardi euro võrra rohkem kui aasta varem. Tegevusaladest olid 2025. aastal suurema

positiivse panusega Info ja side sektor ning töötlev tööstus. Majandust pidurdasid enim ehitus ja kaubandus. Eratarbimine lõpetas aasta 0 panusega. Kasvu panustas positiivselt kaupade ja teenuste eksport, mis suurenes aastaga 5%.

Tabel 19. Teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Riigieelarves kavandatud TA rahastamine osakaaluna SKP-st (%) Allikas: Riigieelarve ja RE seletuskiri	0,96	1	1	1	1
Erasektori TA kulutuste tase SKP-st (%) Allikas: Statistikaamet	1,21 (2024)	1,70	1,75	1,75	1,80
Nominaalne tööjõutootlikkus EL-27 keskmisest (%) Allikas: Eurostat	77,0	96	96	96	96,2
Koht Euroopa innovatsiooni tulemustabelis (koht tulemusrühmas) Allikas: Euroopa Komisjon	Tugev innovaator	Tugev innovaator	Tugev innovaator	Tugev innovaator	Tugev innovaator

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kolm programmi:

- Teadussüsteemi programm – peavastutaja Haridus- ja Teadusministeerium.
- Teadmussiirde programm – vastutajad Haridus- ja Teadusministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
- Ettevõtluskeskkonna programm – peavastutaja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Teadus- ja arendustegevuse ja ettevõtluse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukavas 2021–2035 (TAIE).

2.6.1 Teadussüsteemi programm

Programmi eesmärk

Eesti teadus on kõrgetasemeline, mõjus ja mitmekesine.

Tabel 20. Teadussüsteemi programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
10% maailmas enamtsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate Eesti artiklite osakaal (%) Allikas: Euroopa innovatsiooni tulemustabel	10,5 (2024)	9,7	9,9	10,3	10,7

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Positiivselt evalveeritud TA-asutuste lepingulise teadus- ja arendustegevuse maht akadeemilise töötaja kohta (maht eurodes) Allikas: Baasfinantseerimise alusandmed, Statistikaamet	39 271 (2023)	42 417	43 900	44 770	45 640

Teadussüsteemi programmi ülesanne on tagada Eesti teaduse üldine toimevõime, sh kõigi eluvaldkondade vajadusi arvestava teadussüsteemi toimimist tagava keskkonna kindlustamine ja teadusvaldkonna üldise võimekuse kasvatamine. Programmi tegevustega tagatakse, et Eestis on oluliste eluvaldkondade vajadusi arvestav kõrgetasemeline, arenev ja valdkondlikult mitmekesine teadussüsteem.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Jätkatakse ülikoolide ning avalik-õiguslike ja riigi **teadus- ja arendusasutuste tegevustoetusega**. Tegevustoetus on mõeldud asutustele nende teadus- ja arendustegevuse eesmärkide täitmiseks ning avaliku hüve loomiseks. 70% tegevustoetusest eraldatakse baasosana, mis põhineb eelmiste aastate toetuse mahul, ning 30% tulemusnäitajate alusel. Alustatakse ettevalmistustega tegevustoetuse andmete kogumise ja arvestuse üleviimiseks Eesti Teadusinfosüsteemi.
- 2026. aastal alustati ettevalmistusi kõrgkoolide kõrghariduse ning teadus- ja arendustegevuse terviklikule rahastusmudelile (nn plokkrahastus) üleminekuks, millega jätkatakse 2027. aastal. **Plokkrahastuse** eesmärk on vähendada kõrgkoolide rahastamise killustatust ning projektipõhise rahastuse osakaalu. Plokkrahastusega tugevdatakse institutsionaalset püsirahastust ning muudetakse selle kasutamine kõrgkoolide jaoks paindlikumaks.
- Noorteadlaste järelkasvu kindlustamiseks jätkatakse **doktorantide palkamist nooremteaduri ametikohtadele** (doktoriõppe reform). Alates 2026. aastast suurenes riigi rahastatud uute doktoriõppekohtade arv 300-lt 350-le aastas. Lisaks ülikoolides töötavatele nooremteadur-doktorantidele jätkatakse doktorantide ametikohtade toetamist ka avalik-õiguslikes ja riigi teadus- ja arendusasutustes. Doktoriõppe reform loob eeldused teadus- ja arendustöötajate arvu kasvuks, mis on vajalik teaduspõhise ühiskonna ja majanduse arenguks.
- Jätkatakse **riiklike uurimistoetuste** rahastamisega ning **teaduse tippkeskuste toetamisega**. Antud meetmed moodustavad olulise osa teadussüsteemi akadeemilist vabadust toetavatest rahastusmeetmetest, mille puhul saavad teadlased valida teadusprojekti teema ja probleemipüstituse. Lisaks toetavad riiklikud uurimistoetused **teadlaste karjäärimudelit**. Järeldoktorigrant, stardigrant ning rühmagrant on mõeldud eri teadlaskarjääri etappides olevatele teadlastele.
- Jätkatakse riikliku tähtsusega teadustaristu toetamisega teekaardi alusel ning

teadusraamatukogude ja teadusinformatsiooni hankimise toetamisega. Riikliku tähtsusega teadustaristu toetamise eesmärk on tõsta taristu teaduspõhiste teenuste taset ja jätkusuutlikkust ning suurendada **teadustaristu teenuste kättesaadavust era- ja avalikule sektorile.**

- Jätkatakse ülikoolide ning teadus- ja arendusasutuste **teaduseetika ja teadusjulgeoleku** võimekuse tugevdamist. Eesti Teadusagentuuri juures jätkavad tegevust teaduseetika komitee ning teaduseetika väärkäitumisjuhtumite menetlemise komisjon. Samuti jätkatakse Eesti teadusjulgeoleku põhimõtete väljatöötamist ja rakendamist.

2.6.2 Teadmussiirde programm

Programmi eesmärk

Eesti areng tugineb teadmuspõhistele ja innovaatilistele lahendustele

Tabel 21. Teadmussiirde programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Teadlaste ja inseneride arv ettevõtlussektoris ja kasumitaotluseta erasektoris, arv 1000 elaniku kohta Allikas: Statistikaamet	2,8 (2024)	2,7	3	3,3	3,5
Ettevõtete investeeringud mittemateriaalsesse põhivarasse osakaaluna SKP-st (%, mld eurodes) Allikas: Statistikaamet		4 (1,8)	4,4 (2,2)	4,4 (2,6)	4,6

Tegemist on Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ühisprogrammiga, mis loob sünergiat teadus- ja arendustegevuse ja ettevõtluse vahel ning seob teadussüsteemi ühiskonna ja majanduse arengutega. Teadmussiirde programmi ülesanne on tagada teadussüsteemi, ettevõtluskeskkonna ning ühiskonna teiste valdkondade (nt tervishoid, haridus, kultuur, sotsiaalsüsteem, keskkonnahoid jm) koostoime selliselt, et eri valdkondades loodud uued teadmised, tehnoloogiad ja ideed leiaksid oskuslikult ja loovalt rakendust kestliku ühiskonna ja majanduse hüvanguks.

Programmis mõistetakse teadmussiirdena süsteemset, pikaajalist ja järjepidevat tootlikkuse ja heaolu kasvu soodustavat teadmusringlust, mitte lineaarset (tehnoloogiakeskset) protsessi teadustegevustest ettevõtlusse. Selles kontekstis toetab teadmussiire mitte ainult teadustulemuste rakendamist ettevõtluses ja majanduse hüvanguks, vaid ka teaduse mõjususe kasvu ja ühiskonna arenguvajadustele vastavate strateegiliste uurimissuundade kujundamist.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

Olulisemad programmi (arendus)tegevused MKM haldusalas

- Tulenevalt kokkuhoiu vajadustest ja tegelikust kasutusest vähenevad osaliselt ettevõtete **teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni** toetamiseks kavandatud vahendid. Kärbete mõju on vähendatud võttes kasutusele varasematel aastatel kasutamata jäänud vahendid, mistõttu **kõik kavandatud tegevused jätkuvad**.
- Jätkatakse **eraõiguslike teadusasutuste tegevustoetusega**, mille korraldus liikus Haridus- ja Teadusministeeriumist 1. oktoobril 2025. aastal jõustunud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadusega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse ning vahendid suunatakse eelnimetatud ministeeriumi eelarvesse.
- Viiakse ellu ettevõtete sisemist arendus- ja innovatsioonivõimekust tõstvaid erinevaid sekkumismeetmeid. Jätkatakse **innovatsiooni- ja arendusosakute toetusmeetmega**, et võimaldada ettevõtetel koostöös innovatsiooniteenuse pakkujatega läbi viia esmaseid koostööprojekte. Jätkatakse **ettevõtjate arenguprogrammiga**, mis pakub teenuseid lähtuvalt iga ettevõtte spetsiifilistest arengutakistustest. Jätkatakse ka **tootearenduse toetusmeetmega**. Kõik eelpool nimetatud meetmed on rahastatavad struktuurivahenditest.
- Jätkatakse **rakendusuuringute programmi**[10] rakendamisega. Programmi ülesanne on tehnoloogilise ja ärinõustamise ning projektide rahastamise kaudu suurendada Eesti ettevõtete rakendusuuringute ja eksperimentaalarenduse mahtu. AS Metrosert rakendusuuringute keskuses jätkatakse ettevõtjatele suunatud teenuste käivitamisega viies valdkonnas: biorafineerimine, meditsiiniandmed, droonitehnoloogiad, vesinikutehnoloogiad ja autonoomsed sõidukid.
- Ettevõtete arendusvõimekuse ja -valmiduse tõstmine eeldab terviklikult innovatsioonile keskenduvat tugistruktuuri, mistõttu jätkatakse **innovatsiooniteadlikkuse ja -võimekuse** kasvatamisele suunatud teenuste väljatöötamist.
- Ettevõtete arendustegevust võimendatakse läbi EL-üleste võrgustike, partnerluste ja rahvusvaheliste organisatsioonide. Jätkatakse ja tugevdatakse Eesti ettevõtete osalust **Euroopa Kosmoseagentuuri** pakutavates tegevustes, muu hulgas viies küberturbe missioonide kaudu läbi küberturvalisuse harjutusi kosmosesektorile.
- Jätkatakse **avaliku sektori kui uuenduste eestvedaja** rolli võimestamist innovaatiliste lahenduste tellija ning turuloojana. Accelerate Estonia kaudu kutsutakse startupiliku lähenemisega ellu lahendusi, mida on võimalik disainida Eesti uuteks konkurentsieelisteks. Innovatsiooni toetavate riigihangete kaudu suurendatakse riigi

[10] https://eas.ee/toetused/rakendusuuringute-programm/

võimekust ja valmisolekut olla uudsete lahenduste referentskliendiks.

- Jätkatakse iduettevõtete ökosüsteemi arendamist Startup Estonia programmi kaudu, sh võimestatakse süvatehnoloogia valdkonna iduettevõtluse ökosüsteemi ja viiakse ellu teaduskiirendeid. Viiakse ellu pilootprogramme (grandid, koolitused, koostöömehhanismid) süvatehnoloogia iduettevõtete väljakutsete lahendamiseks ning nende toetamiseks.
- Jätkatakse Smartcapi kaudu kohaliku riski- ja erakapitalituru arendamise tegevustega ning kujundatakse pikaajaline tegevusplaan (2030) turu arendamiseks. Samuti jätkatakse rohefondi elluviimisega, mille eesmärk on koos erakapitaliga rahastada rohetehnoloogiate arendamisele ja ökosüsteemi potentsiaali realiseerimisele suunatud omakapitaliinvesteeringuid (aastatel 2022–2026 kokku 100 mln euro ulatuses, millele lisandub erakapitali panus). Fond on oluline toetamaks süvatehnoloogia elementidega ettevõtete pikaajalist arendustegevust, mis aitab muu hulgas muuta rohepööret Eesti majanduse konkurentsivõimaluseks.
- Toetamaks kahetise kasutusega süvatehnoloogia ettevõtete arengut, osaleb Eesti NATO 1-miljardi suuruses innovatsioonifondis ning selle investeeringutele eelnevas innovatsioonikiirendis. Fond ja kiirendi loodi vastukaaluks Euroopas esinevale probleemile, kus süvatehnoloogiamahukad ja kahese kasutusega tehnoloogiad on alarahastatud. Need on NATO loodud võimalused, mis aitavad tekitada ja rahastada uusi kahese kasutusega süvatehnoloogiaid arendavaid iduettevõtteid ning suurendavad koostööd läänes, vähendavad protektsionismi ja pakuvad turvalist rahastamist just strateegiliselt olulisi valdkondi silmas pidades.
- Jätkub 2024. aastal SmartCapi juurde loodud kaitsefondi elluviimine. Ulatuslikud muutused julgeolekuolukorras on suurendanud nõudlust kaitsetööstuse toodangu ja kaitsetööstuses kasutatavate tehnoloogiate järele, mistõttu on vaja luua soodne keskkond kaitsetehnoloogiate arendamiseks, sh läbi investeeringute ning tehnoloogiate testimise. 2025. aastal suurendati kaitsefondi mahtu 50 mln euro võrra.
- Jätkatakse Riigi Infosüsteemide Ameti juurde loodud Eesti küberturvalisuse valdkonna tööstuse, tehnoloogia ja teadusuuringute koordineerimisüksuse tegevuste kaasrahastamist.
- Jätkatakse Eesti e-DIHi AIRE (AI&Robotics Estonia) toetamisega. Keskuse eesmärk on toetada tööstusettevõtetes tehisintellektipõhiste ja robootikalahenduste kasutuselevõttu ja vastava valdkonna üldist teadlikkuse kasvu.
- Jätkatakse Tehnopoli juhtimisel tehisintellekti programmi rakendamisega. Programmi eesmärk on toetada tehisintellektipõhiste lahenduste arendamist ja kasutuselevõttu eri ettevõtete ja teadusasutuste koostöös.

- Aastail 2022–2026 kaasrahastatakse Tartu Ülikooli rahvusvahelist ärikiirendit Creative Destruction Lab eesmärgiga pakkuda teadus- ja tehnoloogiapõhistele iduettevõtetele ligipääsu kapitalile ja rahvusvahelisele mentorite võrgustikule.
- Käivitatakse innovatsioonilaenu meede, mille eesmärgiks on toetada tehnoloogiaettevõtete kasvu.

Olulisemad programmi (arendus)tegevused HTM haldusalas

- TemTA (temaatilise teadus- ja arendustegevuse) programm on suunatud teadus- ja arendusasutuste võimekuse ja koostöö kasvatamisele, et vastata ühiskonna, sh ettevõtete nõudlusele. Eesmärk on suurendada teadus- ja arendustegevuse mahtu ja kvaliteeti TAIE nutika spetsialiseerumise fookusvaldkondades ning tagada nendes valdkondades järel- ja juurdekasv.
- Käivitub ministeeriumite strateegiliste uuringute programm, mille kaudu otsitakse teaduspõhiseid lahendusi riigi ees seisvatele suurtele strateegilistele probleemidele. Uuendatud kujul jätkub ka RITA+ programm, toetades riigi vajadustest lähtuvaid interdistsiplinaarseid rakendusuuringuid ja avaliku sektori võimekust teaduspõhise poliitika kujundamisel.
- ASTRA+ programmi eesmärk on tugevdada ülikoolide, teadusasutuste ja kõrgkoolide teadmussiirde võimekust. Toetust saab kasutada:
  - teadusasutuste üleseks koostööks,
  - teadlastele suunatud teadmussiirde teenuste käivitamiseks,
  - innovatsiooniküpsuse kasvatamiseks nutika spetsialiseerumise valdkondades.
- 2027. aastal ASTRA+ uues voorus laiendatakse toetuse saajate sihtgruppi ülikoolidele ja teadusasutustele lisanduvad riigi rakenduskõrgkoolid ja ettevõtlusõppe fookusega erakõrgkoolid ning pannakse tugevam rõhk teadmussiirdele. Nn. arendusgrantide toetamiseks korraldatakse 2026–2028 a kokku kolm taotlusvooru (toetus projekti kohta kuni 75 000 eurot, projektiperiood kuni 12 kuud).
- Jätkuvad Õiglase ülemineku fondi toel elluviidavad projektid, millega kasvatatakse Ida-Virumaal asuvate kolledžite võimekust viia läbi teadus- ja arendustegevust piirkonna ettevõtete vajadustest lähtudes. Eesmärk on suurendada piirkonna teadmusmahukust, arendada põlevkivienergeetikale alternatiivseid lahendusi ning edendada koostööd teadusasutuste ja ettevõtjate vahel.
- Jätkuvad SekMo+ tegevused, mis aitavad tuua teadlasi ettevõtetesse ja avalikku sektorisse, tuua praktikuid teadusesse ning toetada doktorante, kes teevad oma uurimistööd koostöös tööandjaga.
- 2026. aastal käivitatakse kaitsevaldkonna teadus- ja arendustegevust toetavad

meetmed. Esmalt keskendutakse kahele eesmärgile: (1) kaitsetehnoloogia testimis- ja sertifitseerimisvõimekuse rajamine Eesti teadus- ja arendusasutustes ning (2) tehisaru rakendamiseks laiapõhjalises riigikaitses vajaliku taristu ja teadus- ning arendustegevuse kompetentsi arendamine. Loodav taristu ja kompetents on mõeldud toetama ka kaitsetööstuse ettevõtetes toimuvat innovatsiooni.

2.6.3 Ettevõtluskeskkonna programm

Programmi eesmärk

Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadmusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja eksporti ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades, pöörates tähelepanu ohu ennetamisele ning inimese ja keskkonna kaitsmisele.

Tabel 22. Ettevõtluskeskkonna programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Kaupade ja teenuste eksport, mld eur Allikas: Statistikaamet	32,6	33	34	34	36
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest, % Allikas: Statistikaamet	55,2 (2024)	63,4	64	64	64
Business B-ready indeks Allikas: Maailmapank	75,91	78	80	82	82

Programm on terviklik ja arvestab kõigi turuosaliste ja eri sektorite-valdkondadega, seetõttu käsitletakse kõiki asjakohaseid valdkondi (ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika, tööstuspoliitika, turismipoliitika, kaubanduspoliitika, välisinvesteeringute usaldusväärsuse poliitika, tooteohutuspoliitika, tarbijakaitsepoliitika ning iduettevõtlus) ühes strateegilises raamistikus. Programmi tegevuste tulemusena kasvatab Eesti innovatsiooni- ja ettevõtluspoliitika oluliselt Eesti elanike heaolu ning parandab Eesti lõimumist rahvusvahelise majandusega ja ettevõtete konkurentsivõimet.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

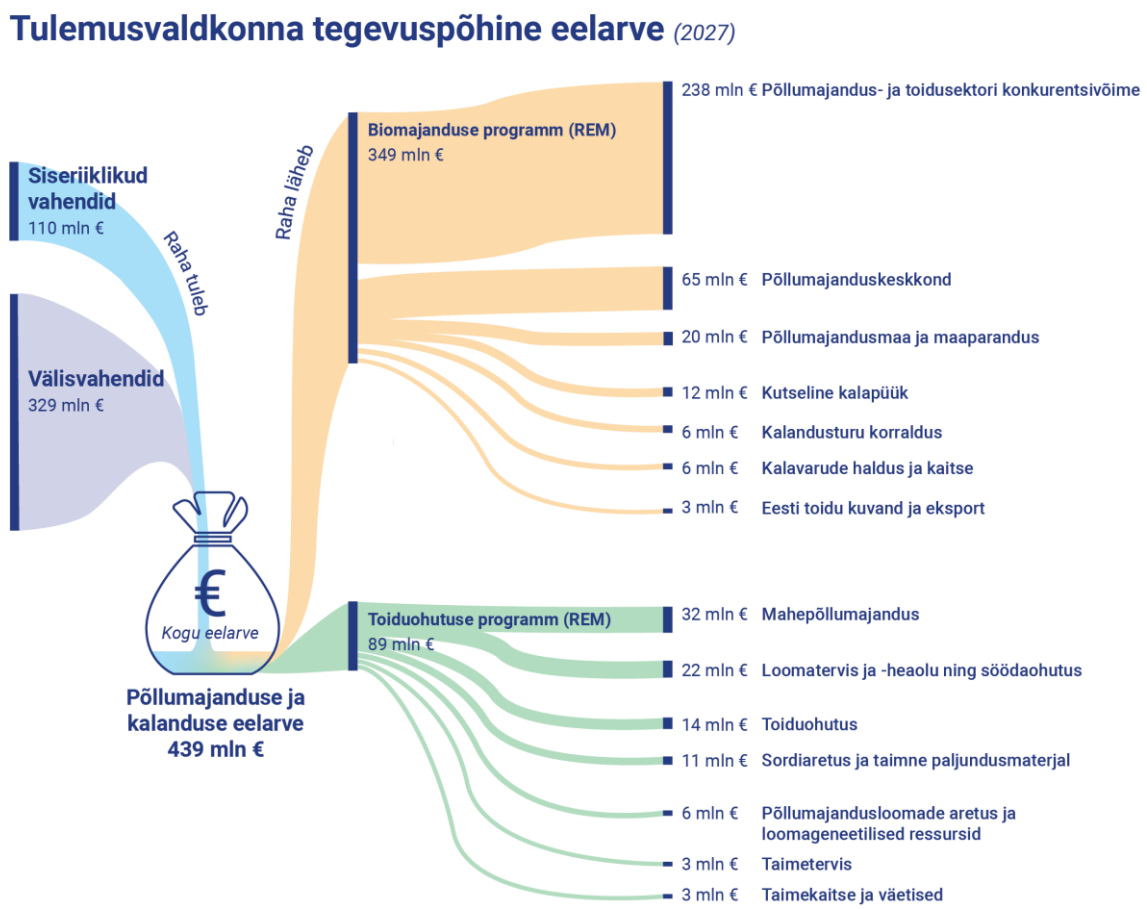
- Viiakse ellu suuremahuliste investeeringute toetusmeedet, millest saab finantseerida minimaalselt 8 potentsiaalset investeeringut. Toetus on suunatud strateegilistele ja kõrge tehnoloogiamahukusega ettevõtlusinvesteeringute teostajatele Eesti majandusruumis. Toetusmeetme rakendamiseks vajalikud vahendid on kavandatud Vabariigi Valitsuse sihtotstarbeliste vahendite reservis 40 mln eurot aastas.
- Toetatakse Eesti turismisektori arengut, Eesti kuvandit tuntud reisisihina ning turisminõudluse suurendamist, mh rahvusvaheliste sündmuste ja konverentside

korraldamise toetusmeetme kaudu; erinevate transpordiliikide ühenduste välismaailmaga taastamist ning turismiettevõtete ärimudelite ümberkujundamist sihtgrupi paremaks teenindamiseks.

- Toetatakse tööstuse digitaliseerimist ja automatiseerimist, et suurendada ettevõtete võimekust ja valmisolekut digitaalsete tehnoloogiate kasutuselevõtuks.
- Seoses kasvanud elektritarbimisega, mis tuleneb õiglase ülemineku fondi toel tehtud tööstusinvesteeringutest, investeeritakse täiendavalt Ida-Virumaa elektrivõrkude arendamisse.
- Toetatakse kapitaliturgude mitmekesistamist läbi investeerimisfondide ning soodustatakse kapitalile ligipääsu (regionaallaen).
- Jätkatakse eksportööride toetamisega, tõhustades äridiplomaatia tegevusi ja riigiasutuste koostööd. Loome uue ekspordi kasvatamise toetuse esindusorganisatsioonidele.
- Kujundatakse ümber tarbijavaidluste komisjoni töö korraldamise põhimõtted, et ettevõtjate ning tarbijate erimeelsusi lahendataks tõhusamalt ja kvaliteetsemalt kohtuväliselt ning komisjoni usaldusväärsus suureneks.
- Ettevõtete nõustamistegevuse ja riikliku järelevalvevõimekuse kasvatamisega toetatakse ausat konkurentsi ja vastutustundlikku käitumist turul.
- Eesti ettevõtete konkurentsi- ja ekspordivõimekuse toetamiseks luuakse Eesti katselaboritele ja inspekteerimisasutustele võimalus pakkuda rahvusvaheliselt tunnustatud vastavushindamise teenust ning arendatakse ja hoitakse Eesti mõõteetalone ettevõtjate vajadustele vastava mõõteteenuse pakkumiseks.
- Arendatakse piiriüleselt, veebipõhiselt ja ühekordse küsimise põhimõtte alusel pakutavaid avalikke teenuseid, et soodustada ja hõlbustada Euroopa Liidu siseturul äritegevust ja kodanike liikumist.
- Ettevõtjate halduskoormuse vähendamiseks arendatakse eesti.ee portaali ettevõtja digiväravat, mis koondab ettevõtjatele kasutajakeskselt infot ja avalikke teenuseid, lihtsaks ja mugavaks avaliku sektoriga suhtlemiseks ning töötatakse välja kümme „ühest aknast“ tervikteenusena kättesaadavat haldusalade ülest proaktiivset või sündmusteenust, sh nt ettevõtte alustamiseks, riigi eest tähtajaliste kohustuste täitmiseks, finantseerimisvõimaluste leidmiseks.
- Jätkatakse tingimuste loomisega reaalajamajandusele üleminekuks. Selle eesmärk on muuta ettevõtte haldamise ja majandamisega seotud tegevused taustal toimivaks ning vähendada ettevõtjate halduskoormust. Üleminekuks toetatakse ettevõtjate äriprotsesside ja aruandluskohustuste automatiseerimist, luues eeldused reaalajas toimuvaks andmevahetuseks.

- Ettevõtjate aruandluskoormuse vähendamiseks töötavad üle 22 asutuse üheskoos ligi 400 aruande analüüsi ja andmete ühtlustamisega, et laialdasemalt rakendada andmete ühekordse küsimise printsiipi. Töö protsessi käigus vaatavad asutused üle oma andmevajaduse, kaotavad ajale jalgu jäänud kohustused, kaardistavad ja ühtlustavad dubleeritud andmete küsimised asutuse üleselt ning taaskasutavad andmeid, mida teised asutused juba küsivad.
- Hõlbustatakse äritegevust regulatsioonidest tulenevate nõuete ajakohastamise ja selgemaks muutmisega. Selleks ajakohastatakse seadusandlust, sh reklaamivaldkonna ja alkoholi jaemüügi nõudeid.
- Kaasatakse teadmusmahukaid välisinvesteeringuid. Strateegiliselt olulistesse majandussektoritesse tehtavate välisinvesteeringute kaasamiseks lihtsustatakse riigiasutuste koostöös eri menetlustoiminguid (planeeringute kinnitamine ja lubade väljastamine), tagatakse selgemad ja suunatumad väärtuspakkumised ning tegevused välisturgudel, ning hinnatakse muuhulgas investeeringute usaldusväärsust tagamaks investeeringute läbipaistvuse ning soodsa mõju Eesti majanduskeskkonnale.
- Riigi toimimiseks hädaolukorras tagatakse olulise tegevusvaru olemasolu ja hoolitsetakse varude kasutuselevõtu valmiduse ning varuga seotud majandussektorite toimepidevuse eest.
- Tagatakse transpordisektoris õnnetuste ja intsidentide põhjuste väljaselgitamine ning ohutusalaste soovituste tegemine.
- Regionaalsete investeeringute soodustamiseks suurendatakse olulisemate regionaalsete osapoolte koostöö süsteemsust ja kvaliteeti konkreetsete suurinvesteeringute maandamiseks ning toetatakse õiglase ülemineku fondi investeeringutoetuste (sh piloottehaste arendamiseks) tõhusamat rakendamist.

2.7 Põllumajandus ja kalandus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti toit on tarbijate poolt eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukondade elujõud kasvab.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

I Keskkond

Kestlik loodusressursside kasutamine on oluline, et tagada toidutootmise pikaajalisus. Keskkonda hoidev põllumajandus ja muldade hea seisund on kestliku toidutootmise alus. 2025. aastal oli Eestis põllumajandusmaana kasutuses 982 063 hektarit, mis on üsna samas suurusjärgus kui 2024. aastal. Põllumajandusmaale avaldavad jätkuvat survet metsastamine, taristu rajamine ja elamuehituse laienemine, mis suurendavad konkurentsi maakasutuse osas ning mõjutavad mullatervist ja tootmisvõimekust. Oluline on kaitsta väärtuslikku põllumajandusmaad ja tagada kaitse- ja kasutustingimuste piisavus, selgus ja rakendatavus. Seda eriti just viimaste aastate arengute tõttu – ebastabiilsem geopoliitiline olukord, üleriigilise

planeeringu 2050 koostamine ning EL mullaseire direktiivi vastuvõtmine (sh maahõive hierarhia põhimõtete väljatöötamine ja rakendamine) – kõik need tegevused eeldavad väärtusliku põllumajandusmaa täpsemat defineerimist, et hoida väärtuslik põllumajandusmaa põllumajanduslikus kasutuses, tagada toidutootmise võimekus ning vältida maa ulatuslikku killustumist ehitustegevuse või muude püsivalt maakasutust muutvate tegevuste tõttu.

Põllumajandusmaa kestliku kasutuse kõrval on üha teravamaks väljakutseks maaparandussüsteemide seisund ja toimimine. Kuivendussüsteemide amortiseerumise tempo on kiirem kui nende kaasajastamise võimalused. Samal ajal vajavad maaparandussüsteemid ajakohastamist muutuvate tingimuste tõttu, mida kujundavad nii põllumajandus- ja keskkonnapoliitika kui ka muutunud ilmastikuolud. Lisaks on maaparandussüsteemide korrashoiul oluline koostöö teiste maaomanikega. Piiratud ressursside tingimustes on maaparandusseire korraldamine üha keerulisem ning praegu puudub terviklik ülevaade maaparandussüsteemide tehnilisest seisundist, põllumajandusmaa kuivendusseisundist ja keskkonnamõjust. Seetõttu tuleb kasutusele võtta uuenduslikke tehnoloogilisi lahendusi kuivendussüsteemide toimivuse hindamiseks, näiteks droonid ja muud kaugseire võimalused.

Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal oli 2025. aastal 93,09%. Kogu kasutatav põllumajandusmaa on seotud tingimuslikkuse süsteemiga, mis eeldab keskkonna-, loomade heaolu ja tervisenõuete täitmist. Vaatamata sellele püsib põllumajanduse surve keskkonnale, väljendudes kasvuhoonegaaside heite ning lämmastikukoormuse kasvus. Põllumajanduse kliima- ja keskkonnamõju vähendamisel on keskne roll õigusraamistikul, ökokavadel ja teistel kliima- ja keskkonnameetmetel, teaduspõhistel lahendustel ja teadmussiirdel. Oluline on tootjate keskkonnateadlikkuse kasv ning riigi roll suunata tootmist keskkonnasäästlikumaks, toetades heite vähendamist, süsiniku sidumise suurendamist, kliimamuutustega kohanemist ning õhu-, vee- ja mullaseisundi parandamist. Samuti on vajalik tugevdada seirevõimekust, et paremini hinnata põllumajanduskeskkonna muutusi ja kujundada sihitumaid ja tulemuslikumaid meetmeid.

Põllumajandusmaastike elurikkuse seisund on ebaühtlane: kuigi osa näitajaid on stabiilsed, on põllulindude indeks langustrendis. Peamistes tootmispiirkondades on elurikkust toetavaid maastikuelemente vähe ning liigirikaste rohumaade säilitamine ja taastamine vajab täiendavat tähelepanu. Looduslik kahjuritõrje on kestliku põllumajanduse oluline osa, mille eesmärk on toetada kasulikke organisme ja kahjurite looduslikke vaenlasi, et vähendada kahjurite levikut ning sõltuvust keemilistest taimekaitsevahenditest.

Heas seisundis Eesti mullad on aluseks paljudele elutähtsatele ökosüsteemiteenustele, toetades toidutootmist, biomassi kasvu, puhta vee kättesaadavust, toitainete ringlust, süsiniku talletamist ja elurikkuse säilimist. Riikliku põllumuldade seire maht on süsteemse ja üleriigilise ajakohase hinnangu andmiseks ebapiisav. 2028. aasta sügiseks tuleb Eestil mullaseaduse kaudu üle võtta EL-i mullaseire ja mulla vastupidavuse direktiiv, mis loob mh aluse

senisest mahukamale mullaseirele. Täiendavat tähelepanu on vaja pöörata muldade tihenemise vähendamisele, happeliste ja fosforiliiaga põldude osakaalu vähendamisele ning muldade struktuursuse parandamisele ja põllumaadel orgaanilise süsinikuvaru säilimisele. Suurendada on vaja ka tahesõnniku ja komposti kättesaadavust ja kasutust, samuti digestaadi töötlemist ning edendada segatootmist ja põllumajandustootjate omavahelist koostööd. Oluliseks teemaks on ka turvasmullaga maade kasutamine eelkõige rohumaadena.

Kalavarude seis on mitmel pool kesine ning selle parandamine eeldab püügikoormuse ja kalavarude tasakaalustamist, arvestades ka kormoranide ja hüljeste mõju. Rannakalandust mõjutab hallhüljeste tekitatud kahju, mis väljendub püüniste kahjustamises ja saagikaos. Kalavarude taastamiseks tuleb jätkata kaitsemeetmete ajakohastamist, vähendada püügikoormust ning taastada kalade elupaiku ja kudealasid. Samuti on vajalik tõhustada ebaseadusliku kalapüügi tõkestamist, kaaspüügi vähendamist ja ebasoovitavatest püügimeetoditest loobumist.

II Põllumajandus, kalandus ja toiduainetööstus

Põllumajanduse majandusharu toodangu väärtus on Euroopa Liiduga liitumisest alates kahekordistunud, aga toodangu väärtus hektari kohta jääb oluliselt madalamaks EL-i keskmisest, kuna peamiselt toodetakse väiksema lisandväärtusega toodangut. Eestis on põllumajanduse netolisandväärtus tööjõuühiku kohta viimastel aastatel märgatavalt kasvanud. Kui 2015. aastal jäi Eesti näitaja EL-i keskmisele veel alla (15 925 eurot vs. 18 403 eurot), siis alates 2017. aastast on Eesti näitaja valdavalt olnud kõrgem. Selle positiivse trendi jätkusuutlikkuse tagamine on väga oluline – see eeldab nutikaid investeeringuid innovatsiooni, täppispõllumajandusse ning tööjõu oskuste arendamisse.

2025. aasta oli põllumajandussektorile keeruline. Muutlik ilm ja erakordselt kõrge sademete hulk pidurdasid põllutöid ja vähendasid saagikust, loomakasvatuses mõjutas olukorda sigade Aafrika katk, vähendades sealihatööstuse tootmismahtu ja tulusid. Majandusnäitajate poolest oli aasta siiski mõnevõrra parem kui eelnevad kaks aastat. Kogutoodang ulatus 1,4 miljardi euroni (+6,5% võrreldes 2024. aastaga), mida vedas eelkõige loomakasvatussaaduste hinnatõus, samal ajal kui taimekasvatus koges kolmandat järjestikust keerulist aastat. Brutolisandväärtus kasvas 37% ning ettevõtjatulu koos toetustega pöördus positiivseks, kuid sektori finantsstabiilsus sõltub endiselt suurel määral toetustest. Konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust mõjutavad kasvav hinnavolatiilsus, ilmastiku- ja tururiskid ning loomataudid, mis vähendavad investeerimisvalmidust ning suurendavad ebakindlust tootmisotsustes.

Erinevate kriiside mõjul on põllumajandustootjate konkurentsivõime ning seeläbi ka investeerimis- ja innovatsioonivõime oluliselt vähenenud, mis mõjutab otseselt toidujulgeolekut. Majandusarvestuse andmetel ei kata toodangu eest saadud tulu kulusid ning ilma toetusteta on ettevõtjatulu valdavalt negatiivne. Ka koos toetustega jäi ettevõtjatulu 2023. ja 2024. aastal miinusesse. Esialgsetel andmetel paranes olukord 2025. aastal, kuid toetusteta tegutseb sektor endiselt kahjumiga. Madal kasumlikkus ja tugev sõltuvus toetustest

soodustavad ettevõtete ja põllumajandusmaa koondumist ning tootjate arvu vähenemist, suurendades riske eelkõige toidujulgeoleku seisukohast.

Riskijuhtimise tähtsus põllumajandussektoris on suurenenud nii ebasoodsate ilmastikutingimuste esinemise sagedusega kui ka põllumajandustootmise suurema turule orienteeritusega. Ebakindlus põllumajandustoodete ja -tootmissisendite hindades ja sissetulekutes avaldab mõju põllumajandustootjate tootmisotsustele ja tootlikkust suurendavate investeeringute tegemisele. Põllumajandus- ja toidutootmise konkurentsivõimeliseks arenguks on vajalik sissetulekute stabiilsus, mida mõjutab oluliselt põllumajandussektori avatus riskidele, mis võivad olla nii ettevõttesisesed kui ka -välised ning tekitada suuri nõudluse ja pakkumise tasakaalu muutumisi, hindade ja põllumajandusturgude volatiilsust. Järjest suuremat mõju avaldavad kliimamuutused koos sellest tingitud ebasoodsate ilmastikutingimuste ning taime- ja loomahaiguste levikuga, mis põhjustavad tootmispotentsiaali hävimist.

Sektori struktuurist tulenevalt on uute ettevõtjate ja noorte sisenemine põllumajandussektorisse raskendatud nii piiratud maa kättesaadavuse kui ka suure kapitalinõudluse tõttu. Samas on noorte (kuni 40-aastaste) juhtide osatähtsus põllumajanduslikes majapidamistes 21%, mis kirjeldab sektori järelkasvu olukorda.

Kalanduse majanduslike eesmärkide saavutamiseks on oluline tagada elujõuline vesiviljeluse, kalapüügi ja vee-elusressursside töötlemise sektor tervikuna. **Eesti kalandussektori esmatootmise koguväärtus oli 2025. aastal 68,3 mln eurot.** Seda mõjutavad saagi kogus ja kokkuostuhind, mida omakorda määravad liigiline koosseis, väärtuslike liikide osakaal, kalavarude seisund, püügikulud ja turu nõudlus. Kuigi pikemas, ligikaudu 10-aastases vaates on olnud kasvutrend, **on viimastel aastatel toimunud langus ning heas seisus kalavarude osakaal oli 2024. aastal 50%, jäädes alla sihttasemele 60%.** Rannapüügil on jätkuvalt suurim väljakutse leida tasakaal kutselise kalapüügiga tegelejate arvu ja kasutada oleva kalavaru vahel, et tagada sektori konkurentsivõime. Rannapüügi mediaansaak on viimase kolme aasta jooksul vähenenud peamiselt kogu rannapüügisektori saagi vähenemise tõttu, samal ajal kui loaomanike arv on püsinud sarnane (2023. aastal 1044, 2024. aastal 1023 ja 2025. aastal 1037). Sektori arendamiseks peab kasutusele võtma tarku tehnoloogilisi lahendusi nii püügivahendites kui ka püügitegevuse aruandluses.

Toidutööstuse lisandväärtus töötaja kohta oli 42 717 eurot ning peamisteks väljakutseteks on töötlemisvõimekuse arendamine ja investeeringud kõrgema lisandväärtusega toodete tootmiseks. Seda piiravad väiksed tootmismahud, investeeringute nappus ning piiratud võimekus tootearenduseks ja innovatsiooniks. Samuti mõjutab sektori konkurentsivõimet tööjõupuudus ning kvalifitseeritud tööjõu nappus. Täiendavaid investeeringuid nõuab viimaste aastate tervise- ja julgeolekukriiside taustal vajadus tõsta toidutööstuse ettevõtete tootmissisenditega varustuskindlust ning ühiskonna muutunud ootuste ja kõrgemate keskkonnanõuete taustal vajadus kasutada rohkem keskkonnasäästlikumaid tehnoloogiaid.

Uued tehnoloogiad ja automatiseerimine võimaldavad tõhusamat tootmist, tarneahela jälgimist ja tarbijate eelistustele vastavate toodete pakkumist. Toidutrendid liiguvad tervislikuma, orgaanilisema ja jätkusuutlikuma suunas, sundides ettevõtteid pakkuma kõrgema kvaliteediga ja innovaatilisi tooteid. **2024. aastal oli kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus ettevõtlussektori lisandväärtusest 6,5%, jäädes alla sihttasemele 7,2%.** Toidutarneahelad on tihti pikad, läbipaistmatud ja ahela lülidel on erinev turujõud, esineb ebaausaid kauplemistavasid ja turutõrgete mõju jaotub ahela lülide vahel ebaühtlaselt. Jaekaubandus on kontsentreerunud ning omab võrreldes põllumajandustootjate ja töötlejatega oluliselt tugevamat turupositsiooni, riskid kantakse tihti üle nõrgema positsiooniga lülile ehk turutõrgete korral on Eestis kokkuostuhindade langus järsem kui EL-is keskmiselt ning raskused võimenduvad kiiremini.

Ühistuline koostöö suurendab põllumajandustootjate läbirääkimisvõimekust. Tunnustatud tootjaorganisatsioonide turustatud toodangu osakaal kogu põllumajandustoodangu väärtusest oli 2024. aastal 24%. 2026. aasta I kvartali seisuga tegutses 11 tunnustatud tootjaorganisatsiooni piima-, kartuli-, veise-, sea- ja lambalihasektoris. Sama seisuga tegutseb kalanduse valdkonnas viis tunnustatud tootjaorganisatsiooni (tunnustused on kalaliigi põhised) ja üks tootjaorganisatsioonide liit.

Eesti toidukaupade väliskaubandust iseloomustab negatiivne kaubandusbilanss, välisriikidesse väärindamiseks minevate kaupade suur osatähtsus ekspordis ja tugev orienteeritus lähiturgudele. Märkimisväärne osa ekspordist koosneb madalama töötlemisastmega toodetest, mis väärindatakse väljaspool Eestit. Kaubandusdefitsiit on suurim valmistoodete puhul, mis näitab vajadust suurendada kohaliku töötlemise võimekust ja kõrgema lisandväärtusega toodete tootmist. Ettevõtete konkurentsivõime tugevdamiseks on oluline toetada välisturgudele sisenemist ja ekspordivõimekuse kasvu läbi erinevate müügiedendustegevuste.

Kaubanduse vaates oli põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi ja impordi väärtuse suhe 2025. aastal 0,80, ületades sihttaset 0,79 ning kaubandusdefitsiit ulatus 604 mln euroni (+58 mln eurot). Eksporditi 2,3 miljardi euro eest ja imporditi 2,9 miljardi euro eest (+8% ja +8,5%). Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport moodustas kogu Eesti päritolu kaupade ekspordi väärtusest umbes 15%, millest 78% suunati Euroopa Liidu turule ja ligikaudu pool lähiriikidesse.

Eesti kalapüügi- ja vesiviljelustoodete eksport on 2025. aastal küll veidi kasvanud, kuid jääb endiselt alla varasemate aastate taseme. Ekspordi koguväärtus oli 187,8 mln eurot. Suur osa ekspordist on toorainepõhine, mis piirab lisandväärtuse kasvu ja suurendab majanduslikku ebakindlust.

III Kestlik toidutootmine, ohutu toit

Toiduohutuse baromeetri näitaja on 2025. aastal tõusnud tasemele 103,91, ületades seatud eesmärgi (vähemalt 100). Järelevalvetulemused näitavad siiski, et jätkuvalt tuleb pöörata

suuremat tähelepanu HACCP ja eeltingimuste programmi nõuete täitmisele ning toidualase teabe ja e-kaubanduse valdkondadele. Eriti probleemne on toitumis- ja tervisealaste väidete vastavus nõuetele. Seetõttu on vajalik suurendada käitlejate teadlikkust, parandada nende praktilisi oskusi ning hoida probleemsed valdkonnad jätkuvalt järelevalve keskmes.

Mahepõllumajandussektor on viimastel aastatel kasvanud hoogsalt nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis. Euroopa Liidu rohelise kokkuleppe „Talust taldrikule" strateegia näeb ette, et 2030. aastaks moodustab mahepõllumajandusmaa 25% Euroopa Liidu põllumajandusmaa pindalast. Eestis oli mahepõllumajanduse registri andmetel 2025. aastal 228 148 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast 23%. Võrreldes aasta varasemaga suurenes mahepõllumajandusmaa 1,8%.

Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2025. aastal 1869, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 0,8%. Mahepõllumajandusettevõtted on aastatega järjest suuremaks kasvanud: 2025. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 122 ha mahepõllumajandusmaad.

Vaatamata mahetoodete populaarsusele tarbijate seas on takistuseks mahetöötlemise ja turuarenduse mahajäämus, millest tulenevalt tuleb edaspidi keskenduda rohkem töötlemis- ja turustusskeemide arendamisele. Mahetooraine väärindamisega tegelevate ettevõtete arv vähenes 12%. 2025. aastal tegeles mahepõllumajandusliku toidu töötlemise ja sööda tootmisega kokku 166 ettevõtet. Järjest enam kasutatakse mahetooteid ka toitlustusasutustes. 2025. aasta lõpuks oli Põllumajandus- ja Toiduametit mahetoitlustamisest teavitanud 300 toitlustusettevõtet.

IV Tarbijate teadlikkus ja käitumine

Tarbija teadlikkuse baromeetrit ehk tarbija teadlikkust toiduohutusest hinnati viimati 2023. aastal ning tulemuseks oli 65,8%, mis tähendab, et teadlikkus võrreldes 2019. aastaga (tulemus 69,4%) on pisut langenud (-3,6 protsendipunkti). Järgmine tarbija teadlikkuse hindamine on planeeritud 2027. aastal. Kõige enam mõjutas baromeetri tulemust säilimisaja väljenditest „kõlblik kuni" ja „parim enne" arusaamine.

Tarbija kindlustunde indeksi väärtus oli 2025. aastal 74%. Selle alusel võib öelda, et 70% kuni 77% Eesti elanikest olid toidu ohutuses pigem kindlad. Keskmine kindlustunne toiduohutuse suhtes on varasemast kõrgem ja see muutus on üldistatav kõigile Eesti elanikele. Tarbija kindlus olenes endiselt väga olulisel määral isiklikest kokkupuudetest juhtumitega, kus toidu ohutuse suhtes esines kahtlus. Tarbija kindlus oli kõrgem eestikeelsete, vähemalt 1000-eurose sissetulekuga, kõrgharidusega ja 18–24-aastaste Eesti elanike seas. Järgmine tarbija kindlustunde hindamine toimub 2027. aastal.

Tarbijakäitumine on muutunud hinnatundlikumaks. Perioodil 2022–2024 kasvas hinnatundlikkus märgatavalt ning kodumaist toitu eelistavate tarbijate osakaal on langenud (varasema 61%-lt 59%-ni, perioodil 2016–2020 oli see 74%). Tarbijateni on vaja viia info

kohaliku toidu eelistest ja selle tarbimise laiemast mõjust ning kestlikust toidutootmisest. Nii põllumajanduse, toidutööstuse kui ka HoReCa sektori hea käekäigu ja kindlustunde tagamiseks on oluline, et tarbija hindaks vastutustundlikult toodetud toitu ning ettevõtjate panust, mistõttu tuleb tegeleda teadlikult ja eesmärgistatult toidusektori kuvandiloome ja teavitustegevustega. Tarbijate teadlikud valikud aitavad üheaegselt hoida Eesti toidukultuuri, toetada kestlikku elukeskkonda ja panustada kohaliku toidutootmise elujõulisusse, mis on oluline toidujulgeoleku seisukohalt. Seetõttu on vajalik sihipäraselt kujundada Eesti toidu positiivset kuvandit ning tõsta teadlikkust kohaliku toidutootmise väärtustamise olulisusest ühiskonnas.

Aastas tarbitakse Eestis keskmiselt 17,1 kg kalatooteid elaniku kohta, mis on alla Euroopa keskmise (ligikaudu 23 kg inimese kohta). Tarbimise suurendamiseks on plaanis jätkata üleriigilise kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tutvustamise ning teavitamise kampaaniaga, et tõsta teadlikkust kala kui tervisliku ja kohaliku toidu olulisusest ning toetada kohalike toodete väärindamist ja turustamist.

Tabel 23. Põllumajandus ja kalandus tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Põllumajanduse, metsamajanduse, kalapüügi ja toiduainete tootmise ning joogitööstuse loodud lisandväärtus hõivatu kohta (3 aasta liikuv keskmine), eurot Allikas: Statistikaamet	35 100	36 000	36 000	36 000	41 400
Põllumajandussaaduste ja toidukaupade kaubandusbilanss ekspordi impordi suhtarv Allikas: Statistikaamet	0,8	0,8	0,81	0,82	0,82
Kodumaist toitu osta eelistavate Eesti tarbijate osakaal, % Allikas: EKI	59 (2024)	75	75	75	75
Kasvuhoonegaaside (KHG) heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta, t CO_2 ekv /tuhat Allikas: EKUK/ Statistikaamet	2,47 (2024)	≤ 2,5	≤ 2,5	≤ 2,5	≤ 2,5
Toiduohutuse baromeeter Allikas: REM	103,91	≥ 100	≥ 100	≥ 100	≥ 100

Põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi: „Biomajanduse programm“ ja „Toiduohutuse programm“.

Biomajanduse programm viib ellu „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030“ (PõKa) eesmärki: „Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.“ Programmis kajastuvad tegevused võimaldavad põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toidutööstuse valdkondades bioressurssi efektiivsemalt ning kestlikumalt kasutada ja väärindada, võttes

arvesse biomajanduse arengusuundi, säästva arengu ja keskkonnaalaseid eesmärke, ning leida kohti valdkondade vaheliseks koostööks.

Toiduohutuse programmi eesmärk on planeerida ja ellu viia tegevusi, mis aitavad tagada kestliku toidutootmise, ohutu toidu ja hoitud keskkonna. Programmi tegevused on suunatud toitainerikka, tervist toetava, kõrge loomaheaolu standardi ning madala keskkonnamõjuga toodetud toidu tootmisele nii praegustele kui tulevastele Eesti elanikele.

2.7.1 Biomajanduse programm

Programmi eesmärk

Tark ja kestlik põllumajandus, kalandus ja toidutootmine, mis tagavad toiduga kindlustatuse.

Tabel 24. Biomajanduse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala, ha Allikas: Statistikaamet	982 063	990 000	990 000	990 000	990 000
Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtuses, % Allikas: Eurostat	6,5 (2024)	7,2	7,2	7,2	7,2
Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal, % Allikas: PRIA, Statistikaamet	93,09	> 90	> 90	> 90	> 90
Heas seisus kalavarude osakaal, % Allikas: REM	50 (2024)	50	60	60	60
Eesti päritolu põllumajandussaaduste ja toidukaupade osakaal kogu Eesti päritolu kaupade ekspordis, % Allikas: Statistikaamet	15	15	15,2	15,3	15,5
Eesti kalandussektori esmatootmise kogu väärtus (mln eurot) Allikas: Statistikaamet	68,3	85,1	96,7	96,7	96,7

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ning varustuskindluse ja toidujulgeoleku suurendamine.** Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027 rakendamine ja vajadusel ajakohastamine. Kalandussektori arenguks vajalike Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMKVF) rakenduskava sekkumiste edukas rakendamine ja vajadusel nende ajakohastamine, sh fookusega kestliku vesiviljeluse arendamisel, kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemisinvesteeringutel ja turuarendustoetustel ning

kalanduspiirkondade arengul. Põllumajanduse ja toidusektori konkurentsivõime tõstmiseks viiakse läbi uuring, mis keskendub Eesti põllumajanduse vähenenud konkurentsivõime põhjuste väljaselgitamisele ning nende eristamisele sektorite, tootmistüüpide ja ettevõtete suurusgruppide lõikes. Tootja positsiooni tugevdamine toidutarneahelas. Ringbiomajanduse teekaardi uuendamine aastateks 2028–2031. Uue 2028+ välisvahendite finantsperioodi ettevalmistus.

- Põllumajanduskeskkonna parandamine. Looduse taastamise kava lõplik vormistamine ja rakendamine, sh Euroopa Komisjoni tagasiside arvestamine ning taastamismeetmete elluviimine. EL-i mullaseire ja vastupidavuse direktiivi ülevõtmine. Maaelu Teadmuskeskuse (METK) mullaportaali edasiarendamine, sh uute andmekihtide ja soovituste loomine.
- Põllumajandus- ja toidusektori toetamine müügiedenduse tegevuste kaudu. Eesti toidu tutvustamise ja müügiedenduse tegevuste rakendamine. Kalakampaania korraldamine.
- Kalavarude hea seisundi saavutamine. Liigse kalapüügikoormusega piirkondades püügivahendite arvu vähendamine. Kalavarude kaitsemeetmete ajakohastamine (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed). Kormoranide ja hüljeste ohjamiskava tegevuste toetamine. Kormoranide ja hüljeste ohjamiseks kaitseme Eesti seisukohti EL-i tasandil. Kormoranide puhul oleme aktiivsed linnudirektiivi lisade muutmisel ja hülgetoodetega kauplemise keelu kaotamisel. Siseriiklikke tegevusi viime ellu koostöös Kliimaministeeriumi ja Keskkonnaametiga.

2.7.2 Toiduohutuse programm

Programmi eesmärk

Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.

Tabel 25. Toiduohutuse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Tarbija toiduohutuse alase kindlustunde indeks, % Allikas: REM	74	72	72	72	72
Loomakasvatuses antibiootikumide kasutamise tase (mg/PCU) Allikas: Ravimiamet	40,2	39	38	37,5	37,5
Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaal Eesti päritolu toidus, % Allikas: Põllumajandus- ja Toiduamet	0,83	1	1	1	1

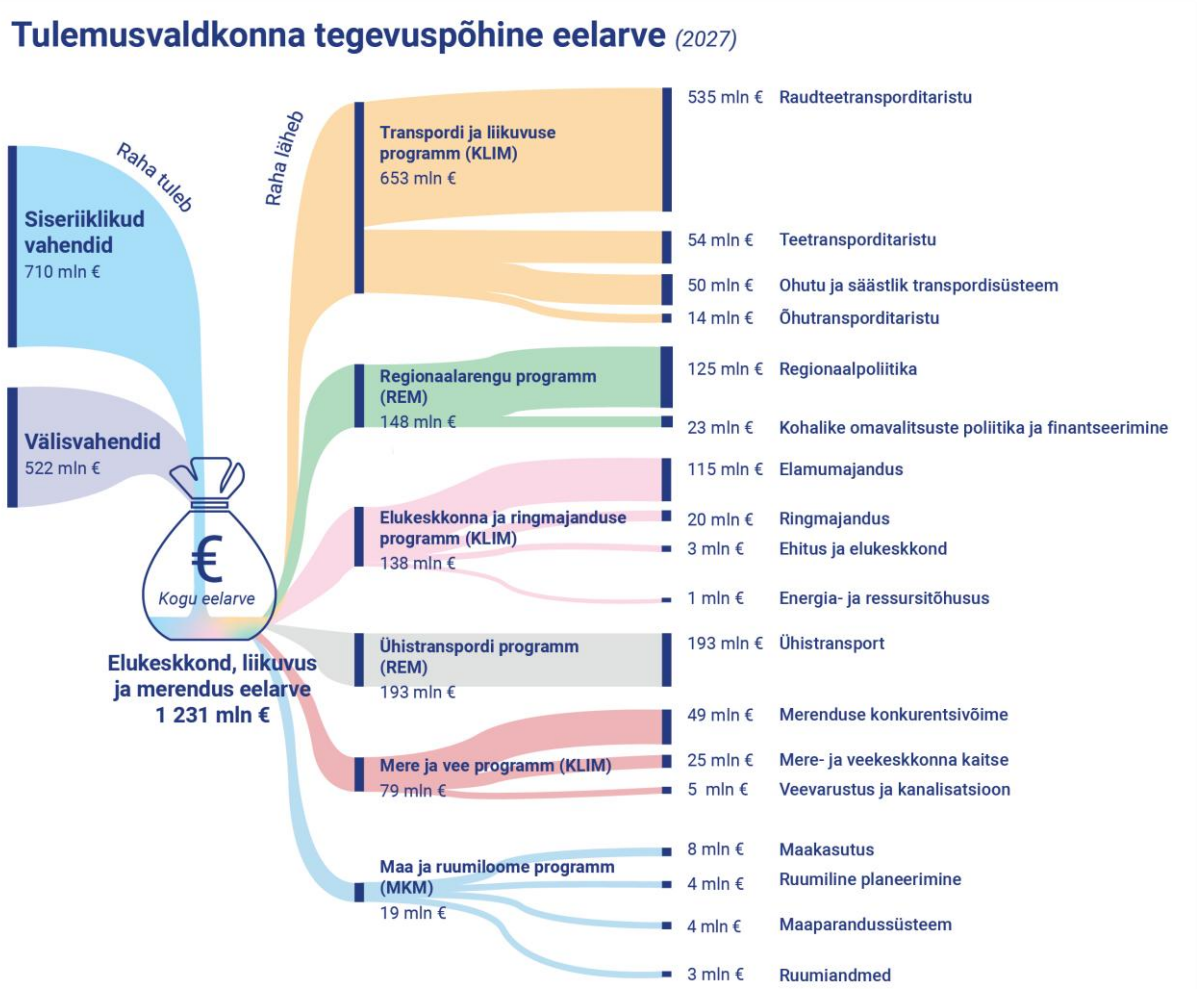
Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Rahvatervise kaitse ja tarbijate kestlike toiduvalikute edendamine.** Jätkatakse toiduseaduse muutmise väljatöötamiskavatsuse menetlust, et lahendada üles kerkinud praktilisi probleeme, suurendada õigusselgust ning tagada kehtivate nõuete aja- ja asjakohasus. Muudatused puudutavad eelkõige järelevalvekorraldust, nt ülevaatamist vajab järelevalve ja seire toiminguid toetav volitatud laborite süsteem ning maksimumtrahvimäärad, mis hetkel ei taga ametliku kontrolli määrusega kehtestatud nõuete täitmist. Jätkatakse ettevalmistusi pakendi esikülje märgisüsteemi Nutriscore kasutamise võimaldamiseks Eestis. Jätkatakse toiduohutuse ja toidu teemade käsitlemise edendamisega haridussüsteemis. Viiakse läbi tarbija toiduohutuse teadlikkust ja kindlustunnet hindavad uuringud. Haridusasutustele suunatud toetusmeetme raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskoole ja lasteaedu. Mahetoitu pakkuvate haridusasutuste osakaalu suurendamiseks ning teadlikkuse tõstmiseks mahepõllumajandusest korraldatakse haridusasutuste toitlustajatele koolitusi, infopäevi ja tagatakse toetav nõuandeteenus.
- **Inimeste, taimede ja loomade tervise ning keskkonna kaitsmine „Üks Tervis“ põhimõttel.** Loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks ning tõrjeks tagatakse ressursid kohustuslike programmiliste tegevuste elluviimiseks ning loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate seiretega jätkamiseks. Seirete (riiklik loomatauditõrje programm, RLTP) muutmine riskipõhisteks ja läbipaistvateks. Eesti jaoks uute eriti ohtlike ja esilekerkivate taudide seiremetoodikate väljatöötamine. Veterinaarse digiretsepti loomise analüüs ja arenduse ettevalmistamine. Põllumajandus- ja Toiduameti (PTA) reageerimisvalmiduse ning kompetentside tõstmine tulenevalt muutustest taudiolukorras, sh metsloomapopulatsioonis taudide tõrjumiseks. Hinnatakse ja maandatakse taimekaitsevahendite kasutamisest tulenevaid riske. Töötatakse välja interaktiivne mudel taimekaitsevahendite kasutamisega seotud riskide mõõtmiseks riigi, piirkonna ja kasvatatavate kultuuride tasemel ning trendide jälgimiseks.
- **Loomaheaolu taseme tõstmine.** Loomaaedade ja loomaparkide õigusruumi korrastamine ja loomakaitseseaduse muutmise seaduse koostamine. Jätkub Euroopa Komisjoni põllumajandusloomade vedu puudutavate õigusaktide arutelul osalemine ja Eesti positsioonide kaitsmine.
- **Targa ja kestliku põllumajandustootmise ja toidutöötlemise toetamine ning varustuskindluse ja toidujulgeoleku suurendamine.** Riigi kaitsetegevuse kava alamkava ülesanded - toidukäitlemise ja loomatervise (toiduohutuse programmi ulatus) tagamise erijuhise koostamine ja teavitamise korraldamine. PTA reageerimisvalmiduse ning kompetentside tõstmine toiduga seotud kriisidega toimetulekuks, sh situatsiooniplaanide ajakohastamine. Ajakohastatakse ja korrastatakse väetise nõudeid ning riikliku järelevalve käigus väetisest proovide võtmise korda ja proovide analüüsi

meetodeid.

- Asutuste võimekuse tõstmine järelevalvetoimingutega tegelemisel. Järelevalve tööprotsesside ja töövahendite uuendamine. Arendatakse ühtne järelevalve töölaud ja kliendivaade, mis võimaldab ametnikel planeerida, teha ja hallata järelevalvetoiminguid terviklikult sõltumata taustsüsteemist. Olemasolevad infosüsteemid jäävad etapiviisiliselt kasutusse, kuid kasutajakogemus ja tööprotsessid ühtlustatakse. 2026. aastal analüüs ja lahenduse ettevalmistus, 2027. aastal toimub arendus ja kasutuselevõtt. Andmelao arenduse lõpuleviimine ja andmete koondamine ühtsesse analüüsikeskkonda. 2027. aastal luuakse terviklikud Power BI tööalad ja juhtimisvaated, et toetada riskipõhist juhtimist, seiret ja otsustamist. Riskipõhise ja kooskõlastatud järelevalve arendamine. Luuakse võimalused kontrollide paremaks planeerimiseks, sihistamiseks ja omavaheliseks koordineerimiseks, et vähendada dubleerimist ning tõsta järelevalve mõjusust ja kliendivaadet. Jätkatakse taimetervise, loomatervise ja toidu järelevalve valdkondade tööprotsesside ühtlustamist ning järelevalve rahastuse ja andmete tervikvaate kujundamist.

2.8 Elukeskkond, liikuvus ja merendus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eestis on kõigi vajadusi arvestav elukeskkond, liikuvuslahendused ning konkurentsivõimeline majandus.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Tulemusvaldkonna keskmes on ühtaegu nii ressursisäästlik majandusedu kui ka keskkonnasäästlik ja inimväärne füüsiline ruum ja liikumisvõimalused ning kliimakindel ja konkurentsivõimeline majandus.

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on koostatud 6 programmi:

- Elukeskkonna ja ringmajanduse programm (KLIM);

- Transpordi ja liikuvuse programm (KLIM);
- Mere ja vee programm (KLIM);
- Ühistranspordi programm (REM);
- Regionaalarengu programm (REM);
- Maa- ja ruumiloome programm (MKM).

Inimeste rahulolu elukeskkonnaga jäi 2024. aasta andmetel vahemikku 65-75%, mis tähendab head tulemust, kuid ei ulatu veel suurepäraseks hinnatava, üle 75% tasemeni.

Ehitatud keskkonna valdkonna peamised väljakutsed on seotud ehitusõiguse andmise tõhususe, ruumikvaliteedi, ehitussektori tootlikkuse, hoonete energiatõhususe ning valdkonna digitaliseerimisega. Ehitussektori tootlikkus moodustas 2022. aastal vaid 62% Euroopa Liidu keskmisest ning eesmärk on jõuda 2035. aastaks Euroopa Liidu keskmisele tasemele. Samal ajal moodustab hoonete energiatarve ligi poole Eesti energia lõpptarbimisest, Euroopa Liidu keskmine on ligikaudu 40%. Seetõttu tuleb parandada korraga nii ehitusprotsesside tõhusust, hoonete energiatõhusust kui ka loodava ruumi kvaliteeti.

Ehitusvaldkonna digitaliseerimine võimaldab muuta menetlused kiiremaks, suurendada sektori tootlikkust ning parandada teenuste kvaliteeti. Digilahendusi on seni arendatud suuresti projektipõhise välisrahastuse toel, kuid nende arendamine ja toimivana hoidmine vajab püsivat rahastust. Valdkonna senise killustatuse vähendamiseks ja kvaliteetse ruumi põhimõtete rakendamiseks alustas 2025. aastal tegevust Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Maa- ja Ruumiamet, mis on nende tegevuste oluline strateegiline partner ja elluviija.

Elamumajanduse valdkonna peamised väljakutsed on elamufondi amortiseerumine, ebapiisav renoveerimistempo, eluruumide ebaühtlane piirkondlik kättesaadavus ning taskukohasus. Elamufondi jätkusuutlikuks uuenemiseks peaks igal aastal lisanduma uusehitisi ligikaudu 1% ja renoveeritud hooneid 2% elamufondist. Tegelikult lisandub uusi hooneid ligikaudu 0,5% ja renoveeritakse umbes 1% aastas, mistõttu jääb uuenemise tempo vajadusele ligi kaks korda alla. See toob kaasa hoonete kvaliteedi järkjärgulise languse ning suurendab survet kvaliteetse elamispinna hinnale. Kuna tervikrenoveerimist toimub ilma riigi toeta vähe, on oluline tagada renoveerimise stabiilne ja pikaajaline rahastamine.

Elamispindade kättesaadavuse probleem avaldub piirkonniti erinevalt. Alates 2000. aastast lisandunud 95 017 uuest tavaeluruumist on 41% ehitatud Tallinnasse ning 78% kõigest üheksasse kohalikku omavalitsusse, peamiselt Tallinna ja Tartu linnapiirkonda. Üheski ülejäänud omavalitsuses ei ületa lisandunud eluruumide osakaal 2%. Kasvupiirkondades piiravad eluasemete kättesaadavust kõrged hinnad, samal ajal kui kahaneva elanikkonnaga piirkondades lisandub uut ja korrastatud elamufondi vähe ning probleemiks on tühjenevad korterelamud ja vähene kinnisvaraturg. Eluaseme keskmise ruutmeetrihinna suhe keskmisesse

brutokuupalka oli 2024. aastal Eestis 1,01, kuid Tallinnas 1,31, mis näitab, et taskukohasuse probleem on suuremates keskustes Eesti keskmisest märksa teravam.

Ringmajanduse valdkond on viimastel aastatel kiires tempos arenenud. Eesti tugevuseks saab pidada meie väiksust ja potentsiaali arendada uusi suundi kiirelt ja tõhusalt ning digilahendusi, kuna nende kasutus on üks peamistest ringmajanduse hõlbustajatest. Järgnevatel aastatel on vajalik soodustada ringsuspõhist tootearendust (sh ärimudelid, finantseerimisskeemid) ning tagada, et tootmine ja tarbimine toetuksid väärtuspõhise ringsuse põhimõtetele ning lähtuksid jäätmehierarhiast ja tarbijate reaalsetest vajadustest. Samuti on vajalik kasvatada sekundaarse materjali turunõudlust.

Eesti üheks kitsaskohaks on madal ressursitõhusus. Ühtekuuluvusfondist toetatakse ring- ja ressursitõhusale majandusele ülemineku edendamist, et parandada Eesti majanduse konkurentsivõimet ning vähendada tootmises tekkivaid jäätmeid ja jääke. Laiem eesmärk on vältida ja vähendada jäätmeteket ning luua tootmis- ja tarbimismudelid, milles võetakse arvesse kogu ressursiahela kestlikkust.

Olmejäätmete liigiti kogumises on toimunud positiivne areng, kuid olmejäätmete ringlussevõtt vajab jätkuvalt tähelepanu. Riikliku sortimisuuringu kohaselt on biojäätmete osakaal segaolmejäätmetes vähenenud 32%-lt 23%-ni, mis näitab liigiti kogumise paranemist. Sellest hoolimata on olmejäätmete ringlussevõtu määr Eestis vaid 36,4%, jäädes alla nii Euroopa Liidu keskmisele kui ka jäätmete raamdirektiivis seatud sihttasemetele – alates 2025. aastast tuleb ringlusse võtta 55% ja 2030. aastaks 60% olmejäätmetest. Eesmärkide saavutamine eeldab eelkõige bio- ja pakendijäätmete senisest tõhusamat liigiti kogumist ning kogutud materjali kvaliteetset ringlussevõttu.

Oluliste jäätmevaldkonna probleemide lahendamiseks algatati 2023. aastal nn olmejäätmete reform, mis jõustus 2026. aasta jaanuaris. Oluline on korraldada jäätmekäitlus efektiivselt ja innovaatiliselt ümber selliselt, et tagada materjaliringsus ning saavutada olmejäätmete ja muude jäätmeliikide jaoks seatud kohustuslikud sihtarvud. Lähiaastatel on lisandumas Eestile mitmed kohustused seoses lisanduvate nõuete ja sihtarvudega uutele jäätmeliikidele (nt tekstiilijäätmete kogumine ja ringlussevõtt, sihtarvud biojäätmete valdkonnas, nn ühekordse plasti direktiivi ülevõtmisega kaasnevad kohustused, pakendi- ja pakendijäätmete määruse jõustumine jne) ning seega tuleb ümber korraldada ka Eesti jäätmemajandus.

Ringmajanduse valdkonnas on peamised väljakutsed seotud ringsuse põhimõtete nõrga horisontaalse kinnistumisega, jäätmetekke jätkuva kõrge taseme, olmejäätmete liigiti kogumise ja ringlussevõtu puudujääkide ning jäätmevaldkonna andmete ja taristu ebapiisava arenguga. Kuigi viimastel aastatel on näha paranemist liigiti kogumises ja ringlussevõtu mahus, ei ole jäätmetekke vähendamise eesmärk veel saavutatud. Valdkonna edenemist piiravad ka omavalitsuste piiratud võimekus, projektipõhine taristuarendus ning ebapiisav õigusloome raamistik. Viimase puhul on oluline ajakohastada õigusruumi vastavalt Euroopa Liidu tasemel kokku lepitule.

Energia- ja ressursitõhususe valdkonna keskne probleem on ebapiisav ressursitootlikkus ning vajadus tõhustada ettevõtete energia- ja ressursikasutust. Eesti majanduse konkurentsivõime ja julgeoleku parandamiseks tuleb vähendada sõltuvust esmasest toormest, toetada tootmise tõhusamaks muutmist ning tagada, et energia- ja ressursitõhususe eesmärgid oleksid rakendatud nii ettevõtetes kui ka laiemalt poliitikakujundamises. Valdkonna oluline arenguvajadus tuleneb ka energiatõhususe direktiivist, selle kohustuste ülevõtmisest ja nende rakendamise korraldamisest.

Mere- ja veekeskkonna kaitses on peamine väljakutse see, et Läänemere head seisundit ei ole saavutatud ning siseveekogumite seisund ei ole viimase 12 aasta jooksul summaarselt paranenud. 2024. aasta hinnangu kohaselt oli heas seisundis 50% pinnaveekogumitest ning 2020. aasta hinnangu järgi 74% põhjaveekogumitest. Perioodi 2022–2027 veemajanduskavade eesmärk on saavutada 2027. aasta lõpuks vähemalt hea seisund 65%-l pinnaveekogumitest ja 74%-l põhjaveekogumitest. Pinnaveekogumite puhul eeldab see heas seisundis kogumite osakaalu suurendamist 15 protsendipunkti võrra, põhjavee puhul aga olemasoleva taseme säilitamist ja ohustatud kogumite seisundi halvenemise vältimist.

Veekogude seisundit mõjutavad nii senised koormused kui ka uus arendussurve. Pinnaveekogude peamised survetegurid on põllumajandusest ja metsandusest pärinev toitainereostus, veekogude füüsilised muutused ning ohtlikud ained. Kuigi Eestis on veeressurssi üldiselt piisavalt, on tiheasustusega piirkondades ilmnenud põhjaveevarude ammendumise risk. Transpordi- ja energiataristu, kaevanduste, tööstuse ning vesiviljeluse arendamine võib veekogude seisundit mõjutada täiendava reostuskoormuse, füüsiliste muutuste ja põhjaveetaseme alanemise kaudu. Eesmärkide saavutamist piirab ka ebapiisav inim- ja rahaline ressurss uuringuteks, teadus- ja arendustegevuseks ning investeeringuteks.

Vete seisundi parandamiseks rakendatakse veemajanduskavasid ja üleujutusriski maandamiskavasid. Olulise panuse annavad LIFE-programmist rahastatud projektid CleanEST, mis keskendub Virumaa veekogude seisundi parandamisele, ning WetEST, mille eesmärk on Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava terviklik elluviimine.

Kliimamuutused suurendavad üleujutuste tõenäosust ja võimalikku kahju. Ajakohastatud riskihinnangu järgi on Eestis 34 üleujutusriskiga piirkonda, mistõttu tuleb üleujutuste ennetamine, nendeks valmisolek ja tagajärgede vähendamine siduda senisest tugevamalt nii veemajanduse kui ka ruumilise planeerimisega.

Läänemere hea keskkonnaseisundi saavutamiseks tuleb esmajärjekorras vähendada merre jõudvate toit- ja ohtlike ainete, sealhulgas ravimijääkide kogust, ning lahendada mereprügi, veealuse müra, võõrliikide ja kalapüügikoormusega seotud probleemid. Täiendava keskkonnariski moodustavad vrakid: 3. aprilli 2024. aasta seisuga oli Eesti merealal tuvastatud 689 vrakki, millest 65 oli hinnatud keskkonnaohtlikuks. Seetõttu tuleb luua püsiv võimekus suure keskkonnariskiga vrakkide ohutustamiseks sh kütusest tühjaks pumpamiseks.

Eesti tugevuseks on kõrge ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni teenuse kvaliteet ning suhteliselt hea teenuse kättesaadavus. 2025. aasta andmetel oli ühiskanalisatsiooniga liitunud 84% ja ühisveevärgiga 85% elanikkonnast ning teenuse hind oli keskmiselt taskukohane, moodustades 1,1% leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust.

Samas on valdkonna peamine arenguvajadus sektori pikaajalise kestlikkuse ja toimepidevuse tagamine olukorras, kus vee- ja kanalisatsioonitaristu investeeringute välisrahastus on lõppenud. Väljakutseks on ka suurte ja regionaalsete vee-ettevõtete ebapiisavus, mistõttu väiksemates asulates ei ole kvaliteetse teenuse jätkusuutlikkus tagatud. Lisaks ei ole üleujutusriskide ennetamiseks ja leevendamiseks kavandatud meetmeid piisavalt rakendatud ning sademevee käitlus linnalistes piirkondades ei vasta tänaste valingvihmade vooluhulkadele. See suurendab nii lokaalsete üleujutuste kui ka veekeskkonda jõudva reostuskoormuse riski. Veeteenuse kestlikkust mõjutavad ka vajadus tagada kvaliteetne joogivesi, joogiveeahela riskipõhine juhtimine ning reovee puhastamise nõuete täitmine uuenenud Euroopa Liidu raamistikus.

Merenduse valdkonna peamised väljakutsed on tagada Eesti merenduse konkurentsivõime ning ühenduste ja üldkasutatavate veeteede toimepidevus, vähendada valdkonna killustatust ning suunata sektorit rohetehnoloogiate ja digilahenduste kasutuselevõtu poole.

Tulemusvaldkonna mõõdik „Eesti laevandus on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline“ näitab head tulemust. Perioodiliselt avaldatava Shipping Industry Flag State Performance Table'i järgi on Eesti näitaja väärtus 3 ehk kõrgeimal tasemel ning kõik Eestile kohalduvad kategooriad (rahvusvahelised kohustused) on rohelises staatuses. Mõõdik võtab muu hulgas arvesse sadamariigi laevakontrollide tulemusi, rahvusvaheliste konventsioonide ratifitseerimist, laevade vanust ning riigi osalemist Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni töös. Positiivne tulemus näitab Eesti lipuriigi rahvusvahelist konkurentsivõimet, kuid ei tähenda veel, et Eesti meremajanduse tervikpotentsiaal oleks maksimaalselt kasutatud.

Merendus on globaalne majandusharu, mida mõjutavad otseselt rahvusvaheline ebastabiilsus, karmistuvad keskkonnanõuded ning sanktsioonidest tingitud kaubamahtude vähenemine. Julgeoleku-, keskkonna- ja meresõiduohutuse riske suurendab Venemaa varilaevastik. Eesti alustas 2024. aastal koos 11 muu Läänemere ja Põhjamere rannikuriigiga ekspertide tasandil koostööd, et kujundada selle probleemiga tegelemiseks ühiseid samme.

Eestis takistavad meremajanduse terviklikku arengut vastutuse jagunemine eri ministeeriumite vahel, kompetentside puudus ning ebapiisav teadus- ja arendustegevuse rahastus ja valdkondlik baasrahastus. Samuti vajab valdkond usaldusväärseid andmeid ja ajakohaseid infosüsteeme. Meremajanduse areng eeldab kõigi osapoolte koordineeritud koostööd. Eesti laevanduse konkurentsivõime suurendamiseks tuleb muuta Eesti lipp laevaomanikele atraktiivsemaks, ajakohastada seadusandlust ja toetusmeetmete raamistikku.

Meremajanduse arengut mõjutavad ka Euroopa Liidu ja Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni paralleelsed keskkonnanõuded sh kliimaeesmärgid ning vajadus vältida laevaomanikele topeltkoormuse tekkimist. Konkreetsete rahvusvaheliste kliimameetmete ebaselgus suurendab laevaomanike jaoks ebastabiilsust. Rohetehnoloogiate kasutuselevõtt nõuab investeeringuid sadamataristusse, kaldaelektriühendustesse, alternatiivkütuste taristusse, üldkasutatavatesse laevateedesse ja kanalitesse ning tuletornidesse. Samal ajal tuleb tagada transpordi toimepidevus ja püsiasustusega väikesaarte laevaühendused, jätkata väike- ja suursaarte ühistranspordi laevaliinide ja rahvusvaheliste laevaühenduste dekarboniseerimist ning rohekoridoride loomist.

Raudteevaldkonnas on peamine arenguvajadus kasvatada raudtee rolli nii reisijate- kui ka kaubaveos. 2025. aastal moodustas raudteekaubavedu vaid 12% kõigist kaubavedudest ning ida-lääne suunalise kaubaveo vähenemist ei ole suudetud asendada. Samal ajal on oluline tagada Rail Baltica tähtaegne piiriülene valmimine, suurendada olemasoleva võrgu läbilaskevõimet ja viia ellu elektrifitseerimine, et tugevdada raudtee konkurentsivõimet ning vähendada survet maanteetranspordile.

Õhutranspordi areng oli 2025. aastal reisijate koguarvu ja rahvusvaheliste lennuühenduste vaates valdavalt positiivne. Eesti rahvusvahelised ja regionaalsed lennujaamad teenindasid kokku rekordilised 3 582 489 reisijat. Neist 93 516 reisijat teenindati regionaalsetes lennujaamades, kus reisijate arv kasvas 2024. aastaga võrreldes 6%. Aasta jooksul oli Tallinnast regulaarsete otselendudega võimalik lennata 51 sihtkohta, millele lisandusid tellimuslennud. Kõige rohkem reisijaid lendas otselendudega Stockholmi, Riiga, Helsingisse ja Frankfurti. Suurima reisijate osakaaluga lennuettevõtjad olid airBaltic (30%) ja Ryanair (13%). Regulaarlende pakkus kokku 16 lennuettevõtjat. Samas mõjutavad valdkonda jätkuvalt välised riskid, sealhulgas sõjast tulenevad õhuruumi muutused ja piirangud, hooldus- ja varuosaprobleemid ning globaalse satelliitnavigatsiooni häired, mis mõjutavad eeskätt regionaalset lennundust, aga avaldavad mõju ka ülelendudele.

Teetranspordis on peamised probleemid seotud nii üleeuroopalise transpordivõrgu (TEN-T) põhivõrgu nõuetele vastavaks väljaehitamisega 2030. aasta lõpuks, teekatte seisukorra rahuldaval tasemel hoidmisega kui ka liiklusohutuse tagamisega. Teehoiu rahastamine on olnud aastaid ebapiisav ning 2024. ja 2025. aastal oli riigiteede hoiuks eraldatud kogumaht viimase viie aasta lõikes madalaim nt 2025. aasta töömaht oli ligikaudu 40% väiksem kui 2021. aastal. Riigi eelarvestrateegias 2026–2029 suunati teehoidu kokku 1 028 mln eurot, millest teedevõrgu säilitamiseks on kavandatud keskmiselt 137 mln eurot aastas (vajadus keskmiselt 217 mln eurot aastas) ning teedevõrgu arendamiseks keskmiselt 120 mln eurot aastas (vajadus keskmiselt 150 mln eurot aastas). Vaatamata RESiga 2026–2029 teehoiuks kavandatud vahendite mahu suurendamisele ei ole rahastamise maht piisav, et hoida teekatete seisukorda rahuldaval tasemel ning TEN-T põhivõrgu teed tähtajaks nõuetekohaselt välja ehitada, mistõttu on muu

hulgas oluline roll ka uuel Euroopa Liidu eelarveperioodil teede investeeringuteks eraldatavatel vahenditel.

2025. aasta liikluses hukkunute rekordiliselt madal tase (43) tõi kaasa ka kolme aasta keskmise hukkunute arvu languse: aastate 2023–2025 keskmisena hukkus liikluses 57 inimest.

Liikuvuse vaates on jätkuv probleem autostumise kasv ja säästvate liikumisviiside liiga aeglane edenemine. 2025. aastal kasvas ühistranspordi, jalgsi ja jalgrattaga tööle liikumise osakaal 35,7%-ni, ning ka autoga tööle liikumise osakaal on kerges langustrendis (59,1% lt 58%). Rattaga tööl käijate osakaal oli samal aastal 2,6%, mis näitab, et suuremates linnapiirkondades puudub endiselt terviklik rattataristu. Samal ajal nõuab alternatiivkütuste taristu arendamine uusi investeeringuid, et täita Euroopa Liidu nõuetest tulenevad kohustused ning pakkuda laadimisvõimalusi aina enam populaarsemaks muutuvatele elektrisõidukitele. Eelkõige on probleem just elektriraskeveokite avalikuks kasutamiseks mõeldud laadimistaristuga, mis sisuliselt täna Eestis puudub.

Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine on jätkuvalt suur väljakutse. Euroopa Liidu jõupingutuste jagamise määruse kohaselt peab Eesti vähendama transpordist, põllumajandusest, jäätmekäitlusest, hoonetest, tööstuslikest protsessidest ja väikesemahulisest energiatootmisest tulenevat summaarset kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks 24% võrreldes 2005. aastaga. Panuse jaotamine sektorite vahel on Eesti otsustada.

Transpordisektori heide oli 2024. aastal 2,55 miljonit tonni CO_2-ekvivalenti, moodustades 20,98% Eesti kasvuhoonegaaside koguheitest koos LULUCF-sektoriga. Võrreldes 2023. aastaga suurenes transpordi heide 1,15% ning 1990. aasta tasemega võrreldes oli see 2,74% suurem. Ligikaudu 95% sektori heitkogustest pärines maanteetranspordist ja sõiduautod moodustasid kogu transpordisektori heitest ligikaudu 54%. Kuigi sõidukid on muutunud säästlikumaks ja sõiduautode summaarne läbisõit vähenes 2024. aastal 1,6%, ei ole pikema aja jooksul sõidukite energiatõhususe paranemine suureneva kilometraaži mõju üles kaalunud. Samuti tehakse linnades endiselt palju kuni viie kilomeetri pikkuseid autosõite, mille puhul oleksid ajaliselt konkurentsivõimelised ka teised liikumisviisid.

Prognoosi kohaselt peaks transpordisektori heide olema 2050. aastal 67% väiksem kui 2023. aastal. Suurima mõjuga meetmed on elektrisõidukite ja biokütuste kasutamise suurendamine, ühistranspordi väljumiste lisamine ning autokasutuse asendamine ühistranspordi ja teiste liikumisviisidega.

Jõupingutuste jagamise määruse eesmärgi täitmine eeldab täiendavaid meetmeid eelkõige transpordisektoris, kus heitkogused on püsinud kõrgel ning muutused liikumis- ja tarbimiskäitumises on olnud aeglased. Eesmärgi saavutamata jätmisel peab Eesti puudujäägi katmiseks ostma heiteühikuid teistelt Euroopa Liidu liikmesriikidelt, mis tekitaks riigieelarvele lisakulu.

2024. aasta „Elukeskkonnaga rahulolu uuringust“ selgus, et **Eesti elanike rahulolu oma elukoha elukeskkonnaga 100-punkti skaalal on 72.** Võrdluses 2022. aasta tulemusega 73,5 on Eesti inimeste rahulolu vähenenud. Rahulolu on piirkonniti väga erinev, muutusi on olnud mõlemas suunas. Sellel pigem väikesel langusel võib olla mitmeid põhjuseid. Ühelt poolt on kohalike omavalitsuste rahaline seis halvenenud, mis on sundinud neid tegema raskeid otsuseid teenuste ümberkorraldamisel. See võib olla mõjutanud elanike rahulolu elukeskkonnaga. Teisalt, paljud Eesti elanikud on mures kõrgete hindade ja sissetuleku suuruse pärast. Ka see majanduslik ebakindlus võib mõjutada inimeste üldist rahulolu oma elukeskkonnaga. Lisaks on üldist ebakindlust suurendanud muutunud julgeolekuolukord, mis võib peegelduda ka rahuloluhinnangutes. Ruumiloomes kasutatakse rahulolu hinnangut sisendina planeerimistegevusele. Elukeskkonnaga rahuolu peegeldab erinevaid valdkondi nagu looduskeskkonda, majanduskeskkonda, ehitatud keskkonda, kogukonda ja valitsemist.

Maa- ja ruumiloome programmi tegevuste tulemusnäitajad on üldiselt ootuspärased, tähelepanu vajavad üldplaneeringute koostamise tempo ja detailplaneeringute menetlusaeg. Üldplaneeringute koostamisel on oluline roll kohalike omavalitsuste tugevdamisel ja nõustamisel, samuti on üldplaneeringute koostamist pidurdanud vaidlused ja vastuseis tuuleparkide arendamisele. Detailplaneeringute menetlemise tõhustamiseks on 2026. aastal vastuvõetud mitmeid planeerimisseaduse muudatusi ning kasutusse antud planeeringute menetlemise infosüsteemi esimene versioon, mis võimaldab kohalikel omavalitsustel menetlusi läbi viia senisest tõhusamalt. Samas võimaldavad seaduse muudatused senisest laiemalt kasutada detailplaneeringu asemel projekteerimistingimusi, mis omakorda pikas vaates tähendab seda, et lihtsamate detailplaneeringute hulk väheneb, mis on väljakutseks detailplaneeringu mediaan menetlusaja lühendamisel.

Tabel 26. Elukeskkonna, liikuvuse ja merenduse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elukeskkonnaga rahulolu indeks Allikas: REM	72 (2024)	75	76	76	73,5
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus transpordivaldkonnas, kilotonni CO_2 ekvivalenti Allikas: Eesti Keskkonnauuringute Keskus, Kliimaministeerium (kliimaosakond)	2548,1 (2024)	2231,9	2126,5	2021,1	1915,7
Heas seisundis olevate veekogumite osakaal (%) Allikas: Keskkonnaagentuur	50 (2024)	65	66	67	67
Eesti laevandus on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline (kategooria) Allikas: Shipping Industry Flag State Performance Table, https://www.ics-shipping.org/	3	3	3	3	3
Olmejäätmete ringlussevõtu määr (%) Allikas: Keskkonnaagentuur	36,4 (2024)	57	58	59	60
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL keskmisest, %	54,8 (2024)	70	71	72	73

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Allikas: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium					
Ühistranspordi, jalgratturite ja jalakäijate osakaal, % Allikas: minuomavalitsus.ee	35,7	43	43,5	44	46

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kuus programmi:

- Elukeskkonna ja ringmajanduse programm – peavastutaja Kliimaministeerium.
- Mere ja vee programm – peavastutaja Kliimaministeerium.
- Transpordi ja liikuvuse programm – peavastutaja Kliimaministeerium.
- Maa ja ruumiloome programm – peavastutaja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
- Regionaalarengu programm – peavastutaja Regionaal- ja Põllumajandusministeerium.
- Ühistranspordi programm – peavastutaja Regionaal- ja Põllumajandusministeerium.

2.8.1 Elukeskkonna ja ringmajanduse programm

Programmi eesmärk

Eestis on kvaliteetne elukeskkond ja konkurentsivõimeline ringsuse põhimõtetele vastav majandus.

Tabel 27. Elukeskkonna ja ringmajanduse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elanike keskmine rahulolu valdkonna teenustega (hoonete ja rajatiste arhitektuur, hoonete seisukord, jäätmekäitlus, jäätmete kogumiskohtade kättesaadavus), (%) Allikas: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, minuomavalitsus.ee	65,58 (2024)	-	73,2	-	75,6
Ringleva materjali määr (%) Allikas: Statistikaamet	20,5 (2024)	20	21	22	24
Eluhoonete primaarenergia tarbimine aastas, TWh Allikas: Statistikaamet	11,23 (2024)	11,21	11,01	10,8	10,5
Kõigi hoonete lõppenergia tarbimine aastas, TWh Allikas: Statistikaamet	15,4 (2024)	16,01	15,73	15,45	15,3

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Ehitusreeglite lihtsustamise ja menetluste digitaliseerimise reformiga** parandatakse Eesti investeerimiskeskkonda, ehitusvaldkonna konkurentsivõimet ja elukeskkonna

kvaliteeti. Kiirendatakse menetlusi, vähendatakse hoonete ja ehitustegevuse materjali vajadust, edendatakse ehitusvaldkonna innovatsiooni ja uute ärimudelite kujunemist ning ühtlasi tagatakse, et paraneks elukeskkonna kvaliteet.

- Jätkatakse **ehitusseadustiku ja selle alamaktide ajakohastamist**, et muuta loaandmise protsessid tõhusamaks ning uuendada ehitusprojektile ja ehitisregistrile esitatavaid nõudeid. Samal ajal juurutatakse kvaliteetse elukeskkonna põhimõtteid, sealhulgas tänavaruumi standardi kaudu, ning arendatakse edasi e-ehituse digitaristut koos kvaliteetset andmepõhist ruumiloomet toetavate lahendustega.
- Oluline fookus on ka **ehituse keskkonnahoidlikkuse tugevdamisel.** Selleks jätkatakse hoonete energiatõhususe direktiivi ja ehitustoodete määruse muudatuste rakendamisega, ajakohastatakse energiatõhususe metoodikaid ning valmistatakse ette hoonete süsinikujalajälje arvestuse ja piirväärtuste rakendamist. Samuti jätkatakse ehitusvaldkonna ringsuse põhimõtete täpsustamist ja nende juurutamiseks vajalike eelduste loomist.
- **Eluasemereformiga parandatakse eluasemete kättesaadavust ja kvaliteeti.** Reform aitab vähendada ebavõrdsust ning ühtaegu korrastatakse meie amortiseeruv ja energiakulukas hoonefond. Selleks viiakse ellu eluasemevaldkonna teekaardis määratud tegevusi, näiteks taskukohase elamusektori käivitamise programm koostöös Euroopa Investeerimispangaga. Lisaks jätkatakse renoveerimispassi, -giidi ja muude elamumajandust toetavate tööriistade ettevalmistamisega.
- Jätkatakse **hoonete rekonstrueerimise finantsmeetmete ja nõustamistegevuste arendamist** koostöös Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutusega, sealhulgas korterelamute rekonstrueerimistoetuste rakendamist ning turutõrkepiirkondade rahastuslahenduste edasiarendamist. Hoonete rekonstrueerimise kitsaskohtade lahendamist toetab jätkuvalt teadus- ja arendusprogramm LIFE IP BuildEST.
- Jätkatakse **riigi jäätmekava 2023–2028 elluviimist ning viiakse ellu olme- ja pakendijäätmete reformi,** millega on täpsustatud omavalitsuste rolli – motiveeritakse liigiti kogumist, parandatakse andmete kvaliteeti ja tugevdatakse ringlussevõtu eeldusi. Paralleelselt sellega ajakohastatakse jäätmevaldkonna õigusakte, valmistatakse ette rakendusakte ning tagatakse valmisolek võtta üle kokku lepitud Euroopa Liidu ülesed uued nõuded, sealhulgas toidujäätmete tekke vähendamise, tekstiili laiendatud tootjavastutuse ja pakendivaldkonna muudatused.
- Oluline on ka **ringsuse toetamine investeeringute ja digiarendustega.** Jätkatakse jäätmevaldkonna digitaliseerimist, biolagunevate ja teiste jäätmete liigiti kogumise taristu ja ringlussevõtu võimekuse arendamist ning ringmajanduspõhiste tootmis- ja tarbimismudelite arendamist. Samuti valmistatakse ette uut riiklikku ringsuse kava, mis peab andma jäätmekavast laiema strateegilise raamistiku ringmajandusele

üleminekuks. 2027. aastal käivitub uus digitaalne jäätmeinfosüsteem PISTRIK.

- Jätkatakse **energiatõhususe direktiivi rakendamist** ning sellega seotud valikute, mõjuhinnangute ja rakenduslahenduste ettevalmistamist. Fookuses on energiatõhususe esikohale seadmise põhimõte, riigi energiasäästu kohustuse täitmine ja seire, energiatõhusus avalikus sektoris, riigihangetes, andmekeskustes ja ettevõtete energiakasutuse analüüsides ning teadlikkuse suurendamine.
- Jätkatakse tööstus- ja teenindusettevõtjate **energia- ja ressursitõhusamale majandamisele ülemineku toetamist.** Olulised on ressursikasutuse analüüsid ja investeeringud ning nende toetamine aidates suurendada Eesti majanduse ressursitootlikkust ja julgeolekut, vähendada tootmises tekkivaid jäätmeid ja jääke ning parandada ettevõtete konkurentsivõimet.

2.8.2 Mere ja vee programm

Programmi eesmärk: Eesti meri ning pinna- ja põhjavesi on heas seisundis. Veeteenus on jätkusuutlik, kättesaadav ja toimepidev ning merendus on kestlik ja konkurentsivõimeline.

Tabel 28. Mere ja vee programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Sadamate kaubakäive, miljonites tonnides Allikas: Kliimaministeerium	21,5 (2024)	26	27	28	29
Reisijate arv rahvusvahelistel laevaliinidel, mln aastas Allikas: Kliimaministeerium	8,3	8,9	9,2	9,5	9,8
Veeteenuse keskmise maksumuse osakaal madalaima sissetulekuga maakonna leibkonna keskmisest sissetulekust, % Allikas: Statistikaamet ja Keskkonnaagentuur	1,31 (2024)	<2,00	<2,00	<2,00	<2,00
Nitraaditundliku ala põhjaveeseire aasta keskmine nitraadisisaldus ei suurene algtasemega (2021-2024) võrreldes Allikas:	28,7 (2024)	<28,7	<28,7	<28,7	<28,7
Eesti on Paris MOU lipuriikide valges nimekirjas Allikas: Paris MoU Committee	jah	Jah	Jah	Jah	Jah

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Veemajanduskavade 2022–2027 rakendamine** ja selleks vajalike ressursside tagamine, LIFE SIP WetEST projekti elluviimine kogumaksumusega ligikaudu 29,9 mln eurot ning LIFE IP CleanEST projekti elluviimine kogumaksumusega ligi 16,7 mln eurot.

- Mitteheas seisundis veekogumite tervendamine, vee taaskasutuse poliitika väljatöötamine.
- Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava rakendamine.
- Mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks merestrateegia meetmekava rakendamine ja seireprogrammi uuendamine ning uue merestrateegia meetmekava koostamine.
- Rahvusvaheliste merekaitsekonventsioonide rakendamine, mereuuringute ja inventuuride tegemine ning keskkonnaohtlike vrakkide kütusest tühjaks pumpamise võimekuse loomine.
- Mereökoloogia digitaalse kaksiku prototüübi loomise ja merekeskkonnakaitse reformi elluviimine.
- Vee-ettevõtluse reformi elluviimine ja vee-ettevõtete regionaliseerimise soodustamine, lähtudes veeteenuse teekaardist 2025–2035.
- Joogivee kvaliteedi riskipõhise lähenemise tugevdamine.
- Hajaasustuse ja maapiirkondade reovee kohtkäitluse õigusraami ajakohastamine.
- Üleujutusriskide maandamiskavade rakendamine ja ajakohastamine.
- Kombineeritud sademeveelahenduste toetamine Euroopa Liidu struktuuritoetuste perioodi 2021–2027 (ÜF) toel kuni 2029. aastani 25,08 mln euro ulatuses.
- Reoveepuhastuse energiatõhususe toetusmeetme rakendamine.
- Asulareovee puhastamise direktiivi nõuete ülevõtmine Eesti õigusesse.
- Ida-Virumaa joogivee varustuskindluse uuringu tegemine.
- Konkurentsivõimelise laevanduspaketi ja laevaregistrite reformi lõpuleviimine ning meremajanduse juhtimismudeli edasiarendamine.
- Uue keskkonnasäästliku parvlaeva ehitamine hinnangulise maksumusega 52 mln eurot.
- Estonian Marine Greentech & Retrofit Hub'i rajamise soodustamine vähemalt 25 mln euro suuruse toetusmahuga.
- AS Saarte Liinide sadamate sadamarajatiste ja akvatooriumide arendamine ÜF 70% toetuse mahus 9,5 mln eurot, projekti kogumaksumusega 13,57 mln eurot.
- Lisaks olulised investeeringud TEN-T sadamate kaldaelektriühendustesse ja alternatiivkütuste taristusse.
- Riigisisese parvlaevaliikluse dekarboniseerimine.
- Üldkasutatavate laevateede ja kanalite süvendamise baasrahastuse tagamine.

- Tuletornide rekonstrueerimiseks vajaliku rahastuse leidmine.

2.8.3 Transpordi ja liikuvuse programm

Programmi eesmärk

Eestis on tagatud kvaliteetsed ning kestlikud liikumisvõimalused kõigile.

Tabel 29. Transpordi ja liikuvuse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Üleeuroopalisse transpordivõrgustiku (TEN-T) põhivõrku kuuluvate riigiteede vastavus kehtestatud nõuetele, % Allikas: Transpordiamet	27	32	44	44	49
Valminud ja toetava taristuga Rail Baltica põhitrassi muldkeha osakaal trassi kogupikkusest, % Allikas: Kliimaministeerium	31	35	52	66	77
Transpordi energiakulu, TWh (TLAK eesmärk: Transpordi energiakulu max 8,3 TWh, millest taastuvenergia osakaal transpordis on 24%) Allikas: EKUK, Kliimaministeerium	10,3 (2024)	9,20	9,06	8,96	8,85
Taastuvenergia osakaal transpordis**, %[11] Allikas: EKUK, Kliimaministeerium	6,2 (2024)	7,2*	7,9*	8,5*	9,2*
Liikluses hukkunute arv kolme aasta keskmisena Allikas: Transpordiamet	57	59	54	48	42
Liikluses raskelt vigastatute arv kolme aasta keskmisena Allikas: Transpordiamet	428	420	400	381	363

* pärast 2023. aastat, mil täitmine oli 9,1 langesid täitmised ja prognoosid tulenevalt I → II generatsioonile üleminekust[12];

** maantee- ja raudteetranspordis kasutatud taastuvenergia peab aastaks 2030 moodustama vähemalt 29% selles sektoris tarbitud energiast või tuleb vähendada mootorikütuste kasvuhoonegaaside heitemahukust vähemalt 14,5% võrreldes aasta 2010 KHG mahukusega (so 94,1g CO_2ekv/MJ).

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

Raudteetransporditaristu konkurentsivõime edendamiseks

- Rail Baltica rajamine ja etapiviisiline ehitamine eesmärgiga tagada piiriülene ühendus ning selle kasutuselevõtt. Täpsem ülevaade Rail Baltica projekti rahastamisest on leitav 2027. aasta riigieelarve seaduse seletuskirja lisas 5.
- Raudteede elektrifitseerimine (sh Tallinna–Tartu ja Tapa–Narva suunal).

[11] Lisa-allikas: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ten00124/default/table?lang=en info 2025. aasta kohta tuleb 2027. aasta alguses.

[12] I põlvkonna biokütuste (toidutooraine) osakaalu piiratakse EL-i direktiividega nende väiksema keskkonnasäästu tõttu; II põlvkonna kütused (toodetud arenenud toorainest, näiteks biometaanist) on jätkusuutlikumad, kuid nende tootmismahtude kiire suurendamine on keerukas, mis tekitab prognoosides ajutise mõõnaperioodi.

- Taristuinvesteeringud taktipõhise liiklusgraafiku rakendamiseks reisirongiliikluses (sh kiiruste tõstmine olemasoleval 1520 mm raudteel (kuni 160 km/h) ja sellega seotud rekonstrueerimistööd).
- Raudteeülekäikude mitmetasandiliseks ehitamine tiheda rongiliiklusega lõikudel ja Rail Baltica trassil ning täiendavate tõkkepuude paigaldamine reisirongiliiklusega raudteeületuskohtadel.
- Täiendavate elektrirongide kasutuselevõtmine.
- Taristu parem sidumine teiste liikumisviisidega.

Õhutransporditaristu konkurentsivõime edendamiseks

- Õhutranspordis jätkub regionaalsete lennujaamade toimimiseks vajaliku taristu ja teenuste toetamine, Tallinna lennujaama julgestus- ja päästeteenistuse kulude katmine ning alternatiivkütuste ja energiatõhususe investeeringud lennujaamade taristusse. Samal ajal jätkatakse mehitamata õhusõidukite liikluse korraldamise süsteemi ettevalmistamist ning mehitamata lennunduse arendamist viisil, mis tagaks lennundusohutuse Eesti õhuruumis. Jätkub lennundusseaduse ja seotud õigusaktide ajakohastamine ja analüüside läbiviimine 2026. aasta lõpuks eesmärgiga 2027. aastal välja pakkuda uus ELi õigusruumile vastav ja tänapäevaseid erinevaid õhuruumi kasutajate vajadusi arvestav lennundusseadus.
- Aastatel 2026–2030 toimuvad Tallinna lennujaama reisiterminali laiendamisprojekti ehitustööd, et tagada 5 miljoni reisija teenindamise võimekus.

Teetransporditaristu konkurentsivõime edendamiseks

- Riigiteede hoiuks on perioodil 2027–2030 kokku kasutada 934,6 mln eurot, sellest 2027. aastal 274,3 mln eurot.
- Liiklusohutusprogrammi 2026–2035 elluviimiskava 2027–2030 ohutu tee tegevussuuna tegevuste täitmine.
- Riigiteede hooldus- ja remonttööde teostamine.
- TEN-T põhivõrgu teelõikude väljaehitamine (Libatse–Nurme, Päädeva–Konuvere, Konuvere–Päärdu, Käsukonna–Imavere).
- Liiklusohtlike kohtade ümberehitamine.
- Kohalike teede teehoiutoetuse jätkamine.
- Teeilmajaamade seiresüsteemi uuendamine.

Liikuvus, alternatiivkütuste taristu ja ohutus

- Elektri- ja vesiniku laadimistaristu arendamine (sh elektrilaadimistaristu arendamine kortermajade piirkonnas, elektriraskeveokite laadimisvõrk ja lennujaamade

energiataristu).

- Säästva linnalise liikuvuse taristu arendamine, sh:
  - Jalgrattateede põhivõrkude rajamine linnapiirkondades (aastatel 2024–2029);
  - Multimodaalsete sõlmpunktide arendamine (aastatel 2025–2029);
  - Uute trammiliinide rajamine (aastatel 2026–2029);
  - Uued akutrollid Tallinnasse (lisanduvad 60 tk, aastatel 2026–2030).
- Ühistranspordipeatuste ligipääsetavuse parandamine üle-eestiliselt.
- Eesti rattastrateegia 2040 rakenduskava elluviimine.
- Liiklusohutusprogrammi (2026–2035) elluviimine.
- Lennundusohutuse ja teiste transpordisektorite riskide maandamine.
- E-veoselehtede kasutuselevõtu ettevalmistamine.
- Piiriülese andmevahetuse arendamine liikuvuses.

2.8.4 Maa ja ruumiloome programm

Programmi eesmärk

Kõikjal Eestis on kvaliteetne ja konkurentsivõimeline elu- ja ettevõtluskeskkond ning kestlik maakasutus koos kvaliteetsete ja kättesaadavate teenustega

Tabel 30. Maa ja ruumiloome programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elukeskkonnaga rahulolu indeks Allikas: REM	72 (2024)	75	76	76	73,5

Maa ja ruumiloome programm on üks kuuest tulemusvaldkonna „Elukeskkond, liikuvus ja merendus“ eesmärkide saavutamiseks koostatud programmist.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Lihtsustatakse ja tõhustatakse planeeringute koostamise protsessi, sellel eesmärgil jõustatakse mahukad 2026. aasta planeerimisseaduse muudatused (sh Maa- ja Ruumiametis (MaRu) tervikliku nõustamis-, kooskõlastus- ja järelevalveraamistiku loomine), valmistatakse ette planeerimissüsteemi revisjoni ning sellega seonduvad planeerimisseaduse ja seonduvate õigusaktide muudatused, arendatakse planeeringute menetluse infosüsteemi ning toetatakse menetluse osapooli muudatuste rakendamisel.
- Luuakse õiguslikud alused strateegiliste investeeringute tõhusaks menetlemiseks, mida

rakendatakse ning viiakse menetlustes ellu MKM-i loodava kontaktpunkti vahendusel.

- Kehtestatakse üleriigiline planeering „Eesti 2050“, et määrata kindlaks Eesti ruumiline struktuur, ruumikasutus ning ajakohased ruumilise arengu põhimõtted, suunised ja suundumused aastani 2050. Töötatakse välja viisid riiklike strateegiliste ja ruumiliste arengueesmärkide tihedamaks sidumiseks nii strateegiate kui ka nende elluviimise tasandil. Rakendatakse ja seiratakse planeeringu elluviimiskava.
- Koostöös Riigikantselei, MaRu, MKM-i, Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskuse (KeMIT) ja Kliimaministeeriumiga viiakse läbi kolm innovatsiooniprojekti, koondnimetaja alla Ruumiline planeerimine 2.0, mille fookuses on planeerimise andmemudel ja ruumiliste piirangute koosvõime, et toetada kiiremaid ja kvaliteetsemaid ruumiotsuseid.
- Riigi eriplaneeringute koostamine ja kehtestamine, sealhulgas energia julgeoleku jaoks olulised Estlink 3, vesiniku taristu, Eesti-Läti neljas elektriühendus ja tuumaelektrijaam.
- Jätkatakse Maa- ja Ruumiameti võimestamisega. MaRu on maa- ja ruumivaldkonna kompetentsikeskus, kus on valdkonna terviklik juhtimine ja kujundamine. Ühendamet alustas tööd 01.01.2025, ametisse liideti eeskätt maa ja ruumiloomega tegelevate asutuste funktsioonid. Jätkub ameti organisatsioonikultuuri loomine ning teenuste ümberkujundamine kliendi vajadustest lähtuvalt ning laiemalt MaRu strateegia 2026–2029 eesmärkide elluviimine.
- Kujundatakse MaRu-st riigi ruumandmete kompetentsikeskus ja ühtne kaardiaken. Uuendatakse Geo3D strateegiat, et viia andmehõive ja kaarditooted vajalikul määral kolmemõõtmeliseks. See võimaldaks riiklikel registritel (aadressiandmete süsteem, maakataster, ehitisregister, planeeringute andmekogu jm) uutele 3D mudelandmetele tuginedes paremini teenuseid osutada ning katta ühiskonna kasvavaid vajadusi kvaliteetsete ja tegelikkust adekvaatselt kujutavate ruumiandmete järele.
- E-ehituse platvormi „renoveerimine“ ja toimiva meeskonna loomine, et tagada olulise riigiülese ehitamise- ja planeerimise digiteenuse toimepidevus, turvalisus ja areng.
- Kujundatakse ja jõustatakse riigi maakasutuspoliitika ja maakasutuse suundi üleriigilise planeeringu protsessis ning töötatakse välja riigi maakasutuspoliitika põhimõtted ja kujundatakse riigimaa väärindamise põhimõtted. Ministeerium kujundatakse keskseks riigimaade kasutuse poliitika suunajaks ja hoonestamata riigimaade nõustajaks, sh õigusakt riigi reservmaa sisustamiseks ning töötatakse välja võimalused riigimaa väärindamiseks.
- Rakendatakse riigivara valitsejate seas riigi reservmaa säilitamise põhimõtted ja reservmaaks määramise kord, mis on eelduseks tervikliku ülevaate loomisele erinevatest avalikest huvidest ja vajadustest, säilitamist vajavatest maadest ja riigile mittevajalikest maadest, mida võib müüa või välja pakkuda vahetusmaana. Ressursitõhusaks riigimaade

haldamiseks, väärindamiseks ja tehingute ettevalmistamiseks on vajalik läbi viia infosüsteemi arendus.

- Maareformi lõpetamiseks õigusraamistiku uuendamine ja selle alusel maareformi menetluste lõpule viimine.
- Jätkatakse maakatastri andmete kvaliteedi parandamist ja katastri maaomandi ulatust kajastava registri kaasajastamist. Uutele digitaalsetele katastrilahendustele üleminek loob eeldused kiiremaks andmete muutmiseks ja parandamiseks. Vajalik on jätkata piiratud asjaõiguste (PARI) digimisega.
- Riikliku satelliitnavigatsiooni tugijaamade võrgu (ESTPOS) teenuste pakkumise mudeli väljatöötamine ning pakkumise alustamine.
- Tehisaru (AI) rakendamise strateegia loomine ja lahenduste integreerimine tööprotsessidesse.

2.8.5 Regionaalarengu programm

Programmi eesmärk

Inimestel kõikjal Eestis on kättesaadavad tasuvad töökohad, kvaliteetsed avalikud teenused ja meeldiv elukeskkond.

Tabel 31. Regionaalarengu programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Väljaspool Harju maakonda elavate elanike osakaal Eesti rahvaarvust, % Allikas: Statistikaamet	52,8	53	53	53	53
Väljaspool Harju maakonda loodud SKP osakaal Eesti SKPst, % Allikas: Statistikaamet	36,8 (2024)	37	37,5	38	38,5
Maapiirkonna elanike vanuses 20–64 tööhõive määra erinevus võrreldes linnalise ja väikelinnalise asustuspiirkonnaga, % Allikas: Statistikaamet	0,5%-punkti madalam	<3%-punkti madalam	<3%-punkti madalam	<3%-punkti madalam	<3%-punkti madalam
KOV teenustega rahulolu, % Allikas: minuomavalitsus.ee	58,80 (2024)	62	63	63	63
Kohalike omavalitsuste tulude osakaal valitsussektori kuludest, % Allikas: REM	23,2	25	25	25	25

Regionaalarengu programmi on koondatud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisala tegevused, mis on suunatud regionaal- ja maaelupoliitika kujundamisele ja rakendamisele ning kohaliku omavalitsuse poliitika ja finantsjuhtimise arendamisele. Programm

aitab saavutada tulemusvaldkonna „Elukeskkond, liikuvus ja merendus“ eesmärke regionaalarengu valdkonnas.

Regionaalareng ning kohalike omavalitsuste poliitika on seotud lisaks tulemusvaldkonnale „Elukeskkond, liikuvus ja merendus“ ka tulemusvaldkonnaga „Põllumajandus ja kalandus“ ning kõigi teiste tulemusvaldkondade ja riigi arengut suunavate arengukavadega. Programmi eesmärkide saavutamisele aitab kaasa teiste programmide, sealhulgas transpordi- ja ettevõtluspoliitika eesmärkide regionaalselt tasakaalustatud kavandamine ja elluviimine ning vastupidi.

Regionaalarengu programm hõlmab Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisala regionaalarengule ja kohalikele omavalitsustele suunatud meetmeid ja tegevusi, kuid on väga tihedalt seotud ka teiste ministeeriumide ja haldusalade poliitikate kujundamise ja rakendamisega, mistõttu regionaalarengu programmi raames nõustatakse ka muude programmide regionaalselt tasakaalustatud elluviimist.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Valdkonnapoliitikate regionaalse mõõtme tugevdamine. Regionaalpoliitika mudeli väljatöötamine ja juurutamine. Tegevus on suunatud regionaalpoliitika kujundamise, analüüsi, piirkondlike mõjude hindamise ning piirkondliku koostöö toetamise ühtse teenusmudeli väljatöötamisele ja rakendamisele, et tagada regionaalse mõõtme süsteemne arvestamine valdkonnapoliitikates, õigusloomes, investeeringuotsustes ja piirkondlikes arenguprotsessides. Valdkonnapoliitikate regionaalse mõju hindamise mudeli arendamine ja juurutamine. Tegevus on suunatud peamiselt valdkondlike õigusaktide, strateegiadokumentide eelnõudele ning samuti koostöömudeli arendamisele regionaalsete mõjude hindamisel regionaalarengule ja nendega arvestamise tagamisel valdkonnapoliitikate sekkumiste kujundamisel. Ühtlasi kaasaegsete tööriistade väljatöötamisele tagamaks tõhus regionaalne mõjude hindamine. Regionaalpoliitiliste põhifookuste defineerimine, selge tööprotsessi väljatöötamine ja regionaalsete põhifookustega arvestamise süsteemi juurutamine teistes asjaomastes valdkonnapoliitikates (mh õigusaktides). Regionaalarengu mõõtme arvestamine EL 2028+ riigiplaani toetusmeetmete kavandamisel. Selleks on vaja teha vastavad kokkulepped ja toetada teisi ministeeriume, aga ka piirkondi piirkonnapõhiste meetmete kujundamisel, võttes mh arvesse üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ raames langetatavaid ruumiotsuseid ja ruumilise arengu eesmärke.
- Regionaalpoliitika elluviimisega seotud partnerorganisatsioonide ja -võrgustike rollide ülevaatamine. Majanduskasvu ja -arengupiirkondade kontseptsiooni väljatöötamine. Lõuna- ja Kesk-Eestis sõlmitud regionaalsete arengulepete pilootprojektide põhjal töötatakse välja üle-eestiline kontseptsioon, mille eesmärk on toetada piirkondade majandusarengut ja edendada ettevõtlust piirkondlike arendus- ja ettevõtlusorganisatsioonide, omavalitsuste ning keskvalitsuse koostöös. Samuti

jätkatakse Lõuna- ja Kesk-Eesti arengulepete tegevuste rakendamist. **Maakondlike arenduskeskuste ehk MAK-ide teenusmudeli analüüs ja uue teenusmudeli koostamine lähtuvalt ettevõtja elukaare etappidest.** Eesmärk on suurendada motivatsiooni ettevõtlusega alustamiseks, edendada ettevõtlust, toetada töökohtade loomist, tugevdada koostööd partnerorganisatsioonidega ja võrgustumist ning arendada ettevõtluskeskkonda, sealhulgas mitme maakonna üleseid tegevusi. **Ühtse kohalike tegevusrühmade võrgustiku kujundamine** rannapiirkondade ja LEADER kohalike tegevusrühmade baasilt, vaadates üle ka kohalike tegevusrühmade juhtimismudeli, tegevuspiirkonnad ja võimalused suuremaks sünergiaks maakonna arengustrateegiatega.

- **Regionaalarengu toetuste mahu ja mõju suurendamine piirkondade konkurentsivõime ja elukeskkonna parandamiseks.** Osalemine Rahandusministeeriumi juhitavas läbirääkimiste protsessis Euroopa Komisjoniga EL 2028+ finantsperioodi õigusraamistiku ning riigiplaani kavandatavate regionaalarengu meetmete osas. Muudatusettepanekute paketi koostamine riigieelarveliste regionaalarengu programmide sisu ja mõju ülevaatamiseks perioodiks 2028–2031, mis on vajalik regionaalarengu toetuste paremaks sidustamiseks piirkondlike arenguväljakutsete, üleriigilise planeeringu 2050 eesmärkide ning EL 2028+ finantsperioodi riigiplaani regionaalarengu toetustega. Euroopa territoriaalse koostöö programmide Eesti prioriteetide kaardistamine ja Eesti seisukohtade kujundamine, EL-i läbirääkimisprotsessis osalemine, uue põlvkonna programmide kavandamise käivitamine koostöös teiste riikidega.
- **Postside valdkonna korralduse reformimine.** Seisukohtade kujundamine ja vastavate ettepanekute esitamine EL-i uue posti- ja pakiveomääruse kohta, tagamaks kvaliteetne ja jätkusuutlik postiteenus kõikjal Eestis. Osalemine AS-i Eesti Post võõrandamisega seotud tegevustes.
- **Kohalike omavalitsuste võimekuse tõstmine: tulevikuteenused, finantsautonoomia tulubaasi suurendamine.** Tuleviku omavalitsuse kontseptsiooni rakendamine. Minuomavalitsus.ee tööriista ümberkujundamine teenustasemete kvaliteedi ja kättesaadavuse tõhusamaks seireks.

2.8.6 Ühistranspordi programm

Programmi eesmärk

Ühistransport on inimeste jaoks toimiv ja eelistatud liikumisviis.

Tabel 32. Ühistranspordi programmi mõõdikud ja sihttasemed

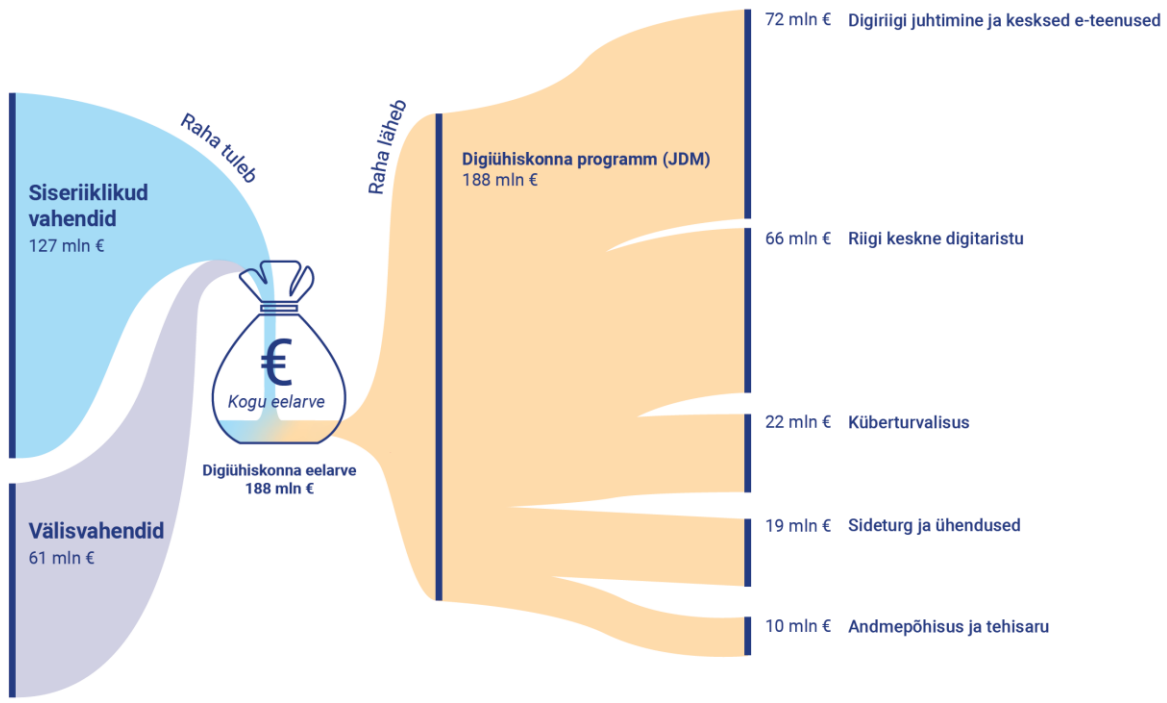
Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Reisijate arv ühistranspordis Allikas: Transpordiamet	186 358 036	195 860 554	200 449 458	205 111 857	209 749 218
Piletitulu osakaal ühistranspordi maksumusest, % Allikas: Transpordiamet	23,06	23,24	23,34	23,43	23,52

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Ühistranspordireform.** Ühtse üle-eestilise piletimüügisüsteemi väljatöötamine. Jätkatakse nõudetranspordi arendamistegevustega. Ühistranspordikeskuste halduslepingute ajakohastamine. Ühistranspordireformi koosloomeprojekti raames koostatud liinivõrgu muudatuste elluviimisel käivitatakse piirkonniti liinivõrgud, kus busside ja rongide väljumisajad on omavahel sünkroonitud. Riigi ja KOV-i vahelise vastutuse määratlemine ühistranspordiliinide puhul (seaduse muutmine). Jätkusuutlikus rahastuses kokkuleppimine.

2.9 Digiühiskond

Tulemusvaldkonna tegevuspõhine eelarve *(2027)*

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eestis on inimkeskne, usaldusväärne, tõhus, nutikas ja hukukindel digiühiskond. Eesti digiriigi õigusruum, tehnoloogia ja andmete kasutus aitavad kaitsta inimeste põhiõigusi ja muuta nende elu lihtsamaks, majanduse globaalselt konkurentsivõimelisemaks ning ühiskonna toimimise sidusamaks ja kaasavamaks. Eesti digiriik toetub usaldusele, riigipoolse andmekasutuse kontrollitavusele, koostööle, avatusele, heale andmekirjaoskusele, laialt omaks võetud digipädevustele ning digiteemade tippkompetentsidele avalikus sektoris.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Digiriigi arendamise eesmärgiks on tagada Eesti maksumaksjale turvaline, personaalne, krativäeline ja vabadusi hoidev digiriik. **Järgnevate aastate eesmärk on kujundada kasutajakeskne, kiiresti arenev ja kuluefektiivne digiriik, mida juhitakse strateegiliselt üleriigilise**

vaatega.[13] Ühe mõõdikuna vaadeldakse Digiühiskonna arengukava 2035 DÜAK-is avalike digiteenustega rahulolu, mille 2025. aasta koondväärtus oli 87%, mis on võrreldes 2024. aastaga tõusnud 2,15% (2024. aasta tase 84,8%). **Eraisikute rahulolu avalike digiteenustega oli 2025. aastal 85,1% ning ettevõtjate rahulolu 88,6%**. Ka võrdluses teiste riikidega on Eesti avalike teenuste kasutajate rahulolu EL riikide seas üks kõrgemaid[14]. Digiriigi teenuste arendamisel astuti möödunud aastal sisuline samm edasi sündmusteenuste tervikliku arendamise suunas. Valminud on Eesti äpp mobiilirakendus, mis koondab täna ligi 50 teenust ning jõustus ka õiguslik alus Riigiäpi kaudu isikusamasust tõendava kontrollpäringu tegemiseks. 2025. aasta lõpuks on kasutusel 10 elusündmusteenust, mida külastati aasta jooksul kokku üle 478 000 korra, kusjuures üle poolte abielulahutuse ja nime muutmise avaldustest esitatakse digitaalselt. Muudeti avaliku teabe seadust, millega loodi andmekogu andmenõusolekute ja volituste haldamiseks, nii et inimene saab anda, vaadata ja tagasi võtta oma nõusolekuid ühes kohas ning ettevõtja hallata oma volitusi. Samal ajal algas riigi IKT konsolideerimine, mille käigus viiakse enamik avaliku sektori asutustest hiljemalt 2027. aasta alguses üle ühtsele arvutitöökoha teenusele, mis vähendab kulusid ja tõstab küberturvalisust. 2026. aasta lõpus esitatakse Vabariigi Valitsusele ka konkreetsed ettepanekud riigi IT-majade konsolideerimiseks.

Selge juhtimisraamistik ja teadlik erasektori kaasamine loovad eeldused GovTech ökosüsteemi ja IKT sektori ekspordi kasvuks ning digiriigi pikaajaliseks kestlikkuseks. Julgeolekuolukord on toonud esile digiriigi haavatavused ning vajaduse tugevdada toimepidevust: teenused ja taristu peavad toimima ka kriisiolukordades ning olema nii küber- ja füüsiliste ohtude eest kaitstud. Kuna alustaristu on kohati vananenud kriitilise piirini, on oluline tegeleda süsteemselt tehnilise võla vähendamisega.

Digioskuste valdkonnas on oluline pakkuda aja- ja asjakohaseid koolitusi. Jätkub Digiriigi Akadeemia arendamine keskseks avaliku sektori e-koolituse platvormiks. 20.09.2026 seisuga on platvormil üle 50 000 kasutaja ja 25 asutust majutavad seal oma e-kursusi. Samuti käivitati koostöös Eesti Rahvusraamatukoguga üle-eestiline algatus, mille raames koolitatakse raamatukoguhoidjaid õpetama kohalikes raamatukogudes inimestele tehisaru kasutamise põhioskusi.

Andmete ja tehisaru valdkonnas tugevdati 2025. aastal Eesti tehisaru arendamise võimekust mitme olulise sammuga: käivitati tehisaru testkeskkond avaliku ja erasektori toetamiseks, investeeriti 2,4 mln eurot kõrgjõudlusega arvutusvõimekusse, Eestikeelse keelekorpuse maht on kasvanud tänaseks 15 miljardi sõnani ning defineeriti 30 suure kasutushuviga andmekogu, millele seatakse selged taaskasutatavuse nõuded. Nii möödunud aastal kui edaspidi on

[13] Hetkeolukorda ilmestab Riigikontrolli 2025. a ülevaade, mis näitab, et riigi IT-kulud on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud, samal ajal kui investeeringute osakaal on vähenenud ning suurenenud on süsteemide ülalpidamise ja tööjõukulud: Riigiasutuste IT-kulud ja -investeeringud on kuue aastaga kahekordistunud | Riigikontroll

[14] OECD värske uuring: Eesti avalikud teenused on Euroopa tipus – 82% elanikest on rahul | Justiits- ja Digiministeerium

fookuses andmete ja tehisaru süsteemse kasutuselevõtu toetamine avalikus sektoris, sealhulgas valitsemisalade nõustamine, ühiste põhimõtete ja suuniste kujundamine ning kesksete võimekuste ettevalmistamine. Edasiseks on vaja senisest enam keskseid investeeringuid, praktilist tuge asutustele ning selgemat tervikvaadet, et viia andmete ja tehisaru kasutamine üksikutest algatustest süsteemse muutuseni. Loomisel on algoritmide register, mis annab ülevaate avalikes teenustes ja avaliku sektori otsustusprotsessides kasutatavatest algoritmidest. Muudetakse avaliku teabe seadust, millega muutub andmejälgija kasutamine avalikus sektoris kohustuslikuks ning inimesel tekib selge ja mugav võimalus riigiportaalis näha, kes, millal ja miks on riiklikes andmekogudes tema andmeid vaadanud.

Küberturvalisuse mõõdiku järgi oli 2025. aastal inimeste usaldus avalike e-teenuste vastu 94,5 protsenti, mis on võrreldes eelmise aastaga tõusnud 2,7% (2024. aasta tase 91,8%) ning arvestades ohupilti on see märkimisväärne tulemus. Eesti e-teenused on toiminud tõsisemate häireteta ja üldine toimepidevus on paranenud. 2025. aastal keskenduti küberturvalisuse arendamisel sellele, et Eesti digiriik püsiks usaldusväärne, toimepidev ja kooskõlas kiiresti areneva Euroopa Liidu õigusruumiga. Fookuses olid nii strateegilised raamistikud kui ka praktilised sammud, mis aitavad eri osapooltel turvanõudeid paremini mõista ja neid kasutusele võtta. Oluliseks verstapostiks oli küberturvalisuse seaduse muudatus, millega võeti üle Euroopa Liidu küberturvalisuse (NIS2) direktiiv. Tegeleti ka ennetustööga. Järgnevate aastate eesmärgid on tugevdada riiklikku julgeolekut küberturvalisuse seire ja keskse küberkaitsevõime tõhustamise kaudu, ühiskonna kerksuse suurendamine ning küberoskuste ja -teadlikkuse tõstmine.

Ühenduvuse parandamine on tõusutrendis ja nõuab pidevaid tegevusi. 2025. aasta lõpuks oli 82% Eesti ettevõtetest ja kodumajapidamistest võimalus liituda väga suure läbilaskevõimega võrkudega. Eesti riigi julgeolek ja ühiskonna toimimine sõltub andmesidest, kuid praegune taristu on füüsiliste ja hübriidohtude suhtes haavatav (nt Läänemere piirkonnas merealuste kaablite kahjustused; GPS-signaali häired). Väljakutseks on ka mobiilside "valged alad", seda eriti piiri- ja hõredalt asustatud aladel, kus erasektoril puudub äriline huvi investeerida väga suure läbilaskevõimega võrkudesse. Järgnevate aastate eesmärk on tagada Eestis üleriigiline ülikiire ja toimepidev sideühendus, mis on muuhulgas aluseks majanduse digipööretele, nutikale tööstusele ja julgeolekule. Eesmärk on katta peamised transpordikoridorid ja valged alad (sh eelkõige idapiir) 5G võrguga, rajada juurdepääsuvõrgud lõpptarbijani ning tugevdada kriitilise sidetaristu füüsilist kaitset ja autonoomsust.

Tabel 33. Digiühiskonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Avalike digiteenustega rahulolu, % Allikas: JDM Teenuste kataloog	87	86	87	88	90
Väga suure läbilaskevõimega (kuni 1 Gbit/s) võrgu kättesaadavus kodumajapidamistele üle riigi,% Allikas: Justiits- ja Digiministeerium	82	86	88	89	100
IKT-sektori ekspordi kasv, %. Allikas: Justiits- ja Digiministeerium	10,6	12	13	14	15
Tehisaru kasutuselevõtt ettevõtetes, % Allikas: Statistikaamet	22,2	35	47	60	75
Tehisaru kasutuselevõtt keskvalitsuses ja kohaliku omavalitsuse üksustes, % Allikas: Justiits- ja Digiministeerium	50,8	55	65	70	75
Eesti EU-CSI küberindeks, % (kõrgem kui ELi keskmine) Allikas: The EU Agency for Cybersecurity (ENISA)	65,72	70	75	75	75

Digiühiskonna tulemusvaldkonnas koostatud programmi abil viiakse ellu uuendatud Eesti digiühiskonna arengukava 2035 (DÜAK).

2.9.1 Digiühiskonna programm

Programmi eesmärk

Eestis on inimkeskne, usaldusväärne, tõhus, nutikas ja hukukindel digiühiskond. Eesti digiriigi õigusruum, tehnoloogia ja andmete kasutus aitavad kaitsta inimeste põhiõigusi ja muuta nende elu lihtsamaks, majanduse globaalselt konkurentsivõimelisemaks ning ühiskonna toimimise sidusamaks ja kaasavamaks. Eesti digiriik toetub usaldusele, riigipoolse andmekasutuse kontrollitavusele, koostööle, avatusele, heale andmekirjaoskusele, laialt omaks võetud digipädevustele ning digiteemade tippkompetentsidele avalikus sektoris.

Digiühiskonna programmi mõõdikud kattuvad tulemusvaldkonna mõõdikutega.

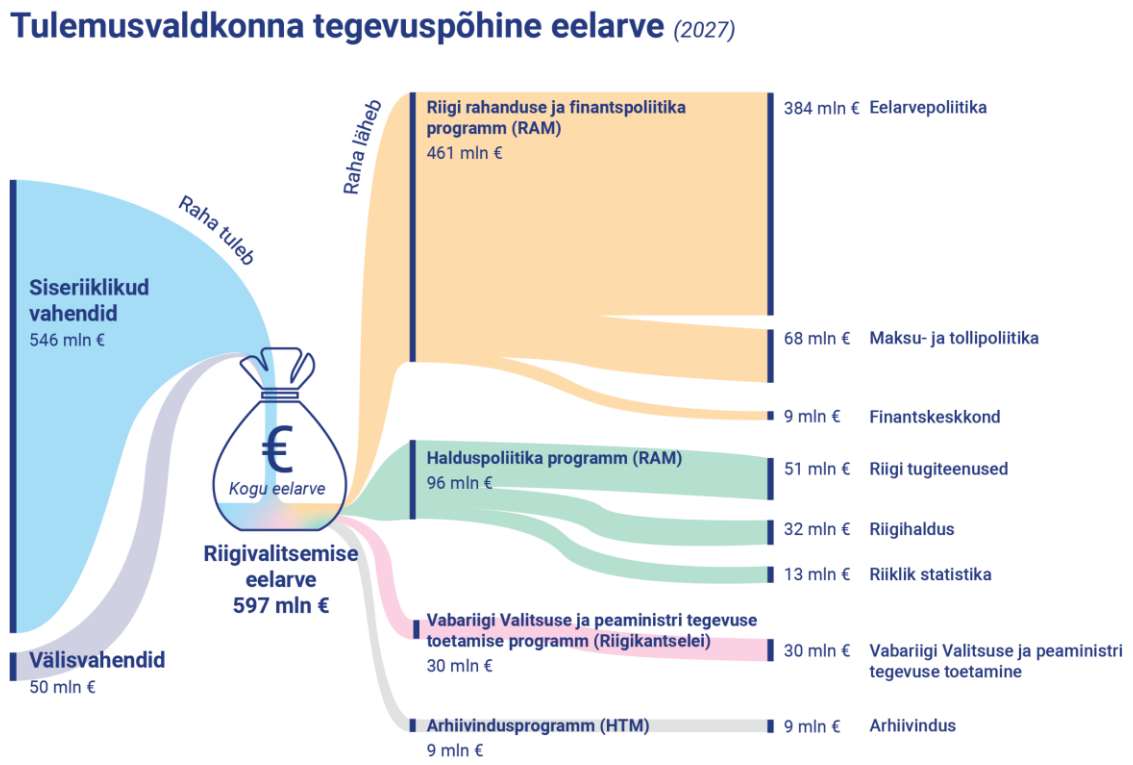
Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Viiakse läbi üleriigiline IT-reform**, mille raames konsolideeritakse IT-teenuseid ning -maju eesmärgiga parandada üleriigilist IT-korraldust: tugevdada äritellija rolli, vähendada dubleerimist IT-teenustes, suurendada erasektori panust ning suunata kõik valitsemisalad üleriigiliselt jagatud baasteenustele.
- **Tugevdatakse andme- ja tehisaruvõimekust**, parandades andmete kvaliteeti, kättesaadavust ja turvalist kasutamist ning toetades andme- ja tehisarupõhiste lahenduste arendamist ja kasutuselevõttu.
- **Eesti digiriigi toimepidevuse (hukukindluse) tagamiseks muudetakse kriitilised teenused pilves käideldavaks**, et need oleksid võimelised toimima väljaspool Eesti territooriumi

olukorras, kus kohalik taristu ei ole kättesaadav või on häiritud.

- Jätkatakse Digiriigi Akadeemia platvormi muutmist keskseks koolitusplatvormiks kõikide avaliku sektori poolt pakutavate e-koolituste ning õppematerjalide jaoks. Elanikkonnas tehisaru kasutamiseks vajalike oskuste arendamiseks koolitatakse raamatukoguhoidjaid õpetama kohalikes raamatukogudes inimestele tehisaru kasutamise põhioskusi.
- Tugevdatakse riigi keskset küberkaitsevõimet ja küberruumi toimepidevust, et ennetada ja kiiremini tõkestada küberohte, parandada riigiülest nähtavust ja seiret. Toetatakse elutähtsate teenuste ning kriitilise taristu kaitset läbi riigiülese küberolukorrapildi loomise ning intsidentide lahendamise. Suurendatakse ühiskonna küberkerksust, sh läbi riskipõhise juhtimise, ennetustegevuste ja õppuste. Edendatakse küberteadlikkust ja -oskusi, tulevikutehnoloogiate riskijuhtimist, postkvantkrüptograafiaks valmistumist ning küberturvalisuse õigusruumi arendamist.
- Laiendatakse kiire interneti kättesaadavust maapiirkondades, kasutades Euroopa Regionaalarengufondist rahastatavaid toetusmeetmeid nii juurdepääsuvõrkude rajamiseks maapiirkondades kui ka 5G võrkude rajamiseks peamistele transpordikoridoridele. Kogueelarve kahe toetusmeetme peale kokku on ca 54,36 mln eurot, sealjuures on ette nähtud juurdepääsuvõrkude toetamiseks 45 mln eurot ja 5G võrkude rajamiseks peamistel transpordikoridoridel 9,36 mln eurot.

2.10 Riigivalitsemine

Tulemusvaldkonna eesmärk

Elanikkonna vajadustega arvestav ühtne ja tõhus riigivalitsemine

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Riigivalitsemise tulemusvaldkonda mõjutavad vananev ja kahanev rahvastik, valitsussektori eelarvepuudujääk ning ülemaailmsed majanduslikud muutused, mis nõuavad riigivalitsemise tõhususe kasvu. Viimase viie aasta jooksul on valitsussektori töötajate arv kasvanud 4825 inimese võrra, samas on avaliku teenistuse osakaal püsinud 2,8% juures tööealisest elanikkonnast. Riigivalitsemise seisukohast tuleb silmas pidada, et avalik teenistus peab jätkuvalt kohanema julgeolekuolukorra, riigiaparaadi ümberkorralduste, tööealise elanikkonna vähenemise kui ka eelarvekärbetega, kuid suutma samal ajal pakkuda kvaliteetseid ja kättesaadavaid teenuseid.

Riigi rahanduse valdkonnas lõppes 2025. aasta 532 mln euro suuruse valitsussektori eelarve puudujäägiga (2% SKP-st), mis oli 69 mln euro võrra väiksem kui 2024. aasta 601 mln euro suurune defitsiit (1,5% SKP-st). Vaatamata suurenenud riigi kaitsekuludele aitas eelarvepositsiooni paranemisele kaasa suurem maksulaekumine, palgakasv, majandususalduse

mõõdukalt positiivne väljavaade ning suurte investeeringute (näiteks Rail Baltic) edasilükkumine. Samas püsib riigi rahanduslik seis jätkuvalt pingeline, sest Lähis-Ida konflikt ja sõda Ukrainas tõstavad energia ning toorme hindu, vähendades majanduse ostujõudu ja aeglustades majanduskasvu. 2026. aastal süveneb defitsiit jätkuvalt kasvavate kaitsekulude tõttu. Defitsiidi tulemusel kasvas valitsussektori võlakoormus 2025. aastal 24%-ni SKP-st.

Maksukoormus Eestis hakkas 2024. aastal kasvama, tipnedes 2025. aastal 36,2%-il, mis on lähedal Euroopa Liidu keskmisele (2024. aastal 39,4%). Maksude laekumine kasvas 2025. aastal 11% ning maksutahe 0,9 protsendipunkti võrra. Maksude tasumist peab oluliseks 88% elanikest (2024. aastal 86%). Maksude kogumise vajadust tuleb elanikele selgitada, et suurendada maksudistsipliini.

Läbirääkimised Euroopa Liidu eelarveraamistiku üle perioodiks 2028–2034 algasid 2025. aastal. Eesti prioriteedid: suurendada kaitsevalmidust, tugevdada piiriüleseid taristuühendusi, tagada igakülgne toetus Ukrainale. Ühtekuuluvuspoliitika on endiselt tähtis konvergentsi ja konkurentsivõime toetamisel, mis tähendab, et selle kujundamisel tuleb arvestada Euroopa Liidu idapiiri riikide raskema olukorraga, kus Venemaa agressiooni tõttu on kahjud suuremad ja kaitseinvesteeringute vajadus olulisem. Ühises põllumajanduspoliitikas on jätkuvalt tarvis võrdsete konkurentsitingimuste tagamiseks otsetoetuste ühtlustamise jätkamist. Eesti peab arvestama Euroopa Liidu toetuste vähenemisega, eriti ühtekuuluvuspoliitika vallas.

Tollivaldkonnas on viimastel ja ka järgmistel aastatel fookuses Venemaa-vastaste sanktsioonide tõhus jõustamine. See hõlmab idapiiri täiemahulist kontrolli ja rahvusvahelist koostööd teiste liikmesriikidega. Liikumaks automatiseeritud ja reaalajas toimiva maksuaruandluse suunas, on vaja pidevalt arendada maksu- ja tollipoliitika vaates digi- ja andmevõimekust.

Finantspoliitikas on Euroopa Liidu tasandil toimumas suured muutused finantsjärelevalve ja kriisijuhtimise tõhustamisel, maksete valdkonnas, sh regulatsioonide tõhustamine võitluses finantspettustega ning kapitaliturgude arendamisel. Eesti pangandussektor on tugev ja valmis majandust toetama: finants- ja kindlustustegevuse osatähtsus SKP lisandväärtuses on 2025. aastal jõudnud 6,3%-ni. Viivislaenude osakaal pole viimaste aastate keerulises olukorras ülemäära kasvanud, intressitasemetes on näha alanemise märke ning pankade rahastamisallikad on mitmekesistunud. Finants- ja makseteenused on eestlastele hästi kättesaadavad ning krediidiandjate rohkus tagab turul konkurentsi, mis tähendab, et kaupade ja teenuste e-ostude käive on järjest suurenenud.

Pensionisüsteemis kasvab III sambaga liitunute arv (2025. aasta lõpuks 219 608 inimest), pensioni investeerimiskontode kasutamine laieneb (2025. aasta lõpu seisuga 9700 kontot) ning väärtpaberite, sealhulgas ka pensioniosakute, registripidamise süsteem on toiminud tõrgeteta. Samas, pensionilepingute turul tegutseb sisuliselt vaid üks pakkuja, mis ei soosi pikaajalistest kindlustustoodetest huvitatud klientide jaoks parimaid valikuid.

Eesti rahapesu tõkestamise valdkonna tegevused on MONEYVAL 2022. aastal hinnanud tulemuslikuks. Möödunud aastal viidi läbi siseriiklik riskihinnang, mille kohaselt püsib rahapesu üldine ohutase Eestis keskmisel tasemel, samas rahapesu skeemide keerukus on kasvanud. Need hõlmavad üha suuremat hulka riike ja õigusruume, finantsteenuseid ja juriidilisi isikuid ning tehinguid hajutatakse mitme krediidi- ja makseasutuse vahel. Levinud on ka sularaha ja krüptovarade kasutamine. Riskid viitavad mõnede turuosaliste suuremale haavatavusele ning vajadusele riskipõhiseks seireks ja järelevalveks. Tänaseks on märkimisväärselt tõhustatud järelevalvet virtuaalvääringu teenuse pakkujate üle, mis on turgu oluliselt korrastanud.

Seoses uue Euroopa Liidu rahapesutõkestamise regulatsiooni (nn AML 6) kehtima hakkamisega, vajab Eesti rahapesu tõkestamise ja terrorismi rahastamise süsteem uuendamist, et oleks tagatud vastavus liikmesriikide üleste reeglitega. See nõuab riiklikul tasandil paremat valdkondlikku koordineerimist ja võimekuse kasvu. Lisaks vajab hasartmänguregulatsioon kaasajastamist, arvestades mängude liikumist virtuaalkeskkonda ja nende kättesaadavuse kasvu, mis omakorda suurendab sõltuvusriskide kasvu.

Riigi kinnisvarapoliitika vajab liikumist tõhusama ruumikasutuse suunas, et vähendada valitsussektori eelarve puudujääki. Riigi kinnisvara valitsemisel ja otsuste langetamisel on vaja üle minna registripõhistele juhtimiskavadele ja juhtimislaudadele, sh võtmenäitajate metoodikate väljatöötamine ja sihttasemete seadmine, et tugineda kvaliteetsetele andmetele.

Riigihangete korraldus on jätkuvalt tõhus ja läbipaistev – enamik hangetest viiakse läbi e-riigihankena (98% 2025. aastal) ning vaid väike osa (1,7% 2025. aastal) otsustest vaidlustatakse. Jõustunud on hankeregulatsiooni lihtsustavad seadusemuudatused ning käimas on strateegiliste põhimõtete praktikasse rakendamine.

Väljakutseid pakkuvaks on ka riigiabi valdkond, kus muudetakse riigiabi andmist reguleerivaid liikmesriikide üleseid õigusakte. Uue Euroopa Liidu toetusperioodi eel, kui ettevalmistamisel on arvukalt meetmeid, rakendab Eestis riigiabi muutuvaid reegleid väga väike arv valdkonna eksperte.

Riigi osaluspoliitikas seavad suunda 2025. aastal kinnitatud osaluspoliitika põhimõtted, et ühtlustada osaluste valitsemise praktikaid ning aidata kaasa avalike eesmärkide saavutamise õiglasele ja läbipaistvale rahastamisele. Problemaatiline on endiselt asjaolu, et riigi osalusega äriühingute kasumlikkus ei ole piisav, et katta riigi investeeritud kapitali alternatiivkulu, arvestades vastava tegevusvaldkonna riskitaset, mis võib seada ohtu ühingute jätkusuutlikkuse, investeerimis- ja dividendivõimekuse.

Riigi tugiteenuste keskus on jätkanud tugifunktsioonide konsolideerimist ja tõhustamist. Valmimas on kasutusel oleva ja vananeva majandustarkvara uuendused, et tagada teenuse jätkuvus ja kvaliteet ka tulevikus. Lisaks arendatakse uut dokumendihaldussüsteemi, et pakkuda tõhusamat dokumentide ja arhiivide haldusmudelit. Toetuste korraldamisel on võetud

sihiks vähendada bürokraatiat ja maksta toetusi tulemuspõhiselt, mis on kiirendanud makseid ja vähendanud tehnilisi kontrolle.

Andmete valdkonnas pühendub Statistikaamet **ettevõtjate aja säästmisele ja halduskoormuse vähendamisele**. Kõigi statistika valdkondade üleselt algatati halduskoormuse vähendamise projekte, mis on seotud nii andmete küsimise vähendamise kui ka andmepõhisele aruandlusele üleminekuga. Eesmärk on tulevikus statistika jaoks üha enam kasutada andmeid, mis tekivad ettevõtetes majandustegevuse käigus ning on masinloetavad.

2026. aastal lõppeb arhiivinduses arenguperiood, mida on kirjeldatud strateegiadokumendis „Rahvusarhiivi arengusihid 2024-2026“. Rahvusarhiiv on alustanud arutelusid strateegia kokkuleppimiseks uueks perioodiks 2027-2030. Täpsemad strateegilised suunad fikseeritakse 2027. aasta alguses arhiivinõukogus.

Venemaast lähtuv eksistentsiaalne oht Euroopale tingib, et julgeoleku ja kriisikindluse tagamine riigis ning ühiskonnas on läbiv, pidev ja sihipärane tegevus. 2025. aastal valmistati valitsusele heakskiiduks ette tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu, uuendati üleriigilist riskianalüüsi, koordineeriti ministeeriumite ja asutuste kriisiplaanide koostamist (alamkavad ja hädaolukorra lahendamise plaanid) ning koordineeriti Eesti osalust NATO peakorteri õppusel CMX.

Tabel 34. Riigivalitsemise tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Valitsussektori töötajate osakaal tööealises elanikkonnas 20-64 (ei kasva),% Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium	16,2	15,2	15,2	15,2	15,2
Valitsemissektori kulutuste osakaal SKPst (ei kasva),% Allikas: Eurostat	45,4	46,1	45,1	44,8	43,5

Eesmärgi saavutamise eest vastutavad riigisekretär, rahandusminister ning haridus- ja teadusminister. Tulemusvaldkonna kohta ei ole koostatud arengukava.

2.10.1 Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programm

Programmi eesmärk

Valitsuse tegevuseesmärkide elluviimine toimib mõjusalt, tõhusalt ja mõistetavalt.

Tabel 35. Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programmi mõõdik ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Valitsemise tõhusus[15]	1,3	>1,2	>1,2	>1,2	>1,2

Programmi eesmärgi saavutamise eest vastutab riigisekretär ning programmi viib ellu Riigikantselei.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Toetatakse „Eesti 2035“ strateegia sihtide saavutamiseks tulevikuseire ja teiste uuenduslike lahenduste arendamist ja katsetamist koostöös teadusasutuste ja ettevõtetega.
- Jätkatakse riigi otsustusprotsessi toetamise võime arendamist, mis põhineb kogutud andmetel, andmeanalüüsil ja nüüdisaegsel tehnoloogial.
- Koordineeritakse innovatsioonitegevusi avalikus sektoris.
- Tegeletakse halduskoormuse ja bürokraatia vähendamisega. Selleks tegutseb peaministri juures ettevõtjatest koosnev Efektiivsuse ja majanduskasvu nõukoda, kes lahendab ettepanekuid halduskoormuse vähendamiseks.
- Algatatakse riigi jaoks olulisi reforme, sh toetatakse Teadus- ja arendusnõukoja ning Efektiivsuse ja majanduskasvu nõukoja tööd, et vähendada bürokraatiat, toetada majanduskasvu ning teaduspõhist riigivalitsemist ja majandust.
- Koostöös Justiits- ja Digiministeeriumiga jätkub riigi koosloome keskkonna (Sätla) väljatöötamine. Uus süsteem võimaldab koostööd ja infovahetust, aga ka avalikkuse paremat kaasamist nii riigisisestes kui ka Euroopa Liidu asjades.
- Töötatakse välja uus Vabariigi Valitsuse töövahendi kriisikindel prototüüp, sest Vabariigi Valitsuse Istungi Infosüsteem (VIIS) ja e-Kabinet on vananenud ja oma eluea lõpus, ei vasta digiriigi ristfunktsionaalsetele nõuetele ega ole kooskõlas digiühiskonna arengukava suundadega.
- Riigikantselei koordineerimisel on välja töötatud valitsuse Euroopa Liidu poliitika prioriteedid aastateks 2025–2027 ning Riigikantselei juhtimisel hinnatakse regulaarselt seatud eesmärkide saavutamist, mh poolaasta kohtumistel kõikide ministritega. Euroopa Komisjon esitas 2025. aasta suvel eelnõu Euroopa Liidu pikaajalise eelarve kohta aastateks 2028–2034. Eesti seisukohtade kaitsmine eelarveläbirääkimistel toimub peaministri ja Riigikantselei juhtimisel.

[15] Tõetamm - Riigi oluliste näidikute mõõdupuu

- Riigikantselei ülesanne on valmistada koostöös ministeeriumidega ette **Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumine 2031. aastal.** Ettevalmistusi, eriti koolituste, personali, logistika ja keskse eelarve vallas tuleb alustada õigel ajal, võttes arvesse projekti mahtu, ja 2027. aastal värvata Riigikantseleisse projektijuht ning luua eesistumise ettevalmistamise meeskond.
- Pööratakse süsteemsemat tähelepanu Euroopa Liiduga seonduvale kommunikatsioonile.
- Avaliku teenistuse juhtimiskvaliteedi arendamiseks on fookuses tippjuhtide kompetentsimudelist lähtuvad arendustegevused. Samuti jätkatakse tippjuhtide järelkasvu arendustegevustega (Newtoni programm).
- Kiirendatakse tehisaru kasutuselevõttu majanduses ja avalikus sektoris. Eesti.ai algatuse kaudu suurendatakse tehisintellekti kasutusoskusi, millega toetatakse ettevõtete tootlikkuse kasvu, innovatsiooni ja ekspordivõimekust ning luuakse eeldused Eesti kujunemiseks üheks maailma juhtivaks tehisaru rakendajaks.
- Viiakse ellu uus riigikaitse arengukava, millega arendatakse muu hulgas õhu-, maa- ja meretõrjevõimeid, laskemoonavarusid, kaitsetaristut ning liitlassuhetega seotud võimeid.
- Tugevdatakse laiapindset riigikaitset ja elanikkonnakaitset, parandatakse riigi kriisivalmidust ning suurendatakse elutähtsate teenuste toimepidevust.

2.10.2 Riigi rahandus ja finantspoliitika programm

Programmi eesmärk

Riigi rahaasjad on hoitud, finantskeskkond usaldusväärne. Riigi tulusid kogutakse, kasutatakse ja kasvatatakse arukalt ning tolli töö on tõhus. Eesti inimesed on oma igapäevastes rahaotsustes pädevad.

Tabel 36. Riigi rahandus ja finantspoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon, % SKPst,* Allikas: Rahandusministeerium	-2	-4	-4	-4	-3,4
Maksude osakaal SKPst, %,* Allikas: Rahandusministeerium	36,2	35,2	35,4	35	35
Maksupoliitika stabiilsus (ennustatavus), maksumuudatustest tingitud kõikumine alla 1,5% SKPst, %.* Allikas: Rahandusministeerium	1,9	0,1	0,1	0	0

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Võlakoormuse osakaal SKPst, %* Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet	24	28,3	32,4	35,5	37,4
Likviidsete finantsreservide osakaal SKPst, %, * Allikas: Rahandusministeerium	9,7	5	5	5	5
Finants- ja kindlustustegevuse osatähtsus SKP lisandväärtuses, %,** Allikas: Rahandusministeerium	6,3	5	5	6	6
II samba fondide pikaajaline reaaltootlus (20 aasta libisev keskmine on võrdne või ületab 2%) Allikas: Rahandusministeerium	0,6	1	1,5	1,5	1,5

*Seoses sisemajanduse koguprodukti prognoositava ja mineviku väärtuse muutusega on muutunud nii tegelikud kui ka sihtväärtused.

** Hinnanguline

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Arvestades **eelarvepoliitika** olulist **jagunemist** muude **strateegiliste eesmärkide** – nii Eesti 2035 kirjeldatud sotsiaalkaitse, tervishoiu ja haridusalaste – kui ka uue väljakutsena tekkinud julgeolekuküsimuste **saavutamise nimel**, on eelarvepoliitika olulisimaks strateegiliseks tegevuseks **toetada riigi rahanduse suundumist** pikaajaliselt **kestlikkumale** ning majandust tasakaalustavamale **rajale**. Selleks tehakse Rahandusministeeriumis sõltumatut ja pikaajalist vaadet hoidvat fiskaalanalüüsi, mis aitab hinnata poliitiliste valikute tegelikku maksumust ja riske. Aluseks on prognoosi- ja analüüsimetoodikate pidev arendamine, mis tagab valitsusele objektiivse sisendi eelarveliste ning majanduspoliitiliste otsuste tegemiseks.
- Eesti võiks jätkuvalt jääda riigiks, kelle puhul ei ole algatatud Euroopa Liidu ülemäärase eelarvedefitsiidi menetlust. Seni kuni riigi rahandus ei ole veel suundunud jätkusuutlikkumale rajale, jätkatakse tegevuste ja analüüsidega, mis aitavad **vältida Eestis Euroopa Liidu menetlust eelarvepuudujäägi (-3% SKPst) ning riigivõla (60% SKPst) osas**.
- **Eesti huvide kaitsmine Euroopa Liidu majandus- ja eelarvepoliitika kujundamisel** ning järelevalves ja vajadusel aruteludesse panustades. Eesti huvide kaitsmine **Euroopa Liidu eelarveprotsessides**, sh järgmise 2028. aastal algava Euroopa Liidu pikaajalise eelarve perioodi läbirääkimistel ja välistoetuste tuleviku kujundamisel.
- 2027. aasta alguses viiakse läbi **valimislubaduste maksumuse ja teostatavuse analüüs.**
- **Juurutatakse** tulemuspõhist eelarvestamist toetavat **riigieelarve infosüsteemi** ning viiakse läbi **eelarverevisjon** kulubaasi vähendamiseks ja eelarvevahendite tõhusamaks kasutamiseks. Valitsemisalade lõikes koostatakse **tõhustamiskavasid** ning hinnatakse välistoetuste kasutamist ja arengukavade mõjusust, et analüüsida riigi poliitika elluviimise tõhusust.

- Valmistutakse Euroopa Liidu 2028-2034 eelarveperioodi sisustamiseks ja rakendamiseks. Selleks koostatakse toetuste kasutamise aluseks olev riigiplaan ja peetakse selle üle Euroopa Komisjoniga läbirääkimisi ning valmistatakse ette rakendussüsteem ja siseriiklik õigusraam toetuste rakendamiseks alates 2028. aastast.
- Eelarve puudujäägi finantseerimiseks võetakse kasutusele erinevaid laenuinstrumente ja edendatakse investorsuhteid, et riigil oleks võimalik vajalikus mahus ja mõistliku hinnaga võlga kaasata, tagamaks riigi arvelduste toimimine.
- Tehnoloogilise võimekuse loomine automaatseks ja sihipäraseks maksukogumiseks ja tollikuulekuse tagamiseks. Suurendatakse võimekust üleriigiliselt standardselt andmeid vahetada. Andmepõhine aruandlus on eelduseks nii tehisintellekti kasutuselevõtule kui ka täpsematele prognoosidele ja automatiseeritud tööprotsessidele, mis omakorda eeldavad korrastatud ja kvaliteetset andmehaldust. Jätkusuutlikkuse tagamiseks ja tehnoloogilise võla vähendamiseks tegeletakse maksu- ja tolliameti ühe suurima ja keerukaima IT-süsteemi, maksukohustuslaste registri, tehnoloogilise ümberkirjutamisega.
- Maksupoliitiliste valikute jätkuv analüüs, eesmärgiga tagada paindlik reageerimine eelarvelistele vajadustele ja võimalustele. Eesti huvide kaitsmine globaalsetes ja Euroopa Liidu ülestes maksu- ja tollipoliitika arengutes, aga ka õigusruumi loomine nii Euroopa Liidu kui riigisiseste otsuste elluviimiseks ja rakendusotsuste rahastuse tagamiseks.
- Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemi efektiivsemaks muutmine, sealhulgas läbi AML 6. direktiivi ülevõtmise ning riikliku riskihinnangu (NRA) läbiviimine 2028. aastal. Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise järelevalveasutuse (AMLA) ülesehitamisse panustamine. Ettevalmistused MONEYVAL järgmiseks hindamiseks 2030. aastal. Rahapesu andmebüroo võimekuse suurendamine ja digilahenduste kasutuselevõtmine, sealhulgas strateegilise seire ja analüüsi võimekuse väljaarendamine ning seda toetava õigusraamistiku loomine. Finantssanktsioonide seire tugevdamine.
- Rahvusvahelise kui ka siseriikliku finantsjärelevalve ja finantskriiside juhtimise raamistiku tõhustamine, et tagada eelkõige suurem hoiustajate ning investorite kaitse, samuti ka seni reguleerimata valdkondades (näiteks hoiu-laenuühistud, krüptovarad).
- Euroopa Liidu Hoiuste ja Investeeringute Liidu initsiatiivi raames erinevate meetmete väljatöötamine, sealhulgas tihe koostöö Põhja-Balti naabritega, et soodustada regionaalset kapitalituru arengut ja piiriülest kapitali kaasamist, samuti rohelisi investeeringuid.
- Suurema tähelepanu pööramine krediidivaldkonna eri aspektidele, sealhulgas vastutustundliku laenamise põhimõtte parem rakendamine ja selle eesmärgi toetamiseks positiivse krediidiregistri loomine.

2.10.3 Halduspoliitika programm

Programmi eesmärk

Eesti riik on arukalt ja avatult hoitud, riigi ressursid tõhusalt hallatud ja riigi töö efektiivselt korraldatud, otsuste tegemiseks on tagatud kvaliteetne ja usaldusväärne statistika.

Tabel 37. Halduspoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Keskvalitsuse töötajate hüvitiste osakaal SKPst,% Allikas: Rahandusministeerium	7	6	6	6	6
Keskvalitsuse osakaal tööhõivest (20-64),%,<= Allikas: Rahandusministeerium	9,4	9	9	9	9
Statistika tarbija rahuloluindeks Allikas: Statistikaamet	82	82	82	90	90

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Alustatakse koostöös teadlastega valitsemiskorralduse parendamise ettepanekute väljatöötamist** tänasesse Eesti õigusruumi, mis võimaldaks lahendada riigivalitsemise keskseid probleeme (sh nõrk horisontaalne koordinatsioonivõimekus, kitsalt valdkonnapõhine tegutsemine, vähene paindlikkus valitsemisalade reformimisel jm) ning toetaks ametis oleva Vabariigi Valitsuse eesmärkide elluviimist, hoides samal ajal avalike ülesannete täitmise stabiilsust.
- **Kinnisvaraportfelli andmepõhine optimeerimine**, et vähendada kulusid ja parandada energiatõhusust. Rahandusministeerium nõustab koostöös RKAS-iga otsustajaid kinnisvarastrateegia, pindade optimeerimise ja investeeringute valikute osas ning toetab energiatõhususe investeeringute suunamist pikaajaliselt kasutatavatesse hoonetesse.
- **Osaluspoliitika põhimõtete rakendamine vajab analüüsi ja arutelusid**, kuna jätkuvalt lahknevad strateegilise- ja finantsjuhtimise eesmärgid, rahastus pole õiglane ning erastamine ei toimu ühtsetel alustel. Riigi asutatud sihtasutuste valitsemine ja juhtimiskvaliteet on ebaühtlane ning valitsejate sisuline huvi on olnud pigem vähene. Järjest väheneva äriühingute portfelli perspektiivis on piisava kompetentsi omamine ja säilitamine paljudes ministeeriumides suur väljakutse ning kaaluda tuleks omanikurolli konsolideerimist. Samuti tuleks kaaluda nimetamiskomitee rolli lisandumist sarnaselt äriühingute nõukogudele suuremate sihtasutuste nõukogude liikmete nimetamisel.
- Riigihangete valdkonnas on fookuses riigi strateegilisi arengusuundi toetavate ehk **väärtuspõhiste riigihangete edendamine**, aga ka lihtsustamine ja halduskoormuse vähendamine. Väljakutseks on Euroopa Liidu direktiivide uuendamisest tulenevad muudatused ja EL muudest valdkondlikest õigusaktidest tulenevate eriregulatsioonide

kohaldamine ning hankespetsialistide kompetentside tõstmiseks süsteemse võimekuse loomine ja riigihangete kompetentsikeskuse väljaarendamine.

- Riigiabi ja vähese tähtsusega abi register vajab tehnoloogilist uuendamist, et oleks vastavuses pidevalt muutuva riigiabi reeglistikuga, tagatud oleks abi läbipaistvus ja valdkonna statistika kättesaadavus ning oleks võimalik vältida ebaseadusliku riigiabi andmist. Seoses kõige tähtsama riigiabi reeglistiku – üldise grupierandi määruse – uuendamisega 2026. aasta lõpuks suureneb koolituste andmise ja nõustamise koormus.
- RTK eesmärk on pakkuda uuenduslikke ja tõhusaid tugiteenuseid, et kliendid saaksid keskenduda oma põhitegevusele. Teenuste arendamise, sünergia suurendamise ja edasise konsolideerimise oluliseks osaks on infosüsteemide uuendamine, sh keskse majandustarkvara uuendamine, uue dokumendi- ja arhiivihaldussüsteemi kasutusele võtmine ja ühtse E-toetuste keskkonna arendamine. Samuti arendatakse välis- ja siseriiklike toetuste keskset korraldusmudelit, et tagada kliendikeskne, nõuetele vastav ning tõhus lahendus ka 2028+ riigiplaani elluviimisel.
- Statistikaametis toimuvad kuni 2030. aastani mahukad arendused põllumajandus-, keskkonna-, rahandus- ning rahvastiku- ja sotsiaalstatistika tootmises, et tagada kvaliteet, ajakohasus ja vastavus Euroopa Liidu nõuetele. Samal ajal valmistutakse Euroopa Liidu rahvamajanduse ja regionaalse arvepidamise süsteemi uue standardi juurutamiseks ning põllumajandusloenduseks 2030 ja rahvaloenduseks 2031, tagades tehniliste lahenduste ja andmeallikate vastavuse kaasaegsetele nõuetele ning rahvusvahelistele standarditele. Andmete teisene kasutamine ja terviseandmete osaline koondamine Statistikaametisse vajab lahendamist ja analüüsi. Paralleelselt arendatakse riiklikku andmehaldust ja korrastatakse põhiandmeid, et toetada digipööret ja andmete korduvkasutust.

2.10.4 Arhiivindusprogramm

Programmi eesmärk

Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine.

Tabel 38. Arhiivindusprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale Allikas: Rahvusarhiiv	132	170	185	205	215
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % Allikas: Rahvusarhiiv	99	99	100	100	100
Arhivaalide kättesaadavus veebis (miljonit kujutist) Allikas: Rahvusarhiiv	43,9	49	52	55	58

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

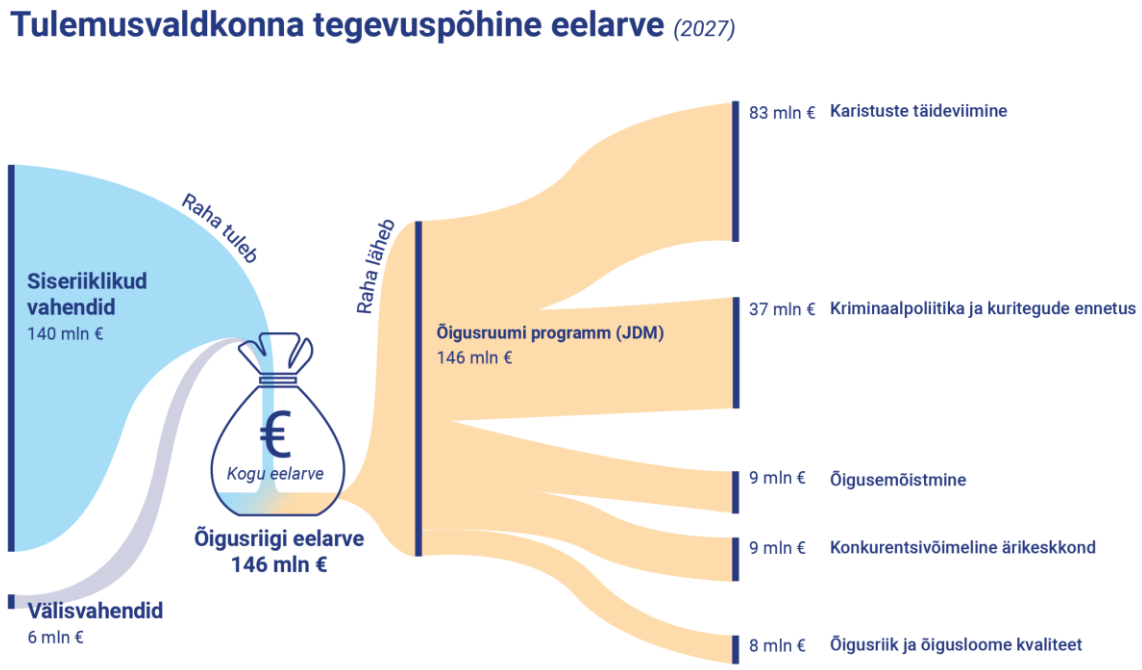
- Rahvusarhiivi Endla maja täisfunktsionaalne rakendamine ja osalemine Eesti Rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimise projekti lõpufaasis.
- Rahvusarhiivi arhiivikino Leida arendamine ning selle veebikodu loomine ja Endla maja statsionaarse uurimissaali sisustamine ja avamine hiljemalt 2027. aastal.
- Kultuuriministeeriumi partnerina „Kultuuripärandi digitegevuskava 2024-2029“ projektide täitmine, mille tulemusel on 2029. aastaks meie mäluasutustes olevast kultuuripärandist digitaalsena kättesaadav 55%.
- Nitrofilmide säilitamiseks sobiva hoidla ehitamine ja nitrofilmide ümberpaigutamine uuele hoidlapinnale koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Riigi Kinnisvara AS-ga.
- Rahvusvahelises tehisaru arendusprojektis ArchXAI (AI enhanced cross-border archives) osalemine (lõpeb 2027) ja projekti tulemuste juurutamine erinevates arhiiviteenustes alates arhivaalide kogumisest ja lõpetades nende kasutamisega.
- Kaasajastatud arhiivieeskirja (Vabariigi Valitsuse määrus) rakendamine asutuste arhiivindusliku töökoormuse vähendamiseks ja digisündinud teabe, sh andmekogude tõhusamaks arhiveerimiseks.

Lisaks nimetatule keskendub Rahvusarhiiv prioriteetsete suundadena:

- võimaluste otsimisele tehisaru kasutamiseks arhiivi tuumsüsteemide arendusprotsessis ja mujal arhiivihalduse protsessides;

- digisündinud teabe, sh andmekogude kogumisele ja arhiveerimisele;
- voogedastusplatvormi Arkaader haridusliidese arendamisele; ning
- kogude digimisele lisaks kultuuripärandi digitegevuskavas toodud mahtudele.

2.11 Õigusriik

Tulemusvaldkonna eesmärk

Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitssüsteemiga riik

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Õiguskord peab olema süsteemne, selge ja ajas arenev. Selle stabiilsus aitab tagada, et inimesed ja organisatsioonid mõistavad kehtivaid norme ning suudavad neid järgida. Hästi toimiv õiguskeskkond toetab Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, inimeste heaolu, ühiskonna turvalisust ja riigi suutlikkust pakkuda uuenduslikke lahendusi. Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Selleks tuleb jätkata õiguskaare digitaliseerimist, arendada digitaalseid töökeskkondi ning parandada andmete kättesaadavust ja -vahetust. Masinloetavate andmete laiem kasutamine aitab vähendada kulusid ja muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks.

Õigusloomepoliitika peab olema kaasav, ettenähtav ja teadmuspõhine. Eesti peab jätkuvalt aktiivselt osalema Euroopa Liidu ja rahvusvahelises õigusloomes ning rakendama seal hea õigusloome põhimõtteid. Uute regulatsioonide loomisel tuleb **vältida ülereguleerimist** ning

hinnata nii muudatuste mõju kui ka nende tegelikku rakendumist. Eesmärk on **vähendada ettevõtjate, mittetulundussektori ja inimeste halduskoormust** ning tagada, et iga uus kohustus oleks põhjendatud, proportsionaalne ja ajakohane. Ettevõtluskeskkond peab olema arusaadav, lihtne ja tehnoloogiliselt nutikas. Riigi ülesanne on toetada ausat konkurentsi, kaitsta intellektuaalset omandit ning ennetada tegevusi, mis võivad konkurentsi kahjustada. Riigi institutsionaalne ülesehitus peab olema selge, paindlik ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav ning riigiasutuste töö korraldamine ning suhtlus inimese ja riigi vahel peab muutuma lihtsamaks ja tõhusamaks. Õiguskeskkond peab kaitsma perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi põhiõigusi.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – see on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“[1]. Eesmärgiks on kiire reageerimine õigusrikkumistele, sõltumatu süüteomenetlus, ohvrite huvide kaitse, tõhusad karistused, sh õigusrikkujate rehabiliteerimine ühiskonda. Oluline on investeerida nii Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (EKEI) seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tõenduspõhine tervishoiu-, haridus-, sotsiaal-, kultuuri- ja spordipoliitika. Kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine on ühine pingutus nimetatud poliitikavaldkondade, omavalitsuste ja teiste partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 20 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 28 000 kuritegu (2024. aastal: 28 345; 2025. aastal: 28 033), tõusuteel on varavastased kuriteod (varguste arv oli 2025. aastal suurim pärast 2015. aastat) ja kelmused. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast oma riigis üsna väike. Eestis peab vaid 2% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 9% (ulatudes riigiti kuni 22%)[16]. Kuigi kinnipeetavate ning tapmiste ja mõrvade arv on jõudsalt langenud[17], siis on Eesti kinnipeetavate ning tapmiste suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged[18]. Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata **korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele** ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja arendamisele nii, et ta oleks võimeline pärast karistuse ära kandmist iseseisvalt õiguskuulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike

[16] https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3378

[17] 25.05.2026 seisuga oli Eesti vanglates kokku 1704 kinnipeetavat (vähenenud kümne aastaga ligi 1250 võrra), neist 452 vahistatuna. Tapmisi ja mõrvu koos katsetega registreeriti 2025. aastal 28 Tapmised ja mõrvad | Kuritegevus 2025

[18] Prisonstudies.org; UNODC. https://data.unodc.org/#state:1

karistuste kui ka taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus). Avavanglate ja kriminaalhoolduse võimalused tuleb karistuse järgse õiguskuuleka käitumise kinnistamiseks täielikult ära kasutada.

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui **inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt.** Inimeste ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavamad ja tõhusamad on erinevate õiguselukutsete teenused (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokatuur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) ja õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab **kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks.** Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

2.11.1 Õigusriigi programm

Programmi eesmärk

Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.

Tabel 39. Õigusriigi programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Koht maailma vabaduse edetabelis Allikas: Freedom House[19]	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
World Justice Project õigusriigi indeks Allikas: World Justice Project[20]	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitssüsteemi alakategoorias Allikas: World Justice Project[21]	9	<15	<15	<15	<15
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta Allikas: Justiits- ja Digiministeerium	118	<120	<110	<110	<110

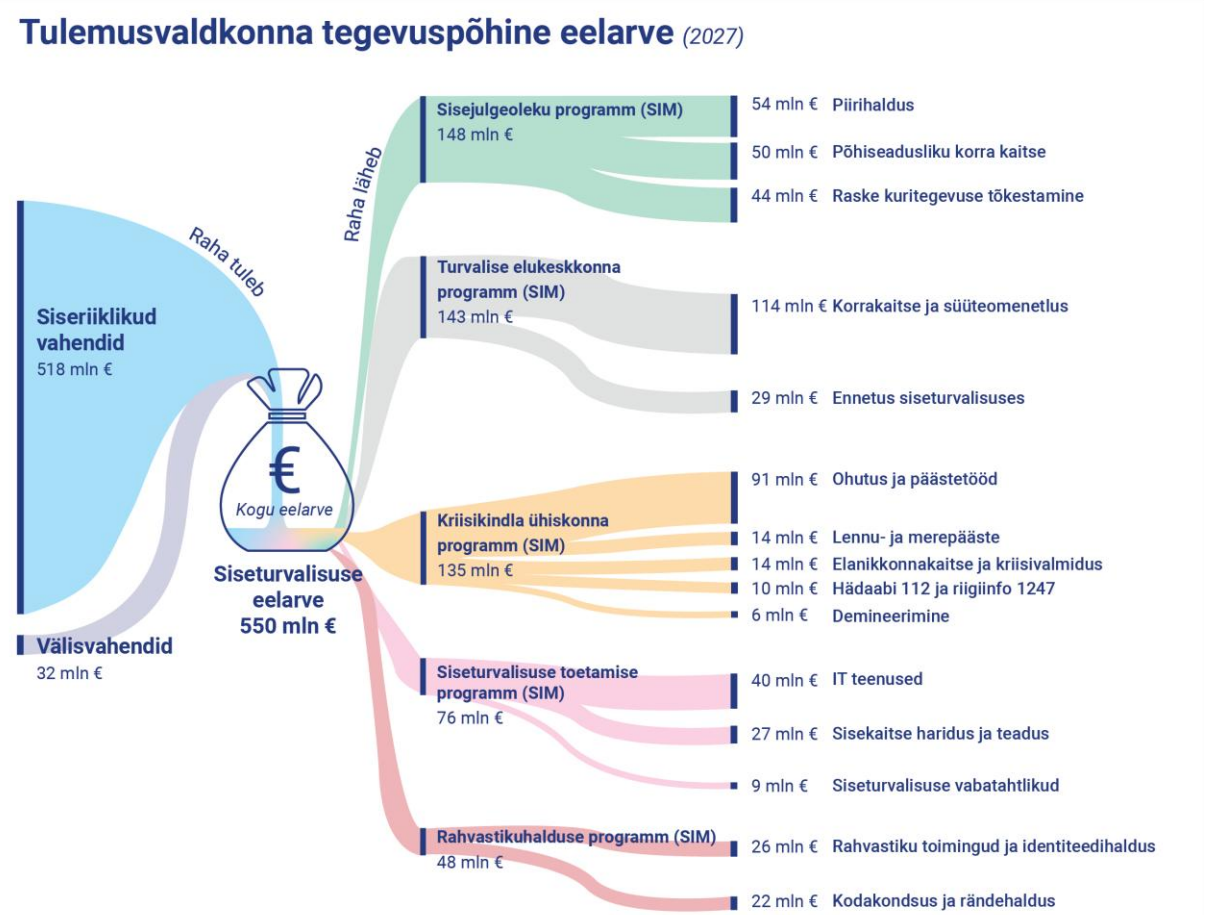
[19] https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2023
[20] https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Estonia
[21] https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Estonia/Criminal%20Justice/

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata **õiguskaare digitaliseerimist** ja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks ja kiiremaks. Jätkatakse uute töökeskkondade loomisega, mis tagavad menetlusteabe kättesaadavuse ja andmete vahetuse kogu õiguskaare ulatuses. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega.
- **Jätkatakse äriregistri ajakohastamist**, et muuta see kasutajale veelgi kasutajasõbralikumaks. Selleks arendatakse majandusaasta aruande esitamise portaali nii, et äriühingute esitatud andmete põhjal muutuvad majandusaasta aruanded ca 90% ulatuses eeltäidetuks.
- **Peatatakse uue halduskoormuse juurdekasvu** nii, et vältimatut uut halduskoormust lisava eelnõu korral koormust samal ajal ka vähendataks. Õigusloomes on jõustunud halduskoormuse tasakaalustamise reegel (hea õigusloome ja normitehnika eeskirja muudatus). Reegel kohaldub täitevvõimule ning seda tuleb rakendada nii seaduste kui ka määruste koostamisel. Reegli eesmärk on tagada, et Vabariigi Valitsus kehtestaks inimestele ja ettevõtjatele uusi kohustusi üksnes siis, kui see on mõõdapääsmatult vajalik. Halduskoormuse tekkimise ennetamine on tõhusam ja kuluefektiivsem kui olemasoleva koormuse tagantjärele vähendamine.
- Jätkata tuleb **täitemenetlus- ja maksejõuetusvaldkonna korrastamise ja kaasajastamisega**, et kaasas käia muutuvate oludega ja pakkuda tõhusat menetlust. Lähiaastatel tuleb keskenduda vabakutsete (notarid, kohtutäiturid ja pankrotihaldurid) süsteemi jätkusuutlikkuse tagamisele. Eeskätt tuleb ajakohastada vabakutsete tasusüsteeme. Notariteenus peab olema kättesaadav kõigis Eesti piirkondades.
- Lähiaastate sõlmküsimuseks on **väheneva kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste arvuga kohanemine** ja vanglateenistuse tegevuse jätkuv efektiivsemaks muutmise, sh läbi e-lahenduste edasi arendamise. Seniste trendide jätkumisel tuleb vanglateenistusel oma tegevust veelgi konsolideerida. Vanglarendiga Rootsile antakse Tartu vangla välisriigi kinnipeetavate kasutusse.
- Keskenduda tuleb suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastasele võitlusele, laste ja noorte kaitsmisele narkokuritegevuse kahjuliku mõju eest, alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegude vastasele võitlusele ning kriminaaltulu tuvastamisele, arestimisele ja konfiskeerimisele. Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist.
- Oluline on **sideandmete säilitamist ja kasutamist puudutavate regulatsioonide korrastamine**, et tagada võimalused kriminaalmenetluses sideandmete kasutamiseks.

Sideandmete puudumisel võivad avastamata või tõendamata jääda nt korruptsioonikuriteod, internetikuriteod, mõrvad, narkokuriteod, inim- ja relvakaubitsejad jne.

2.12 Siseturvalisus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Julgeolekukeskkond Euroopas püsib pingeline ning Venemaa täiemahuline agressioonisõda Ukraina vastu mõjutab otseselt ka Eesti siseturvalisuse väljakutseid.

Eesti inimesed tunnevad end turvaliselt. 2025. aastal peab 88% inimestest Eestit turvaliseks riigiks. Kuigi inimeste kindlustunnet Eesti turvalisuse suhtes näitab asjaolu, et võrdlemisi vähe on elanikke, kes peavad riigi peamiseks mureks kuritegevust (2%), terrorismi (1%) või sisserännet (4%), on turvatunne kompleksne ning mõjutatud erinevatest näitajatest. Venemaa

jätkuv sõda Ukrainas, sellega seotud julgeolekuohud ning üldine halvenev julgeolekuolukord geopoliitilisel tasemel on kindlasti mõjutanud Eesti elanike turvatunnet, loonud ebakindlust tuleviku suhtes ja hirmufooni võimaliku ka meid puudutava sõja ees.

Eestit turvaliseks riigiks pidajate osakaal on veidi langenud, aga arvestades muutunud julgeolekuolukorda, võib seda pidada pigem heaks tulemuseks, mis peegeldab suurt usaldust Eesti julgeoleku ja siseturvalisuse asutuste vastu.

Usaldus siseturvalisuse asutuste vastu on jätkuvalt kõrge. Politsei- ja Piirivalveametit usaldas 84%, Päästeametit 96% ja Häirekeskust 93% inimestest. Siseturvalisuse ja sisejulgeoleku asutuste reageerimissuutlikkuseks ning ohtude, õnnetuste ja kriisidega toimetulemiseks ja nende ennetamiseks on vaja tagada piisaval arvul töötajaid, vääriline töötasu ja asjakohane väljaõpe. Selleks uuendati Siseministeeriumi valitsemisala personalistrateegia järgmiseks neljaks aastaks. Reageerimissuutlikkuseks ning erinevate ohtude, õnnetuste ja kriisidega toimetulemiseks ning nende ennetamiseks on töötajate ja nende väljaõppe piisavus võtmetähtsusega.

Politsei suutlikkus kiiresti ja tõhusalt reageerida sõltub otseselt olemasolevatest ressurssidest. Tiheasustusaladel reageeriti ettenähtud aja piires 2025. aastal elu ja tervist ohustavatele juhtumitele 94% juhtumitest (eesmärk on 99%), kuid hajaasustusega piirkondades oli see näitaja 78% (eesmärk on 95%). See viitab, et ressursside piisavuse küsimus on oluline, et ohu korral oleks võimalik kiirelt abi osutada. Patrullide nappus võib tulevikus ohustada politseitöö efektiivsust, kuna suure töökoormuse tõttu jääb korrakaitsjatel üha vähem aega ennetustööks.

Elu-, tervise- ja varakahjude maht on jätkuvalt murettekitav. Olukorra parandamiseks suunati kohalikke omavalitsusi enam võtma turvalise elukeskkonna looja rolli. Vägivalla ennetamisele läheneti teaduspõhiselt. Seda toetab kohalike omavalitsuste turvalisuse arenguprogramm, mille esimesed omavalitsused läbisid. Arenguprogrammiga tugevdatakse kohalikku võimekust ennetada riske ja kujundada süsteemselt turvalist elukeskkonda.

Tegevus- ja relvalubade väljaandmise korraldusega tagati, et relvi omavad ja kasutavad üksnes usaldusväärsed ja õiguskuulekad inimesed. Tõhus järelevalve relvaomanike ja relvade üle aitas ennetada relvade väärkasutust, vähendas turvariske ning toetas turvalise elukeskkonna püsimist.

Sisejulgeoleku tugevdamisel keskenduti enam vaenuliku mõjutustegevuse, infomanipulatsioonide ja hübriidohtude ennetamisele, tuvastamisele ja tõkestamisele Eestis ning koostöös partnerasutustega piiravate sanktsioonide jõustamisele ja järelevalvemeetmete tõhustamisele. Suurendati avalikkuse ja rahvusvaheliste partnerite ohuteadlikkust seoses Venemaalt tulenevate hübriidohtudega. Euroopa julgeoleku tugevdamiseks juhiti Euroopa tasandil tähelepanu agressioonisõjas osalenud Venemaa võitlejate reisimisest tulenevatele ohtudele Euroopa Liidu ja Schengeni ala julgeolekule ning turvalisusele.

Sisejulgeoleku tugevdamisel oli fookuses kuritegevuse rahalise mõjutamise, rahapesu ja küberkuritegevuse vastase võitluse võimestamine. Julgeolekuohtude vähendamiseks jätkatakse organiseeritud kuritegevuse ja nende rahastamiskanalite tuvastamise ja sulgemisega. Kuritegevuse dünaamilises ja kasumimotiivist ajendatud arengukeskkonnas jätkati meetmete rakendamist ulatuslikult kuritegeliku tegevuse majandusliku atraktiivsuse vähendamiseks ja tulususe piiramiseks.

Parandati elanikkonnakaitset ja kriisideks valmisolekut. Hädaolukorra seaduse muudatustega loodi õiguslik alus varjendite ja varjumiskohtade rajamiseks ning täpsustati ohuteavituse rolle ja nõudeid. Avaliku sektori ja elutähtsate teenuste osutajatele kehtestati elanikkonnakaitse koolituse nõue, mis suurendab kriisiteadlikkust institutsionaalsel tasandil. Loodi 1,6 mln euro suurune kogukonnafond, mille abil arendati varjumiskohti ja kerksuskeskuseid, ning jätkatakse kogukondadele teadmiste ja vahendite jagamisega, et kriisides paremini toime tulla. Samuti toetab see elanike iseseisvat toimetulekut kriisiolukordades. **Kohalikele omavalitsustele** suunatud turvalisuse arenguprogramm toetab turvalise elukeskkonna kujundamist ja kriisideks valmisoleku suurendamist, jätkatakse nõustamise, koolitamise, kriisiõppuste korraldamisega. Balti riikide vastastikuse mõistmise memorandumi sõlmimisega lepiti kokku regiooni ühise evakuatsiooni ja masside liikumise korraldamine.

Olukorrateadlikkuse tõstmiseks arendati edasi keskset kriisiaegset infovahetusplatvormi SitRep (*Situation Report*) ja tõsteti selle toimekindlust.

Tagada tuleb kriitiliste teenuste toimepidevus ulatuslikes kriisides, muutuvas julgeolekukeskkonnas, võimalike hübriidohtude – iseäranis küberohtude – tingimustes. See eeldab kriitilise taristu hukukindlust, kriisireservide jätkuvat arendamist ja asutuste vahelise koostöö süvendamist.

Kriiside lahendamiseks kaasatakse vabatahtlikke. Vabatahtlikud on üks võtmetegureid turvalise ühiskonna kujundamisel. 2025. aastal suurenes vabatahtlike päästjate arv 6% jõudes 3064-ni. Häirekeskuse vabatahtlike arv on viimased 2 aastat püsinud stabiilsena. Ligi 150 vabatahtlikku on valmis panustama riigiinfo telefoni 1247 töösse. Abipolitseinike arv kasvas aasta jooksul 4% 1283 inimeseni. Jätkus suundumus, kus oma kohalt vabastatud abipolitseinikest ligikaudu iga neljas (23% ehk 59 inimest 260-st) lahkus politseiametnikuks saamise eesmärgil. Abipolitseinike värbamisel on jõutud praeguste võimekuste piirile. Ilma täiendava ressursita on keeruline pakkuda rohkematele abipolitseinikele koolitusi, tagada kuluhüvitisi, hallata dokumentatsiooni, korraldada nende kaasamist ning kindlustada vajalik varustus. Aktiivsete abipolitseinike osakaal oli 55% (2024 – 56%) ja politseitöös osalemise tunde ühe abipolitseiniku kohta oli keskmiselt 133 tundi (2024 – 128 tundi). Need näitajad on püsinud samal tasemel võrreldes eelmise aastaga. Abipolitseinike kaasamine piirivalve tegevusse kasvas märkimisväärselt (+31%). Jätkuvalt on patrulltegevus abipolitseinike jaoks kõige põnevam ja populaarsem panustamise valdkond. Uue abipolitseinike seaduse vastuvõtmisega kaasumise võimalused laienevad. Jätkuvalt on prioriteet arendada kriisirolliga vabatahtlikke.

Suurendatakse päästeameti teenuste toimepidevust, et Päästeamet oleks suuteline kriisiolukorras tegelema nii pääste- ja demineerimistöödega, ohuteavituse ja kriisikommunikatsiooniga, ulatusliku evakuatsiooniga, varjumisega kui ka kohalike omavalitsuste toetamisega.

Idapiiri täies ulatuses välja ehitamine. Maismaapiiril ehitati valmis 80% füüsilisest aiast ja piiritaristust ning 23,5 km on kaetud tehnilise seirega. Narva jõepiirile rajati viis uut seirepositsiooni, renoveeriti Narva kordon ning rajati Narva kordoni juurde uus juhtimispunkt. Vabariigi Valitsuse otsuste alusel ja välisvahenditest on kavandatud idapiiri arendamiseks ning piiritaristu väljaehitamiseks ja hoolduseks kuni 2029. aastani 170,1 mln eurot. Lisaks maismaapiiri taristule on vaja varustada kogu idapiir kaasaegsete tehniliste seiresüsteemidega, sealhulgas arendada drooniseire- ja tõrjevõimekust.

Toimetulekuks suurenenud rändesurvega tõhustati rändemenetluste läbiviimist ja tugevdati rändekontrolli võimekust. Koostati Euroopa Liidu varjupaiga- ja rändehalduse õigustiku reformi Eesti rakenduskava.

Sisejulgeoleku tugevdamine ja Eesti arengut toetava ning teisalt julgeolekuohtusid maandava rändepoliitika elluviimine. Rändepoliitika ja piirikaitse arendamine on siseturvalisuse keskne telg. Euroopa Liidu 2024. aastal jõustunud varjupaiga- ja rändehalduse õigustiku ulatusliku reformi rakendamise ettevalmistus on lõpule jõudmas. Uus ühtne rahvusvahelise kaitse süsteemi õigustik aitab tagada kindlamad välispiirid, kiire, efektiivse ja ühetaolise rahvusvahelise kaitse menetluse ning tagasisaatmise menetluse, samuti liikmesriikide vahelise solidaarse abistamise ja vastutuse tasakaalu.

Ukraina sõja mõjudega toimetulekuks ja Eesti julgeoleku kindlustamiseks on astutud mitmeid lisasamme ning need teemad on ka järgmistel aastatel prioriteetsed. Siseturvalisuse valdkonnalt oodatakse tarka ja asjatundlikku sekkumist kriiside lahendamisel.

Tabel 40. Siseturvalisuse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2025	2027	2028	2029	2030
Eestit turvaliseks riigiks hindavate elanike osakaal, % (suurem parem) Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	88	94	94	94	94
Elanike osakaal, kes peavad riigi peamiseks mureks Eestis, % (väiksem parem					
- kuritegevust,	2	3	3	3	3
- sisserännet,	4	12	12	12	12
- terrorismi	1	1	1	1	1
Allikas: Standard Eurobaromeeter					

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2025	2027	2028	2029	2030
Siseturvalisuse tagamisse kaasatud elanike osakaal, % (suurem parem) Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	27	25	25	25	25
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus, % (suurem parem):					
- Politsei- ja Piirivalveamet	84	89	89	89	89
- Päästeamet	96	97	97	97	97
- Häirekeskus	93	94	94	94	94
Allikas: Turu-uuringute institutsioonide usaldusväärsuse uuring					
Vigastussurmade arv (väiksem parem) Allikas: Statistikaamet	-676	610	610	610	610

Tulemusvaldkondade „Siseturvalisus“ ja „Sidus ühiskond“ Siseministeeriumi juhtimisel olevate programmide struktuuri muudatused alates perioodist 2027–2030 on tingitud valitsemisala vajadusest korrastada programmide juhtimiskorraldust, et ministeeriumi struktuur toetaks senisest enam programmide juhtimist. See loob Siseministeeriumi valitsemisala asutustele selgema partnerluse konkreetsest programmist, kui kõik valdkonnas omavahel tihedalt seotud teemad on koondatud valdkonna eest vastutava asekantsleri juhtimise alla. Programmide struktuuri muudatuse tulemusel kujunesid järgmised programmid:

Turvalise elukeskkonna programm kujuneb kahe varasema programmi „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamise programm“ ning „Kiire ja asjatundliku abi programm“ osalisel liitmisel.

Programmi koonduvad kokku siseturvalisuse valdkonna politseilised tegevused süütegude ennetusest ja kogukonna süütegude menetlusest, turvalise keskkonna kujundamisest, avaliku korra tagamisest ja süütegudele reageerimisest. Varasemast neljast programmi tegevusest moodustub kaks programmi tegevust „Ennetus siseturvalisuses“ ja „Korrakaitse ja süüteomenetlus“. Kuna riskikäitumise ja süütegude ennetamine, avaliku korra tagamine ja reageerimine kannavad kõik terviklikku turvalisuse tagamise eesmärki, siis nende valdkondade elluviimise kavandamine toimub koostoimes ja tegevuste tulemuslikkus mõjutab üksteist.

Siseturvalisuse vabatahtlike valdkond – programmi tegevus „Siseturvalisuse vabatahtlikud“ – liigub horisontaalse teemana „Siseturvalisuse toetamise programmi“ koosseisu.

Kriisikindla ühiskonna programm kujuneb kolme varasema programmi – „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamise programm“, „Kiire ja asjatundliku abi programm“ ning „Kindla sisejulgeoleku programm“ – valdkondade pinnalt. Moodustub viis programmi tegevust „Elanikkonnakaitse ja kriisivalmidus“, „Hädaabi 112 ja riigiinfo 1247“, „Ohutus ja päästetööd“,

„Lennu- ja merepääste“ ning „Demineerimine“. Programm kajastab Eesti ühiskonnas ohtude ennetamise ja reageerimisega seotud valmisoleku, pääste ja elanikkonnakaitse tegevusi.

Sisejulgeoleku programmi aluseks on „Kindla sisejulgeoleku programm“, kuid uues struktuuris on programm sisejulgeoleku keskne. Programmi kaudu tagatakse põhiseadusliku korra, sisejulgeoleku ning Eesti Vabariigi piiri kaitse, tõkestatakse rasked peitkuriteod. Seetõttu liigub programmi tegevus „Elanikkonnakaitse ja kriisivalmidus“ ehk kõik elanikkonnakaitse ja kriisideks valmisolekuga seotud teemad „Kriisikindla ühiskonna programmi“ koosseisu.

Rahvastikuhalduse programm kujuneb kahe tulemusvaldkonna programmide liitmisel – siseturvalisuse tulemusvaldkonna programm „Eesti arengut toetav kodakondsus-, rände- ja identiteedihaldus“ ja sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna programm „Nutikas rahvastikuarvestus“. Viimases on rahvastikuarvestus käsitletud eraldiseisva teemana ning ei ole oma olemuselt otseselt seotud ühiskondliku sidususe poliitikatega. Tegemist on riigi tuumikfunktsiooniga, mis puudutab rahvastikuandmete ja -toimingute ning elukohaandmete haldamist, registrite toimimist ja identiteedisüsteemi. Identiteedi ja staatuse määratlemine ning rahvastiku toimingud on valdkonnad, mis on praktikas omavahel tugevalt põimunud. Rahvastikuhalduse programmi alla koonduvad kaks omavahel tugevalt seotud tegevussuunda ehk kaks programmi tegevust: „Kodakondsus ja rändehaldus“ ning „Rahvastiku toimingud ja identiteedihaldus“.

Siseturvalisuse toetamise programm käsitleb Siseministeeriumi valitsemisalas horisontaalseid teemasid, luues eeldused teiste siseturvalisuse tulemusvaldkonna programmide elluviimiseks. Programmiga liidetakse programmi tegevus „Siseturvalisuse vabatahtlikud“, mis liikus tervikuna varasemast programmist „Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine“. Siseturvalisuse vabatahtlikud (Politsei- ja Piirivalveameti, Häirekeskuse ja Päästeameti vabatahtlikud) horisontaalse valdkonnana panustavad läbivalt kõikidesse tulemusvaldkonna programmidesse, mitte ei toeta vaid ennetustegevusi kogukondades. Vabatahtlikud on siseturvalisuses avalikkusele pakutavate teenuste osutamisel märkimisväärne ja oluline ressurss ning Eesti turvalisuse ja kriisivalmiduse oluline tugisammas. Vabatahtlike olemasolu loob lisavõimekuse olukordades, kus siseturvalisuse ressursid on tugeva surve all, neid käsitletakse strateegilise võimekusena.

Esitatud programmid lähtuvad kehtivast Siseturvalisuse arengukavast[22] (STAK 2020–2030). Programmide eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Siseministeerium. 2026. aastal viiakse läbi „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ vahehindamine.

[22] https://www.siseministeerium.ee/et/stak2030

2.12.1 Turvalise elukeskkonna programm

Programmi eesmärk

Tulemusliku ennetuse, kohaliku tasandi kaasamise, politsei tõhusa reageerimise ning süüteomenetluse kaudu on loodud turvaline elukeskkond.

Tabel 41. Turvalise elukeskkonna programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2025	2027	2028	2029	2030
Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal %, (suurem parem) Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	91 (2024)	96	96	96	96
Avalikus kohas inimeste turvalisust mõjutavate süütegude arv, tk Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet	3058 (2023)	2895	2895	2895	2895

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Paremate tingimuste loomine tulemuslikeks ennetustegevusteks**. Luuakse tingimusi tulemuslike ennetustegevuste planeerimiseks, elluviimiseks ja tulemuste hindamiseks. Plaanis on tõhustada ennetusnõukogu ja ennetuse teadusnõukogu tegevust ning rakendada valdkonnaülese ennetuse tegevuskava, et parandada ennetustegevuste elluviijate võimalusi väljaõppeks, suurendada riiklikku tuge sekkumiste rakendamisel ning laiendada võimalusi tegevuste tulemuslikkuse hindamiseks. Sellega suureneb võimekus toetada kogu elanikkonna, eeskätt laste ja noorte arengut, sotsiaalsete oskuste õpet, elukeskkonda, toimetulekut ning heaolu.
- **Vägivalla all kannatanute parem kaitse.** Jätkatakse lähisuhtevägivalla (LSV) tegevuskava täitmisega ning alustatakse uue tegevuskava ettevalmistamisega. Otsitakse lahendusi vaikse hädaabiteate tegemiseks, et tagada vägivalla ohvrile ohutu abi saamine.
- **Relvadega seotud regulatsiooni ajakohastamine.** Oluline on tagada, et relvi omavad ja kasutavad ainult usaldusväärsed ning seadusest tulenevatele nõuetele vastavad isikud ning et turvateenuseid osutavad ettevõtted tegutsevad õiguspäraselt ja vastutustundlikult. Üha olulisem on tagada tõhus ja ajakohane taustakontroll, pidev järelevalve ning riigi võimekus tuvastada ja ennetada olukordi, kus relva omamine või kasutamine võib kujutada ohtu inimesele, ühiskonnale või riigi julgeolekule.
- **Kohalike omavalitsuste võimekuse ja valdkondadevahelise koostöö arendamine turvalise elukeskkonna kujundamisel.** Omavalitsused tajuvad turvalisuse valdkonda erinevalt, mistõttu on tegevuste kavandamine ja prioriseerimine ebaühtlane. Seetõttu on vajalik ühtlustada põhimõtteid, tugevdada kompetentse ja siduda turvalisuse eesmärgid selgelt kohalike arengukavade ning eelarveotsustega.

- Selge rollijaotuse kujundamine avaliku korra tagamisel. Avalikku korda tagava ressursi rakendamise põhimõtted vajavad jätkuvalt kaasajastamist, sest siseturvalisuse asutuste esmareageerijad on sunnitud tegelema juhtumitega, mille lahendamisel peaks põhiroll olema mõnel muul asutusel, kohalikul omavalitsusel, sotsiaal- või tervishoiusüsteemil või ettevõttel.
- Süüteomenetluse lihtsuse ka kiiruse suurendamine. Piiratud ressursside tingimustes on vajalik süüteomenetluse tõhustamine automatiseerimise ja digitaliseerimise kaudu. Käsitsi tehtavate toimingute ja paberipõhise asjaajamise vähendamine loob eeldused nii riigisisese kui ka rahvusvahelise teabevahetuse, sealhulgas ekspertiisiasutustega suhtluse, kiirendamiseks. See võimaldab suunata inimressurssi otstarbekamalt, kasutada paremini analüütilisi võimalusi ning parandada menetluste kvaliteeti.
- Objektide valve ja isikukaitse rakendamise põhimõtete ajakohastamine. Muutunud julgeolekuolukord on toonud kaasa täiendavad ootused isikukaitse osas. Viimastel aastatel on seoses täiendavate isikute pikaajalise kaitsega PPA isikukaitseülesannete maht märkimisväärselt kasvanud. Eesmärgi täitmiseks töötatakse välja otsustusprotsess ja rahastamismudel täiendavate isikute pikaajalise isikukaitse määramiseks ja rakendamiseks. Luuakse selged õiguslikud alused isikukaitse meetmete tõhusaks kohaldamiseks siseriiklike võtmeisikute turvalisuse tagamisel.
- Drooniseire ja droonitõrje võime välja arendamine. Mehitamata õhusõidukeid liigub õhuruumis üha enam ning sellega võib kaasneda erinevaid riske, nt luuretegevus, rünnakud, õnnetused, salakaubavedu jm kuritegevus. 2030. aastaks on vajalik välja arendada Dronepolice võimekus Politsei- ja Piirivalveametis (PPA), mis tähendab mehitamata õhusõidukitest tulenevate ohtude kiire tuvastamise ning maandamise võimekust. Eelnevast tulenevalt on vajalik järgnevatel aastatel teha mahukaid investeeringuid riikliku õhuruumi jälgimise arendamiseks. Õhuruumi jälgimise arendamine peab toimuma riigiüleselt, et tagada kõigi asutuste eesmärke ning huve. Lisaks õhuruumi jälgimisele on oluline välja arendada ja investeerida PPA droonitõrje võimekusse, mis suudaks maandada mehitamata õhusõidukitest tulenevaid ohtusid. Mehitamata õhusõidukid võimaldavad riigiasutustel samuti toimetada kiiremini, ohutumalt ning kasutada olemasolevat ressurssi säästlikumalt. Mehitamata õhusõidukite ulatuslikum rakendamine eeldab vajalike regulatsioonide täiendamist, mis tagaks riiklike mehitamata õhusõidukite ohutu ja läbipaistva käitamise. Samuti eeldab valdkond olulisi investeeringuid, et saavutada võimekuse tasemed, mis suudaksid teatud tegevustes asendada või aidata operatiivtöötajaid ning seeläbi tõhusamalt tegutseda.

2.12.2 Kriisikindla ühiskonna programm

Programmi eesmärk

Eesti ühiskond on kriisidele vastupidav, valmis ohte ennetama ning neile reageerima, inimesed on ohtudest teadlikud ning võtavad vastutuse oma isikliku valmisoleku eest.

Tabel 42. Kriisikindla ühiskonna programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2025	2027	2028	2029	2030
Elanike osakaal, kes hindavad oma oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata piisavaks, % (suurem parem) Allikas: Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	58 (2024)	66	66	66	70
Elanike osakaal, kes hindavad heaks siseturvalisuse asutuste valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega, % (suurem parem) Allikas: Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	52 (2024)	60	60	60	65
Tules hukkunute arv, (väiksem parem) Allikas: Päästeamet	32	31	30	28	27
Veeõnnetustes hukkunute arv, (väiksem parem) Allikas: Päästeamet	30	31	30	28	27
Lõhkematerjali plahvatuses hukkunud inimeste arv (väiksem parem) Allikas: Päästeamet	1	0	0	0	0
Üksikisiku kriisivalmiduse baastase, % (suurem parem) Allikas: Päästeamet	13	30	n/a	n/a	40

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Kriisideks valmisoleku parandamine.** Julgeolekukeskkonna muutused tingivad ka muutunud ohupildi, mis eeldab valmisolekut kiireteks ja riigipiire ületavateks kriisideks. Kiiresti arenevate ja piiriüleste ohtudega toimetulekuks peame tõhustama valitsemisala olukorrateadlikkuse tagamist, kiirendama otsustamist ning tugevdama valitsemisala ülest koostööd.
- **Elanikkonnakaitse tõhustamine.** Julgeolekukeskkonna muutuste tõttu on ootused kogu ühiskonna kriisideks valmisolekule viimastel aastatel oluliselt suurenenud. Elanikkonnakaitse valdkonna tugevdamine hõlmab kogu ühiskonna, kõik ohud ja on osa igapäevategevustest.
- **Hädaabiühenduse uue infosüsteemi kasutuselevõtt.** Oluline on parandada 112 teenuse ligipääsetavust, vähendada info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaga (IKT) seotud kriitilisi intsidente ja leida lahendused, kuidas menetleda teateid, kus puudub kiire abivajadus.

- **Lennu- ja merepäästetööde võimekuse parandamine**. Talvisel navigatsiooniperioodil ja pimedal ajal merel otsingu- ja päästetööde tegemiseks ei ole sobivaid veesõidukeid ning päästekopteri jäätõrjesüsteem töötab tõrgetega.
- **Pääste- ja demineerimistöö toimepidevuse ja suutlikkuse suurendamine.** Päästetöö suutlikkus kliimamuutuste ja julgeolekuvajadustega seoses ei ole piisav.
- **Ohutusjärelevalveks tuleohutuse- ja kemikaaliohutuse valdkonna õigusaktide tõhusam rakendamine ja vajadusel täpsustamine.** Senisest rohkem tuleb ohutusjärelevalve tegevustesse kaasata erasektori teadmist ja oskust.
- **Päästealase ennetustöö tõhustamine**. Laiema sihtrühma teadlikkuse tõstmiseks on vajalik leida võimalusi kasutada mäluasutusi ja haridusasutuste õppekavasid.

2.12.3 Sisejulgeoleku programm

Programmi eesmärk

Eesti teadvustab ja maandab sisejulgeolekut ohustavaid tegureid kvaliteetse õigusloome, võimearenduse ning siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö kaudu.

Tabel 43. Sisejulgeoleku programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elanike osakaal, kes hindab Eesti valmisolekut tulla toime välisriigi vaenuliku mõjutustegevusega ja valeinfo kasvuga heaks[23] % (suurem parem) Allikas: Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	52 (2024)	n/a	54	n/a	55
Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks % (suurem parem) Allikas: Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring	52 (2024)	n/a	60	n/a	65
Elanike osakaal, kelle hinnangul on Eesti välispiir hästi kaitstud, % (suund: suurem parem) Allikas: Riigikaitse avaliku arvamuse uuring, Kaitseministeerium	66 (2023)	n/a	65	n/a	75
Korruptsioonitajumise indeks[24] (koht) Allikas: Transparency International	12	10	10	10	10
Korruptsioonitajumise indeks (punktid) Allikas: Transparency International	76	77	87	78	78

[23] Alates 2026. aasta uuringust muudetakse uuringu metoodikat, et antud mõõdik hindaks just vaenuliku mõjutustegevust ja valeinfo levikut puututavat. Varasemates uuringutes on hinnatud välisriigi mõjutustegevuse toimetuleku hinnangut.

[24] Indeks koondab eri allikate andmeid ärivaldkonna ja riigiekspertide hinnangust avaliku sektori korruptsiooni tajumisele skaalal 1–100 punkti, kus 100 tähistab tajutava korruptsiooni puudumist ning asetab enam kui 180 riiki pingeritta.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Venemaa Föderatsiooni vaenuliku tegevuse ennetamine ja tõkestamine erinevates ründevektorites ja mõjuvaldkondades (sh info- ja küberruumis, majanduses ja füüsilises keskkonnas).** Riigi sisejulgeolekut ohustavad mh vaenulikud ideoloogiad, luure- ja mõjutustegevus ning ühiskonna lõhestamise katsed. Mõjutustegevuse ja lõhestamise allikaid luuakse pidevalt juurde. Samuti kasutatakse üha uusi ja varjatumaid võtteid.
- **Hiina Rahvavabariigi ülemaailmseks juhtivaks võimuks pürgimisega kaasnevad ohud.** Hiina Rahvavabariigi strateegiline eesmärk on riigi tõus ülemaailmseks juhtivaks võimuks. Peamisteks väljakutseteks on Hiinaga seotud majanduslike sõltuvuste ja tehnoloogiliste lahendustega kaasnevad riskid. Vähendatakse ja välditakse Hiina Rahvavabariigi tehnoloogia, tarneahelate ja oluliste tööstussisenditega seotud sõltuvusi. Tõkestatakse olulise teabe leke, sh tehnoloogiliste lahenduste, teenuste, küberrünnete kaudu, aplikatsioonides, AI tööriistades, teaduse valdkonnas jm.
- **Andmete säilitamine, neile juurdepääs raske ja organiseeritud kuritegevuse ja terrorismi vastu võitlemiseks ning riigi julgeoleku tagamise eesmärgil**. Tulenevalt märkimisväärselt halvenenud julgeolekukeskkonnast peab Eesti tervikuna tegema senisest märgatavalt kiiremini ja suuremaid pingutusi sisejulgeoleku tugevdamiseks, sealhulgas ennetama ja tõkestama vaenulikku luuretegevust, võitlema terrorismi, raske ja organiseeritud kuritegevusega ning kaitsma riigile olulist informatsiooni.
- **Küberkuritegevuse vastase võitluse tõhustamine.** PPA poolt registreeritud arvutikelmuste arv on viimase nelja aasta jooksul oluliselt kasvanud ning võib prognoosida küberkuritegevuse edasist kasvu, sh tehnoloogia muutumist kuritegevuse toimepanekul üha kesksemaks teguriks (sh tehisintellekti kiire areng ja võimaluste kasv on toonud kaasa AI rakendamise PPA igapäevatöösse ja seeläbi töö lihtsustamine, kuid samal ajal suurendab ja lihtsustab see omakorda ka küberkuritegevust).
- **Vägivaldse äärmusluse ja terrorismi toetava ideoloogia leviku tõkestamine ja varajases faasis tuvastamine.** Tõstetakse teadlikkust radikaliseerumise ja sellest lähtuva (terroristliku) vägivalla ennetamiseks. Kujundatakse radikaliseerumise ennetamise ja sekkumise riiklik tegevuskava. Üheks olulisemaks meetmeks on radikaliseerumise ennetamiseks vajaliku teadlikkuse tõstmine.
- **Narkokuritegevuse vastase võitluse võimekuse suurendamine.** Vähendatakse narkootikumide kättesaadavust. Selleks reguleeritakse tõhusamalt uute psühhoaktiivsete ainete käitlemise piirangute seadmist ning luuakse võimalus ohtlikele ainetele koheste piirangute seadmiseks. Enim surmasid põhjustanud nitaseenide leviku tõkestamiseks suurendatakse koostööd lähiriikidega, peamiselt Lätiga. Probleeme süvendab asjaolu, et mitmete narkootikumide levik ja kangus on seninägematult suur seoses rahvusvahelise narkokuritegevuse intensiivistumisega. Peab suurenema

õiguskaitseasutuste võime oma tegevusi kohandada vastavalt kiirelt muutuvale narkoolukorrale.

- Kuritegevuse varaliseks mõjutamiseks riikliku võimekuse kasvatamine. Raske ja organiseeritud kuritegevuse kasumlikkus võib Eestis küündida hinnanguliselt keskmiselt 458 mln euroni aastas. Hinnangulise kuritegeliku tulu ja konfiskeeritud vara mahu võrdlus ei näita kuritegevuse tasuvuse vähenemist. Selleks et kuritegevus ei tasuks end ära, suurendatakse suutlikkust kuritegelikul teel saadud vara tuvastamiseks, arestimiseks ja konfiskeerimiseks ning tõhustatakse kuritegevusega tekitatud kahju hüvitamist. Eesmärgi saavutamiseks võimestatakse uurimisasutusi ja prokuratuuri, täiendatakse seadusandlust, seatakse prioriteediks kuritegevuse varaline mõjutamine, koostatakse ja rakendatakse jätkusuutlik koolitusmudel kuritegevuse tõhusamaks avastamiseks ja menetlemiseks.
- Kelmuste vastase võitluse võimekuse suurendamine. Kelmused on muutunud laiaulatuslikuks, mitmetahuliseks ja rahvusvaheliselt organiseeritud kuritegevuse vormiks, mille tõttu kannab järjepidevalt kahju suur hulk inimesi. Pettuste tagajärjel kaotavad inimesed oma säästud ning satuvad sageli ka rahalistesse raskustesse ja võlgnevustesse. Sellised mõjud suurendavad ühiskondlikku ebakindlust ning võivad kaasa tuua kuritegevusest tulenevate ohtude süvenemise ja laienemise. Kelmuste vastase võimekuse suurendamiseks tõhustatakse uurimisasutuste töökorraldust ja kelmustega tegeleva isikkoosseisu võimekust. Kelmuste toimepanijate ja organiseerijate tõhusam tuvastamine ning kuritegelikul teel saadud vara arestimine, samuti ennetustegevuse ja avalikkuse teadlikkuse suurendamiseks tehtava koostöö tugevdamine erinevate võtmeasutustega.
- Euroopa Liidu infosüsteemide kasutusele võtmine ja piiriületusvoogude haldamine. Uute süsteemide kasutusele võtmine nõuab keerukaid IT-süsteeme, mille rakendamine eeldab kesksüsteemi ja kõikide liikmesriikide arenduste ja toetava tehnoloogia valmisolekut. Uued rakendused eeldavad lisaks IT arendustele ka suuri investeeringuid piiripunktide taristusse ja piirikontrolli tehnikasse, mille tulemusena võib uute süsteemide rakendamise esimeses faasis pikeneda piirikontrolliks kuluv aeg ning väheneda üldine rahulolu piiriületusega.
- Schengeni hindamise käigus tuvastatud puuduste likvideerimine. 2023. aastal läbi viidud regulaarse Schengeni hindamise tulemusena tuvastati, et Eesti täidab oma kohustusi, kuid on valdkondi, mis vajavad veel parendamist ja arendamist.
- Idapiiri täies mahus väljaehitamine ja kriisiolukordades piiri valvamise toimepidevuse tagamine. Idapiir on välja ehitatud ning tagatud on piiritaristu hooldus ja seiretehnikaga elukaarepõhine uuendus. Luuakse võimekus mehitamata õhusõidukite reaalajas tuvastamiseks ja tõrjumiseks. Välja ehitatud piir võimaldab välispiiril toimuvast reaalajas ülevaate omamist, misläbi on ohtude ennetamine ja tõrjumine tõhusam ja

proportsionaalne. Rändekriisi ja hübriidrünnakutega toimetulekuks on vajalik toimepidevuse tagamine ja kriisiplaanide ajakohasus ning tegevuste pidev läbiharjutamine.

2.12.4 Rahvastiku halduse programm

Programmi eesmärk

Usaldusväärne rahvastiku-, identiteedi- ning rändehaldus toetab Eesti ühiskonna toimimist, arengut ja sisejulgeolekut ning võimaldab elanikele inimkeskseid ja kvaliteetsetel andmetel põhinevaid teenuseid.

Tabel 44. Rahvastiku halduse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks, % (väiksem parem Allikas: Standard Eurobaromeeter	4	10	10	10	10
Elanike osakaal, kes hindavad Eesti valmisolekut tulla toime ulatusliku põgenike sisserändega heaks, % (suurem parem) Allikas: STU	40 (2024)	45	45	45	40
Rahulolu Eesti kodaniku isikut tõendava dokumendi taotlemise e-teenusega, % Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet	91	95	95	95	95
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites) Allikas: RIA	269	200	200	200	200
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks (SI) Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet	78	77	77	79	80

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Seadusliku rände valdkonna kaasajastamine.** Ühiskonnale kõrget lisandväärtust andvate välismaalaste sisserände soodustamine ning ebaseadusliku Eestis viibimise, elamise ja töötamise ennetamine ja tõkestamine eeldab Eesti arenguvajadustest lähtuva tasakaalustatud sisserändepoliitika kujundamist, õiguspärase, kvaliteetse ja tõhusa seadusliku rände menetluste elluviimist ja Eesti sisserände reeglitest teadlikkuse suurendamist. Ilma seadusliku rände valdkonna kaasajastamiseta on seadusliku rände menetlused bürokraatlikud, nendega kaasnev koormus suurem ja kvaliteet madalam ning teadlikkus Eestis viibimise, elamise ja töötamise tingimustest ja võimalustest piiratum.
- **Euroopa Liidu ühise tagasisaatmissüsteemi rakendamine.** Tagasisaatmiste tõhustamiseks soovib Euroopa Komisjon ulatuslikult reformida liikmesriikide

tagasisaatmissüsteeme. 11. märtsil 2025 avaldas Euroopa Komisjon Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, millega luuakse ühine süsteem Euroopa Liidus ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmiseks ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/115/EÜ, nõukogu direktiiv 2001/40/EÜ ja nõukogu otsus 2004/191/EÜ. Lisaks soovib Euroopa Komisjon avaldada 2026. aastal Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse ettepaneku tagasisaatmis-, tagasivõtu- ja taasintegreerimise valdkondade digitaliseerimise kohta ning tugevdada Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti mandaati tagasisaatmiste korraldamisel. Nimetatud õigusaktide vastuvõtmise korral tuleb kehtiv väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus tervikuna ajakohastada ning teha asjaomastes infosüsteemides vajalikud arendustööd.

- Euroopa Liidu varjupaiga ja rändehalduse õigusliku reformi rakendamine, Euroopa liidu Varjupaigaamet (European Union Agency for Asylum – EUAA) pilootmonitooringu soovituste elluviimine ja ajutisest kaitsest väljumise strateegia kujundamine. EL varjupaiga- ja rändehalduse õigustiku reformi peamisteks eesmärkideks on kindlamad EL-i välispiirid; kiire, efektiivne ja ühetaoline rahvusvahelise kaitse menetlus ja tagasisaatmise menetlus ning liikmesriikide vahelise solidaarse abistamise ja vastutuse tasakaal. Reformi õigusaktid (9 määrust ja üks direktiiv) jõustusid 2024. aasta juunis ning rakenduvad täielikult alates 12. juunist 2026. Muudatused on suuremahulised ja ajakriitilised nii õiguskeskkonnas kui ka praktilisel rakendamisel. Väljakutse on jätkata reformi rakendamisel ülesannetega, mis ei jõua 2026. aastal valmis, ennekõike vajalike IT-süsteemide arenduste ja mitmeotstarbelise keskuse taristuprojektide elluviimisega välisvahendite erimeetme abikõlblikkuse perioodil 2026–2029. Ajutisest kaitsest väljumise ja vabatahtliku tagasipöördumise täpsemad tegevused ja ajaraam sõltuvad olukorrast Ukrainas, Euroopa Liidu tasandi tööprotsessidest, mh Komisjoni võimalikust ettepanekust ja Nõukogu otsusest pikendada ajutise kaitse direktiivi rakendamist. Komisjoni vabatahtliku tagasipöördumise ja Ukraina taastamise programm ja selle pilootprojektis osalemine.
- Digitaalsete lahenduste arendamine identiteedihalduses. E-residentide digi-ID väljastamiseks kuluv aeg on liiga pikk ja protsess pole kasutajasõbralik. Paindlikum väljastamise protsess ei tohi teisalt kaasa tuua riskide suurenemist.
- Rahvastikuregistri tarkvara uuendamine, sh teenuste ja menetluste kaasajastamine. Rahvastikuregistri tarkvara on aegunud ja ei võimalda tänapäevastele ootustele vastavate IT-lahenduste loomist. Rahvastikuregistri toimepidevus on äärmiselt oluline, et tagada nii inimeste andmete kasutusvõimalus igas olukorras kui ka teenuste toimimine riigis. Rahvastikuregister on vahendiks inimeste elusündmuste registreerimisel, seda nii e-teenustes kui ametniku juures. Menetlused ja protsessid vajavad kaasajastamist, automatiseerimist ja e-teenuste täiustamist.

- **Rahvastikuregistri vastavusse viimine digiriigi nõuetega.** Kiiresti muutuvas väliskeskkonnas peab suure kasutuskoormusega ja üliolulise andmebaasina rahvastikuregister vastama digiriigi nõuetele ja arenema vastavalt riigis läbiviidavatele uuendustele.
- **Rahvastikuregistri kujundamine riigi keskseks ja usaldusväärseks identiteedihoidjaks.** Biomeetrilised ja identiteedi andmekogud on rahvastikuregistrist eraldiseisvad, mis toob kaasa probleeme kasutajatele ja ei taga alati tõsikindlaid andmeid rahvastikuregistris. Biomeetriliste andmete kasutamiseta puudub kvaliteetne, terviklik ja turvaline raamistik inimese füüsilise ning digitaalse identiteedi ühtseks haldamiseks ning riigiüleste teenuste ökosüsteemi usaldusväärsus ja tõhusus.
- **Valijate arvestuse tagamine ja valimiste korraldamises osalemine.** Valimisõigus on inimese põhiõigus ja selle täitmiseks on vajalik tõsikindel ja täpne valijate nimekiri. Rahvastikuregistri tarkvara uuendamise valguses tuleb valijate nimekirja moodustamine ja andmete edastamine muuta eksimis- ja töökindlaks.

2.12.5 Siseturvalisuse toetamise programm

Programmi eesmärk

Siseturvalisus tugineb võimekatele ja pühendunud inimestele ning motiveeritud vabatahtlikele, keda toetavad targad ja innovaatilised lahendused, andme- ja tõenduspõhisus.

Tabel 45. Siseturvalisuse toetamise programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Vabatahtliku voolavuse määr[25] % (väiksem parem) 1) SIM 2) PPA 3) PÄA 4) HÄK 5) SKA 6) SMIT Allikas: Asutused	 11,7 5,58 4,77 11,6 4,06 11,3	 10 6 6 10 8 16	 10 6 6 10 8 15	 10 6 6 10 8 10	 10 6 6 10 8 10
Tööandjate rahulolu tasemeõppe lõpetajate ettevalmistusega (palli) Allikas: Sisekaitseakadeemia	3,8 (2024)	4	n/a	n/a	4
Elanike osakaal, kes nõustuvad, et inimesed peaksid ise aktiivselt	79 (2024)	93	93	93	93

[25] Mõõdik on kinnitatud „Siseturvalisuse arengukavaga 2020–2030“ ning selle mõõdiku saavutamise tegevused on planeeritud SIM valitsemisala personalistrateegias.

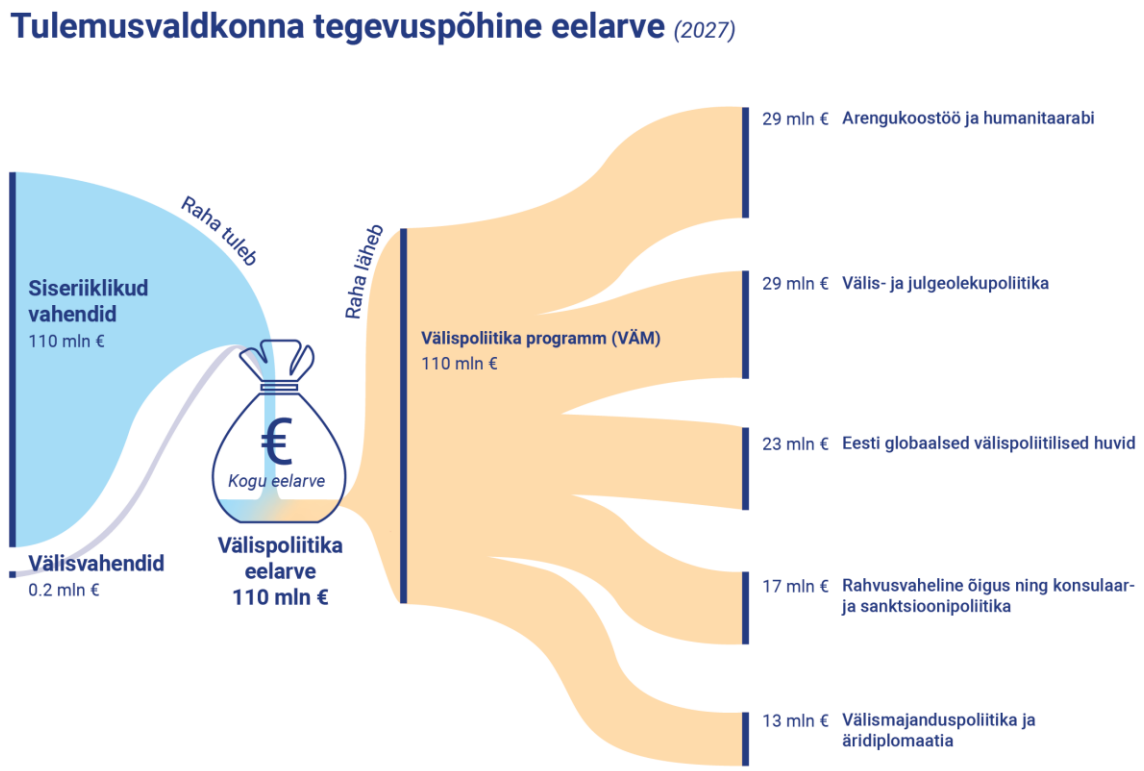
Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel,% Allikas: Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring					
IKT teenuse kasutajate rahulolu, % Allikas: SMIT	83	80	n/a	85	n/a

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Piisaval arvul vajalike teadmiste ja oskustega teenistujate tagamine.** Töötajate hoidmiseks ja arendamiseks on vaja käivitada valitsemisala ülene karjäärikeskus ning väljaõppeks tuleb tagada piisavas mahus õppekohti, kvaliteetset õpet, mitmekülgseid õppimisvõimalusi ning kaasaegseid õppetingimusi. Tähendusliku õpikogemuse pakkumiseks kasutatakse parimaid eksperte ning õppejõudusid (sh on oluline tagada spetsiifiliste valdkondade õppejõudude järelkasv), arendatakse taristut rahvusvahelise õppe-, teadus- ja innovatsioonitöö võimestamiseks kolmes asukohas (Väike-Maarjas, Narvas ja Tallinnas).
- **Teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevust (TAI) soodustava keskkonna kujundamine, et tugevdada ja toetada siseturvalisuse toimimist ja arengut.** Siseministeeriumi valitsemisala asutustes teaduse- ja arenduse ning innovatsiooni süsteemide kujunemiseks ja arenguks viiakse ellu SIM valitsemisala TAI strateegia. Taristut on arendatud siseriikliku kui rahvusvahelise õppetöö, teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni võimestamiseks kolmes asukohas - Väike-Maarjas, Tallinnas ja Narvas. Laiapindse riigikaitse tugevdamiseks ning kriisivalmiduse parandamiseks on Sisekaitseakadeemia edendanud koostööd ja toonud teadmussiirde kaudu Ukraina kogemust Eesti oludesse.
- **Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse tagamine.** Siseturvalisuse valdkonna vabatahtlike arvu suurendamise kõrval tegeletakse senisest enam vabatahtlikele sobivate ja paindlike osalusvõimaluste pakkumise ning nende pikaajalise hoidmisega. Suurendatakse vabatahtlike rolli kogukondliku turvalisuse loomisel ja kriiside lahendamisel, andes neile selged ülesanded, vajaliku väljaõppe ja toe. Kriisiaegsete ülesannete jätkusuutlikuks täitmiseks luuakse piisavas mahus kriisireserv vastava väljaõppega inimestest. Suurendatakse vabatahtlikke kaasavate asutuste võimekust vabatahtlike kaasamiseks ja nende tegevuse süsteemseks toetamiseks: arendatakse IT-lahendusi, pööratakse tähelepanu juhendamisele, väljaõppele ja tagasisidesüsteemidele. Võetakse vastu uus abipolitseinike seadus, et luua uusi ja paindlikumaid võimalusi abipolitseinikele politsei abistamiseks nii igapäevases korrakaitses kui ka kriisiolukordades.

- **Turvalise, hukukindla ja tehisintellekti võimalusi kaasava digitaristu tagamine siseturvalisuse valdkonnas.** Arendatakse kompetentse: andmeteaduses, AI, pilvetehnoloogias. Tagatakse kriisiolukorras IKT-teenuste toimepidevus. Arendatakse ja tagatakse suurandmete analüüsivõimekus (videopilt, sensorid, radarid, biomeetria jms). Tagatakse kriitilise side võimekus. Tegeletakse kokkuhoiuga IKTs: kaotatakse teenuste dubleerimine, tegeletakse (valitsemisala ülese) konsolideerimisega ja tehnoloogiliste lahenduste taaskasutusega.

2.13 Välispoliitika

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse kindlustatus rahvusvahelistes suhetes.

Heaolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil.

Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Ukraina toetamine ja õiglase ning püsiva rahu saavutamine. Jätkub Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu. Eesti jaoks on kaalul eksistentsiaalse tähtsusega küsimused, sest sõja tulem määrab Euroopa julgeolekukorralduse pikkadeks aastateks. 2025. aastal jätkas Venemaa intensiivset lahingutegevust ning ründas massiliselt Ukraina energiataristut ja tsiviilobjekte. Olulise muutuse tõi kaasa president Donald Trumpi ametisse astumine 2025. aasta jaanuaris ja USA asumine rahukõneluste vahendaja rolli. See muutis USA suhteid Ukraina, Venemaa ja Euroopa riikidega ning mõjutas USA seisukohti rahvusvahelistes organisatsioonides, kus loobuti varasemast selgest Ukraina toetamisest. Kieli Maailmamajanduse Instituudi raporti kohaselt

vähenes USA sõjaline abi Ukrainale 2025. aastal 99%. Eesti töötab selle nimel, et Euroopa riigid jätkaksid Ukraina igakülgset toetamist ja aitaksid täita USA-st tekkinud tühimikku. Sama raporti järgi kasvas Euroopa sõjaline abi Ukrainale 2025. aastal 67%, mis aitas hoida üldise toetuse suhteliselt stabiilsena. 2025. aastal tõusid esile uued teemad: rahukõnelused, Ukraina tahtekoalitsioon ning sõjalise abi jätkumise tagamine. Eesti pikaajalised prioriteedid on Ukraina lõimumine EL-i ja NATO-ga, riigi ülesehitamine, humanitaarabi, küberkaitse tugevdamine ning vastutuse tagamine Venemaa toimepandud kuritegude eest.

Venemaale agressiooni hinna tõstmine. Eesti seisukoht on olnud sõja algusest peale selge: rahu eeldab survet agressorile. 2025. aastal olid peamised vahendid selleks sanktsioonid, Venemaa varilaevastiku tegevuse piiramine, EL-i tollitariifid ning Venemaa külmutatud varade kasutuselevõtt. Sanktsioonidel on reaalne ja süvenev mõju Venemaa majandusele. Oluline muutus sanktsioonipoliitikas oli USA eemaldumine senisest üsna ühtsest G7 ja Euroopa Liidu koalitsioonist. Vastukaaluks suurendas Euroopa Liit koos Ühendkuningriigi ja Kanadaga survet Venemaale ning võttis 2025. aasta jooksul vastu neli sanktsioonipaketti, sealhulgas ulatuslikud meetmed energiasektori ja finantssektori vastu. Esmakordselt kiideti 2025. aasta detsembris sanktsioonipakettide väliselt heaks ka varilaevastiku laevade ja nendega seotud isikute lisamine sanktsioonide nimekirja. Eesti seisab järjekindlalt selle eest, et sanktsioonipaketid oleksid sisulised ja mõjusad.

Transatlantilise suhte teisenemine, NATO kollektiivkaitse ja Euroopa kaitsevõime. Eesti on pikka aega lähtunud seisukohast, et veenva heidutuse ja sõjalise kaitse tagab NATO kollektiivkaitse, mille keskne element on USA kaasatus Euroopa julgeolekusse. President Trumpi teise administratsiooni ajal on transatlantiline julgeolekusuhe teinud läbi suurima muutuse alates NATO loomisest. USA rõhutas, et Euroopa peab võtma suurema vastutuse oma julgeoleku eest ega saa enam loota, et USA kompenseerib liitlaste puudujääke; samas teatas administratsioon, et USA ei lahku NATO-st ning jätkab liitlaste toetamist kriitiliste võimetega.

Uue Põhjala kujunemine. Maailma uus geopoliitiline reaalsus eeldab Euroopalt seniste lähtekohtade ümbermõtestamist ja otsustavamat tegutsemist. Positiivse arenguna on sarnase kultuurilis-poliitilise identiteedi pinnalt kujunemas nn uus Põhjala, mis hõlmab viit Põhjamaad, kolme Balti riiki ning Poolat ja Saksamaad. Kasvanud on huvi Põhjala-Balti koostööformaadi (NB8) vastu nii Euroopas kui ka kaugemal, sealhulgas Kanadas ja Austraalias. Eesti, kes alustas 2026. aastal NB8 eesistumist, seadis eesmärgiks tugevdada formaadi rolli poliitilise koordinatsiooni keskse platvormina, süvendada piirkondlikku lõimumist ning kasvatada koostöö nähtavust rahvusvahelisel tasandil. Samuti panustab Eesti aktiivselt sellesse, et ajakohastada olemasolevaid piirkondlikke koostööraamistikke – nagu Läänemeremaade Nõukogu, EL Läänemere strateegia ja Balti Nõukogu –, et vältida dubleerimist ning viia nende tegevus vastavusse muutunud julgeolekukeskkonnaga. Polaaralad – Arktika ja Antarktika – on omandanud üha suurema julgeoleku- ja geopoliitilise tähtsuse. Arvestades, et Arktika ja

Läänemere julgeolek on omavahel tihedalt seotud, nimetas välisministeerium 2025. aastal ametisse Arktika eriesindaja.

Euroopa Liidu strateegilised arengusuunad: laienemine, eelarve ja õigusriik. Eesti järjepidev poliitika on toetada Euroopa Liidu laienemist, mis põhineb ühistel väärtustel, tingimuslikkusel ning kandidaatriikide saavutustel. 2025. aastal toimus laienemisprotsessis edasiminek. Eesti toetas Euroopa Komisjoni soovitust avada Ukrainaga ja Moldovaga liitumisläbirääkimiste esimene klaster ning liikuda seejärel kiiresti edasi ka ülejäänud klastritega. Samuti toimus areng Albaania ja Montenegro suunal. Eesti hindas positiivselt Euroopa Komisjoni 2025. aasta juulis esitatud ambitsioonikat ettepanekut Euroopa Liidu pikaajaliseks eelarveks aastateks 2028–2034, mis kajastas Eesti jaoks olulisi prioriteete.

Euroopa ja Eesti globaalne tegevus muutuvas rahvusvahelises keskkonnas. Reeglitel põhineva maailmakorra nõrgenemise tingimustes on Eesti tegevus rahvusvahelistes organisatsioonides keskendunud nende väärtuste ja põhimõtete kaitsmisele, mis tagavad meie vabaduse ja julgeoleku. Oluliseks saavutuseks oli Eesti valimine ÜRO Inimõiguste Nõukogu liikmeks aastateks 2026-2028. Euroopa rahvusvahelise positsiooni tugevdamiseks on vajalik partnerluste mitmekesistamine, vastastikustel huvidel põhineva koostöö laiendamine, sõltuvuste vähendamine ning mõju suurendamine teistes maailmajagudes. 2025. aastal sõlmitud EL-i kaubanduslepped Indiaga ja Mercosuriga, samuti humanitaarabi- ja arengukoostöö reformimine on osa sellest strateegiast. Uue prioriteedina on esile kerkinud kriitiliste toorainete kättesaadavus ja varustuskindlus. Euroopa Liidu ühtsusele esitas väljakutse sõja jätkumine Lähis-Idas. Eesti ei saa maailmas toimuvatest muutustest kõrvale jääda ning avas 2026. aastal viis uut saatkonda: Jerevan, Chișinău, Bakuu, Brasilia ja Nairobi.

Usaldusväärne ühendatus, kliimamuutused, küber- ning digidiplomaatia. Eesti on jätkuvalt tugevama ühendatuse eestkõneleja, eriti olukorras, kus ühendatus omab üha selgemat julgeolekumõõdet. Aktiivne tegutsemine ühendatuse ja kliimadiplomaatia valdkonnas suurendab Eesti rahvusvahelist nähtavust, laiendab koostöövõimalusi liitlaste ja partneritega ning loob eeldused Eesti ettevõtete paremaks toetamiseks välisturgudel. Piiriülene transporditaristu ei ole enam pelgalt majandusprojekt, vaid on otseselt seotud sõjalise liikuvuse, liitlasvägede vastuvõtuvõime ja Euroopa kerksusega. Sellest lähtuvalt püsis Rail Baltic 2025. aastal Eesti, Läti ja Leedu koostöö keskse prioriteedina. Kolme Mere Algatus (3SI) kujunes oluliseks platvormiks põhja-lõunasuunalise taristu arendamisel Läänemerest Musta mereni. 2025. aasta detsembris saavutati Euroopa Liidus Eesti jaoks oluline poliitiline kokkulepe Venemaa maagaasi impordi lõpetamiseks. Kliimadiplomaatia oli 2025. aastal keeruline, põhjuseks Ameerika Ühendriikide lahkumine Pariisi kliimaleppest, fossiilkütuste senisest jõulisem esiletõus ning mitmete rahvusvaheliste protsesside seiskumine. Euroopa Liidu kliimapoliitikas nihkus rõhuasetus enam majanduslikele ja energiajulgeoleku kaalutlustele. ÜRO tasandil panustas Eesti aktiivselt küberjulgeoleku, tehisintellekti halduse ja interneti valitsemise rahvusvaheliste raamistikute kujundamisse, toetades rahvusvahelise õiguse

kohaldamist küberruumis ning avatud ja inimõigustel põhinevat digikeskkonda. Eesti tugevdas oma rahvusvahelist rolli digi- ja küberdiplomaatias, sealhulgas osaledes globaalse tehisintellekti dialoogi juhtimises, arendades GovStacki algatust ning laiendades Tallinna küberdiplomaatia suvekooli haaret. Samaaegselt on Eesti koos partneritega seisnud vastu Venemaa püüdlustele õõnestada rahvusvahelisi kübernorme ning panustanud Euroopa Liidu tasandil poliitilise ühtsuse ja küberheidutuse tugevdamisse. Välisministeeriumil on oluline roll ka Eesti rahvusvahelise lipuürituse Tallinn Digital Summit korraldamisel.

Äridiplomaatia, tugi ettevõtjatele ja uute eksporditurgude leidmine. Eesti strateegiline pikaajaline eesmärk on mitmekesistada eksporditurge ning toetada ettevõtete sisenemist Euroopa Liidu välistele turgudele. 2025. aasta oli äridiplomaatia vaates väga intensiivne, mida mõjutas nii Euroopa Liidu taasterahastu vahendite kasutamise viimane täisaasta kui ka vajadus kujundada uus koostöömudel Välisministeeriumi ja Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) vahel. Välisministeeriumi äridiplomaatiline tegevus toetas 2025. aastal 1006 Eesti ettevõtet. Taasterahastu toel avati uued ettevõtluskeskused neljas linnas, viidi lõpule planeeritud riigistrateegiad ning enamik rahvusvahelisi turundus- ja kommunikatsioonikampaaniaid. Eriti tulemuslikuks osutusid majandusajakirjanike visiidid Eestisse. Samas tõi ettevõtjate üha professionaalsem toetamine kaasa töö sisu muutumise: äridiplomaatia on liikunud klassikalisest diplomaatilisest tegevusest enam projektijuhtimise, analüüsi ja uute tehnoloogiliste lahenduste kasutamise suunas. See eeldab uusi oskusi, mis ei kattu täielikult välisteenistuse traditsioonilise profiiliga. Sellest tulenevalt on muutunud keerukamaks majandusdiplomaatide värbamine nii peamajja kui ka prioriteetriikide saatkondadesse, mistõttu on kasvanud vajadus kaasata spetsialiste väljaspool välisteenistust.

Konsulaartoimingud, üleilmse eestluse hoidmine ja kultuuridiplomaatia. 2025. aastal püsis Välisministeeriumi peamajas ja välisesindustes tehtud konsulaartoimingute arv eelmise aastaga võrreldes samal tasemel, ulatudes kokku 61 583 toiminguni. Samuti jäi stabiilseks menetletud viisataotluste arv (14 731). Positiivse arenguna vähenes konsulaarabi vajadus ligikaudu 5%, millele aitasid kaasa ministeeriumi järjepidev ennetustegevus ning reisijate teadlikkuse kasv.

Üleilmsete eestlaste sidemete hoidmisel ja tugevdamisel kodumaaga mängisid 2025. aastal keskset rolli kaks suursündmust – laulu- ja tantsupidu ning kultuurifestival ESTO. Emotsionaalse sideme kõrval on oluline tegeleda ka praktiliste takistustega, mis piiravad välismaal elavate eestlaste võimalusi hoida tihedat kontakti Eestiga. Mitmed üleilmsele eestlaskonnale suunatud üritused ja programmid keskendusid nende kitsaskohtade adresseerimisele. Eesti kultuurielus oli 2025. aasta märgiline: tähistati helilooja Arvo Pärdi 90. sünnipäeva ning 500 aasta möödumist esimese eestikeelse trükiteksti ilmumisest. Välisesinduste korraldusel või toel toimus kümneid kultuuriüritusi ning enamik saatkondi kasutas neid tähtpäevi oma kultuuridiplomaatia fookusteemadena. 2026. aastal avati Torontos Eesti kogukonna maja KesKus.

Tulemusvaldkonna mõõdikute ülevaade:

Regionaalne julgeolek oli 2025. aastal jätkuvalt ebastabiilne: Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas ning pingestuv suurjõudude konkurents hoidsid Eesti julgeoleku olukorra pingelisena. Regiooni julgeoleku stabiilsuse kindlustamisel saavutati aastatel 2024-2025 edasiminek: nii Washingtoni kui Haagi tippkohtumisel arutati olulisi kaitse- ja julgeolekuküsimusi ning -eesmärke. Regionaalset julgeolekut on suurendanud Soome liitumine NATO-ga 2023. aastal ja Rootsi liitumine 2024. aastal.

Eesti kohalolu ja mõju maailmas mõõdik (nn Elcano indeks) koondab kolme valdkonna – majandusliku, sõjalise ja pehme – kohaloleku olemasolu 150 riigis (2025. aasta raporti andmetel), kus Eesti 2025. aasta arvestuses paiknes 83. kohal (2024. aastal samuti 83. kohal). Elcano kohalolu indeksi edetabelit juhtisid 2025. aastal suurriigid USA, Hiina, Saksamaa, Ühendkuningriik ja Jaapan. Indeks näitab riikide globaalset rolli ning globaliseerumise ja deglobaliseerumise taset. Indeksi metoodika koostas Joint Research Center of the EC moodustatud kompetentsitiim.

Eesti kohalolu ja mõju maailmas (Elcano indeks) **kuni 5 mln elanikuga riikide seas** oli Eesti jätkuvalt 11. kohal (eespool olid Iirimaa, Qatar, Kuveit, Uus-Meremaa, Luksemburg, Sloveenia, Horvaatia, Leedu, Bahrein ja Küpros). Eesti Välispoliitika Arengukava 2030 sihiks on hoida Eesti 2018. aasta positsiooni, mis on 2025. aasta andmete seisuga ka saavutatud.

Arengukoostöö osakaal RKT-sse. 2025. aastal oli ODA (*Official Development Assistance*) näitaja Eestis 0,19%, mis oli alla 2025. aasta sihi (0,24%). OECD mõõdab arengukoostööd ODA rahalise arenguabi suhet Rahvuslikku Kogutoodangusse (RKT; Gross National Income). 2021. aastal käivitatud Eesti arengukoostöö rakendusasutus Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus (EstDev) aitab pikaajaliselt jõuda selleni, et Eesti arengukoostöö valdkonda tehtud investeeringud oleksid koostöös erasektoriga tulemuspäraselt rakendatud.

Peamised eesseisvad välispoliitika väljakutsed on järgmised:

- ÜRO hartal ja rahvusvahelisel õigusel põhineva maailmakorra jätkuv ohustatus ja nõrgenemine ning rahvusvaheliste konfliktide kasv.
- Venemaa jätkuv agressioon Euroopas – sõda Ukraina vastu ja laiemalt mõjutustegevus ning hübriidründed nii lääneriikide kui demokraatliku maailmakorralduse vastu.
- Ukraina toetamine ja Venemaa agressiooni vastustamine ja selle hinna tõstmine. Vastutuse kohaldamine Ukraina suhtes toimepandud kuritegude eest.
- USA muutunud seisukoht Euroopa julgeoleku tagamisel.
- Euroopa toimetulek uue geopoliitilise reaalsusega, oma vastutuse suurendamine ja kaitsevõime tugevdamine. Uue Põhjala kujundamine.
- Eesti nähtavuse ja mõju tugevdamine maailmas.

- Jätkuv Eesti ekspordi ja investeeringute toetamine keerulises geopoliitilises olukorras.
- Rahvusvaheliste humanitaarkriiside süvenemine ja arengukoostöö reformimine.

Tabel 46. Välispoliitika tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Regionaalne julgeolek Allikas: Välisministeerium	ebastabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne
Eesti kohalolu ja mõju maailmas (üldpositsioon) Allikas: Elcano Global Presence Report; Statistikaamet;(150 riiki);	83	89	89	89	89
Eesti arengukoostöö osakaal Rahvuslikust Kogutoodangust (RKT), % Allikas: OECD DAC/Välisministeerium	0,19	0,26	0,27	0,28	0,29
Eesti kohaolu ja mõju maailmas kuni 5 mln elanikuga riikide seas (positsioon) Allikas: Elcano Global Presence Report	11	11	11	11	11

Välispoliitika tulemusvaldkonna eesmärk saavutatakse välispoliitika programmiga. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Välisministeerium. Välispoliitika tulemusvaldkonna eesmärgid on sõnastatud 2020. aastal koostatud Välispoliitika arengukavas 2030, kuid välis- ja julgeolekupoliitiline keskkond on pärast seda oluliselt muutunud. Seetõttu on arengukavas kirja pandud eesmärkide, mõõdikute ja tegevussuundade ülevaade vananenud ning need ei kajasta enam täiel määral praeguseid prioriteete, riske ja ressursivajadust.

2.13.1 Välispoliitika programm

Programmi eesmärk

Välispoliitika programmi eesmärgiks on edendada Eesti huvide kaitset ning kestliku arengu eesmärkide saavutamist välispoliitika ja -suhtluse kaudu.

Tabel 47. Välispoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Eesti julgeolek, iseseisvus, sõltumatus, territoriaalne terviklikkus ja põhiseaduslik kord väliste ohtude vastu tagatud Allikas: Välisministeerium	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud
Eesti julgeolekupoliitiline kuvand rahvusvahelises meedias (positiivseid kajastusi DE, FR, UK ja US meedias), %	19	>=10	>=10	>=10	>=10

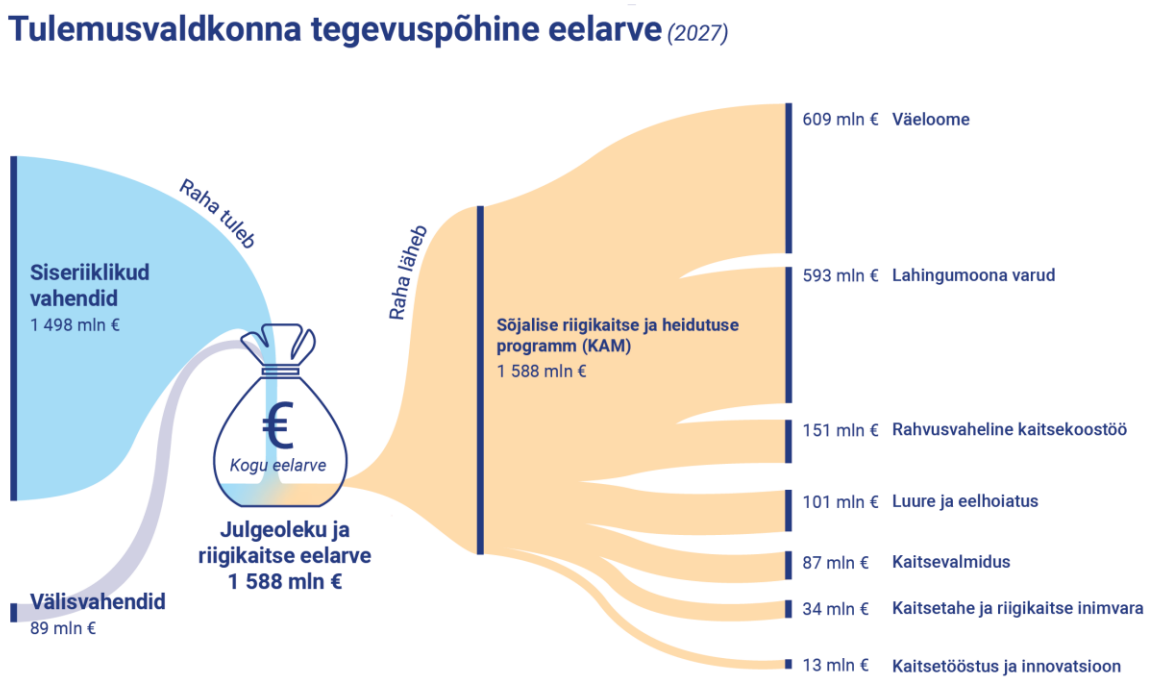
Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Allikas: Riigikantselei riigi situatsioonikeskus (SITKE)					
Eesti elanike teadlikkus välispoliitikast („pigem hästi“ ja „väga hästi“ on kursis), % Allikas: Välisministeerium	61	>=65	>=65	>=65	>=65

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

Lähtuvalt peamistest eesseisvatest väljakutsetest on olulised tegevused järgmised:

- **Ukraina igakülgne toetamine ja Venemaa agressiooni hinna tõstmine**. Toetame Ukraina iseseisvust, Euroopa Liidu ja NATO suunalist lõimumist ning taastamist ja ülesehitamist, jätkates samal ajal Venemaa diplomaatilist ja majanduslikku survestamist, sanktsioonide tugevdamist ning varilaevastiku tegevuse piiramist. 2027. aasta jaanuaris toimub Tallinnas Ukraina Ülesehituskonverents, mille eesmärk on aidata Ukrainal valmistuda rahuks.
- **Põhjala ja Balti (NB8) riikide koostöö tugevdamine ning piirkonna mõju kasvatamine Euroopas ja mujal maailmas**. Viime NB8 koostöö järgmisele tasemele eelkõige julgeoleku-, majandus-, digi- ja kultuurivaldkonnas, et meie piirkonna ühine hääl kõlaks Euroopa otsustes senisest veelgi tugevamalt. Euroopa riskitaju ja otsustusvõime kujundamisel mängib üha tugevamat rolli uus Põhjala, mille moodustavad viis Põhjala ja kolm Balti riiki ühes Poola ja Saksamaaga.
- **Seisame reeglitel põhineva maailmakorra ja rahvusvahelise õiguse eest**. Eesti julgeolek sõltub maailmast, kus riikide suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust austatakse ning agressiooni ja rahvusvaheliste kuritegude toimepanijad võetakse vastutusele. Väikeriigi jaoks on tugev rahvusvaheline õigus ise julgeolekugarantii.
- **Aitame Eesti ettevõtetel maailmas kasvada**. Tugevdame majandusdiplomaatiat nii lähi- kui ka kaugematel turgudel, et avada Eesti ettevõtetele uusi ekspordivõimalusi ning kasvatada kõrge lisandväärtusega kaupade ja teenuste eksporti.
- **Hoiame Eesti eestvedaja rolli digi-, küber- ja tehisintellekti küsimustes**. Kasutame Eesti senist tugevust digi- ja kübervaldkonnas, osaledes aktiivselt rahvusvaheliste kübernormide ja tehisintellekti kasutamise reeglite kujundamisel.
- **Jätkame arengukoostöö ja humanitaarabiga seal, kus Eesti panust kõige enam vajatakse**. Lähiaastate keskmes on Ukraina pikaajaline ülesehitamine, kuid säilib ka võime reageerida humanitaarkriisidele ja katastroofidele mujal maailmas. Ukraina vajadused arengukoostöö ja ülesehituse järele jäävad sõja lõppedes kõrgeks veel pikaks ajaks, mistõttu on oluline jätkata Eesti aktiivset panust nii praktilise kohalolu kui ka konkreetsete projektide elluviimise kaudu.

2.14 Julgeolek ja riigikaitse

Tulemusvaldkonna eesmärk

Usutav heidutus sõjalise agressori vastu. Võime seista rünnaku vastu kogu ühiskonna tegevusega. Vajadusel kollektiivkaitse ja rahvusvahelise kriisiohje kiire ja tulemuslik rakendumine.

Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud üks programm – „Sõjaline riigikaitse ja heidutus" –, mis kuulub Kaitseministeeriumi valitsemisalasse ning mida viiakse ellu Kaitseministeeriumi valitsemisala arengukavadega. Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna strateegilise suuna määravad Eesti julgeolekupoliitika alused. Kehtiv valdkonna arengukava on Riigikaitse arengukava 2022–2031[26]; perioodi 2027–2030 tegevuste ja ressursivalikute kavandamisel on arvestatud ettevalmistatava riigikaitse arengukava 2026–2035 projektiga, NATO kaitseplaneerimise raames Eestile seatud väevõime-eesmärkidega ning Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse suunistega.[27]

[26]https://www.riigikantselei.ee/el-poliitika-julgeolek-ja-riigikaitse/julgeoleku-ja-riigikaitse-koordineerimine; RKAK dokumendi avaliku osa pdf-dokument

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti julgeolekukeskkond on püsivalt halvenenud ja muutunud senisest ettearvamatumaks. Eesti peamine, otsene ja pikaajaline julgeolekuoht on Venemaa Föderatsioon, kelle strateegilised eesmärgid Euroopa julgeolekukorralduse ümberkujundamiseks ei ole muutunud. Venemaa sõjalise võime taastamine ja arendamine jätkub sõltumata Ukraina sõja edasisest käigust ning Eesti sõjalise kaitse planeerimisel tuleb arvestada sõjalise konflikti reaalse võimalusega.

Sõjalise jõu kõrval kasutatakse oma eesmärkide saavutamiseks mõjutustegevust, küberrünnakuid, sabotaaži, majanduslikku survet ja muid hübriidseid vahendeid ning kiire tehnoloogiline areng muudab sõjapidamise viise. Ukraina sõja kogemus on näidanud mehitamata süsteemide, elektroonilise sõjapidamise, täppis- ja kaugtule, hajutatud juhtimise ning kiire tehnoloogilise kohanemise kasvavat tähtsust. Eesti peab seetõttu suutma uusi tehnoloogiaid ja sõjakogemust kiiresti hinnata, katsetada ning kaitsevõimesse integreerida.

Eesti julgeolek tugineb tugeva iseseisva kaitsevõime ja NATO kollektiivkaitse koosmõjule. NATO uute kaitseplaanide ja 2025. aasta väevõime-eesmärkide elluviimine suurendab nõudeid Eesti sõjalistele võimetele, kaitsevalmidusele ning liitlasvägede kiireks siirmiseks, vastuvõtmiseks ja rakendamiseks vajalikele tingimustele. Eesti eesmärk on sõda ära hoida, muutes agressiooni Eesti vastu teostamatuks, ning heidutuse ebaõnnestumisel olla valmis koos liitlastega Eestit kaitsma.

Eesti sõjalise kaitsevõime lähtepositsioon on viimastel aastatel tugevnenud. Kasvanud on kaitsekulud ja kaitseinvesteeringud, kiirendatud on uute sõjaliste võimete loomist, lahingumoona soetamist, kaitseotstarbelise taristu rajamist ning liitlaste vastuvõtu- ja siirmisvõime tugevdamist. Samuti on kasvanud tähelepanu riigikaitselise inimvara järelkasvule, reservväe valmisolekule ning kaitsetööstuse tootmis- ja arendusvõimele.

Ühiskonna toetus riigikaitsele püsib kõrgel. 2025. aasta avaliku arvamuse uuringu kohaselt pidas 82% Eesti elanikest vajalikuks osutada võimaliku sõjalise rünnaku korral relvastatud vastupanu, 62% oli valmis oma võimete ja oskuste kohaselt kaitsetegevuses osalema ning 90% pidas noormeeste ajateenistuse läbimist vajalikuks. Kõrge kaitsetahe ja ühiskonna valmisolek riigikaitsesse panustada on Eesti sõjalise kaitsevõime oluline eeldus.

Sõjalise riigikaitse kiire arendamine tugineb oluliselt kasvanud rahastamisele. Vabariigi Valitsus otsustas rahastada kaitse-eelarvet alates 2026. aastast vähemalt 5% ulatuses sisemajanduse koguproduktist ning vähemalt 5% sõjalise kaitse kulude tase on sätestatud ka Eesti julgeolekupoliitika alustes. Suurendatud rahastamise keskne eesmärk on NATO väevõime-eesmärkide saavutamine ja Eesti sõjalise kaitsevõime kiire tugevdamine.

Kaitsevõimeid arendatakse tervikliku süsteemina, hõlmates heidutust ja kaitset, juhtimist ja olukorrateadlikkust, manöövrit ja tuletoetust, üksuste kaitstust ja vastupidavust ning logistikat ja liitlaste vastuvõtu- ja toetussüsteeme. Kaitsekulude kiire kasvu tingimustes pöörati eritähelepanu hangete, varude arvestuse, lepinguhalduse ja sisekontrolli protsesside korrastamisele.

Oluline osa kaitse-eelarvest suunatakse lahingumoona varude suurendamisse ja hoiustamiseks vajaliku taristu arendamisse. Perioodiks 2025–2029 kavandati laskemoona soetusteks 3,4 mld eurot, millest ligikaudu 2,3 mld eurot on kaetud lepinguliste kohustustega. 2025. aastal tarniti laskemoona ligikaudu 400 mln euro väärtuses.

2025. aastal jätkus Eesti kaitsevõime sihipärane arendamine. Õhuseire võime tugevdamiseks alustas Alutaguse vallas tööd uus radarikompleks ning Ämaris valmis radari taristu koos hooldus- ja remondikompleksiga. Samuti viidi läbi hange akustilise õhuseiresüsteemi soetamiseks. Õhukaitse arendamisel tarniti lühimaa õhutõrjerakette Piorun ja Mistral, valmis keskmaa õhutõrjesüsteemi vastuvõtuks vajalik taristu ning alustati ettevalmistusi võimaliku kaugmaa õhutõrje hanke läbiviimiseks.

Mehitamata süsteemide valdkonnas tarniti multirootordroone, alustati pataljoni-, brigaadi- ja diviisitaseme mehitamata õhusõidukite hankega ning jätkati droonide juhtimis- ja sidelahenduste arendamist. Kaudtule võime tugevdamiseks saabusid kuus HIMARS mitmikraketiheitjat, 12 liikursuurtükki CAESAR, kuus liikursuurtükki K9 Kõu ja mitusada soomukit. Samuti sõlmiti pika- ja keskmaa täppismoona lepingud ning toimusid esimesed tarned. Lisaks allkirjastati Lõuna-Koreaga leping Chunmoo mitmikraketiheitjate hankimiseks.

Mereväe arendamisel loodi rannakaitse raketisüsteem ning tarniti relvasüsteem koos laskemoonaga. Samuti valmistati ette miinijahtijate elukaare pikendamise hange ning sõlmiti leping väekaitsekaatrite ehitamiseks.

Kaitseväes loodi tulevikuvõime ja innovatsiooni väejuhatus, mille ülesanne on koordineerida strateegilisi arendusprojekte ja võimelünkade täitmist alates operatsiooniliste vajaduste määratlemisest kuni lahenduste integreerimiseni struktuuri ja tegevusse.

2025. aastal tehtud eelarveotsustega suurenes Kaitseliidule kavandatud sihtotstarbelise toetuse kogumaht RES 2025–2028 ja RES 2026–2029 võrdluses 247,87 mln eurolt 314,69 mln eurole. 2025. aastal jätkus kaitsevaldkonna taristu arendamine. Nurmsis avati mehitamata lennuvahendite väljaõppekeskus ning Tartus Raadi sõjaväelinnakus kaasaegne sõja- ja katastroofimeditsiini keskus. Kaitseväe keskpolügoonil valmis soomusmanöövri laskeväli ning lennubaasi rajati lennukite varjualused ja kolm uut kasarmut.

2025. aastal tugevdati kaitsevalmidust maal, merel, õhus ja küberruumis. Toimus suurõppus „Siil“ ligi 16 000 osalejaga, mille käigus kontrolliti üksuste lahinguvalmidust ning harjutati liitlasvägede, sealhulgas Ühendkuningriigi tugevdusbrigaadi siirmist Eestisse. Lisaks viidi läbi kaks lisaõppekogunemist.

Merel piirati Venemaa varilaevastiku tegevust ning tagati veealuse kriitilise taristu kaitse. Samuti suurendati droonide seire- ja tõrjevõimet, et tugevdada kaitseväe reageerimisvõimet õhuohtudele. Tõhustati koostööd siseministeeriumi ning politsei- ja piirivalveametiga ning drooniõpe viidi ajateenijate väljaõppesse, koolide õppekavadesse ja laiemale elanikkonnale suunatud programmidesse.

Tugevdati side- ja IT-süsteemide ründe- ja katkestuskindlust ning viidi läbi NATO suurim küberõppus *Cyber Coalition* ja rahvusvaheline õppus *Locked Shields*.

Riigikaitse inimvara arendamisel seatud eesmärgid täideti – tegevväelaste arv kasvas 3802-ni ning tegevväelaste värbamistellimuste täitmise määr ulatus 99%. Tegevväelaste arvu kasvu toetamiseks muudeti tegevväelaste tagasivärbamise soodustamiseks kaitseväeteenistuse seadust (jõustus 4.02.2026). Samuti viidi läbi laiaulatuslik kampaania tegevväelase elukutse tutvustamiseks („Teenistus, millest võidavad kõik“) ning eraldi kampaania kaitseväe akadeemiasse sisseastumise toetamiseks. Lisaks võimaldati pilootprojektina suvekutse ajateenijatel astuda kaitseväe akadeemiasse ilma ajateenistust läbimata.

Reservteenistuse toetamiseks suurendati reservväelaste toetusi ning valmistati ette ajateenijate toetuste suurendamine alates 2026. aastast. Uues riigikaitse arengukavas on ette nähtud toetuste regulaarne korrigeerimine vastavalt elukalliduse muutusele. Reservteenistuse kutsete kättetoimetamise süsteemi tõhustamise tulemusel jõuavad kutsed 98%-ni adressaatidest.

2025. aastal tehti mitmeid samme Eesti kaitsetööstuse arendamiseks. Kehtestati kaitsetööstuspargi eriplaneering Ermistus ja Põhja-Kiviõlis ning valikpakkumise kaudu valiti neli ettevõtet. Tõenäoliselt jõutakse 2026. aastal kokkuleppele ka viienda ettevõttega, kes soovib tulla Põhja-Kiviõli alale. See loob eeldused moonatootmise alustamiseks Ermistus 2027. aastal ja Põhja-Kiviõlis 2028. aastal. Samuti käivitati Ämari minitööstuspargis külgmiinide tootmine ning loodi riigi äriühing Hexest Materials AS sõjalise lõhkeaine tootmiseks. Need tegevused suurendavad Eesti strateegilist autonoomiat kriitiliste sõjamaterjalide tootmisel ning aitavad tagada moonavarude ja lõhkeainete kättesaadavuse kaitsevõime tugevdamiseks. Riigikaitselise taristu ja kaitsetööstuse arendamise tempo tõi esile vajaduse täpsustada õigusruumi, et võimaldada riigikaitseks vajalike ehitiste rajamist põhjendatud juhtudel kiirendatud menetluses ning selgemalt määratleda riigikaitselise avaliku huvi kaalumine teiste huvide suhtes.

Tööandjatele suunatud teavitustegevused suurendasid teadlikkust riigikaitse toimimisest ning tööandjate rollist Eesti riigikaitse toetamisel. Selle tulemusena kasvas tööandjate valmisolek toetada töötajate osalemist õppekogunemistel ja Kaitseliidu tegevuses. Ühiskonna vahetu panuse suurendamiseks sõlmiti tööandjate esindusorganisatsioonidega hea tahte kokkulepped, millega tugevdati riigi ja erasektori koostööd riigikaitse toetamisel. Kokkulepped rõhutavad tööandjate rolli reservväelaste õppekogunemistel osalemise võimaldamisel, sealhulgas töötasu säilitamist, töötajate peredele paindlike lahenduste pakkumist ning teenistuskogemuse väärtustamist.

Ettevõtjate kaasamise tulemusel kasvas digilaigu keskkonnas toodete ja teenuste nähtavus ja müük, mille kaudu koguti Reservväelaste fondi annetusi üle 100 000 euro. Annetused suunati Kaitseliidu droonivõime arendamisse. Riigikaitsjate ühiskondlikku väärtustamist toetati Reservväelaste nädala kaudu ning reservväelaste tervist meeste tervise kuu kampaania kaudu.

„Riigikaitsjate toetaja" tunnustuse pälvis 517 tööandjat ja ettevõtet. Avaliku arvamuse uuringud näitavad samal ajal elanikkonna jätkuvat ja kasvavat tuge riigikaitsele ja riigikaitsjatele, mis kinnitab kogu ühiskonna osalusel põhineva riigikaitsemudeli toimimist.

NATO kollektiivkaitse mehhanismide õigeaegne ja tulemuslik rakendumine on Eesti julgeoleku keskne tugisammas. Liitlaste sõjaline kohalolek Eestis ning kaitseplaanid tugevdavad heidutust ja toetavad NATO kaitsehoiakut idatiival.

Eestis paiknevad liitlasüksused NATO eelpaigutatud lahingugrupi koosseisus ning kahepoolsete kokkulepete alusel. Täiendavalt on Ameerika Ühendriikide poliitiline ja sõjaline juhtkond avalikult kinnitanud USA pühendumust NATO kollektiivkaitsele, sealhulgas Balti riikide kaitsele vastavalt Washingtoni lepingu artiklile 5. 2024. aasta lõpus määrati Eesti kaitseks täiendav Ühendkuningriigi brigaad, mis on kavandatud vajaduse korral kiireks siirmiseks Eestisse.

Itaalia paigutas 2025. aastal Eestisse keskmaa õhutõrjesüsteemi SAMP/T ning toetas NATO õhuturbemissiooni F-35 hävitajatega. Itaalia pikendas oma panust septembris 2025. aastal, pärast NATO artikkel 4 konsultatsioonide algatamist Eesti poolt, tugevdades sellega liitlasriikide koordineeritud õhu- ja raketikaitsehoiakut piirkonnas

Tabel 48. Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed Allikas: Kaitseministeerium	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Sõjalise kaitse kulude tase SKPst NATO meetodi järgi, %[28] (suurem parem) Allikas: Kaitseministeerium	3,32	5	5	5	5
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses kui Eestit rünnatakse (aktiivne kaitsetahe), % Allikas: Kaitseministeerium	62	66	66	66	66
Tegevväelaste arv aasta lõpul vähemalt, (suurem parem) Allikas: Kaitseressursside Amet	3802	4070	4180	4290	4400

[28] Vabariigi Valitsus kinnitas 18.03.2025 põhimõtte, et alates 2026. aastast on Eesti kaitsekulude baas vähemalt 5% SKP-st.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Lahinguvalmis üksuste arv (mehitatud, varustatud, välja õpetatud) lähtuvalt RKAK 2022-2031 elluviimise kavast Allikas: Kaitsevägi	VV 20.12.2007 määruse nr 262 § 5 lg 1 p 3 alusel riigisaladus tasemel SALAJANE	JAH	JAH	JAH	JAH

Kaitsekulude kogumaht

Tegevuspõhise riigieelarve ja rahvusvahelise aruandluse arvestus ei ole kõiges ühetaoline. Rahvusvahelises aruandluses on oluline eelkõige kaitsekulude määratlus[29] NATO meetodi järgi, mis ei võta arvesse riigikaitsesse suunatud välistoetusi, teenitud omatulu ega aastast amortisatsiooni, vaid näitab riigi poolt riigikaitsesse suunatud rahaliste vahendite suhet SKP-sse. Kaitsekulude arvestusse kuulub ka vastav käibemaks. Kaitsekulud põhinevad Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvisel majandusprognoosil. Tegelik kaitsekulu selgub paraku alati tagantjärele, kui riigi tegelik SKP on Statistikaameti poolt kokku arvutatud.

Tabel 49. Kaitsekulude kogumaht (mln eurot)

	2027	2028	2029	2030	KOKKU RES 2027–2030
Kaitsekulude kogumaht	**2334,43**	**2445,12**	**2742,79**	**2822,07**	**10344,41**
% SKP-st	**5,00%**	**5,00%**	**5,37%**	**5,29%**	**5,17%**
sh Kaitseliidule eraldatav sihtotstarbeline toetus	93,41	104,67	99,38	105,74	403,20
sh Ukrainale antav sõjaline abi 0,25% SKP-st	116,11	0,00	0,00	0,00	116,11
Sh Kaitsekulude hajutamine RES 2027-2030		**-136,00**	**-20,00**	**156,00**	**0,00**
Välisvahendid, tuludest sõltuvad kulud ja omatulud, mis ei kajastu kaitsekulude arvestuses	**82,30**	**48,07**	**1,78**	**1,20**	**133,34**

[29] Riigieelarve kulusid jagatakse ka valitsemisfunktsioonide lõikes. COFOG (Classification of the Function of Government) on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator, mis on välja arendatud Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioonis (OECD – Organization for Economic Cooperation and Development) ning on kinnitatud standardina rahvamajanduse arvepidamises. Valitsemisfunktsioonide klassifikaator võimaldab saada ülevaate valitsuse eri funktsioonide kulude suundumustest ning võrrelda valitsuste kulutusi riikide vahel. COFOG-i põhjal arvestatud riigikaitse kulude kogumaht ja osakaal SKP-st erineb NATO metoodika kohaselt arvutatud kaitsekulude mahust ja osakaalust, kulude hulka arvestatakse ka tuludest sõltuvad kulud.

	2027	2028	2029	2030	KOKKU RES 2027–2030
(v.a vahendatavad toetused)					
Kaitsekulu koos tuludest sõltuvate kuludega (v.a vahendatavad toetused) osakaal SKP-st (%)	**5,18%**	**5,10%**	**5,37%**	**5,29%**	**5,24%**

Perioodil 2027–2030 moodustab kaitsekulu vähemalt 5% SKP-st, ulatudes 5%-st 5,37%-ni. Kaitseotstarbelisteks hangeteks, mis hõlmavad eelarve mõttes nii majandamiskulusid kui ka investeeringuid, on kavandatud üle poole perioodi kaitsekulust.

2.14.1 Sõjalise riigikaitse ja heidutuse programm

Programmi eesmärk

Eesti on valmis sõjalist rünnakut ära hoidma ning suudab rünnaku korral end kaitsta.

Tabel 50. Sõjalise riigikaitse ja heidutuse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Sõjaaja üksuste planeeritud valmisolekutase on saavutatud[30] Allikas: Kaitsevägi	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Kaitsetahte liitindeks, % (suurem parem) Allikas: Kaitseministeerium	72	72	73	74	75
Sõjalise kaitse kulude tase SKP-st NATO meetodi järgi, % (suurem parem) Allikas: Kaitseministeerium	3,45	5,00	5,00	5,00	5,00

Eesti valmisolekut sõjalist rünnakut ära hoida ja suutlikkust rünnaku korral end kaitsta hinnatakse sõjalise valmisoleku, ühiskonna kaitsetahte ning sõjalisse kaitsesse suunatud ressursi kaudu. Sõjaaja üksuste valmisolekutase näitab, kas kaitseplaanide täitmiseks vajalikud üksused on planeeritud tasemel valmis. Kaitsetahte liitindeks iseloomustab ühiskonna toetust ja valmisolekut riigikaitsesse panustada. Sõjalise kaitse kulude osakaal SKP-st NATO metoodika järgi näitab sõjalisse kaitsesse suunatud ressursi taset.

[30] Eesti Kaitseväe hinnang Kaitseväe üksuste valmisolekuasemele on Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määruse nr 262 § 5 lg 2 p 6 alusel riigisaladus tasemel SALAJANE.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

Sõjalise riigikaitse eesmärk on ennetada sõjalisi ohte, tagada riigi kaitsevõime ning vajaduse korral sõda võita. Sellest tulenevalt on programmi 2027–2030 keskne prioriteet NATO väevõime-eesmärkide saavutamine, riigikaitse arengukava (RKAK) 2026–2035 otsuste elluviimine ning iseseisva kaitsevõime ja kollektiivkaitse valmiduse tugevdamiseks vajalike sõjaliste võimete arendamine ning sõjaaja üksuste lahinguvalmiduse kasvatamine.

- Võimearenduste elluviimisel suunatakse ressursid esmajärjekorras lahendustesse, mis suurendavad üksuste lahinguvalmidust ja võimaldavad saavutada võimalikult kiiresti kasutatava sõjalise võime.
- Sõjaliste võimete arendamisel on üks keskseid prioriteete **mitmekihilise õhu- ja raketikaitse tugevdamine.** Jätkatakse kesk- ja lühimaa õhutõrje, õhuseire ning õhuoperatsioonide juhtimise arendamist ja alustatakse ballistiliste rakettide vastase kaitse võime loomise ettevalmistamist. Samuti tugevdatakse lennubaasi toimepidevust ning üksuste kaitstust õhu-, raketi- ja mehitamata süsteemidest lähtuvate ohtude vastu.
- **Maaväe arendamisel** keskendutakse diviisi ja maakaitse lahinguvõime tugevdamisele. Arendatakse diviisi ja selle üksuste juhtimis-, luure-, tuletoetus-, manöövri-, pioneeri- ja tagamisvõimet ning sõjaaja meditsiinitoetust. Eesmärk on suurendada üksuste tulejõudu, liikuvust ja kaitstust ning parandada nende suutlikkust tegutseda hajutatult ja säilitada lahinguvõime vastase kaugtule ja muu mõjutuse tingimustes.
- Kõiki väeliike ja struktuuriüksusi läbiva arendusena kujundatakse **mehitamata õhusõidukite kasutamise võime ning mitmekihiline mehitamata õhusõidukite tõrje.** Mehitamata süsteeme kasutatakse muu hulgas luureks, seireks, sihtmärgistamiseks, tulejuhtimiseks, ründetegevuseks, sideks ja logistikaks. Nende tõrje ühendab õhuolukorra seire, sihtmärkide tuvastamise, elektroonilise mõjutamise, kineetilise tõrje, juhtimise ja üksuste kaitse. Paralleelselt arendatakse elektroonilist võitlust, küberkaitset ja juhtimise toimepidevust.
- Erilist tähelepanu pööratakse üksuste juhtimis- ja tegutsemisvõime säilitamisele hajutatud tegevuse ning vastase tule, mehitamata õhusõidukite ja elektroonilise mõjutuse tingimustes. Üksuste võitlusvõimet toetavad piisavad lahingumoonavarud, toimiv logistika, vajalik taristu, väljaõpe ja inimvara ning koostöö liitlaste, kaitsetööstuse ja teadusasutustega.
- **Merekaitses** säilitatakse ja arendatakse miinitõrje- ja miiniveeskamisvõimet, taastatakse rannikumere patrulli- ja väekaitsevõime, arendatakse allveeseiret ja mereolukorrateadlikkust ning alustatakse laevastiku uuendamist. Eesmärk on parandada Eesti mereala seiret ja kaitset ning toetada Eesti ja liitlaste sõjalist tegevust Läänemere piirkonnas.

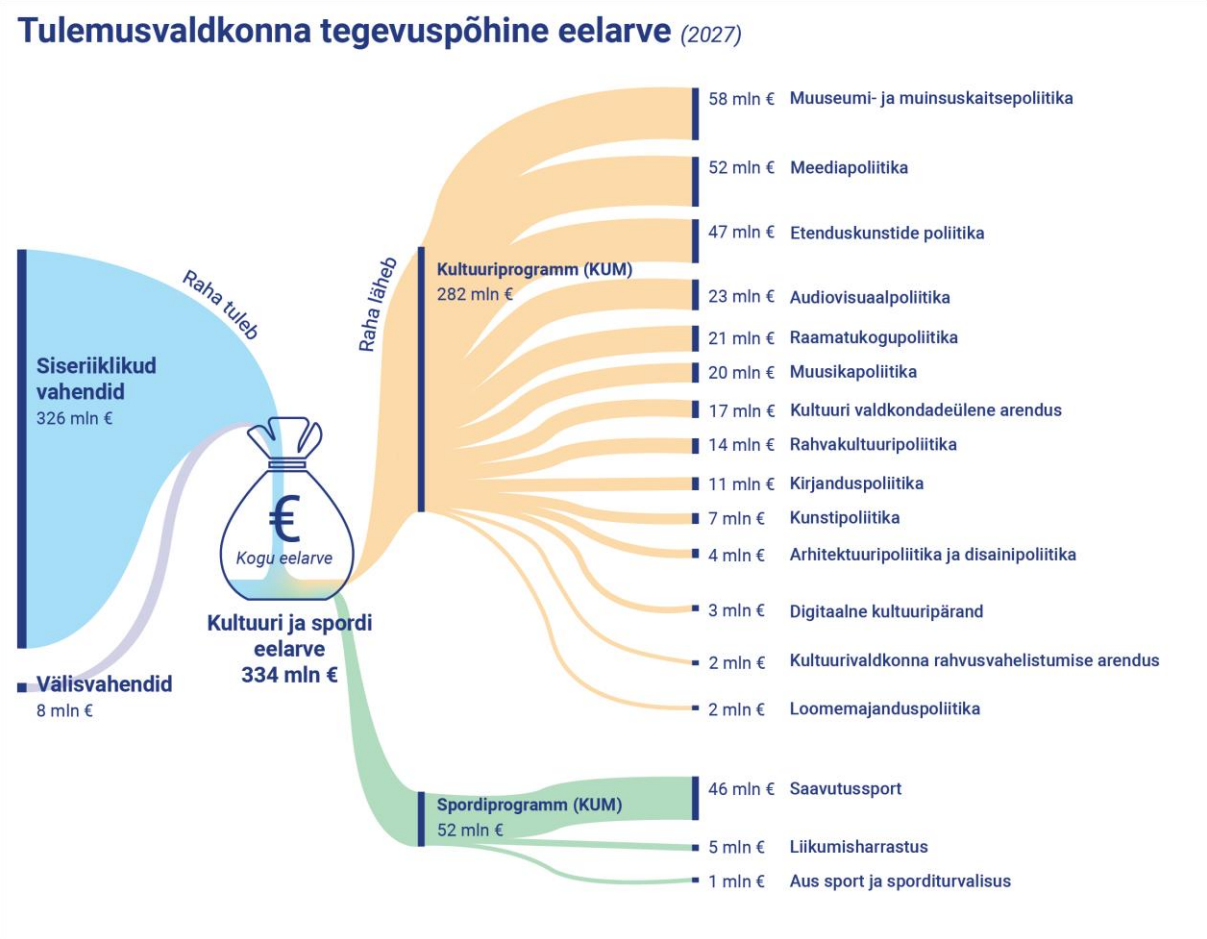
- Oluline osa kaitseressursist suunatakse **lahingumoonavarude kasvatamisse.** Perioodil suurendatakse eelkõige õhu- ja raketikaitse, süvalöögi, kaudtule, tankitõrje, mehitamata süsteemide ning üksuse tasandi lahingumoona varusid. Suurenevate varude nõuetekohaseks hoiustamiseks rajatakse täiendavat ladustamisvõimet. Pika tarneajaga ja kriitiliste moonaliikide puhul kasutatakse võimaluse korral pikaajalisi lepinguid, ühishankeid ja tootmisvõimsuse ettetellimist, et vähendada tarneriske ja tagada varude vajalik taastamisvõime.
- **Kaitsevalmiduse tugevdamisel** arendatakse valitsemisala valmisoleku-, juhtimis-, mobilisatsiooni- ja formeerimissüsteemi ning ajakohastatakse valmisolekuplaane. Eesti ja NATO kaitseplaanide rakendamist harjutatakse regulaarselt ning reservüksuste lahinguvalmidust hinnatakse õppekogunemistel. Jätkatakse liitlasvägede vastuvõtmiseks, siirmiseks ja tegutsemiseks vajaliku vastuvõtva riigi toetuse, taristu ja harjutusvõimaluste arendamist ning Eesti kaitseks vajalike kaitserajatiste, sealhulgas Balti kaitsevööndi rajamist.
- **Riigikaitselise inimvara arendamisel** rakendatakse 12-kuuline ajateenistuse mudel, arendatakse reservteenistust ning suurendatakse tegevväelaste ja juhtide järelkasvu. Inimvara planeerimine seotakse senisest tugevamalt väevõimete arendamise ajakavaga ning tähelepanu pööratakse kriitiliste ametikohtade mehitamisele, vajalike kompetentside olemasolule ja personali teenistuses hoidmisele. Samal ajal arendatakse noorte riigikaitselisi teadmisi ja praktilisi oskusi, tugevdatakse reservväelaste ja teiste riigikaitsjate ühiskondlikku väärtustamist ning suurendatakse tööandjate ja erasektori toetust inimeste osalemisele riigikaitses.
- **Kaitsetööstuse ja -innovatsiooni arendamisel** suurendatakse Eesti ja liitlaste varustuskindluse seisukohalt olulist kodumaist tootmis-, hooldus- ja remondivõimet. Fookuses on eelkõige lahingumoon, mehitamata süsteemid ja nende tõrje, elektrooniline võitlus, side-, seire- ja küberlahendused. Arendatakse kaitsetööstusparke ja katsekeskkondi ning tugevdatakse süsteemi, mille kaudu Kaitseväe vajadustest lähtuvaid lahendusi saab kiiresti arendada, katsetada, hinnata ja sobivuse korral kasutusele võtta. Samuti kasutatakse Euroopa Liidu ja NATO rahastus- ja koostöövõimalusi Eesti ettevõtete tehnoloogilise võimekuse ja rahvusvahelistesse tarneahelatesse lõimumise suurendamiseks. Programmdokumendi järgi on Eesti kaitsetööstuse müügikäibe sihttase 2030. aastaks ligikaudu 2 mld eurot.
- **Rahvusvahelises kaitsekoostöös** keskendutakse võtmeliitlaste – eelkõige Ameerika Ühendriikide, Ühendkuningriigi, Prantsusmaa ja Saksamaa – tugevamale sidumisele Eesti kaitselahendiga. Luuakse tingimusi liitlaste varustuse eelpaigutamiseks Eestisse, tihendatakse regionaalset kaitsekoostööd Läänemere piirkonnas ning jätkatakse Eesti kaitsehuvide esindamist NATO-s ja Euroopa Liidus. Samuti jätkatakse poliitilist, sõjalist

ja kaitsetööstuskoostööd Ukrainaga, et toetada Ukraina kaitsevõimet ning kasutada saadud õpikogemusi Eesti sõjalise kaitse ja kaitsetööstuse arendamisel.

- Luure ja eelhoiatuse valdkonnas jätkatakse riigi juhtimiseks ja riigikaitseliseks otsustamiseks vajaliku luureteabe, sõjalise olukorrateadlikkuse ja eelhoiatuse arendamist. Valdkonna täpsemad eesmärgid, mõõdikud ja arendustegevused sisaldavad riigisaladust ning neid avalikus dokumendis ei kajastata.
- Olulise ressursivalikuna pikendatakse olemasolevate CV90 Mk III lahingumasinate elukaart ning tagatakse nende kasutatavus, hooldus- ja remondivõime selle asemel, et perioodil 2027–2030 soetada uusi CV90 Mk IV lahingumasinaid. Programmdokumendi järgi võimaldab see suunata 54 mln eurot teiste prioriteetsete sõjaliste võimete arendamisse.

Programmi perioodi lõpuks peab olema saavutatud sõjaaja üksuste planeeritud valmisolekutase ning NATO väevõime-eesmärkide täitmiseks kavandatud võimearendused peavad edenema kinnitatud kava kohaselt. Riigikaitse arengukavas kavandatud lahingumoonavaru sihttaseme saavutamine ja vajalik ladustamisvõime peavad olema tagatud, reservüksused peavad õppekogunemistel saavutama neile seatud lahinguvalmiduse taseme ning liitlaste kohalolek Eestis peab vastama NATO-s kokku lepitud heidutus- ja kaitsehoiakule. Samal ajal peab suurenema Eesti kaitsetööstuse tootmis- ja arendusvõime ning kodumaiste kaitsetööstus- ja innovatsioonilahenduste kasutamine väeloomes.

2.15 Kultuur ja sport

Tulemusvaldkonna eesmärk

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Liikumisel ja spordil on oluline ning kasvav roll eestimaalaste elujõu edendamisel, elukeskkonna rikkuse loomisel ja Eesti riigi hea maine kujundamisel.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

2025. aasta suursündmuseks oli XXVIII laulupidu ja XXI tantsupidu „Iseoma“. Laulu- ja tantsupeol osales 41 192 lauljat, tantsijat ja muusikut. Laulupidu vaatas kohapeal kokku 97 000 inimest ja tantsupidu kohapeal 43 000 inimest. 2025. aastal tähistati raamatuaastat „Eesti Raamat 500”, sadade sündmuste, näituste ja ettevõtmistega. Lugemisuuringu (2025) järgi loeb raamatuid regulaarselt 34% Eesti elanikest, samal ajal kui 26% ei loe üldse või loevad väga

harva. Kõige aktiivsemad lugejad on noorim (15–24) ja vanim (65–79) vanuserühm, ning naised loevad kaks korda rohkem kui mehed. Paberraamat on jätkuvalt valdav lugemisviis – 75% eelistab seda[31].

Eesti laste- ja noortekirjandus koos illustratsioonidega oli peakülaline maailma suurimal lasteraamatute messil Bolognas, Itaalias. Eesti muusikakultuur oli rahvusvaheliselt silmapaistev: Arvo Pärdi 90. sünnipäeva tähistati üle maailma. Lisaks tähistati Veljo Tormise 95. sünniaastapäeva.

Kultuuriasutuste külastamise võimalike takistuste uuringu (2025) kohaselt on Eesti inimestel jätkuvalt suur huvi kultuuriasutuste külastamise vastu. Vähemalt mõned korrad aastas või sagedamini külastas kinosid 53% 15-aastastest ja vanematest uuringule vastanud Eesti elanikest, raamatukogusid külastas vähemalt mõned korrad aastas 36% vastanutest, teatris käis 32%, muuseumites 29% ja kontserdil 28% elanikest vähemalt mõned korrad aastas või veelgi sagedamini. Uuringust selgus veel, et muuseume, teatrit ning kontserte soovitakse sagedamini külastada. Teatreid soovib rohkem külastada 64%, muuseume ning kontserte 51% vastajatest.

Kultuuriteadliku publiku ja tulevaste professionaalide järelkasvu suurendamiseks ning kultuuri regionaalse kättesaadavuse parandamiseks noorele sihtrühmale on alates 2022. aastast rakendatud kultuuriranitsa toetusmeedet, mille eesmärk on võimaldada lastel ja noortel külastada õppeprogrammi osana teatrietendusi, kontserte, kinoseansse, muuseume või muid kultuurivaldkonna asutusi või sündmusi. Eesmärk on rikastada õpet ja võimaldada õpilasele vähemalt üks kultuurikogemus õppeaastas. 2024/2025. õppeaastal sai antud toetusmeetmest osa 136 154 põhikooliastmes õppivat õpilast. Kultuuriharidus tervikuna on tihedalt seotud laste ja noorte ühiskondliku aktiivsuse ning vaimse tervise ennetustööga, samuti loovisikute pealekasvu soodustamisega, seetõttu on võtnud Kultuuriministeerium senist enam fookuse koostööle noortega.

2025. aastal kärbiti Kultuuriministeeriumi valitsemisala eelarvet (piirmääraga vahendeid) 13,4 mln euro võrra, mis mõjutas oluliselt ka vastavaid tegevusi. Kärbetest jäid puutumata kirjandusvaldkond (sh laenutus- ja reprograafihüvitis), laulu- ja tantsupeo kollektiivijuhtide palgameede, toetus Team Estoniale ja rahvusvaheliste spordi suursündmuste toetusmeede. 2024. aastaga samas mahus jätkati kodumaiste filmide tegemise toetamist, tagasimakseprogrammi Film Estonia ning venekeelse erameedia toetamist (viimane on rahastatud laiapindse riigikaitse investeeringukava vahenditest). Suurendati eelarvemahtu ja muudeti tingimusi vastavalt taotlejatelt tulnud tagasisidele Kultuuriministeeriumi Eesti majandust elavdavatele kultuuri- ja spordisündmuste toetusmeetmes, suurendamaks meetme majanduslikku mõju ja Eestisse jäävat maksutulu. Suurendati kultuurivaldkonnas riigilt palka saavate kultuuritöötajate palgafondi, mille tulemusena tõusis vastav miinimumpalk 1720 euroni 2026. aastal. Ka kollektiivijuhtide miinimumpalk tõusis 1720 euroni.

[31] Allikas: Raamatuaasta lugemisuuring 2025 „Eestlane loeb“, koostaja Marju Lauristin, Eesti Rahvusraamatukogu

Kooskõlastusringi läbis ja Vabariigi Valitsusele esitati **Eesti Rahvusringhäälingu seaduse muutmise eelnõu.** Eesmärk on ajakohastada Eesti Rahvusringhäälingut puudutav regulatsioon nii, et Eesti Rahvusringhääling saaks täita vastavalt rahvusvaheliselt kokkulepitud põhimõtetele avaliku meediateenuse osutaja rolli võimalikult laia spektriga nii informatsioonilisel, hariduslikul kui ka meelelahutuslikul eesmärgil sisu pakkumisel mistahes ajal, kohal ja platvormil.

Jätkati **rahvaraamatukogude reformi ettevalmistamist,** sh esitati Vabariigi Valitsusele rahvaraamatukogu seaduse eelnõu, mille eesmärk on tagada ajakohane raamatukoguteenus igas kohalikus omavalitsuses ning anda lugejale parem ja lihtsam ülevaade Eesti raamatukogude sisust.

Olulise horisontaalse teemana on Kultuuriministeerium panustanud **ligipääsetavuse suurendamisele kultuuri- ja spordivaldkonnas**. 2025. aastal valmis Kultuuriministeeriumi kultuuri ja spordi ligipääsetavuse tegevuskava ning loodud on Kultuuriministeeriumi haldusala ligipääsetavuse võrgustik. 2026. aastal kehtestati kultuuriministri määrusega „Nõuded audiovisuaalmeedia teenuste ligipääsetavusele ja nende täitmise tähtajad“.

Kultuurivaldkonda viimastel aastatel mõjutanud mitmed kriisid (sh koroonakriis, Venemaa agressioon Ukrainas ja jätkuv majanduskeskkonna ebastabiilsus) on raskendanud nii kultuurielus osalemist, kultuuri loomist kui rahvusvahelist suhtlust ja tõestanud, et **kriisivalmiduse toetamine** peab olema prioriteet. **2025. aastal tugevdati ministeeriumi kriisijuhtimisvõimekust**, sh elutähtsa teenuse korraldaja ülesannete täitmist, korraldati koolitusi ning õppuseid haldusalas ja partneritega. 2025. aastal esitas Kultuuriministeerium Eesti Rahva Muuseumi ja Rahvusarhiivi peamaja Noora UNESCO tõhustatud kaitse nimekirja, kuhu antud objektid UNESCO poolt ka lisati.

Spordi riikliku andmebaasi (spordiregister) kohaselt oli Eestis 2025. aastal 2989 spordiorganisatsiooni, 526 spordikooli, 254 734 organiseerunud harrastajat ja 4373 treenerikutsega treenerit.

Eestis on tugev ja toimiv spordiorganisatsioonide võrgustik ning spordiregister, mis võimaldab kujundada faktipõhist spordipoliitikat. Samuti on Eestis Euroopa kontekstis **hästi struktureeritud ja sisult põhjalik treenerite kutsekvalifikatsiooni süsteem**. Samas on süsteem ajale mõnevõrra jalgu jäänud ning vajab ajakohastamist, eelkõige digitaliseerimise ja paindlikkuse suurendamise kaudu.

Eesti Olümpiakomitee (EOK) liikmeskonda kuuluvate spordialaliitude peamine eesmärk, mis haakub otseselt ka „Sport 2030“ saavutusspordi eesmärkidega, on Eesti sportlaste ja võistkondade tulemuslik ning väärikas esindatus rahvusvahelistel tiitlivõistlustel. Tagamaks saavutusspordi arendamiseks soodsaimat keskkonda, on Kultuuriministeerium alates 2015. aastast läbi viinud spordireformi, mille käigus on oluliselt korrastatud spordi rahastamise aluseid. Spordi rahastamise korrastamisega jätkatakse. Spordireformiga seonduvalt käivitati 2019. aastal käivitati koostöös Eesti Olümpiakomiteega (EOK) Team Estonia projekt, mille

eesmärk on luua olümpiamängude ja olümpiaalade maailmameistrivõistluste esikümne potentsiaaliga sportlastele vajalikud tingimused kvaliteetseks ettevalmistuseks ja tiitlivõistlustel osalemiseks ning tagada neile selleks vajalikud tugiteenused. Järgmine samm on koostöös Eesti Kultuurkapitaliga spordi ja kehakultuuri sihtkapitali ümberkujundamine valdavalt kohalike ja liikumisharrastuse projektide toetamiseks ning tunnustamiseks ja tippspordi rahastamise osakaalu vähendamine ning spordialaliidu võimekuse suurendamine.

2025. aastal võideti rahvusvahelistel tiitlivõistlustel kokku 254 medalit, millest 118 täiskasvanute, 51 juunioride ja 85 noorte vanuseklassides. Eestis toimub igal aastal sadu spordiüritusi, mis lisaks kohaliku elu rikastamisele ja meelelahutuse pakkumisele omavad mõju ka Eesti ja piirkonna majandusele. Rahvusvahelistest võistlustest toimusid 2025. aastal traditsiooniks kujunenud Tallinna Ironman, Rally Estonia, Tallinna Maraton, Horse Show ning mitmed teised võistlused. Rahvusvaheliste võistluste korraldamist Eestis toetavad riik, kohalikud omavalitsused, erasektor ja ka spordiorganisatsioonid ise. Riik ja kohalikud omavalitsused on loonud hea taristu rahvusvaheliste võistluste korraldamiseks. Samas vajab taristu jätkuvalt edasiarendamist.

Eesti spordiorganisatsioonid on läbi aegade korraldanud kõrgetasemelisi rahvusvahelisi spordivõistlusi väga heal tasemel ning sel põhjusel pakutakse Eestile ka järjest enam võimalusi korraldada kõrgetasemelisi spordivõistlusi erinevatel spordialadel. Samas mõjutab rahvusvaheliste võistluste korraldamist Eestis oluliselt Venemaa agressioon Ukrainasse. Kui algselt keelasid rahvusvahelised organisatsioonid Venemaa sportlastel osalemise rahvusvahelistel võistlustel, siis viimase aasta jooksul on järjest enam organisatsioone lubanud Venemaa sportlasi tagasi võistlustele. See mõjutab ka korraldusõiguse taotlemist – Venemaa sportlaste Eestisse mitte lubamise tõttu jäi Eesti ilma 2026. aastaks kavandatud vehklemise Euroopa meistrivõistlustest.

„Sport 2030“ üks neljast suurest eesmärgist on see, et valdav osa elanikest liigub ja spordib. Maailma Terviseorganisatsioon WHO soovitab täiskasvanutel liikuda nädalas vähemalt 150 minutit mõõduka intensiivsusega või vähemalt 75 minutit tugeva intensiivsusega. Enam kui 2,5 tundi nädalas mõõduka intensiivsusega liikumisaktiivsust saavutas 2025. aastal 46% Eesti 15–69-aastastest elanikest. Antud näitaja on Eestis viimastel aastatel tõusnud – 2024. aastal oli see vastavalt 41 ja 2023. aastal 40% (Liikumisharrastusega tegelemine elanikkonnas 2025, Turu-Uuringute AS).

Liikumisharrastuse reformi elluviimise ühe sammuna asutas Eesti Olümpiakomitee 2022. aastal Sihtasutuse Liikumisharrastuse kompetentsikeskus, mille eesmärk on liikumisharrastuse keskse juhtimise ja arendamise kaudu luua lisandväärtust spordiorganisatsioonidele ja edendada valdkondadeülest koostööd. Kompetentsikeskus vedas ka liikumisaastat, mis tähendas, et läbi terve 2023. aasta korraldati erinevaid üritusi, töötubasid ja treeninguid. Uuring näitas, et 44% Eesti täiskasvanud rahvastikust oli liikumisaastast teadlik (Eesti elanike liikumisharrastustega tegelemine 2023, Turu-uuringute AS).

Viimastel aastatel on jõudsalt kasvanud harrastajate arv spordiklubides ja spordikoolides. Kui 2012. aastal oli harrastajana märgitud 130 839 inimest, siis 31.12.2025 seisuga oli see arv 254 734. Spordiklubides ja spordikoolides sporti harrastavate 5–19 aastaste noorte osakaal kogu vanusegrupist moodustas 2025. aastal 57%. Spordiorganisatsioonide (sh spordiklubide) arv on kasvanud 2989 organisatsioonini (sisaldab nii tegutsevaid kui ka mittetegutsevaid organisatsioone). Nende andmete põhjal saab järeldada, et rahva üldist liikumisaktiivsuse kasvu ei suudeta tagada vaid organiseeritud sportimise korraldamisega.

Spordiaususe valdkonnas on Kultuuriministeeriumi peamine koostööpartner Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus (edaspidi EADSE), kes alates 2020. aastast täidab Kultuuriministeeriumiga sõlmitud halduslepingu alusel muuhulgas ka spordivõistlustega manipuleerimise vastases võitluses kontaktpunkti rolli. **2024. aastal võttis EOK täiskogu vastu Eesti spordieetika reeglid, mis aitavad tagada Eesti spordis ühtse raamistiku spordieetika tagamisel ning rikkumiste, nt väärkohtlemise, kokkuleppemängude või hea juhtimistava rikkumiste, menetlemisel.** Reeglid rakenduvad 1. juunist 2026, mistõttu tuleb tagada, et EADSE valmisolek spordiorganisatsioonide toetamiseks nende reeglite jõustamisel. 2025. aastal viidi läbi ka kokkuleppemängude leviku kordusuuring. Uuringu tulemused näitavad, et 2022. aastast alates, millal sarnane uuring Eestis läbi viidi, on tehtud edusamme kokkuleppemängude vastases võitluses koolitatuse osas, kuna sihtrühmast on vastava koolituse saanud ligi 40% küsitletutest - 2022. aastal oli vastav näitaja kaks korda väiksem. Paraku ei ole koolitatuse tõus avaldanud mõju hoiakutes, mille näitajad on sarnased võrreldes 2022. aasta küsitlusega. Kokkuleppemängudes osalenute, selleks ettepaneku saanud või teistest kokkuleppemängudes osalenutest teadlikud olijate näitajad on sarnased võrreldes 2022. aastaga.

Tabel 51. Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Elanike kultuurielus osalemine, % Allikas: Statistikaamet	79 (2023)	n/a	n/a	n/a	80
Elanike osakaal, kes on vähemalt 150min/nädalas kehaliselt aktiivsed, % Allikas: SA Liikumisharrastuse Kompetentsikeskus	46	55	60	65	66

Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud vastavalt 18. novembril 2021. aastal Vabariigi Valitsuse kinnitatud strateegiadokumendis „Kultuuri arengukava 2021–2030“ ja Riigikogus 18. veebruaril 2015. aastal vastu võetud spordivaldkonna pikaajalises strateegiadokumendis „Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030“.

Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna eesmärke viiakse ellu kultuuriprogrammi ja spordiprogrammi kaudu. Nii tulemusvaldkonna kui ka programmide eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Kultuuriministeerium. Kultuuri- ja spordipoliitika kujundamisel ja eesmärkide saavutamisel on oluline osa ka mitmete

teiste valdkondade eest vastutavatel ministeeriumidel, kohalikel omavalitsustel, era- ja kolmanda sektori ning kultuuri- ja spordiorganisatsioonidel.

2.15.1 Kultuuriprogramm

Programmi eesmärk

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Tabel 52. Kultuuriprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Eesti laste ja noorte osalemine kultuuris, % Allikas: Statistikaamet	94,7 (2023)	n/a	n/a	n/a	Suureneb
Kultuurivaldkonnas hõivatute keskmine brutokuupalk võrreldes Eesti keskmisega, % Allikas: Statistikaamet	78	n/a	n/a	n/a	90
Rahulolu kultuuri kättesaadavuse ja ligipääsetavusega, % Allikas: Statistikaamet	66 (2023)	n/a	n/a	n/a	Suureneb
Kultuuri kättesaadavus digiplatvormidel, % Allikas: Kultuuriministeerium	25 (2023)	n/a	n/a	n/a	Suureneb
Eesti elanike kultuuripäranditeadlikkus, 0-100 punkti skaalal Allikas: Kultuuriministeerium	60 (2023)	n/a	n/a	n/a	Määratakse lähtuvalt algtasemest
Eesti kultuuri uurimise jätkusuutlikkus, % Allikas: Kultuuriministeerium	1,27 (2024)	n/a	n/a	n/a	Määratakse lähtuvalt algtasemest
Loomemajanduse sektoris loodud lisandväärtus SKPst, % Allikas: Kultuuriministeerium	2,3 (2023)	n/a	n/a	n/a	3,2
Loomemajanduse sektoris loodud lisandväärtus töötaja kohta, eurot Allikas: Kultuuriministeerium	40 900 (2023)	n/a	n/a	n/a	25 000[32]
Eesti kultuuri rahvusvaheline nähtavus Allikas: Elcano Global Presence Report	83.	n/a	n/a	n/a	≤85
Eesti kultuurikorralduse keskkonnamõju Allikas: Kultuuriministeerium	46 748 (2019)	n/a	n/a	n/a	Määratakse lähtuvalt algtasemest
Eesti elanike elukeskkonnaga rahulolu (rahul või pigem rahul), % Allikas: Statistikaamet	72 (2024)	n/a	n/a	n/a	> 85

[32] Sihttase on seatud Kultuuri arengukavas 2021-2030 koostamisel, mil ei olnud veel teada loomemajanduse näitajad eelmiste aastate, ega käimasoleva aasta kohta, kuna antud näitajate avaldamine on tagasivaates pika viibega. Seega on sihttase planeeritud aastal 2021. kättesaadava viimase andmestiku põhjal.

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Kultuuriranitsa toetusmeetme mahu suurendamine.** Eesti laste ja noorte vaimse tervise probleemid on viimastel aastatel märgatavalt süvenenud. Aastatel 2020–2024 on 15–17-aastaste abivajavate laste arv kasvanud ligikaudu 50%, mistõttu on vajalik laste- ja noorte kultuurielus osalemise suurendamine.
- Ühiskondliku sidususe ja väärtusarutelu edendamise rolli täitmiseks ning valdkonna mitmekesisuse hoidmiseks **laiendada publiku ligipääsu etenduskunstidele kõikides piirkondades**.
- Raamatukogude külastatavust, eesti kirjasõna kestlikkust ja elanike lugemishuvi mõjutab teavikute kättesaadavuse vähenemine, kuna **teavikute soetamise toetus** ei ole suurenenud alates 2008. aastast. Seetõttu on vältimatult vajalik toetuse tõstmine.
- **Raamatukogureformi elluviimine**, sealhulgas Rahvusraamatukogu ümberkujundamine riiklikuks raamatukogunduse valdkonna digiteenuste ja infosüsteemide arendusüksuseks.
- **Riiklikult rahastatavate kultuuritöötajate ja kollektiivijuhtide väärtustamise jätkamine**, et säilitada sektori konkurentsivõime tööandjana ning tagada kvalifitseeritud tööjõu püsimine. Kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumtasu tõusis 2026. aastal 1720 euroni (samas oli Eesti keskmine brutopalk 2025. aastal 2092 eurot). Vajalik on pöörata senisest suuremat tähelepanu ka loovisikute sotsiaalsetele garantiidele ning järelkasvu tagamisele kõigis kultuurivaldkondades.
- **Avalik-õigusliku meedia programmitootmise, toimepidevuse ja kriisikindluse tagamine.** Tugevamist vajab nii programmide tootmise ja edastamise tehniline taristu, kui ka programmitootmisel kvaliteetse sisu loomine.
- **Ehitusmälestiste olukorra parendamiseks lahenduste otsimine.** Muinsuskaitseameti tegevus Eesti kultuuripärandi hoidmisel, säilitamisel ja aktiivse kasutamise toetamisel ei ole kehtiva rahastustasemega jätkusuutlik, mis kasvatab nii riigi õiguslikke riske kui ka ohtu Eesti kultuuripärandi säilimisele tervikuna.
- Kultuuripärandi säilimise ja ligipääsetavuse tagamiseks on vältimatult vajalik **pärandihoidlate arendamine**, mis aitab ennetada pöördumatuid kaotusi, vähendada tulevikus taastamis- ja kahjunõuetega seotud kulusid ning kindlustada Eesti kultuurimälu säilimise.
- **Kultuuriministeeriumi haldusala kriisivalmiduse suurendamine.** Kultuurivaldkond ühelt poolt vajab kaitset kriiside eest, kuid teisalt saab ise täita olulist rolli ühiskonna vastupanuvõime tugevdamisel.

2.15.2 Spordiprogramm

Programmi eesmärk

Tagatud on toimiv spordikorralduse süsteem lähtuvalt Euroopa spordi mudelist.

Tabel 53. Spordiprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

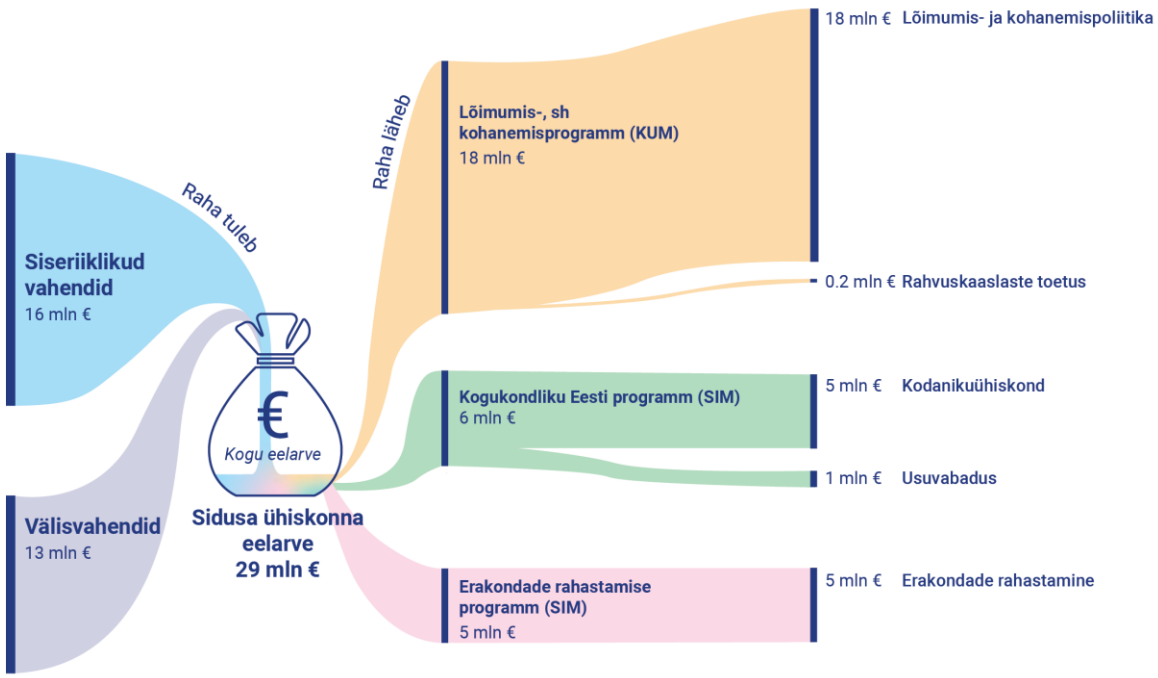
Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Organiseeritud harrastajate arv kogu elanikkonnast, % Allikas: Eesti spordiregister	18,6	20	21	22	23
Täiskasvanute tiitlivõistlustel olümpiamängude distsipliinidel saavutatud kohad 1-10 Allikas: Eesti spordiregister	33	40	42	42	44

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Eesmärki, mille kohaselt liiguks kaks kolmandikku elanikkonnast piisava regulaarsusega, ei ole seni saavutatud. Seetõttu on oluline jätkata liikumisharrastuse edendamist liikumisaktiivsuse tegevuskava rakendamise, regionaalse koostöö tugevdamise ning treenerite tööjõukulude toetuse suurendamise kaudu.
- Arvestades, et ligi 20% 11–15-aastastest lastest on ülekaalulised – näitaja, mis on viimase 20 aastaga kolmekordistunud –, on põhjendatud Sport Kooli programmi rahastamise suurendamine.

2.16 Sidus ühiskond

Tulemusvaldkonna tegevuspõhine eelarve *(2027)*

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti on sidus ja kaasav ühiskond.

Tulemusvaldkonna rahastamiskava

Tulemusvaldkonna rahastamiskava on leitav lisas 2.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti ühiskonda iseloomustab kasvav keeleline ja kultuuriline mitmekesisus. Rahvastikuregistri andmetel elas Eestis 01.01.2026 seisuga 1 365 963 inimest, kellest 1 124 698 olid Eesti kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimeste ning Eestis registreeritud elukohaga elamisloa või elamisõiguse alusel viibivate isikute arv oli 58 432 ehk 4,3% elanikkonnast. Teiste riikide kodanikke elas Eestis 182 833, neist suurima osa moodustasid Venemaa Föderatsiooni ja Ukraina kodanikud. Statistikaameti andmetel elab Eestis lisaks eestlastele enam kui 220 rahvuse esindajaid. 2025. aasta alguse seisuga moodustasid eestlased 68,2%, venelased 20,9%, ukrainlased 5,4%, valgevenelased 0,8% ja soomlased 0,6% elanikkonnast. Eestis elab ka väike romade kogukond (Rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2026 677 roma, kes moodustavad 0,05% Eesti rahvastikust ning neist ligi kolmandik elab Valga maakonnas).

Viimase kümnendi jooksul on Eesti rändeprotsessides toimunud oluline muutus. Kui varem oli Eesti pigem väljaränderiik, siis aastatel 2015 - 2024 oli rändesaldo positiivne ning suurenes nende sisserändajate osakaal, kes soovivad Eestisse jääda püsivalt. 2025. aastal jäi rändesaldo esimest korda alates 2014. aastast taas negatiivseks: Eestisse saabus 11 298 ja siit lahkus 12 004 inimest. Ligi 4000 ehk 35% kõigist sisserännanutest olid Ukraina kodakondsusega. Võrreldes aasta varasemaga vähenes Ukraina kodakondsusega sisserännanute arv poole võrra. Ehkki sisserännanud Ukraina kodanike arv on 2024. aastaga võrreldes veidi vähem kui kaks korda väiksem, on see siiski kordades suurem kui enne täiemahulist sõda. Alates Venemaa täiemahulise agressiooni algusest Ukrainas on ajutist kaitset taotlenud kümned tuhanded inimesed ning ebakindlus sõja kestuse ja tagasipöördumise võimaluste suhtes eeldab kohanemist ja iseseisvat toimetulekut toetavate teenuste jätkumist.

Sisserände mitmekesistumine suurendab vajadust tõhusate kohanemis- ja lõimumisteenuste järele. 2025. aastal sai tähtajalise elamisloa või elamisõiguse Eestis kokku 17 889 inimest, mida on 1087 võrra rohkem kui aasta varem. Kohanemisprogrammi pakutakse tähtajalise elamisloa või -õigusega uussisserändajatele, rahvusvahelise kaitse saajatele, ajutise kaitse saajatele ning alates 2026. aasta juunist ka rahvusvahelise kaitse taotlejatele. Programmi eesmärk on toetada Eestisse saabunud inimeste iseseisvat toimetulekut, tutvustada Eesti riiki, ühiskonda, kultuuri- ja väärtusruumi ning pakkuda eesti keele õpet.

Lõimumisvaldkonnas on jätkuvalt keskne eesti keele oskus, mis mõjutab inimeste võimalusi tööturul, hariduses, ühiskonnaelus ja kultuuriruumis osalemisel. Seetõttu on oluline tagada eri sihtrühmadele ligipääs kvaliteetsele ja vajadustele vastavale keeleõppele ning toetada eesti keele tasemeeksamiks valmistumist. Keeleõppe kõrval on oluline tugevdada eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste ühiseid kontakte, suurendada usaldusväärse info kättesaadavust ning toetada ühist inforuumi. Selleks toetatakse muu hulgas venekeelset ja ingliskeelset avalikku huvi teenivat meediasisu, riigiinfo kättesaadavust eri keeltes ning meediapädevuse programme, mis aitavad suurendada elanike vastupanuvõimet väärinfole.

Rahvusvähemuste kultuurielu toetamine aitab säilitada Eestis elavate rahvusgruppide vaimset kultuuripärandit ning kujundada mitmekesist ja sidusat kultuuriruumi. Eestis tegutseb ligikaudu 300 rahvusvähemuste kultuuriseltsi, millest riigi toetust saab umbes 250 organisatsiooni. Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduse alusel on Eestis kultuuriautonoomia registreerinud rootsi vähemusrahvus. Eesti ühiskonna lõimumismonitooringu 2023. aasta andmetel ei tunne 53% teisest rahvusest inimestest survet oma rahvuskultuurist loobumiseks, mis viitab sellele, et rahvuskultuuride hoidmine ja Eesti ühiskonda kuulumine ei ole teineteist välistavad eesmärgid.

Erilist tähelepanu vajab roma kogukonna sotsiaal-majanduslik olukord. Kuigi Eesti roma kogukond tunneb ühtekuuluvust Eestiga, jäävad romade haridus- ja tööhõivenäitajad ülejäänud elanikkonnast märgatavalt maha. 01.01.2026 seisuga elas Eestis rahvastikuregistri andmetel 677 roma, kellest ligi kolmandik Valga maakonnas. Madal haridustase piirab kogukonna

võimalusi tööturul osalemiseks ning suurendab toimetulekuriske, mistõttu on vajalik jätkata sihitatud tegevustega hariduses, tööhõives ja kogukondlikus toetamises.

Eesti lõimumispoliitika peab arvestama sisserände päritoluriikide ja kogukondade mitmekesistumisega. Kasvanud on nende Eestisse elama asunud inimeste arv, kelle kultuuriline, keeleline või usuline taust erineb senisest Eesti sisserändemustrist. Viimastel aastatel on kasvanud islamitaustaga riikidest, sh riskiriikidest, pärit Eestisse elama asunud välismaalaste arv, keda oli 2025. aasta seisuga hinnanguliselt 11 000. Aastatel 2015 - 2025 on see arv ligikaudu viiekordistunud. Sellega seoses on islamiusuliste kogukond ja usutegevus muutunud Eesti avalikus ruumis senisest nähtavamaks. Kogukonna kasv ja päritoluriikide mitmekesistumine eeldavad suuremat tähelepanu varasele kohanemisele, eesti keele õppele, ühiskonnaelus osalemisele ning usaldusväärses inforuumis püsimisele. **Oluline on ennetada eraldunud kogukondade kujunemist, vähendada haavatavust välismõjudele ning maandada võimalikke radikaliseerumise riske.**

Mitmed valdkondlikud tegevused on suunatud ühise inforuumi toetamisele ja omavaheliste kontaktide suurendamisele erineva keele- ja kultuuritaustaga kogukondade vahel. Kultuuri arengukava 2021–2030 raames pakub Kultuuriministeerium rahalist toetust Eestis tegutsevatele venekeelsetele eraõiguslikele meediakanalitele ning samuti Eesti Rahvusringhäälingu vene- ja ingliskeelsetele kanalitele eesmärgiga tagada, et iga elanik, sõltumata oma emakeelest, pääseks ligi usaldusväärsetele, mitmekesistele ja sõltumatutele infokanalitele. Lisaks toetatakse riigiinfo edastamise võimekust erinevates keeltes, samuti meediapädevuse programme, et suurendada Eesti elanike vastupanuvõimet väärinfole.

Tähelepanu pööratakse ka piirkondlike erinevuste vähendamisele, eelkõige Ida-Virumaal, kus lõimumisprotsessi mõjutavad piirkonna eripärad ja suur mitte-eesti emakeelega elanike osakaal. Seetõttu on piirkonnas toetatud lõimumistegevused kultuuri- ja spordivaldkonnas ning kogukondade üleselt. Üha olulisem on ka kliendikesksete ja ligipääsetavate kohanemisteenuste arendamine, sealhulgas digitaalsete lahenduste kaudu, et toetada uussisserändajate iseseisvat toimetulekut ja osalemist Eesti ühiskonnas.

Kultuuriministeerium korraldab Integratsiooni Sihtasutuse (INSA) vahendusel kohanemisprogrammi pakkumist uussisserändajatele. Kohanemisprogramm toetab Eestisse saabunud inimeste iseseisvat toimetulekut ning hõlmab Eesti ühiskonda, riigikorraldust, kultuuri- ja väärtusruumi ning igapäevaelu tutvustavat baasmoodulit, töötamise, ettevõtluse ja pereelu teemamooduleid, digioskusi toetavat digimoodulit ning eesti keele õpet. Uussisserändajate seas eristatakse peamiselt tavarände ja sundrändega Eestisse saabunud inimesi. Tavarändega (nt töö-, õpi- ja pererändega) saabunud, st tähtajalise elamisloa või -õiguse saanud isikutele pakutakse kohanemisprogrammi raames baasmoodulit, erinevaid teemamooduleid ning A1-B1-tasemel tasuta eesti keele õpet. Tavarände sihtrühmale on kursustel osalemine vabatahtlik.

Tabel 54. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, eestlased, % (suurem parem) Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)	73 (2023)	73	n/a	79	90
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, teised rahvused, % (suurem parem) Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)	89 (2023)	89	n/a	86	90
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul), % (suurem parem) Allikas: Rahandusministeeriumi tellitud rahulolu uuring	47,2 (2024)	38	38	38	50
Välismaal elavate eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga, % Allikas: Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumisega seonduv uuring	84 (2021)	n/a	n/a	n/a	90

Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud 18. novembril 2021. aastal Vabariigi Valitsuse kinnitatud arengukavas „Sidusa Eesti arengukava 2021–2030“. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna eesmärki panustavad perioodil 2027–2030 kolm programmi: „Lõimumisprogramm“, „Kogukondlik Eesti“ ja „Erakondade rahastamine“. Valdkonna riiklike tegevuste elluviimise ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutavad Siseministeerium ja Kultuuriministeerium. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna Siseministeeriumi programmides toimus muudatus alates 2027. aastast. Varem Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonda kuulunud programm Nutikas rahvastikuarvestus liikus Siseturvalisuse tulemusvaldkonda. Rahvastikuarvestus on käsitletud eraldiseisva teemana ning ei ole oma olemuselt otseselt seotud ühiskondliku sidususe poliitikatega. Tegemist on riigi tuumikfunktsiooniga, mis puudutab rahvastikuandmete- ja toimingute ning elukohaandmete haldamist, registrite toimimist ja identiteedisüsteemi. Identiteedi ja staatuse määratlemine ning rahvastiku toimingud on valdkonnad, mis on praktikas omavahel tugevalt põimunud.

2.16.1 Lõimumisprogramm

Programmi eesmärk

Eesti ühiskond on sidus ja stabiilne, kus eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed kannavad Eesti identiteeti, osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ja ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Loodud on võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks kõigile Eestis elavatele inimestele.

Tabel 55. Lõimumisprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Informeeritus Eestis toimuvast (teised rahvused), % Allikas: EIM	90 (2023)	n/a	n/a	90	90
Ühiskonnarühmade vahelised kontaktid (suhtlussfääride kontaktide keskmine) - teistest rahvustest inimeste kontaktid eestlastega Allikas: EIM	2,9 (2023)	n/a	n/a	3	3
Ühiskonnarühmade vahelised kontaktid (suhtlussfääride kontaktide keskmine) - eestlaste kontaktid teistest rahvustest inimestega Allikas: EIM	2,1 (2023)	n/a	n/a	2	2
Eesti elanike teadlikkus ja valmisolek toetada kohanemist ja lõimumist, % Allikas: EIM	n/a	Algtase selgitat akse 2026. aastal	Algtase selgitat akse 2026. aastal	Algtase selgitat akse 2026. aastal	Algtase selgitat akse 2026. aastal
Teise kodukeelega inimeste osalemine kultuurielus, % Allikas: Kultuuris osalemise uuring	n/a	75	n/a	76	76

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Kvaliteetsete ja kättesaadavate kohanemis- ja keeleõppevõimaluste ning muude toetavate teenuste tagamine, et sisserändajad lõimuksid Eesti ühiskonda.** Lähtudes viimaste aastate rändetrendidest, muutuvad lõimumisvaldkonna sihtrühmad üha mitmekesisemaks nii päritolu, haridustausta kui ka muude tunnuste poolest. Kasvab nende sisserändajate osakaal, kes soovivad Eestisse püsivalt elama jääda. Lisaks senistele sihtrühmadele lisanduvad uued, kellele tuleb tagada sobivad teenused. Nende hulka kuuluvad rahvusvahelise kaitse taotlejad, kellele tuleb pakkuda kohanemisprogrammi (sh keeleõpet) ning kutsealused, kellele tuleb korraldada süsteemne keeleõpe.
- **Kohanemisprogrammi arendamine senisest personaliseeritumaks ja paremini ligipääsetavaks.** Selleks arendatakse edasi sündmusteenust „Eestis kohanemine” ning uussisserändajatele mõeldud infoplatvormi Settle in Estonia (settleinestonia.ee). Teenuste paremaks kasutamiseks ja digilõhe vähendamiseks arendatakse välja ka digimoodul, mille eesmärk on toetada uussisserändajate digioskusi ning võimekust kasutada Eesti digi- ja avalikke teenuseid iseseisvalt.
- **Kultuuriministeeriumi haldusalasse kohanemisprogrammi andmekogu (KOPA) loomine.** Kohanemisteenuste tõhusamaks kavandamiseks ja pakkumiseks on vajalik süsteemne ülevaade sihtrühmadest ning teenuste kasutamisest. Loodav andmekogu võimaldab parandada andmete kvaliteeti ja kättesaadavust, toetada teenuste personaliseerimist

ning tõhustada poliitikakujundamist ja mõju hindamist.

- **Tugevdada kohalike omavalitsuste võimekust lõimumis-, sh kohanemisteenuste arendamisel ning pakkumisel.** Kohalike omavalitsuste roll lõimumise toetamisel suureneb. Üha enam omavalitsusi seisab silmitsi vajadusega pakkuda kohanemist toetavat infot ja teenuseid uussisserändajatele, erineva keele- ja kultuuritaustaga elanikele ning tagasipöördujatele.
- **Kogukondlike tegevuste toetamine üle Eesti**, mis soodustavad suhtlust, üksteisemõistmist ja ühist tegutsemist. Sidusa ühiskonna kujundamisel on keskne roll usalduslikel ja tihedatel otsekontaktidel erineva taustaga inimeste vahel.
- **Tagada juurdepääs usaldusväärsetele ja mitmekesistele infoallikatele ning pakkuda meediapädevuse programme**, et suurendada vastupanuvõimet väärinfole.
- **Sihitud kultuuri- ja sporditegevused**, mis aitavad tugevdada Eesti kultuuri- ja väärtusruumi, toetada turvalist elukeskkonda ning suurendada riigi kohalolu tajumist. Erilist tähelepanu vajab Ida-Virumaa, kus kultuurielus osalemine on pikas trendis langenud ning madalam kui teistes maakondades. Lisaks tuleb pöörata eraldi tähelepanu Ida-Virumaa piirkonnas riigi usaldusväärsuse tõstmiseks ja sotsiaalse kuuluvuse probleemide lahendamiseks.

2.16.2 Kogukondlik Eesti programm

Programmi eesmärk

Eesti on inimesekeskne, sidus ja turvaline riik, kus kogukonnad ja kodanikuühiskond on tugevad, inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning parandavad aktiivse osaluse kaudu elukeskkonda, ühiskondlikku sidusust ja valmisolekut kriisidega toime tulla.

Tabel 56. Kogukondlik Eesti programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil on võimalus mõjutada ühiskonda, (täiesti nõus, pigem nõus), % Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring	41 (2023)	48	48	48	48

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- **Heategevuseks annetamise kasv.** Analüüsi ning uut lähenemist vajavad hetkel kehtivad maksusoodustused ja regulatiivne raamistik heategevuseks raha annetamiseks – kas need on endiselt asjakohased või pärsivad annetuste kasvu ja heategevuseks valmis

olevate inimeste ja ettevõtete potentsiaali annetada.

- Kodanikuühiskonna kriisikindlus ja kerksus. Kogukonnad ja kodanikuühiskond pole piisavalt valmistunud erinevateks kriisideks ja hädaolukordadeks. Eesmärk on tugevdada Eesti kodanikuühiskonna sidusust, kerksust ja kriisideks valmisolekut, edendades kogukonnakeskset ja kaasavat valitsemisviisi. See suurendab inimeste usaldust riigi vastu, vähendab sotsiaalset võõrandumist ning toetab demokraatlike väärtuste püsimist ning ühiskondlikku osalust. Kavandatavad tegevused arendavad kodanikuühiskonna ja kogukondade võimekust kriisidega toimetulekul, parandades ligipääsu ressurssidele ja teabele ning toetades elanike kaasatust ja väärtustatust.
- Kodanikuruum ja ühenduste elujõulisus. Spontaanne ja virtuaalne vabatahtlik tegevus. Eestis on küll olemas tugev organiseerunud vabatahtlike praktika, kuid vähene teadmine ja kogemus organiseerumata vabatahtlike kaasamisel kriisireguleerimisse. Viimane ei ole omane vaid Eestile, vaid ka teistes Euroopa riikides on võrdlemisi vähe teada, mil määral ja ulatuses on organiseerumata vabatahtlikud kaasatud riiklikkesse kriisireguleerimise meetmetesse. Üks kaasaegseid trende vabatahtlikus tegevuses on virtuaalne vabatahtlikkus – vabatahtlik töö, mida tehakse veebikeskkondades. Oluline on leida võimalused kohanemiseks uute trendidega vabatahtluse maastikul, et suurendada elanikkonna eesmärgistatud, turvalist ja sidusat osalust ühiskonnas.
- Siseministeeriumi tegevuste eesmärgiks strateegilise partnerluse kaudu on toetada avatud valitsemist kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul, kodanikuühiskonna suutlikkust oma huve süsteemselt esindada ning mitmekülgset demokraatlikku kodanikuruumi, milles on tagatud õigus ühineda, rahumeelselt koguneda ning võimalus oma mõtteid vastutustundlikul ja teisi arvestaval viisil väljendada.
- Vabaühenduste tegutsemist toetava õigusruumi korrastamine. Kehtivas seadusandluses on mitmed ajale jalgu jäänud piirangud vabaühenduste tegevust reguleerivates õigusaktides, mille muutmine aitaks kaasa vabaühenduste tegevuse paindlikkusele.
- Ühiskondlik polariseeritus ja arutelukultuur ning (täiskasvanute) kodanikuharidus. Arendamist vajab Eesti arutelukultuur tervikuna ning inimeste oskused aruteludes osaleda ja diskussiooni pidada. Inimeste oskuste arendamiseks on võimalik näiteks pakkuda erinevaid interaktiivseid kodaniku- ja kodanikuühiskonna koolitusi ning kursuseid, sealhulgas demokraatiatrenne ja arutelusid. Samuti on oluline seada fookusesse (täiskasvanute) kodanikuharidus, mille raames viia ellu tegevusi, mis aitavad tõsta Eesti elanike kodanikupädevusi ja osaluskultuuri, sealhulgas teadlikkust, teadmisi, oskusi, algatusvõimet ja usaldust kodanikuühiskonnas osalemiseks ja kodanikualgatuse edendamiseks ning mis väärtustavad ning aitavad tõsta heategevuses osalevate Eesti elanike ja organisatsioonide osakaalu.
- Usuvabaduse tagamine. Kirikute ja koguduste seaduse muudatuste vastu võtmine ja

rakendamine ning usurahu taastamine õigeusumaastikul. Kindlasti ei kavatse riik vene õigeusu traditsiooni järgivate õigeusklike usuellu sekkuda. Kirikud ja kogudused peavad saama vabalt toimetada ja inimesed oma usku praktiseerida. Ohtlikest välissidemetest hoidumine ja nende katkestamine vaid aitab kaasa usuvabadusele Eesti Vabariigis.

2.16.3 Erakondade rahastamise programm

Programmi eesmärk

Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekuse tõstmine.

Tabel 57. Erakondade rahastamise programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2025)	2027	2028	2029	2030
Eelarve kasutamise % Allikas: Siseministeerium	100	100	100	100	100

Olulised tegevused 2027–2030 eesmärkide täitmiseks

- Erakonnale eraldatavad summad kantakse erakonna kontole Vabariigi Valitsuse määratud valitsusasutuse kaudu, kelleks hetkel on Siseministeerium. Sihiks on Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekust tõsta. Selle jaoks on välja töötatud erakondade rahastamise süsteem vastavalt erakonnaseaduse § 12^{7} lõikele 4, mille järgi on Riigikogus esindatud erakonnal õigus saada iga kalendrikuu viiendaks kuupäevaks eraldis riigieelarvest. Samuti määratakse eraldis Riigikogu valimisel osalenud erakondadele, kes ei ületanud valimiskünnist, kuid kogusid vähemalt 2% häältest.
- Erakondade rahastamiseks on Siseministeeriumi eelarves 4,67 mln eurot aastas.

3. Fiskaalraamistik

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistik lähtub Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvisest majandusprognoosist, prognoosiga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel[33].

3.1 Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid

Eesti fiskaalpoliitika peamiseks väljakutseks on asjaolu, et alates 2020. aastal aset leidnud COVID kriisist, sellele järgnenud energiahindade kriisist 2021. aastal ning Venemaa rünnakust Ukrainale 2022, on ühiskonna ootused riigile kasvanud oluliselt kiiremini kui ühiskonna valmisolek neid riigipoolseid kulutusi rahastada. See on viinud Eesti fiskaalpoliitika oluliselt teistsugusele ja riskantsemale rajale, võrreldes kogu varasema taasiseseisvumise perioodiga ehk aastatega 1991-2019.

Seda väljakutset arvestades on Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika peamiseks eesmärgiks riigi rahanduse olukorra parandamine, eelarvepuudujäägi vähendamine ning võlakoormuse ja intressikulude suurendamise pidurdamine. Vaja on jätkata ka riigikaitse kulude prioriteetseks pidamisest. Nende kulude maht peab olema jätkuvalt vähemalt 5% SKPst. Majanduse elavdamiseks tuleb jätkata taristuinvesteeringuid, kuid eelistades rahastamisallikana välis-toetuste kasutamist.

Nende põhimõtte nimel on Vabariigi Valitsus teinud eelarveläbirääkimistel suure poliitilise pingutuse, et eelarvedefitsiiti vähendada, säilitada samas kaitsekulud ning elavdada majandust ilma täiendavate maksutõusudeta. Nende pingutuste tulemusel väheneb 2027. aasta eelarvepuudujääk -4,0% protsendini sisemajanduse koguproduktist. Tegemist on Vabariigi Valitsuse tahtest tuleneva poliitilise otsusega rahanduse olukorda parandada, sest nii siseriiklikud kui ka Euroopa Liidu eelarvereeglid võimaldaksid õiguslikult 0,5% ehk u 230 mln euro võrra sügavamat eelarvedefitsiiti.

Aastate 2028-2030 eelarve-eesmärkide puhul tuleb arvestada, et käesoleva valitsuse mandaat lõppeb Riigikogu valimistega 2027. aasta märtsis. Praegune valitsus on teinud siiski märkimisväärse pingutuse, et vähendada võrreldes rahandusministeeriumi suvise prognoosiga eelarvedefitsiiti ka 2028-2030. aastal ning sisustada aastate 2028-2030 eelarvestrateegia kärped sisuliste meetmetega mitte katteta lubadustega. See ei ole olnud lihtne, sest Eestis on toimumas riigikaitsekulude pretsedenditu kasv olukorras kui paljud muud valdkonnad on pidanud reaalväärtuses juba ka tänaseks kokku tõmbuma.

Vabariigi Valitsus on seisukohal, et Eesti riigi peamise fiskaalpoliitilise eesmärgina tuleb riigi rahanduse korrastamisega aastatel 2028–2030 ja ka hiljem jätkata. Tegelik mandaat selleks saab olema uuel valitsusel 2027. aasta märtsivalimiste kaudu uuendatud mandaadi alusel.

[33] http://www.fin.ee/majandusprognoosid

3.1.1 Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ning võrdlus eelmise riigi eelarvestrateegiaga

Euroopa taasrelvastumise kavas, mis 2025. aasta kevadel EL liikmesriikide poolt heaks kiideti, nähti ette võimalus taotleda erandit kaitsekulude suurendamiseks[34], ehk riikidel ajutiselt kalduda kõrvale eelarve-eesmärkide saavutamise teelt. Eesti esitas 29. aprillil 2025 aastal koos 15 teise EL riigiga taotluse riigipõhiseks vabastusklausli rakendamiseks aastatel 2025–2028 ning vastava otsuse alusel on võimalik kaitsekulude suurendamise jagu eelarvepiire ületada kuni 2028. aasta lõpuni lisatingimusega, et **kui perioodil 2025–2028 tellitud kauba tarned toimuvad hilisematel aastatel ja kaitsekulude vabastusklauslit ei ole kasutatud täies mahus ära, on võimalik nende konkreetsete tarnete maksumuse ulatuses eesmärkidest vastavatel aastatel kõrvale kalduda.** Vabastusklausli neli aastat on üleminekuaeg lahenduseni, milles püsivalt kõrgemale tõstetud kaitsekulud peavad saama eelarvest rahastatud kas siis muude kulude või suuremate maksude arvel.

Käesolevas riigi eelarvestrateegias otsustas Vabariigi Valitsus asuda eelarvepuudujääki vähendama juba järgmisel aastal, piirates puudujäägi 4%-ni SKPst aastatel 2027–2029 ning 3,4%-ni aastal 2030. Järgmisel aastal väheneb seega defitsiit käesoleva aastaga võrreldes 0,2% võrra ja järgmise aasta majandusprognoosiga võrreldes 0,5% võrra SKP-st. Defitsiidi vähendamisega soovitakse tagada püsivalt kasvanud kaitsekuludele püsivamad katteallikad pidurdades samal ajal võlakoormuse kasvu.

Eelmise riigi eelarvestrateegiaga võrreldes on puudujääk järgmisel aastal 0,5% võrra SKP-st väiksem, kuid aastatel 2028–2029 vastavalt 0,2% ja 0,4% võrra SKPst suurem.

Tabel 58. Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ja võrdlus eelmise eelarvestrateegiaga

	2026	2027	2028	2029	2030
Valitsussektori nominaalse eelarvepositsiooni eesmärk (% SKPst)	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,4
Eelmise eelarvestrateegia eesmärk (% SKPst)	-4,5	-4,5	-3,8	-3,6	
Erinevus	0,3	0,5	-0,2	-0,4	

Allikas: Rahandusministeerium

[34] Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2024/1263 artikli 26 lõikele 1 ning Euroopa Komisjoni 19. märtsi 2025 teatisele (C(2025) 2000 final)

3.1.2 Maksupoliitilised eesmärgid

Valitsuse eesmärk on hoida maksukeskkond stabiilne. Maksukoormus püsib aastatel 2027 – 2030 taseme 35%-i SKPst lähedal.

Maksukoormus leitakse maksutulude suhtena SKPsse. Võrreldes Euroopa Liidu keskmise maksukoormusega (2024. aastal 39,4% SKPst) jääb Eesti näitaja endiselt madalamaks ulatudes 2027. aastal 35,2%ni ja püsides aastatel 2028–2030 suuremate maksumuudatuste puudumisel taseme 35% SKPst lähedal. Maksukoormuse arengust on lähemalt juttu maksupoliitika peatükis.

Valitsuse eesmärk on hoida tööjõu efektiivne maksumäär allpool 35 protsenti. Näitaja püsib aastatel 2027–2030 taseme 34%-i lähedal.

Tööjõu efektiivne maksumäär leitakse tööjõumaksude suhtena tööjõukuludesse. Võrreldes Euroopa Liidu keskmisega (2024. aastal 37,1%) jääb Eesti näitaja madalamaks. 2027. aastal ulatub näitaja 33,6%ni ja püsib perioodil 2028–2030 taseme 34% lähedal.

3.2 Tulu- ja kulumeetmed

Käesolevas peatükis kirjeldatakse Vabariigi Valitsuse otsustatud uusi tulu- ja kulumeetmeid ning nende mõju valitsemissektori eelarvepositsioonile. Meetmete detailsem loetelu on leitav lisas 3. Valitsemissektori vaates lisanduvad riigieelarve meetmetele ka muu keskvalitsuse juriidilisi isikuid, kohalikke omavalitsusi ja sotsiaalkindlustusfonde ehk Töötukassat ja Tervisekassat puudutavad meetmed.

Käesoleva Riigieelarvestrateegia fookuseks on haridus, avalik kord ning riigikaitse. Muudatused tõstavad Eesti ettevõtete konkurentsivõimet ja leevendavad Riigi eelarvestrateegia perioodil survet õpetajate, kultuuritöötajate ja treenerite ning siseturvalisuse palgakuludele. Jätkuvalt on kulude mahult tugevas fookuses ka riigikaitse. Aastatel 2026–2030 suurenevad enim hariduses, avaliku korra ja julgeoleku valdkonnas ning sotsiaalkaitses tehtud kulutused. Samuti kasvavad kulud elamu- ja kommunaalmajanduses. Samal ajal vähendatakse järgnevatel aastatel kulusid taristuinvesteeringutesse Rail Baltica rahastamise ajatamise kaudu. Riigi eelarvestrateegias kajastuvate kulumeetmete mõjul ajatatakse kulusid perioodide vahel.

Tabel 59. RES 2027–2030 tulu- ja kulumeetmete mõju valitsussektori eelarve tasakaalule

	2027	2028	2029	2030
Meede	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
Kogumispensionide seaduse ja maksukorralduse seaduse muutmine, sh edasiantava maksutulu suurenemine	-0,05%	-0,08%	-0,09%	-0,10%
Arvestuslik müügitulu vanglarendist	0,09%	0,13%	0,13%	0,13%

	2027	2028	2029	2030
Muud tulud sh täiendav dividend ning kuludelt tagasilaekuv maksutulu	0,03%	0,23%	0,21%	0,07%
Tulumeetmed kokku	**0,07%**	**0,28%**	**0,25%**	**0,10%**
Meetmetest tulenev intressikulu kokkuhoid, sh SmartCapi konsolideerimine Riigikassasse, Transpordi Varahalduse OÜ likvideerimine ja Eesti Posti müük	0,03%	0,04%	0,05%	0,05%
Välisvahendite ümberplaneerimine	0,17%	0,00%	0,08%	0,00%
Hexest Materials strateegilise äripartneri leidmine ja äriplaani uuendamine	0,16%	0,07%	-0,05%	-0,06%
SAFE instrumendi käibemaksuvabastus	0,06%	0,11%	0,14%	0,00%
Kaitsekulu aastatevahelise jaotuse täpsustamine, tagades vähemalt 5% SKPst aastas taseme säilimise	0,00%	0,25%	0,03%	-0,26%
Haridusvaldkonna lisarahastus (teadus- ja arendustegevuse kulude säilitamine, kõrghariduse lisaõppekohtade toetamine, kultuuriranits, TI hüpe)	-0,03%	-0,05%	-0,06%	-0,04%
Kultuurivaldkonna lisarahastus (kultuuriranits, teatrite lisarahastus, sport koolis, rahvusvaheliste suurvõistluste korraldamine)	-0,01%	0,00%	0,00%	0,00%
Sotsiaalvaldkonna lisarahastus (vaimse tervise teenuse rahastu jt)	-0,02%	-0,02%	-0,02%	-0,02%
RB investeeringu aastatevahelise jaotuse täpsustamine ja lisarahastus	0,06%	-0,10%	-0,04%	-0,25%
Eelarverevisjon (sh vanglarent)	-0,03%	-0,04%	-0,04%	-0,04%
Ühistranspordi lisarahastus	-0,01%	-0,01%	-0,01%	-0,01%
Õpetajate, kultuuritöötajate ja treenerite ning siseturvalisuse palgafondi kasv 3%	-0,04%	-0,04%	-0,04%	-0,04%
Korterelamute rekonstrueerimistoetus 20% toetusmääraga 2028-2029	0,00%	-0,16%	-0,16%	0,00%
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,00%	0,01%	0,01%	0,02%
Muud kulud	0,05%	-0,02%	-0,01%	-0,03%
CO2 tulude ja kulude täpsustamine	0,03%	0,01%	0,04%	0,06%
Kinnisvarainvesteeringute mahu vähendamine	0,00%	0,02%	0,06%	0,05%
Kulumeetmed kokku	**0,40%**	**0,06%**	**-0,01%**	**-0,58%**
Meetmed kokku	**0,47%**	**0,33%**	**0,24%**	**-0,48%**

Vastu võetud tulupoliitilistest meetmetest parandavad eelarve tasakaalu arvestuslikult vanglarendist laekuv tulu, mis 2027. aastal on ligi 40 mln eurot ning järgmistel eelarvestrateegia aastatel ületab 60 mln eurot. Lisaks suurendavad riigi tulu Riigimetsa Majandamise Keskuse täiendav dividend ning konkurentsivõimet ja maksulaekumist parandavatelt toetustelt laekuv täiendav maksutulu. Eelarvega suurendati toetuseid ettevõtetesse, rahvusvaheliste suurvõistluste korraldamisse ning korterelamute rekonstrueerimisse.

Tulumeetmete hulgas on välja toodud ka kogumispensionide seaduse ja maksukorralduse seaduse muutmine, mis mõjutab nii eelarve tulu kui ka kulu (edasiantavat maksutulu). Seadusemuudatusega lüheneb sambaga taasliitumise aeg kümnelt aastalt viiele, taasliituda saab ühe korra ning enne pensioniiga sambast raha välja võttes on seda võimalik teha ka osaliselt.

Kulumeetmetest on üheks eelarvepuudujääki suurendava mõjuga meetmeks alates 2027. aastast kõrghariduse, vaimse tervise teenuse, põhiseaduslike institutsioonide, õpetajate, kultuuritöötajate ja treenerite palgafondi kasv. Täiendavaid vahendeid on eraldatud ka põhiseaduslikele institutsioonidele täiendavate majandamiskulude ja investeeringute tegemiseks.

Riigi eelarvestrateegia sisaldab ka vahendeid riigikaitsele ja julgeoleku kindlustamisele. Riigikaitse kulud säilivad aastas vähemalt 5%-i juures SKP-st. Riigikaitse hankeplaani täpsustamise tulemusel nihutatakse 2028. aastast riigikaitsekulusid 2030. aastasse. Samuti puudutavad kulumeetmed kogumispensionide ja maksukorralduse seaduse muutmist seoses riigi täiendavate maksetega pensionifondidesse.

Olulise muudatusena vähendab kulude mahtu SAFE rahastamisvahendiga seotud kaitsehangete käibemaksuvabastus, mille võrra riigikaitse kulu väheneb. Lisaks on olulise mõjuga Hexest Materials AS kulude ja tulude valitsemissektorist välja arvamine, seoses strateegilise äripartneri leidmisega arvestamisega. Selle tulemusel väheneb valitsemissektori riigieelarve puudujääk 2027. aastal üle 70 mln euro.

Kokkuvõttes vähendavad eelarvestrateegia meetmed koos kaasneva intressikulude vähenemisega valitsussektori eelarvepuudujääki järgmisel aastal ca 221 mln euro võrra, kuid 2030. aastal puudujääk suureneb 255 mln euro võrra.

Tabel 60. Valitsussektori tulude ja kulude maht eelarvepoliitilisi otsuseid arvestades

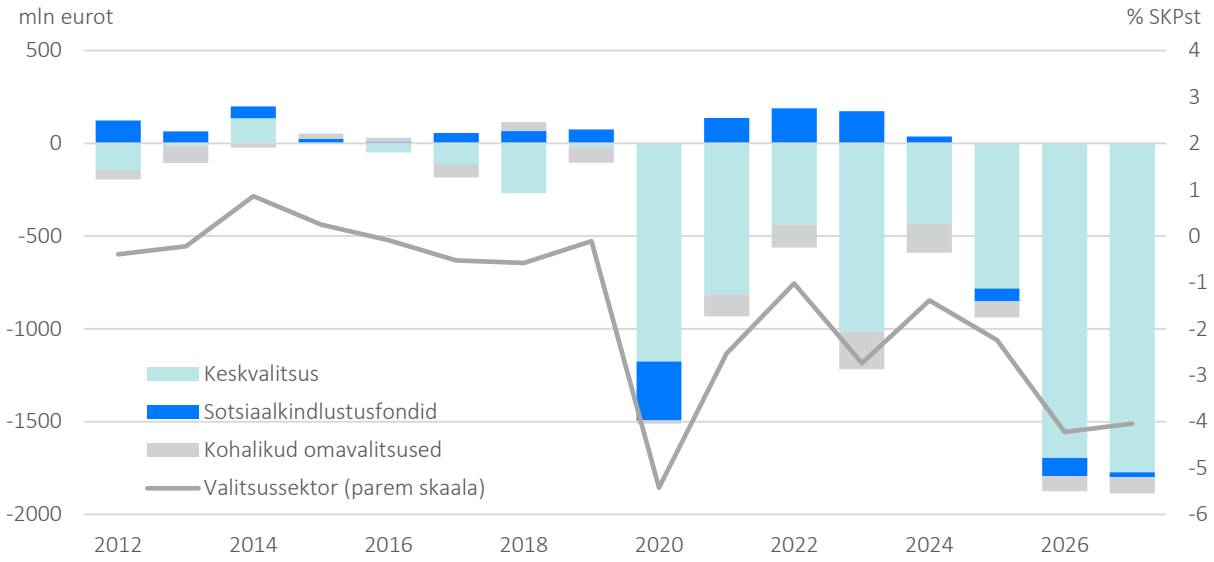
	2025 Mln eurot	2025 % SKPst	2026 % SKPst	2027 % SKPst	2028 % SKPst	2029 % SKPst	2030 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	18 263,1	43,6	42,4	41,6	41,6	40,8	40,6
Valitsussektori kulude prognoos	19 202,1	45,9	46,6	45,7	45,6	44,8	43,9

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium

3.3 Valitsussektori eelarvepositsioon

2024. aastal 1,1%-ni vähenenud defitsiit kasvas möödunud aastal 2,2%-ni SKPst. Kuigi maksulaekumiste kasv võrreldes eelneva aastaga oli pea sama kiire ja lisandus mootorsõidukimaks, kiirenes kulude kasv riigikaitse valdkonnas ning hoogsamalt käivitus Rail Baltica ehitus. Samad tegurid kasvatavad puudujääki ka sel aastal – riigikaitse kulud kasvavad veerandi võrra, jõudes 5%ni SKPst, ning Rail Baltica toel jõuab valitsussektori investeeringute tase rekordilise 3,5 miljardi euroni.

Joonis 1. Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon

Allikas: Statistikaamet

2026. aasta eelarvepuudujääk ulatub eelarvestrateegia otsuseid arvestades 4,2%-ni SKPst, mis on 2026.a eelarvega võrreldes siiski pisut väiksem defitsiit. Osaline paranemine tuli juba suveprognoosist, kuid eelarvemeetmete abil väheneb puudujääk veelgi. Järgmisel aastal võeti sihiks puudujäägi vähendamine nelja protsendini SKPst, mis tähendab majandusprognoosiga võrreldes 231 mln euro suurust parandust, mis tuleb peamiselt investeeringute aastatevahelisest nihutamisest, taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF-i) vahendite aktiivsemast kasutamisest ning vanglarendi tuludest.

Eelarvemeetmed parandavad ka 2028. ja 2029. aasta eelarvepositsiooni 0,3% võrra SKPst. 2030. aastal puudujääk prognoosiga võrreldes samas suureneb tulenevalt Rail Balticule eraldatud lisarahastusest ning kaitsekulude ümbertõstmisest 2028. aastast 2030. aastasse.

Tabel 61. Valitsussektori eelarvepositsioon aastatel 2026–2030

	2026	2027	2028	2029	2030
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,4
Keskvalitsus	-3,8	-3,8	-3,9	-3,9	-3,3
Sotsiaalkindlustusfondid	-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,1
Kohalikud omavalitsused	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	-1875	-1888	-1975	-2066	-1802
Keskvalitsus	-1695	-1774	-1928	-1966	-1763
Sotsiaalkindlustusfondid	-99	-26	11	36	65
Kohalikud omavalitsused	-80	-88	-58	-136	-104

Allikas: Rahandusministeerium.

Valitsussektori eelarve tsükliliselt tasandatud positsioon

Majandusolukorrast tingitud negatiivne mõju eelarvele on taandumas. Hinnangu aluseks on rahandusministeeriumi uue metoodika kohane eelarve tsüklilise mõju hinnang, mis jõuab

käesoleval aastal tasakaalu lähedale (vt metoodika kohta rahandusministeeriumi 2026. aasta kevadprognoosi lisa 2). Kui aastatel 2022–24 toimis majandus selgelt allpool oma potentsiaalset taset, siis majanduskasvu taastumine aitab negatiivsel toodangulõhel sulguda, mis väljendub ka ilmakaardi aluseks olevate majandusnäitajate soojemates toonides. Samuti kasvavad käesoleval aastal üle oma trendkasvu maksulaekumiste aluseks olevad tarbimiskomponendid – eratarbimine ja valitsussektori tarbimine. See tähendab, et majanduse struktuurist tulenev negatiivne mõju eelarvepositsioonile taandub käesoleval aastal oluliselt. Kombineeritud majandustsükli hinnang püsib nullilähedane kogu prognoosiperioodi jooksul, mis tähendab, et majanduse seis on tasakaalulähedane ning see ei vaja eelarvelist tuge.

Majanduse pikaajaline kasvuvõimekus on vähenenud. Seda on mõjutanud nii juba toimunud konvergents rikkamate naaberriikidega kui ka pikaleveninud taastumine viimasest kriisist. Kui enne finantskriisi peeti Eestile jõukohaseks umbes 6-protsendilist aastakasvu ning enne koroonakriisi 3-protsendilist aastakasvu, siis nüüd jäävad hinnangud 1-2 protsendi vahele (vt Joonis 2). Võrreldes eelmise prognoosiga oleme Eesti majanduse kasvuvõimekust veidi positiivsemaks hinnanud. Hinnangu aluseks on revideeritud SKP aegrida, mille kohaselt oli majanduslangus reaalnäitajates leebem, kui me varem seda teadsime. Kasvupotentsiaali ümberhindamine mõjutab ka tuleviku väljavaadet, mis lubab oodata varasemast kõrgemat kogutootlikkuse panust majanduskasvu. Edaspidi pole meie kasvuvõimekus siiski kõrge, sest vananev rahvastik piirab tööjõu lisapanust ning erasektori pessimism hoiab tagasi kapitaliinvesteeringuid.

Eelarvepoliitika üks eesmärke on tasakaalustada majandustsüklit. Majanduskriisis (SKP lõhe on negatiivne või SKP tase langeb), peaks riik lõdvendama eelarvepoliitikat. Ja vastupidi, majanduse tõusulainel (SKP lõhe on positiivne), peaks riik kulukasvu tagasi hoidma ja eelarvepositsiooni parandama.

Hindamaks, kas eelarvepoliitika karmistub või lõdveneb, lähtutakse eelarvepositsiooni muutusest[35]. Lisaks tuleb arvestada ka välisvahendite muutusega, sest need on eelarve-positsiooni osas neutraalsed – tulud on alati võrdsed kuludega – seega näiteks vahendite kasutamise kasv ei peegeldu eelarvepositsiooni muutuses. Samas majanduskriisi ajal võimaldavad välistoetused täiendavalt majandustegevust stimuleerida, mis on olemuselt vastutsükliline poliitikameede.

[35] Eelarvepositsiooni muutuse all vaadatakse tsükliliselt tasandatud primaarse positsiooni muutust. Tsükliliselt tasandamine tähendab, et nominaalsest positsioonist eemaldatakse majandustsükli mõju ehk eelarve nominaalset positsiooni korrigeeritakse SKP lõhe ja elastsuse korrutisega. Tsüklilise eelarve komponendi leidmiseks kasutatav poolelastsus on Euroopa Komisjoni poolt 2018. aastal uuendatud kaalude järgi Eesti puhul 0,486 varasema 0,44 asemel (vt ka https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip095_part_ii.pdf). Primaarne tähendab, et nominaalset positsiooni vaadatakse enne intressikulude maha arvestamist.

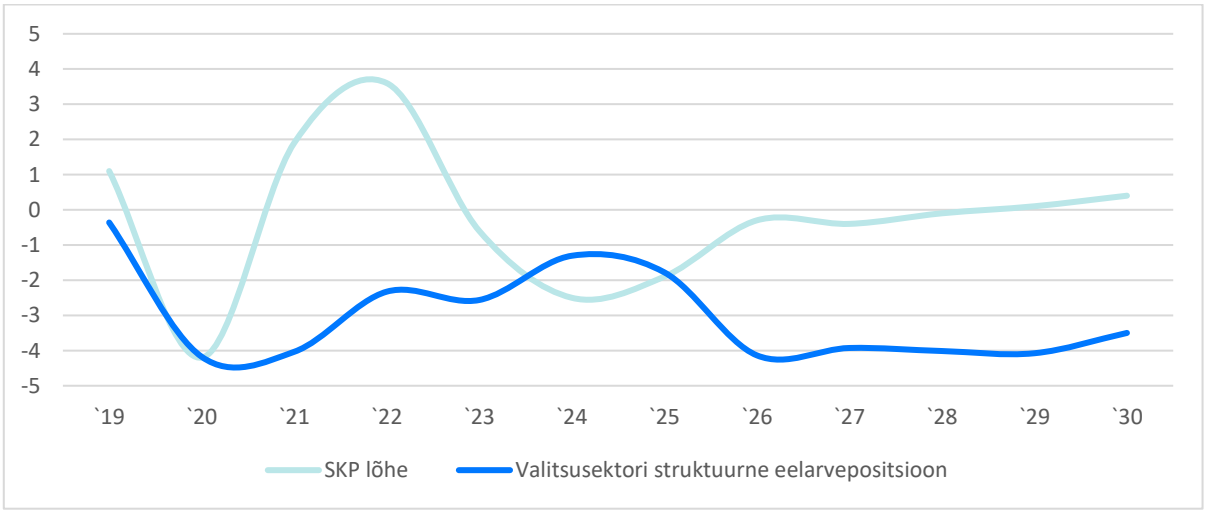
Arvestades välisvahendite muutusega on Eesti **eelarvepoliitika protsükliline aastatel 2024–2027 ja vastutsükliline aastatel 2028-2030.** 2024. aastal negatiivne SKP lõhe veel kasvas, kuid fiskaalstiimul ei toetanud majandust. Aastatel 2025–2026 hakkab negatiivne SKP lõhe sulguma ja valitsus võiks eelarve tuge majandusele vähendama hakata, kuid fiskaalstiimul on positiivne. 2027. aastal suureneb SKP lõhe minimaalselt ja fiskaalstiimul on negatiivne (vt Tabel 62). Tuleb arvestada, et prognoosiperioodil tehakse kaitseinvesteeringuid, mis on vajalikud sõltumata majanduse tsüklist.

Tabel 62. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2024–2030 (% SKPst)

	2013–23	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1. SKP reaalkasv (%)	2,4	0,1	1,3	2,5	2,3	2,4	2,2	2,1
2. Valitsussektori eelarve-positsioon	-1,1	-1,4	-2,2	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,4
3. Intressimaksed	0,1	0,6	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2
4. Potentsiaalse SKP reaalkasv (%)	2,7	0,4	0,5	1,2	1,2	1,4	1,6	1,8
4.a Tööjõu panus pot. kasvu (%)	0,1	0,5	0,3	0,4	0,0	-0,1	-0,2	-0,2
4.b Kapitali panus pot. kasvu (%)	1,3	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
4.c Tootlikkuse panus pot. kasvu (%)	1,3	-0,9	-0,5	0,0	0,4	0,8	1,0	1,1
5. Majandustsükli hinnang	0,1	-2,5	-1,9	-0,3	-0,4	-0,1	0,1	0,4
6. Tsükliline eelarve komponent	0,0	-0,7	-0,6	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1
7. Tsükliliselt tasandatud eelarve-positsioon (7)=(2)-(6)	-1,1	-0,6	-1,7	-4,1	-3,9	-4,0	-4,0	-3,4
8. Tsükliliselt tasandatud primaarne positsioon (8)=(7)+(3)	-1,0	-0,1	-1,2	-3,5	-3,2	-3,1	-3,0	-2,3
9. Välisvahendite muutus	0,1	-0,1	1,5	0,4	-0,2	-0,6	-0,4	-0,1
10. Eelarvepoliitika impulss	-	Pro-tsükl.	Pro-tsükl.	Pro-tsükl.	Pro-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.

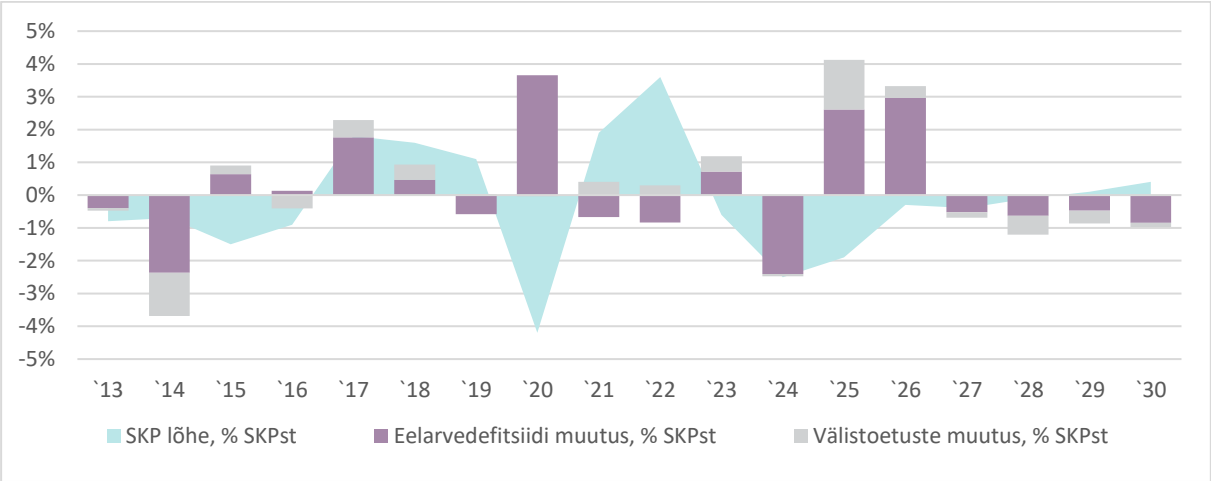
Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Joonis 2. Majandusstükli hinnang ja struktuurne eelarvepositsioon 2019–2030 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium.

Joonis 3. Eelarvestiimul ja majandustsükkel (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium.

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon leitakse eemaldades nominaalsest positsioonist lisaks majandustsükli mõjule ka ühekordsed ja ajutised tegurid, mis võivad eelarvepositsiooni moonutada. Ühekordseteks ning ajutisteks meetmeteks loetakse neid eelarvele olulist mõju avaldavaid meetmeid, mis omavad eelarvepositsioonile ainult ajutist ning mittekorduvat olulist mõju suurusjärgus vähemalt 0,1% SKPst. Ühekordsete meetmete mõju eemaldamisel saadakse tulemuseks tegelik eelarveseis ilma ajutiste ilustusteta. Ehkki on määratletud üldised printsiibid, millest lähtuvalt liigitatakse meetme mõju ühekordseks (vt täpsemalt Report on Public Finances in EMU, 2015, lk 52-65), otsustatakse iga konkreetse juhtumi arvesse võtmine eraldi.

Pankade jaotatud kasumi tulumaks loetakse ühekordseks meetmeks, mis mõjutab aastaid 2024-2025. Samuti ettevõtete (v.a pangad) jaotatud kasumi tulumaks enne maksumäära tõusu 2024. aastal (vt Tabel 63).

Tabel 63. Ühekordsed meetmed ja nende mõju 2024-2030 (mln eurot)

	2013-23	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Pankade jaotatud kasumi tulumaks, mln eurot		116,4	41,5					
Ettevõtete (v.a pangad) jaotatud kasumi tulumaks enne maksumäära tõusu, mln eurot		148,0						
Kokku, mln eurot	-1	264,4	41,5	0	0	0	0	0
Kokku, % SKPst	-0,1%	0,7%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Allikas: Rahandusministeerium

Tabel 64. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2024–2030 (% SKPst)

	2013-23	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon	-1,1	-0,4	-1,4	-4,1	-3,9	-4,0	-4,1	-3,5

	2013-23	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2. Ühekordsed meetmed	-0,1	0,7	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (3)=(1)-(2)	-1,1	-1,1	-1,5	-4,1	-3,9	-4,0	-4,1	-3,5

Allikas: Rahandusministeerium

3.3.1 Valitsussektori tulud ja kulud

Valitsussektori tulude prognoosi aluseks on võetud suveprognoos, millele on lisatud eelarvepoliitilised tulumeetmed ja eelarvepoliitiliste kulumeetmete maksusisaldus. 2026. aastal ulatuvad valitsussektori tulud 42,4%-ni SKPst. Riigieelarvestrateegia perioodil 2027–2030 kasvavad tulud keskmiselt 3,5% aastas ehk aeglasemalt kui nominaalne SKP, mistõttu valitsussektori tulud vähenevad 2030. aastaks 40,6%-le SKPst.

Enim vähendavad tulumeetmed valitsussektori tuludest sissetuleku- ja varamakse, mille laekumine väheneb perioodil 2027–2030 võrreldes suveprognoosiga keskmiselt 103 mln euro võrra aastas. Seda põhjustavad peamiselt tulumaksu muudatused ning mootorsõidukimaksu ja registreerimistasu tootmismaksudena kajastamise muudatused.

Tootmis- ja impordimaksud suurenevad perioodil 2027–2030 võrreldes suveprognoosiga keskmiselt 157 mln euro võrra aastas. Käibemaksutulu kasvas võrreldes suveprognoosiga kulumeetmetelt tasutavate maksude tõttu, millest suurima mõjuga on riigikaitse hankeplaani täpsustamine, Rail Balticu ehitamise ajatamine.

Muudest tuludest suurenevad aastatel 2027-2030 kõige enam omanditulud, keskmiselt 57 mln euro võrra aastas peamiselt vanglarendist teenitava tulu tõttu.

Valitsussektori kulude prognoosi aluseks on võetud suveprognoos, millele on lisatud eelarvepoliitilised kulumeetmed ja intressikulude vähendamine. 2026. aastal ulatuvad valitsussektori kulud 46,6%-ni SKPst. Perioodil 2027–2030 kasvavad kulud keskmiselt 3,2% aastas, mis on nominaalse SKP kasvust aeglasem. Seetõttu kulud prognoosiperioodi lõppedes osakaaluna SKPst langevad 43,9%-ni.

Perioodil 2027–2030 suurenevad enim valitsussektori funktsioonidest kulud sotsiaalsele kaitsele, ja haridusele. Kulusid haridusele tõstab õpetajate palgaifondi kasv ja ka teadus- ja arendustegevuste lisarahastamine. Kulusid sotsaalsele kaitsele suurendavad kõige enam pensionikindlustusseaduse muutmine, vaimse tervise teenuse ning sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna lisarahastus.

Riigikaitse kulude osakaal ulatub 2026. aastal 5,2%-ni SKP-st. Riigikaitse kulude osakaal püsib üle 5,0% SKPst kogu riigieelarvestrateegia perioodi.

Tabel 65. Eelarvepoliitiliste otsuste mõju valitsussektori tuludele ja kuludele

	2025 (mln eurot)	2025 % SKPst	2026 % SKPst	2027 % SKPst	2028 % SKPst	2029 % SKPst	2030 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	18 263,1	43,6	42,4	41,6	41,6	40,8	40,6
Tulupoliitilised meetmed			0,04	0,12	0,39	0,35	0,31
Kulupoliitilised meetmed			0,18	0,35	-0,06	-0,11	-0,79
Valitsussektori kulude prognoos	19 202,1	45,9	46,6	45,7	45,6	44,8	43,9

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium

Tabel 65 on toodud Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise prognoosi kohased tulud ja kulud ning tulu- ja kulupoliitiliste meetmete maht riigi eelarvestrateegias toodud eesmärkide täitmiseks. Nii tulu- kui kulupoliitilised meetmed on tabelis leitud netomõju baasilt, s.t. meetmega seotud tuludest on lahutatud maha meetmest tulenevad kulud.

Riigi eelarvestrateegias sisalduvad kulumeetmed vähendavad valitsussektori kulusid võrreldes suveprognoosiga käesoleval aastal 78 mln euro võrra, järgneval aastal 164 mln euro võrra ja 2028. aastast alates kasvavad kulud keskmiselt 168 mln euro võrra aastas. Kokkulepitud tulu- ja kulumeetmetega kaasneb ka intressikulude vähenemine eelarvestrateegia perioodi jooksul kokku 80 mln euro võrra suveprognoosiga võrreldes tulenevalt aeglasemast võlakoormuse kasvust.

Tabel 66. Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise prognoosi tulud ja kulud eelarvepoliitilisi otsuseid arvestamata

	2025 (mln eurot)	2025 % SKPst	2026 % SKPst	2027 % SKPst	2028 % SKPst	2029 % SKPst	2030 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	18 263,1	43,6	42,4	41,5	41,2	40,4	40,2
Valitsussektori kulude prognoos	19 202,1	45,9	46,8	46,0	45,6	44,7	43,1

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium

Järgnevas Tabel 67 on esitatud valitsussektori tulud ja kulud valitsussektori tasandite lõikes ja liikide lõikes peale eelarvepoliitiliste meetmete lisamist suveprognoosile.

Tabel 67. Valitsussektori eelarve tulud ja kulud 2025–2030

	2025 (mln eurot)	2025 % SKPst	2026 % SKPst	2027 % SKPst	2028 % SKPst	2029 % SKPst	2030 % SKPst
Eelarvepositsioonid valitsussektori tasandite lõikes							
1. Valitsussektor	-939,00	-2,2	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,4
2. Keskvalitsus	-783,0	-1,9	-3,8	-3,8	-3,9	-3,9	-3,3
4. Kohalikud omavalitsused	-86,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2
5. Sotsiaalkindlustusfondid	-70,0	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,1

	2025 (mln eurot)	2025 % SKPst	2026 % SKPst	2027 % SKPst	2028 % SKPst	2029 % SKPst	2030 % SKPst
Valitsussektor							
6. Tulud kokku	18 263,1	43,6	42,4	41,6	41,6	40,8	40,6
7. Kulud kokku	19 202,1	45,9	46,6	45,7	45,6	44,8	43,9
8. Eelarvepositsioon	-939,0	-2,2	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,4
9. Intressikulu	202,0	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2
10. Primaartasakaal	-737,0	-1,8	-3,6	-3,3	-3,1	-3,0	-2,2
11. Ühekordsed ja ajutised meetmed	244,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tulud komponentide lõikes							
12. Maksutulud (12=12a+12b+12c)	10 073,3	24,1	23,1	22,8	23,0	22,7	22,7
12a. Tootmis- ja impordimaksud	5 937,7	14,2	14,5	14,3	14,3	13,9	13,9
12b. Sissetuleku- ja varanduse maksud	4 135,6	9,9	8,5	8,5	8,7	8,7	8,8
12c. Kapitalimaksud	0,0	0	0	0	0	0	0
13. Sotsiaalkindlustusmaksed	5 284,8	12,6	12,6	12,6	12,6	12,6	12,5
14. Omanditulud	271,3	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
15. Muud tulud	2 545,4	6,1	6,1	5,6	5,3	4,9	4,7
16.=6. Tulud kokku	18 263,1	43,6	42,4	41,6	41,6	40,8	40,6
p.m.: Maksukoormus (D.2 (sh EL-le makstud)+D.5+D.611+D.91-D.995)	15 170,0	36,2	35,5	35,2	35,4	35,0	35,0
Kulud komponentide lõikes							
17. Hüvitised töötajatele +vahetarbimine	7 789,4	18,6	18,7	18,5	18,6	17,8	17,8
17a. Hüvitised töötajatele	5 120,4	12,2	12,3	12,3	12,1	11,9	11,7
17b. Vahetarbimine	2 669,0	6,37	6,39	6,21	6,54	5,94	6,14
18. Sotsiaalsiirded (18=18a+18b)	6 352,4	15,2	14,7	14,5	14,4	14,3	14,2
millest töötushüvitised	239,6	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Mitterahalised sotsiaalsiirded	1 042,7	2,5	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3
18b. Rahalised sotsiaalsiirded	5 309,7	12,7	12,4	12,2	12,1	12,0	11,9
19.=9. Intressikulu	202,0	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2
20. Subsiidiumid	244,3	0,6	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
21. Kapitali kogumahutus põhivarasse	2 784,7	6,7	7,8	6,8	7,0	7,1	6,6
22. Kapitalisiirded	898,4	2,1	2,1	2,4	2,1	1,8	1,6
23. Muud kulud	842,6	2,0	2,1	2,0	1,9	2,0	1,9
25.=7. Kulud kokku	19 202,1	45,9	46,6	45,7	45,6	44,8	43,9
p.m. Valitsussektori tarbimine	8 382,5	21,3	21,8	21,6	22,3	21,5	21,1

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium

Tabel 68. Valitsussektori kulud valitsemisfunktsioonide (COFOG) lõikes (% SKPst)

	COFOG kood	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1. Üldised valitsussektori teenused	1	4,5%	4,4%	4,4%	4,5%	4,7%	4,6%
2. Riigikaitse*	2	4,2%	5,2%	5,1%	5,0%	5,2%	5,1%
3. Avalik kord ja julgeolek	3	1,8%	1,9%	1,9%	1,9%	1,8%	1,7%
4. Majandus	4	5,6%	5,3%	5,0%	5,2%	4,7%	4,7%
5. Keskkonnakaitse	5	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
6. Elamu- ja kommunaalmajandus	6	0,4%	0,4%	0,4%	0,6%	0,6%	0,4%
7. Tervishoid	7	6,3%	6,2%	6,1%	6,1%	6,0%	6,0%
8. Vaba aeg, kultuur ja religioon	8	1,9%	1,9%	1,7%	1,6%	1,5%	1,5%
9. Haridus	9	6,5%	7,0%	6,7%	6,7%	6,3%	5,9%
10. Sotsiaalne kaitse	10	13,9%	13,7%	13,6%	13,5%	13,4%	13,3%

	COFOG kood	2025	2026	2027	2028	2029	2030
11. Valitsussektori kulud kokku	TE	45,9%	46,6%	45,7%	45,6%	44,8%	43,9%

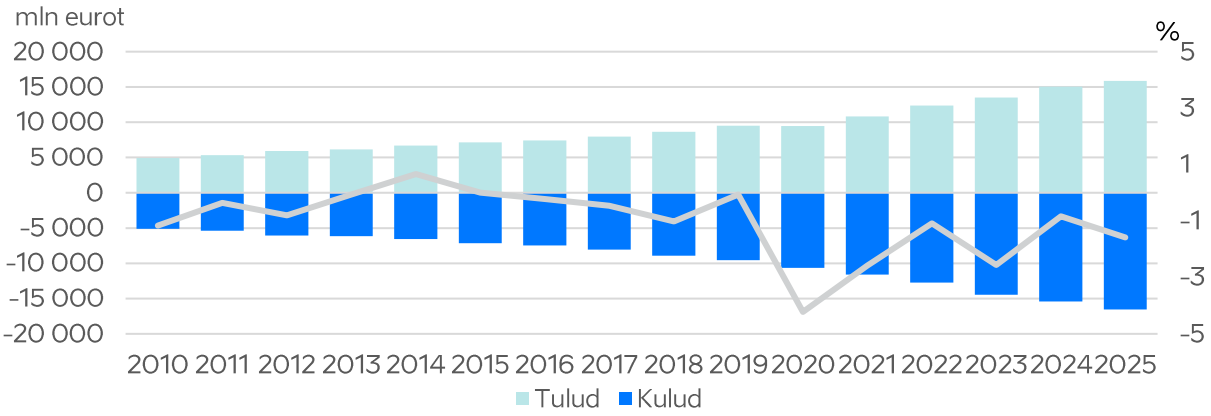
Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium

* COFOGi põhjal arvestatud riigikaitse kulude kogumaht ja osakaal SKP-st erineb NATO metoodika kohaselt arvutatud kaitsekulude mahust ja osakaalust, kulude hulka arvestatakse ka tuludest sõltuvad kulud. NATO meetodil arvestatud kaitsekulude maht on leitav peatükist Julgeolek ja Riigikaitse.

3.3.2 Keskvalitsuse eelarvepositsioon

Valitsussektorist ca 3/4 moodustava keskvalitsuse suurimaks osaks on riigieelarvelised asutused (põhiseaduslikud institutsioonid ja ministeeriumid koos valitsemisaladega). Keskvalitsuse sektorisse kuuluvad veel riigi asutatud sihtasutused (suurima mõjuga on haiglad), peamiselt riigile teenuseid osutavad äriühingud (näiteks AS Riigi Kinnisvara) ja avalik-õiguslikud institutsioonid (näiteks ülikoolid, Eesti Rahvusringhääling).

Joonis 4. Keskvalitsuse tulud, kulud ja eelarvepositsioon

Allikas: Statistikaamet.

Keskvalitsuse tuludest moodustavad suurima osa majandusarengu suhtes sensitiivsed riigieelarve maksutulud. Sellest lähtuvalt on majandustsükli langusfaasis suurem osa eelarvepuudujäägist tulnud just riigieelarvest. Vastavalt on riigieelarve enim panustanud ka kriisieelsete aastate eelarveülejääkidesse. Lisaks maksutuludele moodustavad keskvalitsuse tuludest suure osa ka mittemaksulised tulud, millest enamus on Euroopa Liidust laekuvad välistoetused.

Keskvalitsuse kuludest moodustavad suurima osa samuti riigieelarve kulud, millest ca 1/3 hõlmavad kulutused sotsiaalsele kaitsele (sh riiklik pensionikindlustus)[36]. Järgnevad kulud tervishoiule (eraldis Tervisekassale) ja haridusele.

Muu keskvalitsuse eelarvepositsioon moodustub sihtasutuste, äriühingute ja avalik-õiguslike institutsioonide positsioonide koondsummana. Üks peamisi eelarvepositsiooni mõjutavaid

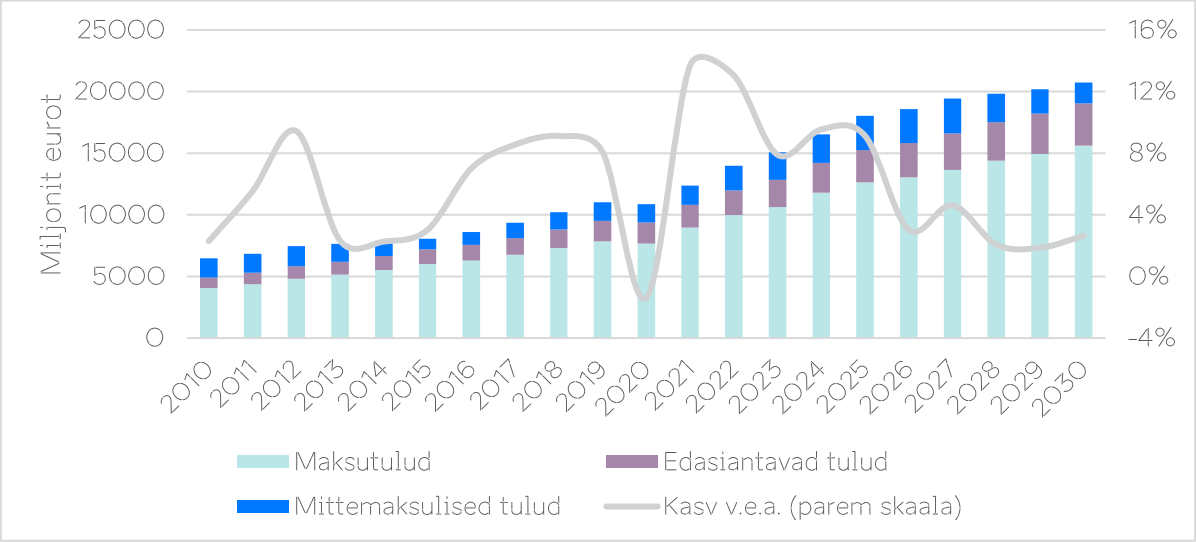
[36] 2025.a riigieelarve alusel.

tegureid on suuremahulised investeeringud nagu nt Rail Balticu ehitus, mis ületavad jooksva aasta tulusid. Sõltumata sellest, kas neid finantseeritakse eelmistel aastatel kogunenud reservidest või laenu abil, on mõju eelarvepositsioonile negatiivne. Muu keskvalitsuse asutuste eelarvepositsioon kõigub 0,0% ja -0,2% vahel SKPst.

3.3.2.1 Riigieelarve tulud

Perioodil 2027–2030 kasvab riigieelarveliste tulude maht koos edasiantavate tuludega keskmiselt 2,8% aastas, mis on suvisest majandusprognoosist 0,1 protsendipunkti võrra aeglasem. Võrreldes viimase prognoosiga 2026. aasta kohta kasvavad tulud 2027. aastal kokku 859 mln euro võrra ehk 4,6%. Maksuliste tulude kasv kiireneb veidi võrreldes suveprognoosiga erinevate RES meetmete mõju tõttu maksulaekumisele. Mittemaksuliste tulude kasv aeglustub toetuste tõttu, mis prognoositi varasemaks, nelja aasta toetuste summa väheneb võrreldes suveprognoosiga vaid 50 mln euro võrra. Kokkuvõttes 2030. aastaks suurenevad tulud võrreldes 2026. aastaga 11,6% ehk 2,16 mld euro võrra 20,73 mld euroni. Riigieelarveliste tulude maht on saadud valitsuses otsustatud tulu- ja kulumeetmete lisamisel Rahandusministeeriumi suvisele majandusprognoosile.

Joonis 5. Riigieelarveliste tulude maht ja kasv (mln eurot, %)

Allikas: Rahandusministeerium

Maksutulud (ilma edasiantavate maksudeta) kasvavad eelarvestrateegia perioodil (2027–2030) keskmiselt 4,6% aastas ehk samas tempos kui suveprognoosis. Maksutuludest moodustavad suurima osa, antud perioodil keskmiselt 77%, sotsiaalmaks ja käibemaks.

Palgakasv toetab sotsiaalmaksu tasumist, mis kasvab perioodil 2027–2030 keskmiselt 4,7% aastas. RES meetmed mõjutavad tasumist kõige enam aastatel 2028–2030. Keskmine vanaduspension kasvab samal perioodil keskmiselt 4,4% aastas, selle aeglasem kasv tuleneb aeglustuvast hinnatõusust. Palgakasv suurendab ka riigieelarvesse laekuvat füüsilise isiku

tulumaksu. RES meetmed mõjutavad laekumist kõige enam aastatel 2028–2029. Eelarvestrateegia perioodil maksuvaba tulu samal tasemel püsides hakkab palga- ja pensionikasv maksutulu suurendama. Palgakasvu toel kasvab kohalikele omavalitsustele laekuv tulumaks, mis on edasiantav maks, perioodil 2027–2030 keskmiselt 4,5% aastas ja osakaal kogu tasutavast füüsilise isiku tulumaksust ulatub sel perioodil keskmiselt 72%-ni. Juriidilise isiku tulumaksu laekumine kasvab eelarvestrateegia perioodil keskmiselt 5,3% aastas. Kiiremat kasvu ootame aastatel 2027–2028, selle taga on prognoositav krediidiasutuste avansilise tulumaksu kasv.

Käibemaksu tasumine kasvab aastatel 2027–2030 keskmiselt 3,9% aastas ja 2030. aastaks prognoositakse tasumiseks 5 395 mln eurot. 2027. aastal kasvab käibemaksutulu 3,5%, mida toetavad eelkõige eratarbimise kasv ja majanduse järkjärguline taastumine, samas vähendab laekumist SAFE rahastamisvahendiga seotud kaitsehangete käibemaksuvabastus. Käibemaksutulu areng sõltub lisaks eratarbimisele valitsussektori ja kodumajapidamiste investeeringutest ning valitsussektori tarbimise dünaamikast. Järgnevatel aastatel pidurdavad käibemaksutulu kasvu valitsussektori kulutuste ja investeeringute kasvu aeglustumine. Prognoosis eeldatakse, et käibemaksuauk püsib ligikaudu 2% tasemel käibemaksutulust.

Aktsiiside tasumine suureneb aastatel 2027–2030 keskmiselt 3,7% ja 2030. aasta tasumiseks kujuneb 1 287 mln eurot. Järgmisel neljal aastal ootavad ees mitmed aktsiisimäära tõstmised - 2027. ja 2028. aastal tõusevad alkoholi ja tubaka aktsiisimäärad 5%. Kuna 2026. aastaks kavandatud kütuseaktsiisi ja elektriaktsiisi määrade tõus lükati edasi ja lisati juba planeeritud 2027. aasta aktsiisimäärade tõusule, on 2027. aastal rakenduv aktsiisitõus tavapärasest suurem. Bensiini puhul on tõus kavandatud ka 2028. aastasse. Alkoholi ja tubaka aktsiisikaupade müügimahud väljendavad eelkõige eratarbijate käitumist, kuid kütuseaktsiisi suurim osa diislikütuse tarbimine on seotud eelkõige nafta maailmaturu hinnaga ning transpordi sektori ja töötleva tööstuse olukorraga.

Mootorsõidukimaksu prognoosi aluseks on võetud Maksu- ja Tolliameti poolt arvutatud esialgne arvestuslik mootorsõidukimaksu kohustus. Lõplik maksusumma võib muutuda näiteks sõiduki hävimise, varastamise, uue sõiduki registreerimise vms põhjuse tõttu. Lisaks on arvestatud mootorsõidukimaksule rakendatud soodustusi. 2027. aastal on mootorsõidukimaksu laekumine 83,5 mln eurot.

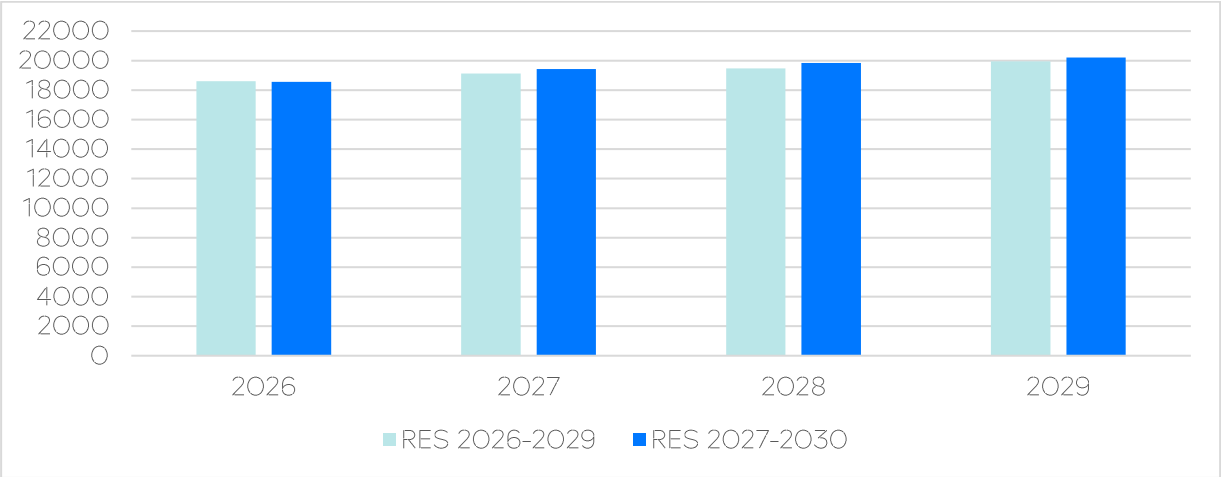
Registreerimistasu prognoosimisel on vaadatud esmaregistreerimisi ja järelturgu eraldi. Nii esmaregistreerimiste kui ka järelturu puhul on aluseks võetud Transpordiameti kuine sõidukite tehingute statistika, keskmine registreerimistasu suurus ja registreerimistasu alla kuuluvate tehingute osakaal. Kuna 2028. aastal muutuvad registreerimistasu komponentide määrad rangemaks, on prognoosis arvestatud ka 2027. aasta lõpus toimuva maksumäära tõusule eelneva ettevarumisega. 2027. aastal on registreerimistasu laekumine 82 mln eurot.

Mittemaksulised tulud kasvavad võrreldes majandusprognoosiga valitsuse eelarvemeetmete toel kõigil aastatel kuni 67 mln euro võrra aastas. Tulusid kasvatavad peamiselt vanglarendi

tulud, kuid suurenevad ka finantstulud. Järgmise aasta mittemaksuliste tulude maht ulatub 2027. aasta riigieelarve eelnõu kohaselt 2,8 mld euroni.

Võrreldes eelmise riigi eelarvestrateegiaga suurenevad perioodi 2026–2029 laekumised 889 mln euro võrra. Kasvust umbes 60% tuleb maksulistest tuludest (eelkõige juriidilise isiku tulumaksu ja riigieelarvelise füüsilise isiku tulumaksu prognoosi suurendamisest) ja 40% mittemaksulistest tuludest (välistoetuste prognoosi tõstmisest).

Joonis 6. Riigi eelarvestrateegias planeeritud tulude võrdlus eelneva riigi eelarvestrateegiaga aastatel 2026–2029 (mln eurot)

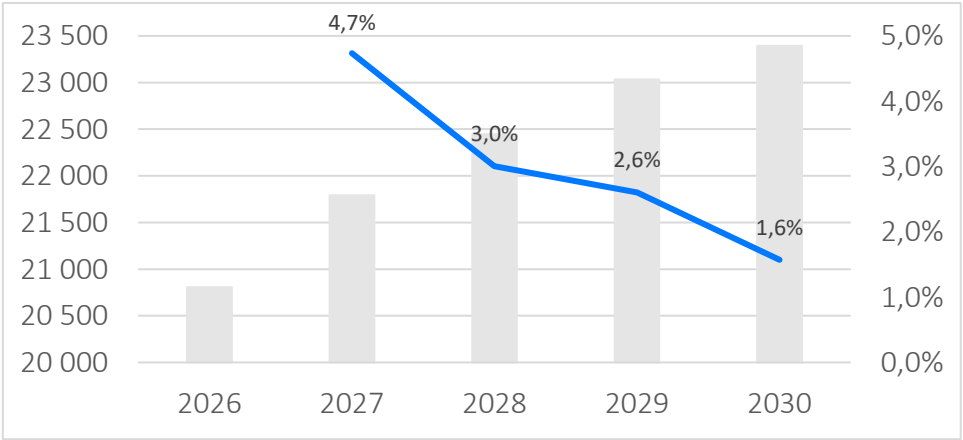

Allikas: Rahandusministeerium.

3.3.2.2 Riigieelarve kulud ja investeeringud

Riigieelarveliste asutuste kulud ja investeeringud, mille hulka on arvestatud ka käibemaks, kasvavad aastatel 2027–2030 aastas keskmiselt 3,0% ja summaarseks kogukasvuks antud perioodil on 1,6 mld eurot (Joonis 7).

Joonis 7. Riigieelarve kulud (mln eurot) ja aastane kasvutempo

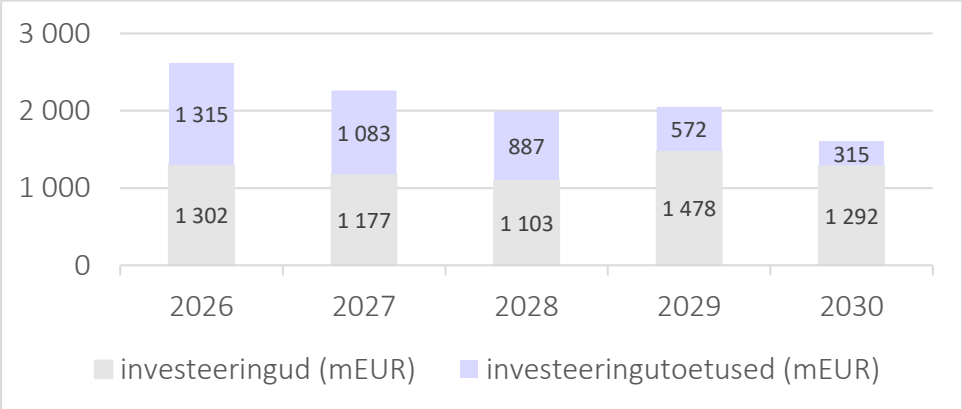

Suurimateks kuluartikliteks, mis riigieelarvestrateegia perioodil kulude kasvu veavad, on **sotsiaaltoetused** ja **edasisuunatud maksutuludest** füüsilise isiku tulumaks ning sotsiaalmaks. Kõige kiirem kulude kasv on riigi eelarvestrateegia perioodil 2027. aastal – 4,7% võrreldes eelneva aastaga. 2027. aastasse planeeritud suurimad eelarvepoliitilised meetmed on seotud õpetajate palgafondi kasvuga, kõrghariduse toetamisega, kogumispensioni seaduse muutmisega viisil, et teise sambaga oleks võimalik senisest kiiremini taasliituda ning vanglarendiga.

Riigieelarveliste asutuste kulud (ilma investeeringuteta) kasvavad perioodil 2027–2030 keskmiselt 3,2% aastas. Suuremad hüpped perioodi keskel on põhjustatud kaitseotstarbelise erivarustuse ning riigikaitseliste investeeringute aastate vahelise jaotuse täpsustumisest. **Riigikaitsekulud** püsivad alates 2026. aastast üle 5% SKPst ja lisaks tehakse strateegilisi investeeringuid kaitsevõime tugevdamiseks. Lisaks suurendab riigi kulusid üha kasvav võlakoormus, mis kergitab **intressikulu** 2026. aasta 272 mln euro suuruselt tasemelt RESi perioodi lõpuks enam kui kahekordseks ehk 635 mln euroni.

Aastatel 2027–2030 planeeritakse riigieelarvestrateegias **investeeringuid** teha 5,1 mld euro ulatuses, hõlmates nii riigiasutuste investeeringuid, investeeringutoetusi erinevatesse sektoritesse kui ka käibemaksukulu põhivarainvesteeringutelt. Järgmisel aastal investeeringute finantseerimine väheneb (Joonis 8).

Joonis 8. Riigieelarveliste asutuste investeeringud ja investeeringutoetused aastatel 2026–2030 (mln eurot)

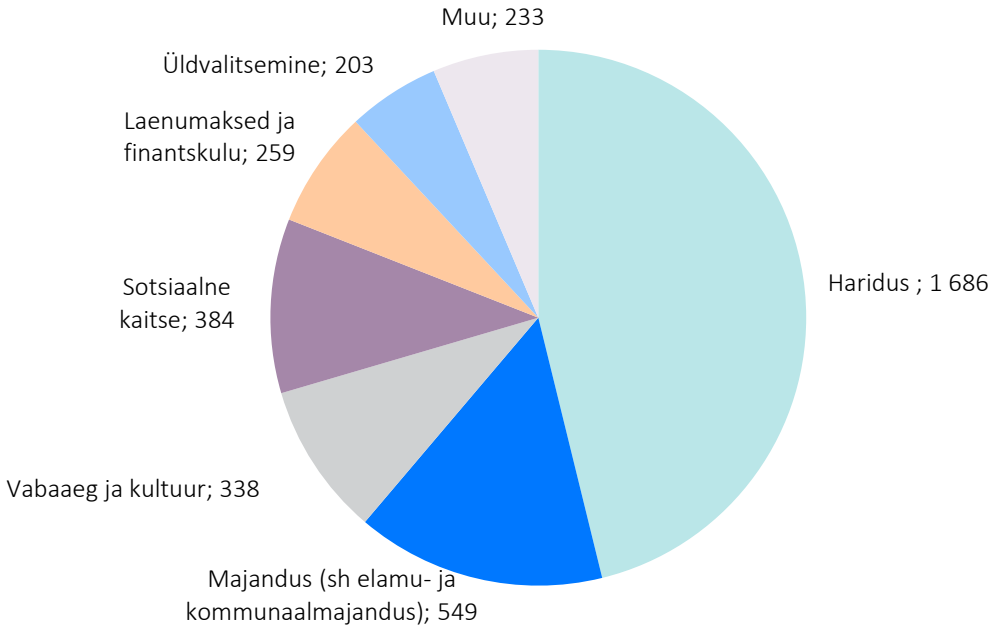

3.3.3 Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon

Kohaliku omavalitsuse üksused (79 üksust) täidavad olulist rolli avaliku sektori ülesannete täitmisel. Olenemata suurusest täidetakse samu ülesandeid. Üldvalitsemine hõlmab linna- ja vallavalitsuse ning volikogu ülalpidamiskulusid. Majanduskulud (sh elamu- ja kommunaalmajandus) koosnevad peamiselt valla- või linnasisesest ühistranspordist, valla teede ja linnatänavate korrashoiust, veevarustuse korraldamisest ning tänavavalgustusest. Sotsiaalse kaitse all tagatakse üldhooldekodude ülalpidamine, sotsiaalabi ja –teenuste

osutamine ning perede sotsiaalne kaitse. Koolide ja lasteaedade ning huvitegevuse ülalpidamine kuulub haridusvaldkonna alla. Vaba aeg, kultuur ja religioon hõlmab kultuurimajade, raamatukogude, muuseumide ja spordirajatiste ülalpidamist ning noorsootööd. Ülejäänud valdkonnad moodustavad kohaliku omavalitsuse üksuste (KOV) väljaminekutest väiksema osa – sinna hulka kuuluvad tegevustest nt heakord ning jäätmehoolduse ja heitveekäitluse korraldamine. Kokku ulatus nende väljaminekute maht konsolideeritult tekkepõhiselt 2025. aastal 3,7 mld euroni (sh 0,2 mld eurot kohustuste tasumine). Sellest 2/3 moodustasid tööjõu- ja majandamiskulud maksudega.

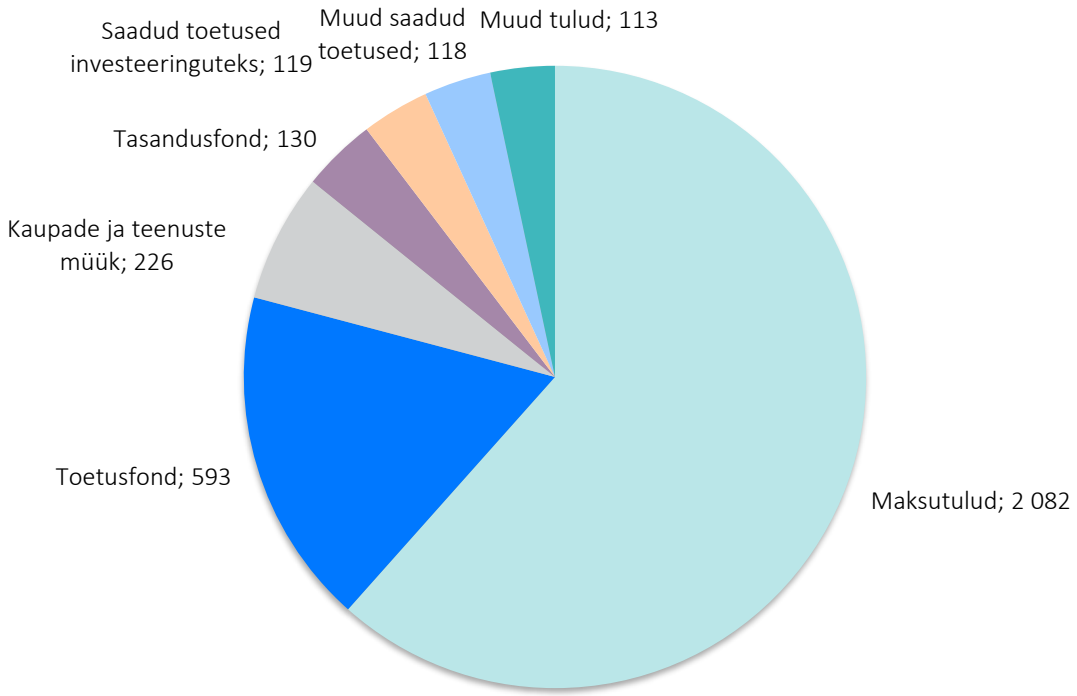
Joonis 9. Kohaliku omavalitsuse üksuste väljaminekute jaotus 2025. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium

KOV eelarved on iseseisvad ehk nad otsustavad ise nende koostamise üle. Riigieelarvest edasikantavate maksutulude (tulumaks ja maamaks) ning tasandus- ja toetusfondi ühtne eesmärk on tagada neile piisavad vahendid kohalike elu küsimuste üle iseseisvalt seaduste alusel otsustamiseks. Tasandusfond on mõeldud nende eelarveliste võimaluste ühtlustamiseks. Toetusfond koosneb valdkondlikest toetusliikidest, võimaldades maksta õpetajatele töötasu ja maksta toimetulekutoetust. Lisaks on KOV-del võimalus taotleda projektitoetust mitmest meetmest. Muud omatulud hõlmavad peamiselt laekumisi keskkonnatasudest või kaupade- ja teenuste müügist.

Joonis 10. Kohaliku omavalitsuse üksuste sissetulekute jaotus 2025. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium.

Alates 2021. aastast on aga KOV-ide defitsiit järsult kasvanud, ulatudes perioodil 2021–2025 keskmiselt 143 mln euroni aastas. See on olnud peaasjalikult tingitud kõrgest inflatsioonist (sh energiahinnad), sõjapõgenikega kaasnenud lisakuludest ja laenu intressikulude kasvust. Edasiste aastate osas on nende defitsiit vähenemas, jäädes perioodil 2026–2030 keskmiselt alla 100 mln euro aasta kohta.

Jooksvalt on KOV eelarvete ja eelarve täitmise andmetega võimalik tutvuda riigiraha rakenduses.[37]

3.3.4 Sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon

Sotsiaalkindlustusfondide sektorisse kuuluvad Tervisekassa ja Eesti Töötukassa. Tervisekassa lõpetas 2025. aasta 93 mln euro suuruse puudujäägiga. Tulud ulatusid 2,37 mld ja kulud 2,47 mld euroni. Sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa laekus 2,03 mld eurot. Kuludest moodustasid suurima osa tervishoiuteenused 1,96 mld euroga, millele järgnesid ravimite kulud 254 mln ja ajutise töövõimetuse hüvitised 172 mln euroga. Võrreldes 2024. aastaga, mil Tervisekassa saavutas 25 mln euro suuruse ülejäägi, halvenes eelarvepositsioon 118 mln euro võrra.

[37] http://riigiraha.fin.ee

2026. aasta eelarve koostati 105 mln euro suuruse puudujäägiga, kuid Rahandusministeeriumi suveprognoosi kohaselt kujuneb puudujääk eeldatust väiksemaks, ligikaudu 90 mln euroks. Tulusid prognoositakse 2,50 mld ja kulusid 2,59 mld eurot. Võrreldes eelarvega paraneb tulemus peamiselt oodatust väiksemate tervishoiuteenuste kulude tõttu. Sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa laekumine kasvab 2,13 mld euroni. Samal ajal suurendavad kulusurvet tervishoiutöötajate palgakasv, ravimite ja ajutise töövõimetuse hüvitiste kulud ning Tervisekassale lisanduvad rahastusvaldkonnad.

Alljärgnevalt on toodud (Tabel 69) Tervisekassa peamiste finantsnäitajate ülevaade pikemal perioodil. Aastatel 2019–2025 suurenesid tulud 1,48 mld eurolt 2,37 mld euroni ja kulud 1,44 mld eurolt 2,47 mld euroni. Tulude osakaal SKP-st kasvas 5,2%-lt 5,7%-le ning kulude osakaal 5,0%lt 5,9%le. Kulud kasvasid tuludest kiiremini, eelkõige tervishoiuteenuste, ravimite ja meditsiiniseadmehüvitiste mahu suurenemise tõttu. Tervishoiuteenused moodustavad jätkuvalt ligikaudu neli viiendikku Tervisekassa kogukuludest. Kulude kasvu mõjutavad tervishoiutöötajate palgad ja hõive, uute ravi- ja diagnostikavõimaluste lisandumine ning ootused teenuste kvaliteedile ja kättesaadavusele.

Tervisekassa 2027–2030 eesmärk on hoida kulude kasv kontrolli all ja jõuda perioodi lõpuks tulude-kulude tasakaalu. Selleks kavandatakse süsteemi tõhustamist ja tasumudelite uuendamist. Prognoosi järgi väheneb puudujääk 44 mln eurolt 2027. aastal 38 mln euroni 2028. aastal ja 19 mln euroni 2029. aastal ning 2030. aastal jõuab eelarve sisuliselt tasakaalu. Reservide kogumaht väheneb samal ajal ligikaudu 540 mln eurolt 2026. aastal 438 mln euroni 2030. aastal. Seega paraneb Tervisekassa finantsiline väljavaade võrreldes varasemate hinnangutega, kuid tasakaalu saavutamine eeldab kavandatud tõhustamismeetmete elluviimist. Osa perioodiks kavandatud muudatustest ei sisaldu prognoosis, sest need ei ole veel seadustatud kujul otsustatud. Hinnangus on kasutatud Tervisekassa 2026. aasta eelarvet, nelja aasta finantsplaani, Rahandusministeeriumi 2026. aasta suveprognoosi põhjal koostatud Tervisekassa 2027–2030 finantsplaani, Sotsiaalkindlustusameti riigieelarvelise eraldise prognoosi ning suveprognoosi kohast sotsiaalmaksu laekumise prognoosi.

Tabel 69. Tervisekassa tulud ja kulud aastatel 2019–2029

mln eurot	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2019-2029
Tulud	1 476	1 654	1 931	2 051	2 265	2 385	2 374	2 496	2 630	2 749	2 870	2 994	103%
…aastakasv		12,1%	16,8%	6,2%	10,4%	5,3%	-0,5%	5,1%	5,4%	4,5%	4,4%	4,3%	
…osakaal SKPst	5,2%	5,9%	6,1%	5,7%	5,9%	6,0%	5,7%	5,6%	5,6%	5,6%	5,6%	5,6%	
…sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa	1 334	1 382	1 490	1 634	1 807	1 925	2 025	2 129	2 236	2 343	2 446	2 553	91%
Kulud	1 438	1 637	1 795	1 891	2 149	2 361	2 467	2 586	2 673	2 783	2 889	2 994	108%
…aastakasv		13,9%	9,6%	5,4%	13,6%	9,8%	4,5%	4,8%	3,4%	4,1%	3,8%	3,7%	
…osakaal SKPst	5,0%	5,9%	5,7%	5,2%	5,6%	5,9%	5,9%	5,8%	5,7%	5,7%	5,7%	5,6%	
…tervishoiuteenuste kulud	1 067	1 132	1 255	1 385	1 649	1 877	1 956	2 038	2 078	2 155	2 226	2 299	115%
…tervise edendamise	3	3	2	2	3	5	5	6	6	6	6	7	164%

mln eurot	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2019-2029
kulud													
...ravimite kulud	165	177	191	195	249	242	254	269	289	310	331	353	113%
...ajutise töövõimetuse hüvitiste kulud	167	172	223	207	155	154	172	178	189	198	206	215	29%
...meditsiiniseadmehüvitised	11	12	13	16	19	20	23	25	27	30	32	34	199%
...Eesti kindlustatu ravi välisriigis	8	12	9	8	8	7	11	11	11	12	12	13	55%
...tervishoiu muud kulud	2	117	88	61	45	34	24	33	41	41	41	40	1635 %
Tulem	38	17	136	160	115	25	-93	-90	-43	-34	-19	0	-100%
SKP jooksevhindades, mlrd eurot	28,5	27,9	31,5	36,3	38,4	39,8	41,9	44,4	46,7	48,9	51,1	53,3	87%
...aastakasv		-2,2%	12,9%	15,4%	5,7%	3,9%	5,0%	6,0%	5,2%	4,7%	4,5%	4,4%	

Töötukassa finantsseis on viimastel aastatel olnud stabiilne. Aastatel 2022–2025 jäi aastane ülejääk vahemikku 19–34 mln eurot, ulatudes 2022. aastal 34 mln, 2023. aastal 29 mln, 2024. aastal 22 mln ja 2025. aastal 19 mln euroni. 2026. aastal kasvavad tulud 365 mln ja kulud 372 mln euroni ning aasta tulemiks kujuneb ligikaudu 7 mln euro suurune puudujääk. Tulude kasvu toetab töötuskindlustusmaksete laekumine, kuid kulusid suurendab eelkõige baasmääras töötuskindlustushüvitise kasutuselevõtt.

Alljärgnevalt on toodud ülevaade Töötukassa omavahenditest rahastatud tuludest ja kuludest pikemal perioodil (Tabel 70). Töötukassa kulud kasvasid koroonakriisi ajal hüppeliselt, kuid taandusid seejärel kriisieelse taseme lähedale ning on püsinud ligikaudu 0,8% juures SKPst. 2026. aasta finantstulemit mõjutab töötutoetuse reform, mille käigus asendati senine riiklik töötutoetus baasmääras töötuskindlustushüvitisega. Uue süsteemi kogukulu on tervikuna väiksem ja parandab valitsussektori koondpositsiooni, kuid kulu liigub keskvalitsusest Töötukassasse. Seetõttu kujuneb 2026. aasta puudujäägiks ligikaudu 7 mln eurot. Tegemist on ajutise puudujäägiga: aastatel 2027–2030 on oodata kasvavat ülejääki, mis suureneb 15 mln eurolt 2027. aastal 56 mln euroni 2030. aastal. Töötukassa reservide maht kasvab nelja aastaga ligikaudu 600 mln eurolt 740 mln euroni ning reservide suhe aastakuludesse suureneb veidi. Hinnangus on kasutatud Töötukassa koostatud kulude prognoosi, mis põhineb Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise majandusprognoosi eeldustel, ning käesoleva eelarvestrateegia kohast töötuskindlustusmakse laekumise prognoosi.

Tabel 70. Töötukassa tulud ja kulud aastatel 2019–2030

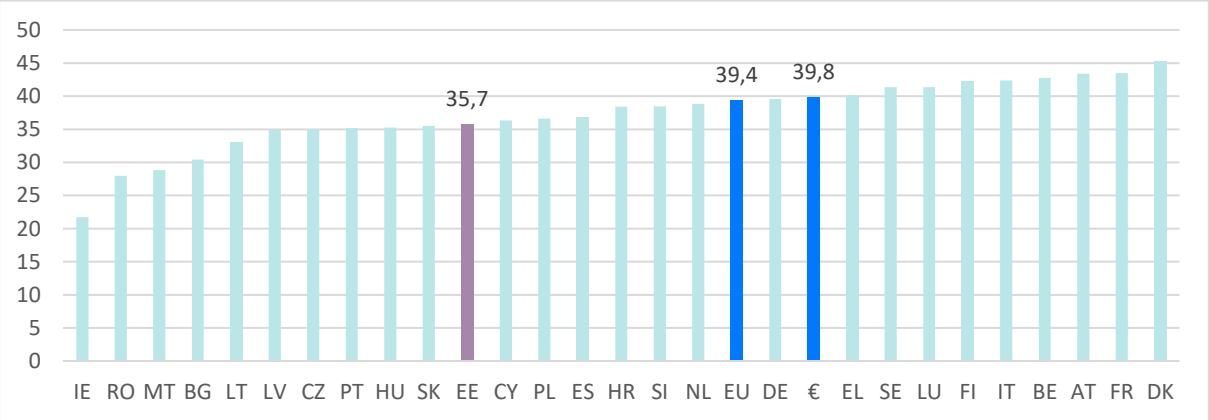
mln eurot	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2019-2030
Tulud	210	215	232	266	314	338	345	365	387	404	423	442	+111 %
…kasv		2,8%	7,5%	14,6%	18,3%	7,7%	2,0%	5,9%	5,8%	4,6%	4,5%	4,7%	
…osakaal SKPst	0,7%	0,8%	0,7%	0,7%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	
Kulud	172	539	241	232	285	316	326	372	372	378	384	386	+124 %
…kasv		212,5 %	-55,3%	-3,7%	22,9%	11,0%	3,1%	14,1%	-0,2%	1,8%	1,4%	0,7%	
…osakaal SKPst	0,6%	1,9%	0,8%	0,6%	0,7%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,8%	0,7%	
…töötuskindlustus-hüvitis	65	138	81	99	128	136	143	189	188	188	187	186	+187%
…koondamishüvitis	15	26	13	15	20	23	23	25	25	25	25	25	+74%
…maksejõuetushüvitis	4	8	4	4	6	5	7	6	6	6	7	7	+89%
…teenused	36	296	81	44	50	62	64	62	60	63	67	68	+89%
…tegevuskulud	39	42	46	51	56	63	62	56	58	61	63	65	+69%
Tulem	37	-323	-9	34	29	22	19	-7	15	26	39	56	+51%
SKP jooksevhindades, mlrd eurot	28,5	27,9	31,5	36,4	38,2	39,9	41,9	44,4	46,7	48,9	51,1	53,3	+87%
…kasv, %	7,7%	-2,2%	12,9%	15,9%	4,7%	4,5%	5,0%	6,0%	5,2%	4,7%	4,5%	4,4%	

3.4 Maksupoliitika

3.4.1 Üldine maksukoormus

Eesti maksukoormus on oluliselt madalam kui Euroopa Liidu keskmine, see oli 2024. aastal 35,7% SKPst, mis oli Euroopa Liidu keskmisest (39,4% SKPst) 3,7 protsendipunkti võrra madalam.

Joonis 11. Maksukoormus Euroopa Liidus 2024. aastal (% SKPst)

Allikad: Taxation Trends in the European Union 2026, Rahandusministeerium

Maksukoormus püsib aastatel 2027-30 suuremate maksutõusude puudumisel taseme 35% SKP-st lähedal. Maksukoormus ulatub 2027. aastal 35,2%ni SKPst vähenedes võrreldes 2026. aastaga 0,3 protsendipunkti võrra. Prognoosiperioodi maksukoormust mõjutab RES tulu- ja kulumeetmete maksusisaldus.

Maksukoormuse struktuuris langeb tarbimismaksude[38] osakaal 2030. aastaks võrreldes 2026. aastaga, sest käibemaksu laekumist aeglustab kaitsehangete käibemaksuvabastus ja heitekvootide müügitulu väheneb. Tööjõumaksude[39] osakaal on 2030. aastal veidi suurem kui 2026. aastal, sest maksuvaba tulu samal tasemel püsimisel kasvavad maksutulud palga ja pensionide kasvu tõttu. Kapitalimaksude[40] osakaal püsib sarnasel tasemel.

3.4.2 Efektiivne maksumäär

Lisaks maksutulude osakaalule SKPs iseloomustab maksukoormuse suurust **efektiivne maksumäär**[41] (implicit tax rate, ITR), mis on laekunud maksutulu suhe maksubaasi. Kuna efektiivse maksumäära arvutamise aluseks on tegelikult laekunud maksud, siis rahvusvahelise võrdluse puhul tuleb arvestada sellega, et maksuametite võimekus ning inimeste maksukuulekus on riigiti erinev ning see võib näitajat mõjutada. Automaks on liigitatud kapitalimaksude alla.

Tööjõu efektiivne maksumäär Eestis on Euroopa Liidu keskmisest tasemest madalam, kuid riike järjestades keskel. Näitaja leitakse tööjõumaksude suhtena tööjõukuludesse. 2024. aastal oli Euroopa Liidu keskmine näitaja 37,1%, Eestis 34,1%, millega olime 16. kohal. Eesti näitaja tõusis 2025. aastal tulumaksumäära tõstmisel 35,6%ni aga langeb 2026. aastal maksuvaba tulu muudatuste tulemusel alla 34%. Alates 2027. aastast püsib näitaja 34% lähedal (vt Joonis 12A).

Tarbimise efektiivne maksumäär Eestis on Euroopa Liidu viie kõrgema hulgas. 2024. aastal oli Euroopa Liidu keskmine näitaja 16,5%, kõige kõrgem näitaja oli Horvaatias ja Luksemburgis 22,4%. Eestis näitaja ulatus 2024. aastal 21,8%ni, millega olime 5. kohal. Eesti näitaja tõusis eelkõige käibemaksu määra tõstmise mõjul 2025. aastal 22,3%ni ja tõuseb 2026. aastal 23,0%ni. Edaspidi mõjutab käibemaksu laekumist kaitsehangete käibemaksuvabastus ja näitaja

[38] ESA2010 metoodika kohaselt loetakse tarbimismaksude hulka: käibemaks, tollimaks, aktsiisid, autode registreerimistasu, müügimaks, saastetasud, kalapüügiõiguse tasu, paadimaks, saastekvootide müügitulu, vedelkütusevaru varumakse, Tagatisfondi osamaksed, mootorsõidukimaksu registreerimistasu ja juriidiliste isikute aastamaks.

[39] ESA2010 metoodika kohaselt loetakse tööjõumaksude hulka: sotsiaalkindlustusmaksed, füüsilise isiku tulumaks palgatuludelt, füüsilise isiku tulumaks sotsiaalsiiretelt ja pensionidelt, füüsilise isiku tulumaks ettevõtlusega tegelemiselt.

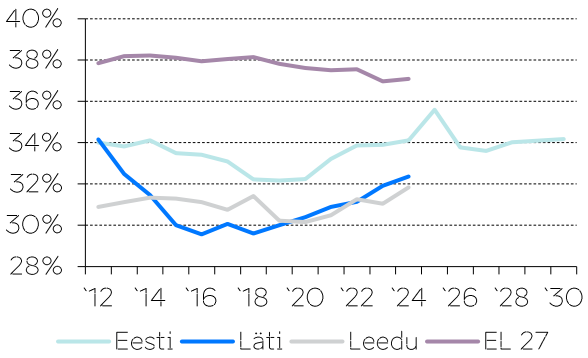
[40] ESA2010 metoodika kohaselt loetakse kapitalimaksude hulka: juriidilise isiku tulumaks, füüsilise isiku tulumaks kapitalitulult, hasartmängumaks, reklaamimaks, maamaks, raskeveokimaks, tegevuslubade ja litsentside riigilõiv, vee erikasutustasu, teede ja tänavate sulgemise maks, muud maksud ja tasud, mootorsõidukimaksu füüsiliste isikute aastamaks.

[41] Vahel tõlgitakse ka tegeliku või keskmise maksumäärana. Eelistatud mõiste on siiski efektiivne maksumäär, mis omab võrreldes teistega täpsemat tähendust.

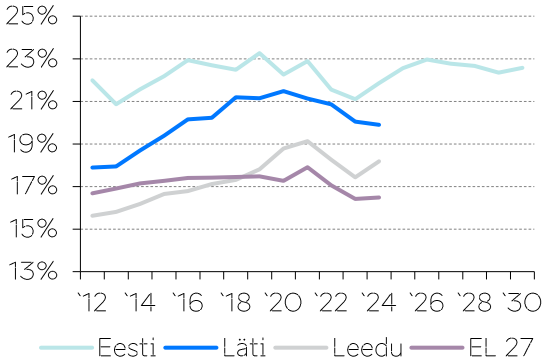
püsib aastatel 2027–2030 vahemikus 22-23%. Võrreldes teiste riikidega on Eestis ka vähe käibemaksu erandeid, sest neid loetakse maksupoliitiliselt ebaefektiivseteks meetmeteks. Võimalik, et näitaja tõuseb ka teistes riikides, sest neil on vaja tõsta riigi kaitsevõimet, mis vajab püsivat rahastust (vt Joonis 12B).

Joonis 12. Efektiivne maksumäär (% maksubaasist)

A. Tööjõu efektiivne maksumäär

B. Tarbimise efektiivne maksumäär

Allikad: Taxation Trends in the European Union 2026, Rahandusministeerium

3.4.3 Maksukulu

Maksukulu on varjatud eelarve kulurida. Kui riik annab maksuerandi või -soodustuse, loobub ta tulust samamoodi nagu toetust makstes. Seetõttu tuleks maksusoodustusi käsitleda nagu iga teist eelarverida: neid tuleb regulaarselt hinnata, põhjendada ja vajadusel lõpetada. Vastasel juhul moonutavad need konkurentsi, kitsendavad maksubaasi ja nihutavad maksukoormuse neile, kes soodustust ei saa.

Aastatel 2027–2030 moodustab maksukulu 1,0-1,1% SKPst. 2027. aastal mõjutab riigieelarve laekumist 26 erinevat maksusoodustust, mis tulenevad käibemaksu-, tulumaksu- ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadusest. Kõige suurem üksik maksukulu 2027. aastal on käibemaksumäär 9% ravimitele ja meditsiiniseadmetele – 159,3 mln eurot. Soodustustega toetatakse enim tervishoidu (ravimite ja meditsiiniseadmete soodsam käibemaksumäär), sotsiaalset kaitset (pensioniealiste maksuvaba tulu ja kogumispensioni erandid, automaksu laste soodustus) ning majandust (nt põllumajanduskütuse aktsiisisoodustuse kaudu). Maksukulude kogumaht on 2027. aastal hinnanguliselt 494 mln eurot ehk 1,1% SKPst ja 3,6% maksutuludest. Sarnane suhe SKPsse ja maksutuludesse püsib ka aastatel 2028–2030.

Tabel 71. Maksukulud riigieelarves aastatel 2027–2030 (mln eurot)

Maksukulu		Säte	Valitsemis-funktsioon[42]	2027	2028	2029	2030
1.	Käibemaksumäär 9% raamatutele, töövihikutele, perioodikale ja digiväljaannetele	KMS §15 lg 2 p 5	haridus	20,4	21,2	22,1	22,9
2.	Käibemaksumäär 9% ravimitele ja meditsiiniseadmetele	KMS §15 lg 2 p 2	tervishoid	159,3	161,0	162,7	164,3
3.	Käibemaksumäär 13% majutusteenustele	KMS §15 lg 1^1	vaba aeg, kultuur ja religioon	26,2	27,3	28,4	29,5
4.	Osaliselt või täielikult tasumata arvetega seotud käibemaksu korrigeerimise õigus (lootusetud nõuded)	KMS § 29^1	majandus	3,1	3,2	3,4	3,6
5.	Maksuvaba tulu vanaduspensionieas	TuMS §23^5	sotsiaalne kaitse	45,5	46,9	48,1	48,8
6.	Koolituskulude mahaarvamine	TuMS §26	haridus	21,4	22,4	23,3	24,3
7,	Kingitused ja annetused	TuMS §27 lg 1, §49 lg 1,2,3,6, §61 lg 66	vaba aeg, kultuur ja religioon	14,1	14,8	15,4	16,0
8.	Kindlustusmaksed ning pensionifondi osakute soetamine	TuMS §28	sotsiaalne kaitse	34,3	36,6	38,8	41,1
9.	FIE täiendav maksuvaba tulu põllumajandussaaduste või metsamaterjali võõrandamisel	TuMS §32 lg 4, §37 lg 11	majandus	11,7	12,2	12,7	13,3
10.	Maksuvaba töötaja terviseedendamise kulu	TuMS §48 lg 5^5	tervishoid	24,7	25,8	26,9	28,1
11.	Meremeeste ja reederi soodustused	TuMS §13 lg 6, SMS §2 lg 1^1 ja lg 4 p 8, TuMS §52^1	majandus	0,4	0,4	0,4	0,4
12.	Oma tarbest ülejääva elektri müügi tulumaksuvabastus	TuMS §15 lg 4 p 12 ja lg 4^1	sotsiaalne kaitse	2,1	2,2	2,3	2,5
13.	II pensionisamba maksed alates 2025 2, 4 või 6% palgast	KoPS § 9 lg 2	sotsiaalne kaitse	34,9	39,6	44,6	49,9
14.	Väikeõlletootjate 50% aktsiisimäär	ATKEAS §46 lg 1^1	majandus	1,2	1,3	1,3	1,3
15.	Etanoolisisaldusega kuni 6%vol kääritatud joogi ja veini aktsiisi soodusmäär (soodusmäär on 43% standardmäärast)	ATKEAS §46 lg 2	majandus	15,1	15,5	15,2	14,9
16.	Eriotstarbelise diislikütuse soodsam aktsiisimäär	ATKEAS §66 lg 7	majandus	47,4	50,1	51,1	52,1
17.	Kalurite kütuseaktsiisivabastus	ATKEAS §27 lg 1 p 22^2	majandus	1,1	1,2	1,1	1,1

[42] Valitsemisfunktsioonid: 1. üldised valitsussektori tegevused; 2. riigikaitse; 3. avalik kord ja julgeolek; 4. majandus; 5. keskkonnakaitse; 6. elamu- ja kommunaalmajandus; 7. tervishoid; 8. vaba aeg, kultuur ja religioon; 9. haridus; 10. sotsiaalne kaitse.

Maksukulu		Säte	Valitsemis-funktsioon[42]	2027	2028	2029	2030
18.	Elektrienergia, mida kasutatakse keemilise reduktsiooni jaoks ning elektrolüütilistes, metallurgilistes ja mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p 24, p 28[4]	majandus	0,2	0,2	0,2	0,2
19.	Elektrienergia ja kütus, mida kasutatakse elektrienergia tootmiseks ning elektrienergia, mida kasutatakse elektrienergia tootmise suutlikkuse säilitamiseks	ATKEAS §27 lg 1 p 28[2]	majandus	2,3	2,8	2,8	2,9
20.	Kütus, mida kasutatakse mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p 24	majandus	1,44	1,47	1,49	1,50
21.	Maagaas, mida kasutatakse maagaasivõrgu töös hoidmiseks	ATKEAS §27 lg 1 p 28[6]	majandus	0,05	0,06	0,06	0,06
22.	Suurtarbijate elektrienergia aktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 12[1]	majandus	1,54	1,64	1,67	1,71
23.	Suurtarbijate gaasiaktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 10[3]	majandus	1,16	1,36	1,38	1,41
24.	Aktsiisiga maksustamata biokütuse edastatud kogus	ATKEAS §19 lg 14 p 22	majandus	1,62	1,70	1,67	1,67
25.	Lastega sõidukiomanike mootorsõidukimaksu soodustus	MSMS §15[1]	sotsiaalne kaitse	21,0	21,0	21,0	21,0
26.	M1 kategooria sõiduautode, millel on rohkem kui seitse isekohta, maksustamine N1 kategooria mootorsõidukimaksu määraga	MSMS §12	sotsiaalne kaitse	2,0	2,0	2,0	2,0
KOKKU, mln eurot				494,1	513,8	530,2	546,6
Osakaal SKPst, %				1,1%	1,1%	1,0%	1,0%

Allikas: Rahandusministeerium.

3.5 Valitsussektori finantseerimine

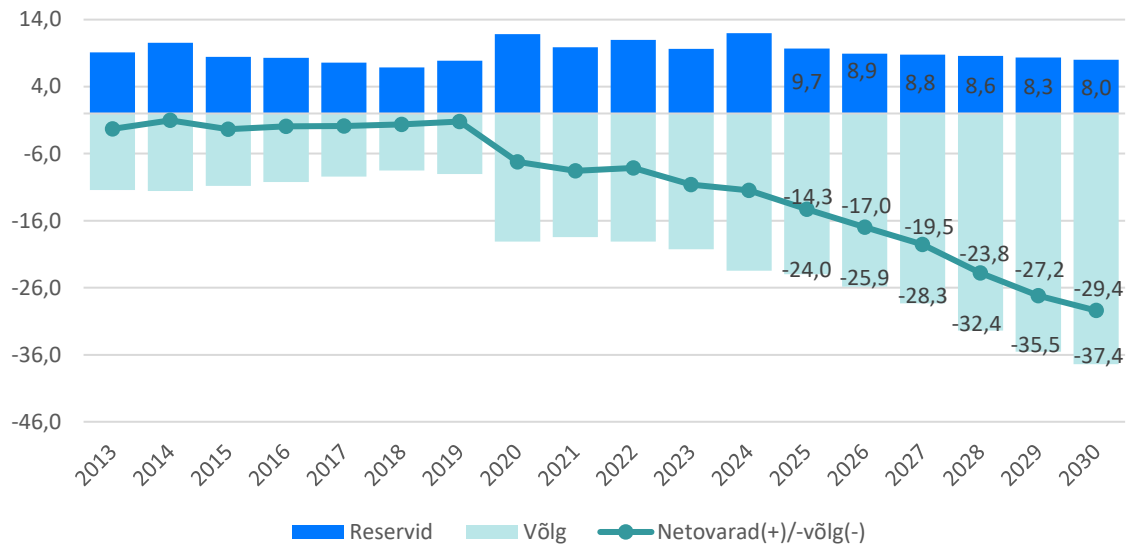
3.5.1 Rahavoog ja netopositsioon

Riigieelarve strateegia kohaselt püsib riigieelarve kogu prognoosiperioodil nominaalses puudujäägis ning riigi rahavoog on negatiivne. Rahavooline finantseerimisvajadus on eelarvepuudujäägist suurem, sest lisaks puudujäägi katmisele tuleb rahastada finantseerimistehinguid ja varasemate laenukohustuste tagasimakseid. Laenude refinantseerimine suurendab küll rahavoolist finantseerimisvajadust, kuid ei suurenda iseenesest võlakoormust. Kasvav finantseerimisvajadus kaetakse prognoosiperioodil erineva tähtajaga võlakirjade ja laenudega, mitmekesistades finantseerimisallikaid ja laenutähtaegu refinantseerimisriski maandamiseks.

Valitsussektori netovõlg ehk võla ja reservide vahe moodustas 2025. aastal 14,3% SKPst (vt Joonis 13). Püsiva eelarvepuudujäägi tõttu suureneb võlakoormus järgnevatel aastatel kiiresti

ning samal ajal väheneb reservide osakaal SKP-st. Selle tulemusena kasvab netovõlg 2027. aasta lõpuks 19,5%-ni SKP-st. Netopositsioon halveneb seega kogu prognoosiperioodi jooksul. Kuigi netovõla tase jääb Euroopa Liidu võrdluses madalaks, suurendavad võlakoormuse kiire kasv ja suurenev finantseerimisvajadus keskpikas perspektiivis riigi finantseerimisriske.

Joonis 13. Valitsussektori likviidsed varad, võlakoormus ja netopositsioon 2013–2030 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

3.5.2 Valitsussektori võlakoormus

Eesti valitsussektori võlakoormus on Euroopa Liidu võrdluses jätkuvalt madal, kuid kasvab prognoosiperioodil kiiresti püsiva eelarvepuudujäägi ja suureneva finantseerimisvajaduse tõttu. 2025. aastal suurenes valitsussektori võlg 682 mln euro võrra 10,04 mld euroni ehk 24%ni SKPst. Võlakoormuse kasv jäi 0,5 protsendipunkti juurde, kuna osa 2025. aasta finantseerimisvajadusest kaeti juba 2024. aastal kaasatud vahenditega. Kasvas nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste võlakoormus. Valitsussektori 10,04 mld euro suurusest võlgnevusest moodustas keskvalitsuse panus koos EFSFi[43] mõjuga arvestuslikult 8,35 mld eurot[44] ning kohalike omavalitsuste võlg 1,68 mld eurot, välisvõla osakaal oli koguvõlast 73%. 2026. aastal kiireneb võlakoormuse kasv ning 2027. aasta lõpuks ulatub valitsussektori võlg 28,3%-ni SKP-st. Püsiva eelarvepuudujäägi ja muu rahavoolise finantseerimisvajaduse tõttu suureneb võlakoormus kõigil prognoosiaastatel, jõudes 2030. aastaks 37,4%-ni SKP-st. See on

[43] Euroopa Finantsstabiilsuse Fond (European Financial Stability Facility, EFSF) on 2010. aasta juunis euroala riikide loodud ajutine kriisilahendusmehhanism. EFSF uusi finantsabiprogramme enam ei rahasta, kuid jätkab olemasolevate laenude ja nendega seotud võlakohustuste haldamist. EFSFi alaline järglane on 2012. aastal loodud Euroopa Stabiilsusmehhanism (European Stability Mechanism, ESM).

[44] Valitsussektori tasemel konsolideeritud number.

1,2 protsendipunkti võrra väiksem võla kasv võrreldes suveprognoosiga. Võlakoormuse kasv tuleneb peamiselt keskvalitsusest. Keskvalitsuse mõju valitsussektori koguvõlga suureneb pronoosiperioodil ligikaudu 20%-lt 33,5%-ni SKP-st. Kohalike omavalitsuste võlatase küll kasvab nominaalselt, kuid püsib SKP suhtes 3,9% tasemel. Kasvav võlakoormus ja refinantseerimisvajadus suurendavad keskpikas perspektiivis riigi finantseerimisriske ning võivad suurendada riigi laenukulusid.

Tabel 72. Valitsussektori võlakoormuse muutus 2025. aastal

	31. detsember 2024		31. detsember 2025		Muutus
	mln eurot	% SKPst	mln eurot	% SKPst	% SKPst
Valitsussektor	9 353,1	23,5	10 035,2	24,0	0,5
Kodumaine võlg	2241,1	5,6	2703,9	6,5	0,8
Välisvõlg	7 112,0	17,8	7 331,3	17,5	-0,3
Keskvalitsus[45]	9107	22,8	9589,3	22,9	0,1
Kodumaine võlg	2 403,7	6,0	2 683,2	6,4	0,4
Välisvõlg	6703,3	16,8	6906,1	16,5	-0,3
Kohalikud omavalitsused	1 562,7	3,9	1 681,8	4,0	0,1
Kodumaine võlg	1154	2,9	1256,6	3,0	0,1
Välisvõlg	408,7	1,0	425,2	1,0	0,0
Sotsiaalkindlustusfondid	0	0	0	0	0
Kodumaine võlg	0	0	0	0	0
Välisvõlg	0	0	0	0	0

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Nominaalselt suureneb 2026. aastal võlg nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste tasandil võrreldes 2025. aastaga. Käesoleval aastal vähendab likviidsusreservi taset rahavooline puudujääk, mis on eelarveprognoosi kohaselt ligi 60 mln eurot väiksem kui suveprognoosis. Kokkuvõttes suureneb riigikassa võlg tänavu 1,35 mld euro võrra. Järgmise aasta laenuvajaduse täpsem maht ja finantseerimise ajastus selguvad aasta lõpus, lähtuvalt riigi tegelikust rahavoost ja finantsturgude olukorrast. Prognoosi kohaselt on täiendavat laenuraha vaja kaasata ka kõigil järgnevatel aastatel.

Riigikassa võla kaalutud keskmine intressimäär oli 2025. aastal ligikaudu 2,5%. Prognoosi kohaselt kasvab see 2026. aastal rahaturu intressimäärade tõusu mõjul 3%ni. Riigikassa võla intressikulu ulatub 2026. aastal hinnanguliselt 239 mln euroni ehk 0,5%ni SKPst. Püsivalt suur eelarvedefitsiit toob aga edaspidi kaasa intressikulu kiire kasvu, mis prognoosi järgi suureneb 2030. aastaks 1,1%ni SKPst.

EFSFi panus keskvalitsuse võlakoormusesse väheneb prognoosiperioodil nii nominaalselt kui ka osakaaluna SKPst. Kohalike omavalitsuste eelarvepuudujääk kaetakse prognoosi kohaselt kogu prognoosiperioodil võõrvahenditega ning nende võlakoormus püsib 3,9% juures SKPst.

[45] Keskvalitsuse tasemel konsolideeritud võlg (sh kodumaine ja välisvõlg), arvestades tehinguid teiste valitsemissektori allsektoritega ning neist tulenevaid kohustuste muutusi.

Tabel 73. Valitsussektori võlakoormus 2025-2030 (% SKPst)

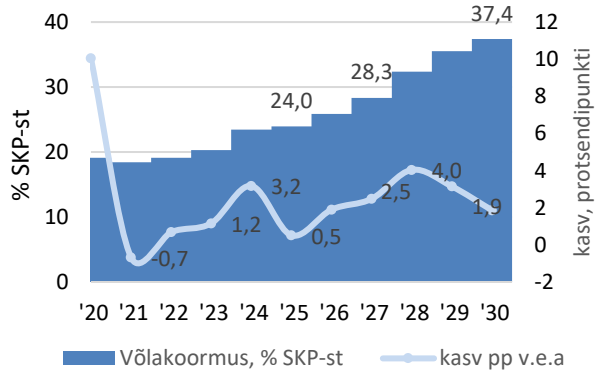
	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
1. Võlg kokku	24,0	25,9	28,3	32,4	35,5	37,4
2. Muutus võlakoormuses	0,5	1,9	2,5	4,0	3,1	1,9
Panused võlakoormuse muutusesse: (2=3-4+5+6)[46]						
3. Nominaalse SKP kasvu panus	-1,1	-1,4	-1,3	-1,3	-1,4	-1,5
4. Primaarne eelarvetasakaal	-1,5	-3,6	-3,3	-3,1	-3,0	-2,2
5. Intressimaksed[47]	0,5	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2
6. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus (stock-flow adjustment, SFA)	-0,3	-1,0	-0,3	1,3	0,5	0,0
Valitsussektori võla hinnanguline intressimäär (%)	2,2	2,7	3,1	3,3	3,4	3,5
Muud asjakohased näitajad						
7. Likviidsed finantsvarad	9,7	8,9	8,8	8,6	8,3	8,0
8. Võla amortisatsioon alates eelmise aasta lõpust[48]	2,7	3,1	2,8	2,6	2,8	5,2
9. Netovõlg (9=1-7)	14,3	17,0	19,5	23,8	27,2	29,4
10. Välisvaluutas nomineeritud võla osakaal (%)	0	0	0	0	0	0
11. Keskmine aegumistähtaeg[49] (aastat)	5,2	7	7	7	7	7

* - prognoos

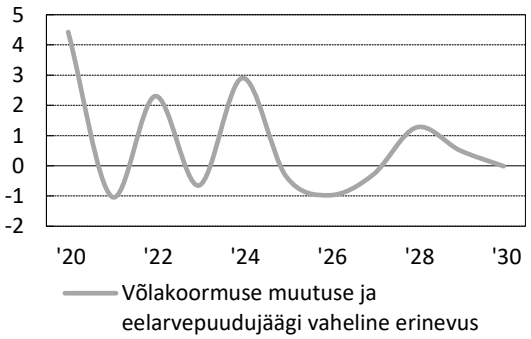
Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Joonis 14. Võlakoormuse areng 2020–2030 (% SKPst)

A. Valitsussektori võlg (% SKPst, pp kasv)

B. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus, SFA (% SKPst)

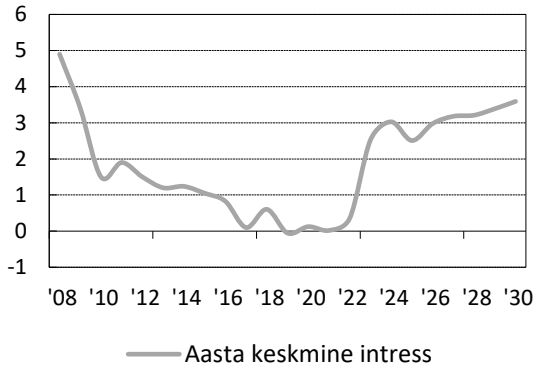
[46] Mõnel aastal ümardamisest tulenevalt võrdus ei kehti.

[47] Prognoos ei arvesta kaudselt mõõdetavaid finantsvahendusteenuseid (FISIM)

[48] Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

[49] Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

D. Keskvalitsuse[50] võla keskmine intress (%)

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet, Eurostat.

3.5.3 Valitsussektori likviidsete finantsvarade areng

Valitsussektori likviidsed finantsvarad (reservid) vähenesid 2025. aastal 729 mln euro võrra ning nende osakaal SKPst oli aasta lõpus 2,3 protsendipunkti võrra väiksem kui aasta varem. 2024. aasta lõpus olid reservid tavapärasest suuremad, kuna pikaajalise võlakirjaemissiooniga kaasati vahendeid ette ka 2025. aasta finantseerimisvajaduse katteks. Võrreldes 2024. aastaga vähenesid osakaaluna SKPst lisaks keskvalitsuse reservidele ka sotsiaalkindlustusfondide (Tervisekassa ja Töötukassa) reservid, samas kui kohalike omavalitsuste reservide osakaal püsis stabiilsena. Prognoosi kohaselt vähenevad 2026. aastal kõigi valitsussektori allsektorite reservid osakaaluna SKPst.

Riigikassa kasutab finantseerimisvajaduse katmiseks erineva tähtajaga võlakirju ja laene, mitmekesistades finantseerimisallikaid ja võlakohustuste tähtaegu. See võimaldab säilitada paindlikkuse rahavoo juhtimisel ja maandada refinantseerimisriski. Lühiajalisi võlakirju, sealhulgas eurokommertspabereid (ECP), kasutatakse eelkõige lühiajaliste rahavoogude juhtimiseks ning neid refinantseeritakse vastavalt vajadusele. Pikaajaliseks finantseerimiseks kasutatakse nii võlakirjaemissioone kui ka laene.

Riigi negatiivse rahavoo katmiseks kasutatakse likviidsusreservi ning kaasatakse vastavalt finantseerimisvajadusele täiendavaid vahendeid. Prognoosiperioodil hoitakse likviidsusreservi tasemel, mis võimaldab tagada riigi maksekohustuste täitmise ja paindliku rahavoo juhtimise. Stabiliseerimisreservi investeeringute tootlus on viimastel aastatel suurenenud ning eesmärk on hoida tootlus vähemalt riigi keskmise laenuintressiga võrreldaval tasemel, et reservi hoidmine ei suurendaks riigi netokulu. Viimase 12 kuu jooksul on stabiliseerimisreserv kasvanud soodsa intressikeskkonna ja Eesti Panga kasumieraldise toel ligikaudu 16 mln euro võrra. Prognoosi kohaselt moodustavad valitsussektori reservid 2030. aasta lõpuks 8,0% SKPst.

[50] Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

Tabel 74. Valitsussektori likviidsed finantsvarad ehk reservid 2025–2030 (mln eurot, % SKPst)

	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
Finantsreservid kokku (mln eurot)	4 050	3 949	4 104	4 193	4 259	4 262
sh keskvalitsus	2 358	2 372	2 571	2 661	2 717	2 676
sh kohalikud omavalitsused	475	459	442	430	403	382
sh sotsiaalkindlustusfondid	1 217	1 117	1 092	1 103	1 139	1 204
Finantsvarad kokku (% SKPst)	9,7	8,9	8,8	8,6	8,3	8,0
sh keskvalitsus	5,6	5,3	5,5	5,4	5,3	5,0
sh kohalikud omavalitsused	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7
sh sotsiaalkindlustusfondid	2,9	2,5	2,3	2,3	2,2	2,3

* - prognoos.

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet

3.6 Pikaajaline jätkusuutlikkus

3.6.1 Riigi rahandusprognoos

Käesoleva peatüki eesmärk on lisaks tavapärasele ühe- ja nelja-aastasele finantsperspektiivile näidata plaanitud poliitikakujunduse mõju pikas perspektiivis.

Riigirahanduse prognoosi aluseks on Eesti makromajanduse prognoos ja käesolev eelarvestrateegia, milles on kasutatud:

- Rahvastikuprognoosi EUROPOP2025, mille järgi rahvastik vananeb märkimisväärselt ja väheneb – aastal 2070 on Eesti rahvaarv 1,19 miljonit ning hõivatute arv on ligikaudu 88 000 inimese võrra väiksem kui 2025. aastal;
- Euroopa Liidu majanduspoliitika komitee (Economic Policy Committee) poolt kokku lepitud, kogu ELi kohta ühtsetel alustel loodud, makromajanduslikke eelduseid eelarvepoliitika pikaajalise jätkusuutlikkuse hindamiseks;

Järgneva 15 aasta jooksul on oodata reaalset majanduskasvu keskmiselt ligikaudu 1% aastas. **Majanduskasvu ootus on üldjoontes langeva trendiga**: 2056. aastal on reaalse SKP kasv 0,7%, seejärel kasvutempo mõnevõrra kiireneb ja ulatub 2070. aastal 1,1%-ni. **Tööviljakuse kasvutempo kiireneb lähiaastatel ning stabiliseerub pikemas vaates veidi alla 1,2% aastas.** SKP elaniku kohta kasvab kiiremini kui kogu riigi SKP, mis tähendab, et Eestis jaguneb järjest suurenev rikkus vähemate inimeste vahel ja tervikuna inimeste elujärg Eestis veidi paraneb.

Hõivatute arv on rahvastiku vähenemise ja vananemise tõttu langustrendis. Makroeelduste palgafondi ja keskmise palga näitajate põhjal väheneb hõivatute arv 2025. aasta ligikaudu 687 000 inimeselt 2035. aastaks ligikaudu 679 000 inimeseni ehk 1,2%. Aastaks 2070 väheneb hõivatute arv ligikaudu 600 000 inimeseni, mis on 2025. aastaga võrreldes ligi 12,8% ehk 88 000 inimest vähem. Hõive vähenemine aeglustub vaadeldava perioodi lõpu poole. Tööpuudus alaneb pikaajaliselt ligikaudu 5,7–5,9% tasemele. Prognoosis on eeldatud tänaste

tööturustruktuuride jätkumist ning ei ole arvestatud võimalike töövormide muutustega. Jagamismajanduse laiem levik ning uute võimaluste tekkimine võib avaldada positiivset mõju hõivele, kuid üldine trend on siiski hõivatute arvu oluline vähenemine.

Nominaalne palgakasv püsib väheneva hõive tingimustes reaalmajanduse kasvust kiirem. Keskmise brutopalga tase kasvab 2025.–2040. aastal keskmiselt ligikaudu 3,3% aastas. Perioodi lõpu poole jääb nominaalse palga aastakasv samuti ligikaudu 3,3% juurde. Tarbijahinnad kasvavad alates 2030. aastast prognoosi kohaselt 2% aastas, tänu millele on oodata inimeste ostujõu stabiilset kasvu.

Demograafilistest trendidest on **suurimaks väljakutseks üha kiiremini vananev ühiskond**. Kui 2025. aastal on iga 65-aastase ja vanema inimese kohta Eestis ligikaudu 3 tööealist ehk 15–64-aastast inimest, siis 2070. aastal on neid ligikaudu 1,8. Vananev rahvastik seab olulise surve alla nii tervishoiu- kui ka pensionisüsteemi.

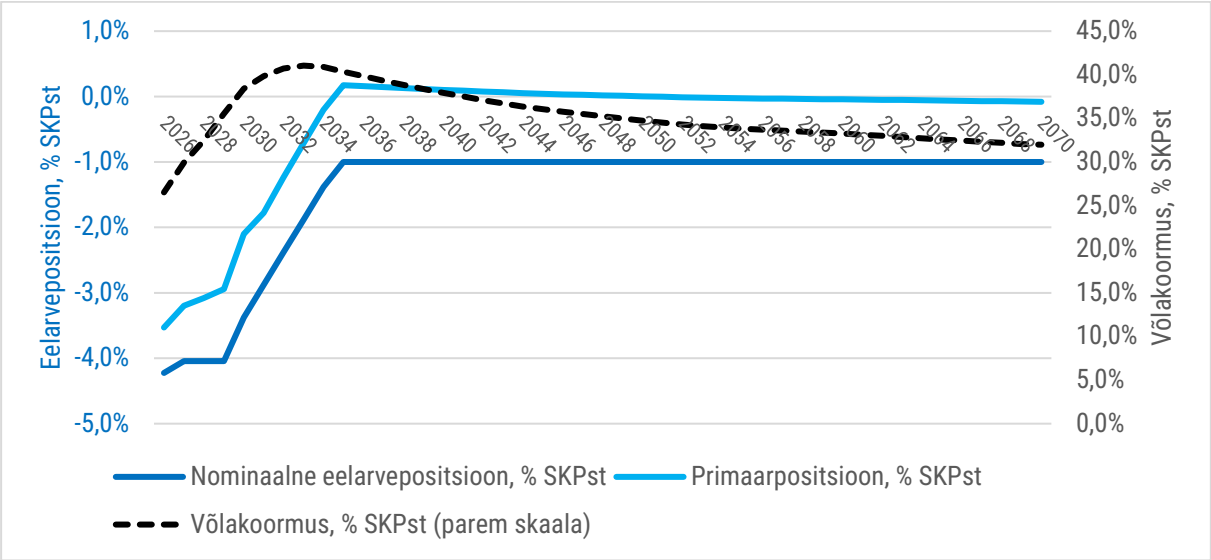
Märgatavat mõju omab ka sündimuse dünaamika. Järgmised 10 aastat on oodata sündimuse märgatavat vähenemist, kuid seejärel toimub järgneva 10 aasta jooksul jälle sündimuse ajutine tõus. Sellised tipud ja madalpunktid mõjutavad olulisel määral peretoetuste ja muude lastega seotud teenuste pakkumise planeerimist.

Riigi rahandusnäitajate prognoosis on eeldatud:

- Käesolevale eelarvestrateegiale vastavat tulu- ja kuluprognoosi kuni aastani 2030.
- Riigi rahanduse kujundust vastavalt uuele eelarvereeglile alates aastast 2030, mis näeb ette struktuurset puudujääki mitte rohkem kui 1% SKPst, kui võlakoormus ületab 30% SKPst. Positsioon peab paranema vähemalt 0,5% võrra, kui eesmärk ei ole täidetud.

Prognoosi põhitulemusena (Joonis 15) saab välja tuua, et **kuni 2033. aastani on valitsussektori võlakoormus kasvav, jõudes veidi üle 41% prognoositud SKPst.** Pärast 2029. aastat on vaja eelarveseisu parandada 6 aasta jooksul, et jõuda eelarvereeglis sätestatud nõudeni. Kui kaitsevajadus ei vähene, tähendab see maksukoormuse tõusu või kulukärpeid. Vananemisest tulenev kulusurve jätkub. Riigil on ka muidu kulusurveid, näiteks tervishoius, pikaajalises hoolduses ja kliima- ning energiavaldkonnas. Stabiilselt väikses puudujäägis (0,75%-1% SKP-st) olev eelarve hoiab võlakoormuse pikaajaliselt stabiilsena. Aastane intressikulu selle võlataseme juures on umbes 1% SKP-st, mis tähendab, et primaarpositsioon peab olema tasakaalus. Aastaks 2070 väheneb võlakoormus 31%ni SKP-st.

Joonis 15. Valitsussektori positsiooni prognoos ja võlakoormus aastani 2070

3.6.2 Kliimamuutusest tulenevad fiskaalriskid

Kliimaga seotud fiskaalriskide käsitlemine muutub Euroopa Liidu eelarveraamistiku osaks. 2024. aastal muudetud nõukogu direktiiv 2011/85/EL kohustab liikmesriike hindama ja kajastama riiklikes keskpika perioodi eelarveraamistikes võimaluste piires seda, kuidas kliimamuutuse makrofiskaalsed riskid ning nende keskkonna- ja jaotusmõjud mõjutavad riigi rahanduse keskmise ja pika aja kestlikkust. Samuti tuleb avaldada teave katastroofide ja kliimaga seotud tingimuslike kohustuste ning toimunud šokkide fiskaalkulude kohta. Nõuded tuli riigisisesesse õigusesse üle võtta 2025. aasta lõpuks ning nende praktiline rakendamine algab 2026. aastast. Samas arvestab direktiiv liikmesriikide erineva analüütilise valmisolekuga, kasutades läbivalt põhimõtet „võimaluste piires“. Eesti ei ole käesoleva eelarvestrateegia koostamise ajaks veel tervikliku kvantitatiivse hinnanguni jõudnud, kuid käesolev peatükk on esimene samm nõuete sisuliseks täitmiseks.

Kliimamuutus mõjutab riigi rahandust nii järkjärguliste muutuste kui ka harva esinevate, kuid suure mõjuga sündmuste kaudu. Fiskaalrisk võib avalduda maksutulude vähenemises, avalike kulude ja investeerimisvajaduse kasvus, riigi vara väärtuse languses või tingimuslike kohustuste realiseerumises. Mõju võib olla otsene, näiteks tormi järel taristu taastamise kulu, või kaudne, kui kliimašokk vähendab tootlikkust ja majanduskasvu ning seeläbi maksutulu. Käesolev ülevaade on valdavalt kvalitatiivne, sest Eesti kohta ei ole veel terviklikku kliimamuutuse makrofiskaalset mudelit ega kõiki riske hõlmavat kahjuandmestikku.

Teiste riikide praktika

Kliimariskide sidumine tavapärase eelarve- ja võlaanalüüsiga on rahvusvaheliselt alles kujunemisjärgus. Suurem osa riike kirjeldab kliimariske kvalitatiivselt, koondab ajaloolisi katastroofikulusid või kasutab üksikuid stsenaariume. Edasijõudnumad käsitlused eristavad

füüsilisi ja üleminekuriske, seovad need makromajandusnäitajate ning eelarvetulude ja -kuludega ning hindavad mõju riigivõla arengule. Näiteks Ühendkuningriigi sõltumatu eelarveasutus on analüüsinud kliimamuutuse ja nullheitele ülemineku pikaajalist mõju riigi rahandusele, Iirimaa on käsitlenud kliima- ja katastroofiriske eelarveriskide raamistikus ning mitmed riigid kasutavad IMFi ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonide stsenaariumipõhiseid tööriistu. Samal ajal on paljudes Euroopa Liidu riikides jätkuvalt puudu ühtne andmebaas toimunud katastroofide otseste eelarvekulude kohta.

Rahvusvahelisest praktikast tuleneb kolm üldist järeldust. Esiteks ei asenda roheline eelarvestamine kliima makrofiskaalsete riskide hindamist: meetmete keskkonnamõju märgistamine ei näita veel nende mõju majandusele, maksutulule ega võlale. Teiseks tuleb käsitleda koos nii tegevusetuse kahju kui ka kliimaneutraalsusele ülemineku kulusid ja tulusid. Kolmandaks on mõistlik alustada riskide registrist, ajalooliste kulude arvestusest ja piiratud arvust võrreldavatest stsenaariumidest ning arendada analüüsi järk-järgult.

Eesti fiskaalriskide raport

Rahandusministeerium avaldas 2025. aastal teise tervikliku raporti „Fiskaalriskid Eestis“[51]. Raport koondab makromajanduslikud, valdkondlikud ja institutsionaalsed riskid ning lähtub suuresti Rahvusvahelise Valuutafondi fiskaalse läbipaistvuse raamistikust. Kliimamuutus on raportis liigitatud pikaajaliseks fiskaalriskiks. Raporti põhijäreldus on, et Eestis ei ole kliimamuutusega kaasnevaid fiskaalriske seni süsteemselt ja järjepidevalt hinnatud. Olemas on kliima- ja kohanemisriskide valdkondlikud hinnangud, kuid nende seos eelarvetulude, avalike kulude, riigi vara ja võlakoormusega ei ole veel terviklikult kvantifitseeritud.

Eesti peamised kliimaga seotud fiskaalriskid

Füüsilised riskid jagunevad akuutseteks ja kroonilisteks[52]. Akuutsed riskid on tormid, üleujutused, kuumalained, põuad ja metsatulekahjud; kroonilised riskid on keskmise temperatuuri, sademete, merepinna ja ökosüsteemide aeglased muutused[53]. Euroopa Komisjoni käsitluses kanduvad need riigi rahandusse peamiselt nelja kanali kaudu: majandusaktiivsuse ja maksutulu vähenemine, erakorraliste ja taastamiskulude kasv, avaliku vara kahjustumine ning riigi otsesed või kaudsed tingimuslikud kohustused.

Eesti otsene füüsiline risk on Euroopa lõunapoolsete riikidega võrreldes üldiselt väiksem, kuid mitte ebaoluline. Põhja-Euroopas suureneb keskmine temperatuur, sageneb tugev sadu ja kasvab üleujutuste oht. Meretaseme tõus suurendab pikaajaliselt rannikuasulate, sadamate, teede, vee- ja kanalisatsioonitaristu ning muu avaliku vara kaitse- ja kohandamisvajadust. Eestis

[51] Rahandusministeerium (2025). Fiskaalriskid Eestis_2025.pdf
[52] Euroopa Komisjon (2025). „Climate Action Progress Report 2024: Country profile Estonia“. https://climate.ec.europa.eu/document/download/11fb9b9b-8461-461f-aa65-b419eda598fd_en?filename=ee_2024_factsheet_en.pdf
[53] Euroopa Keskkonnaamet (2024). „European Climate Risk Assessment“, EEA Report 01/2024. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment

on tuvastatud 34 tiheasustusega üleujutusriskiga piirkonda[54]. Linnaliste üleujutuste puhul võivad kulud langeda korraga riigile, kohalikele omavalitsustele, riigi äriühingutele, ettevõtetele ja majapidamistele[55].

Tormide ja tugeva saju sagenemine võib kahjustada elektri- ja sidevõrke, transporditaristut ning hooneid. Otsese taastamiskulu kõrval võivad katkestused vähendada ettevõtete toodangut ja tööjõu tootlikkust. Suure sündmuse korral tekib riigil surve hüvitada kahju ka siis, kui õiguslikku kohustust ei ole. Seda suurendab kindlustuskaitse lünk: kui eravara või kohaliku taristu kahju ei ole piisavalt kindlustatud, võib valitsus toimida viimase abinõu rahastajana. Sellised kaudsed tingimuslikud kohustused ei kajastu tavaliselt enne sündmust eelarves ega bilansis. Eestis on ilmastikuga seotud majanduskahju peamised põhjustajad olnud tormid, tugev vihm, jäide ja lumi[56].

Kuumalained mõjutavad Eestis eelkõige tervist, tööviljakust, hoonete jahutusvajadust ja energiatarbimist[57]. Mõju avaldub suuremas tervishoiu- ja sotsiaalkulus, töövõimetuspäevades ning väiksemas maksutulus. Põllumajanduses ja metsanduses võivad põuad, liigniiskus, kahjurid ja tulekahjud vähendada saagikust ning suurendada toetuste ja kriisiabi vajadust. Loodus- ja elurikkuse vähenemine võib omakorda mõjutada metsa, põllumajanduse, turismi ja veemajanduse pikaajalist tootlikkust. Näiteks hinnati 2024. aasta liigniiskuse ja talvekahjude tõttu üksnes rapsi- ja odrakasvatajate saamata jäänud tulu koos ümberkülvikuludega ligikaudu 52 mln eurole[58].

Eesti on avatud ka piiriülestele kliimašokkidele. Isegi juhul, kui otsene kahju Eestis on mõõdukas, võivad kliimasündmused kaubanduspartnerites katkestada tarneahelaid, tõsta toidu, energia ja toorme hindu ning vähendada ekspordinõudlust. Selline šokk mõjutab korraga inflatsiooni, majanduskasvu, maksutulu ja indekseeritud eelarvekulusid. Väikese ja avatud majanduse tõttu võib kaudne mõju olla Eesti jaoks sama oluline kui kohapealne füüsiline kahju[59].

[54] Riigikantselei (2025). „Üleujutused / Floods“.
https://www.riigikantselei.ee/en/riskid/floods
[55] Euroopa Keskkonnaamet (2024). „Extreme sea levels and coastal flooding in Europe“.
https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/extreme-sea-levels-and-coastal-flooding
[56] Euroopa Keskkonnaamet (2025). „Climate-related economic losses: Estonia“.
https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025/countries/estonia/climate-related-economic-losses
[57] Climate-ADAPT. „Estonia: Country profile“.
https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/observatory/policy/national-policies/country-profiles/country-profiles/estonia
[58] Euroopa Keskkonnaamet (2025). „Climate-related economic losses: Estonia“.
https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025/countries/estonia/climate-related-economic-losses
[59] Euroopa Keskkonnaamet (2024). „European Climate Risk Assessment“, EEA Report 01/2024.
https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment

Üleminekuriskid tulenevad majanduse liikumisest väiksema kasvuhoonegaaside heitega tootmise ja tarbimise poole[60]**.** Eesti puhul on keskne energeetika ja põlevkivisektori ümberkujundamine. Kiire või halvasti ette valmistatud üleminek võib vähendada süsinikumahukate varade väärtust, suurendada ümberõppe ja regionaalpoliitika kulusid ning mõjutada riigi äriühingute kasumlikkust ja dividenditulu. Samal ajal võib liiga aeglane üleminek tuua kaasa suuremad heitmekvoodi- ja vastavuskulud, vähendada ettevõtete konkurentsivõimet ning lükata vältimatud investeeringud hilisemasse ja kallimasse perioodi. Eesti majanduse kasvuhoonegaaside heitemahukus on püsinud Euroopa Liidu keskmisest suurem ning põlevkivi osatähtsus muudab ülemineku fiskaalse mõju Eesti jaoks oluliseks.

Transpordi elektrifitseerimine ja hoonete energiatõhususe paranemine vähendavad pikemas vaates fossiilkütuste kasutust ja sellega seotud maksutulu. See ei tähenda tingimata kogu maksutulu vähenemist, kuid eeldab maksubaasi ümberkujundamist. Üleminekuga kaasnevad ka suured investeerimisvajadused elektrivõrkudesse, tootmisvõimsustesse, salvestusse, hoonetesse ja transporditaristusse. Kui avaliku sektori panus kujuneb eeldatust suuremaks või erasektori rahastus väiksemaks, suureneb surve eelarvele ja võlakoormusele.

Kliimapoliitika mõju ei ole üksnes negatiivne[61]. Varajane ja hästi sihitud kohanemine võib vähendada tulevaste katastroofide kahju ning energiasääst võib parandada majanduse konkurentsivõimet ja vähendada sõltuvust imporditavast energiast. Euroopa Komisjoni käsitlused osutavad, et kliimaneutraalsusele liikumine nõuab küll suuremaid lähiaja investeeringuid, kuid aitab vähendada tegevusetusest tulenevat püsivat majandus- ja eelarvekahju. Fiskaalselt on seetõttu oluline hinnata tervikuna nii meetmete otsest kulu, nende kasvumõju, maksutulude struktuurimuutust kui ka ära hoitud kahju (Euroopa Komisjon, 2024; Euroopa Keskkonnaamet, 2024a).

Analüütilise võimekuse arendamine

Eesti osaleb Euroopa Komisjoni tehnilise toe instrumendi projektis „Economic analysis for Climate Action 2“[62]. Projekt kestab 24 kuud ja hõlmab 18 liikmesriiki. Selle eesmärk on tugevdada liikmesriikide võimet hinnata kliimapoliitika, füüsiliste kliimariskide ja loodusriskide

[60] Euroopa Komisjon (2025). „Climate Action Progress Report 2024: Country profile Estonia“. https://climate.ec.europa.eu/document/download/11fb9b9b-8461-461f-aa65-b419eda598fd_en?filename=ee_2024_factsheet_en.pdf; Euroopa Komisjon (2023). „Assessment of the draft updated National Energy and Climate Plan of Estonia“. https://commission.europa.eu/system/files/2023-12/SWD_Assessment_draft_updated_NECP_Estonia_2023.pdf

[61] Euroopa Komisjon (2024). „Climate Action Progress Report 2024“. https://climate.ec.europa.eu/document/download/7bd19c68-b179-4f3f-af75-4e309ec0646f_en?filename=CAPR-report2024-web.pdf; Euroopa Keskkonnaamet (2024). „European Climate Risk Assessment“, EEA Report 01/2024. https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/european-climate-risk-assessment

[62] Euroopa Komisjon. „Estonia – Technical Support Instrument Country Factsheet“. https://reforms-investments.ec.europa.eu/technical-support-instrument-0/our-projects/tsi-country-factsheets/estonia_en; märkus: avalikke materjale projekti kohta on vähe. Käesoleva alapunkti sisustamiseks on kasutatud projektisiseseid dokumente.

mõju majandusele ja avalikule rahandusele ning lõimida tulemused tavapärasesse eelarve- ja fiskaalpoliitika protsessi.

Eesti osaleb projekti vajaduste ja võimekuse kaardistuses, GreenREFORM-EU üldise tasakaalu mudeli kasutuselevõtu tegevustes, kliima füüsiliste ja loodusega seotud riskide hindamises ning riskide eelarveprotsessi lõimimise töödes. Projekti käigus koostatakse metoodilised juhised, kaardistatakse andmevajadused, arendatakse modelleerimisvõimekust, korraldatakse koolitusi ja töötubasid ning valmistatakse ette aruandlusmalle ja rahvusvaheliste heade tavade ülevaade. Projekti tulemused valmivad järk-järgult kuni 2028. aasta suveni. Pärast projekti lõppu peaks Eestil olema parem alus kliimapoliitika makromajandusliku ja fiskaalse mõju kvantifitseerimiseks, toimunud katastroofide eelarvekulude jälgimiseks ning kliimariskide sidumiseks eelarvestrateegia, fiskaalriskide raporti ja pikaajalise võlakestlikkuse analüüsiga.

3.7 Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes

Välistoetuste koosseisus domineerivad lähiaastatel Euroopa Liidu 2021–2027 perioodi ühtekuuluvuspoliitika (ÜKP) fondid, ühise põllumajanduspoliitika otsetoetused ja maaelu arengu investeeringutoetused ning muud otsetoetused, nt Rail Balticu investeeringuteks. Lisaks on suurenemas kaitsevaldkonna toetused, milleks on nüüd osaliselt suunatud ka ühtekuuluvuspoliitika fondide raha. Alates 2028. aastast on oodata 2021-2027 perioodi välistoetuste vähenemist eelarveaasta lõikes, mida asendab järgmise 2028–2034 rahastusperioodi käivitumine. Valitsus leppis 2026. aastal kokku esmase ettepaneku, kuidas jaotada järgmisest Euroopa Liidu pikaajalisest eelarvest Eesti arengusse panustavad toetused. Kokkulepitu on aluseks edasisteks läbirääkimisteks Euroopa Komisjoniga. 2028–2034 riigiplaan tugineb viiele prioriteetsele sambale: majandus ja konkurentsivõime, julgeolek ja kriisikindlus, maaelu, põllumajandus ja kalandus, haridus ja sotsiaalne sidusus ning hea valitsemine. Nende alla koondatakse järgmise perioodi olulisemad reformid ja investeeringud, mis aitavad saavutada Eesti pikaajalisi arengueesmärke. Järgmise Euroopa Liidu eelarveperioodi ettevalmistused jätkuvad kuni 2028.a. alguseni eesmärgiga 2028–2034 perioodi toetused võimalikult perioodi algusest kasutusele võtta. Uue rahastusperioodi vahendid on seetõttu juba planeeritud riigiüleselt aastatele 2028 - 2030.

Tabel 75. Välistoetused fondide lõikes (tuhat eurot)

Fondide lõikes	2027	2028	2029	2030
KOKKU	1 784 525	1 316 100	966 944	641 473
Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfond	14 543	20 621	19 645	-
Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond	232 804	60 810	1 463	638
Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond	98 910	98 905	52 616	-
Euroopa territoriaalse koostöö programm	6 409	3 753	1 603	99
Muud (otsetoetused asutustele)	497 559	314 371	167 873	176 819
Siseturvalisuse valdkonna fondid	42 650	23 428	14 749	665
Norra ja EMP finantsinstrument	12 973	15 480	13 640	9 442
Šveitsi-Eesti Koostööprogramm	10 636	5 133	-	-
Euroopa Regionaalarengu Fond	430 360	279 976	176 851	-
Euroopa Sotsiaalfond	109 124	89 170	58 837	-
Ühtekuuluvusfond	253 291	107 628	57 234	-
Õiglase Ülemineku Fond	58 142	49 576	16 058	-
ÜKP fondide tehniline abi	17 122	16 454	16 845	-
Üleriigilised jaotamata toetused	-	230 795	369 531	453 810

Tabel 76. Välistoetused valitsemisalade lõikes (tuhat eurot)

Valitsemisalade lõikes	2027	2028	2029	2030
KOKKU	1 784 525	1 316 100	966 944	641 473
Riigikohtu haldusala	124	89	67	-
Kohtute grupp	1 373	903	468	200
Riigikantselei haldusala	12 570	11 110	6 503	-
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	194 393	188 989	137 821	50 962
Kaitseministeeriumi valitsemisala	139 996	46 738	470	-
Kliimaministeeriumi valitsemisala	652 904	284 577	108 576	28 674
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	17 576	13 521	6 483	302
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	100 777	107 480	87 985	4 831
Regionaal- ja põllumajandusministeeriumi valitsemisala	421 217	254 126	142 541	59 441
Rahandusministeeriumi valitsemisala	35 447	44 212	43 690	29 730
Siseministeeriumi valitsemisala	53 038	34 647	20 733	6 193
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	87 161	46 027	10 820	1 075
Välisministeeriumi valitsemisala	163	163	123	-
Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisala	67 787	52 724	31 133	6 256
Üleriigilised jaotamata toetused	-	230 795	369 531	453 810

2021–2027 eelarveperiood

Käimas on EL 2021–2027 eelarveperiood ning selle raames on Eestile kuni aastani 2029 EL ühtekuuluvuspoliitika (ÜKP) toetuseid ette nähtud ca 3,37 mld eurot. Need jaotuvad nelja fondi ja kuue üldise poliitikaeesmärgi vahel. Ühtekuuluvuspoliitikat toetatakse neljast fondist – Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond (ÜF) ja Euroopa Sotsiaalfond (ESF+), Õiglase Ülemineku Fond (ÕÜF). Ühtekuuluvuspoliitika fondide ehk struktuuritoetuste planeerimise aluseks on Euroopa Komisjoni antavad riigipõhised soovitused ning pikaajalises strateegias „Eesti 2035“ määratletud arenguvajadused ja sihid.

Ühtekuuluvuspoliitika vahendite kasutamine jaguneb kuue eesmärgi vahel: nutikam, rohelisem, ühendatum, sotsiaalsem, inimestele lähedasem Eesti ning õiglane üleminek.

ÕÜFi eesmärk on toetada neid EL regioone, keda EL kliimaneutraalsele üleminek mõjutab enim ning aidata neil toime tulla sellega kaasnevate sotsiaalmajanduslike väljakutsetega. Eestile eraldatav toetusmaht ÕÜF-ist on 353,9 mln eurot ning selle peamine eesmärk on ettevõtluse mitmekesistamine ja uute töökohtade loomine Ida-Virumaal.

2026. aasta 30. juuni seisuga on kõigi ÜKP fondide üleselt kohustusi võetud 2 931 mln euro (87,0%) eest ning väljamakseid on tehtud 1 089 mln euro (32,3%) ulatuses.

Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMFAF / EMKVF) 2021–2027 rakenduskava maht on 97,4 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 41,7 mln eurot. Rakenduskava eesmärk on tagada majanduslikult konkurentsivõimeline ja keskkonnasäästlik kalandus ja

vesiviljelus läbi järgmiste alaeesmärkide: kalavarude hea seisundi tagamine, kalandus- ja vesiviljelussektori konkurentsivõime suurendamine ning kalandus- ja vesiviljelustoodete kvaliteedi ja lisandväärtuse tõstmine. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 99,8 mln euro (102,5%) eest ning väljamakseid on tehtud 24,5 mln euro (25,1%) ulatuses.

„Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023–2027“ sisaldab kahe fondi vahendeid. Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi 2023–2027 (EAFRD) osa rakenduskavast on 440 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 185,6 mln eurot. Strateegiakava eesmärk on sarnane eelmise perioodi fondiga aidata tõsta põllumajanduse konkurentsivõimet, parandada loodusvarade jätkusuutlikku majandamist, tõhustada kliimameetmeid ning tagada maapiirkondade tasakaalustatud ja territoriaalne areng. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 369,9 mln euro (84%) eest ning väljamakseid on tehtud 115,7 mln euro (26,3%) ulatuses.

Põllumajanduslikeks otsetoetusteks kasutatakse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi vahendeid. Otsetoetuste sihtgrupp on aktiivsed põllumajandustootjad, eraldi toetused on ette nähtud alustavatele noortele põllumajandustootjatele ja väiketootjatele. Suurem osa otsetoetuste eelarvest on ette nähtud ühtseks pindalatoetuseks ja rohestamise toetuseks.

2021–2027 rahastusperioodil jaguneb siseturvalisuspoliitika kolme fondi vahel. Sisejulgeolekufondi (ISF) eesmärgid on üldjoontes sarnased eelmise perioodiga (v.a. kriisiohje). Fondi üldeesmärk on aidata kaasa kõrge turvalisuse taseme tagamisele liidus, eelkõige võideldes terrorismi ja radikaliseerumise, raske ja organiseeritud kuritegevuse ja küberkuritegevusega, juhtides turvalisusega seotud riske ning abistades ja kaitstes kuritegevuse ohvreid. Fondi mahuks on hetkel planeeritud 31,1 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering summas 9,5 mln eurot. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 29,2 mln euro (94,4%) eest ning väljamakseid on tehtud 9,1 mln (29,5%) euro ulatuses.

Piirihalduse ja viisade rahastu (BMVI) 2021–2027 fondi mahuks on 92,6 mln eurot millele lisandub riiklik kaasfinantseering 18,3 mln eurot. BMVI kaudu toetab Euroopa Liit tegevusi, mis on suunatud EL välispiiri kaitsmisele, seadusliku rände hõlbustamisele ning ühise viisapoliitika elluviimisele. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 87,4 mln euro (94,3%) eest ning väljamakseid on tehtud 17,6 mln euro (19,0%) ulatuses.

Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) 2021–2027 fondi maht on 45,2 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 9,1 mln eurot. AMIF-i eesmärk on aidata kaasa rändevoogude tõhusale juhtimisele, tugevdada ja arendada Euroopa ühist varjupaigasüsteemi, toetada seaduslikku rännet ja aidata seejuures kaasa ka kolmandate riikide kodanike integreerimisele ning aidata võidelda ebaseadusliku rände vastu ja tagada tõhus tagasisaatmine kolmandate riikidesse. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 41,8 mln euro (92,6%) eest ning väljamakseid on tehtud 5,6 mln euro (12,3%) ulatuses.

Kõikide siseturvalisuspoliitika fondide raames on võimalik taotleda vahendeid lisaks otse Euroopa Komisjoni temaatilisest rahastust, kuid erinevalt teistest EL fondidest, suureneb teatud juhtudel (nt erimeetmetest vahendite taotlemisel) vastava fondi rakenduskava maht siis Euroopa Komisjoni eraldatud toetuse võrra.

Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismide uuel programmperioodil on Euroopa Liit sõlminud Islandi, Liechtensteini Vürstiriigi ja Norra Kuningriigiga (edaspidi doonorid) lepingu, mille raames toetavad doonorid EL ühisturul osalemiseks sotsiaalse ja majandusliku ebavõrdsuse vähendamist ja suhete tugevdamist Euroopa Majanduspiirkonnas (EMP) spetsiaalsete finantsmehhanismide kaudu. Järjekorras juba kolmas rahastamisperiood kestab kuni 30. aprillini 2031. aastal programmilepingute allkirjastamine 2026. aastal tagab, et kõik programmivaldkonnad perioodiks 2021–2028 on nüüd Eestis täielikult käivitunud. Nüüd saavad programmide elluviijad liikuda ettevalmistusfaasist elluviimisse. Keskkonnahoidliku arengu programm (17 mln eurot) panustab nelja valdkonda. See aitab parandada elurikkust ja tugevdada ökosüsteeme ning toetab innovatsiooni ja avaliku sektori suutlikkust kohalikes omavalitsustes. Rahvatervise programm (12,2 mln eurot) keskendub tõenduspõhistele ennetusmeetmetele, tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi lõimumisele ning geneetilise meditsiini ja ravivõimaluste arendamisele. Roheettevõtluse ja innovatsiooni programm (13,2 mln eurot) on suunatud innovatsioonile orienteeritud Eesti ettevõtetele, et toetada ja kiirendada Eesti üleminekut kliimakindlale, vähese süsinikuheitega ja ringmajanduse põhimõtetel toimivale majandusele. Kriisidele reageerimine ja valmisolek on uus koostöövaldkond kriisikindluse programmi (14 mln eurot) raames. See hõlmab infoturvet, küberturvalisust, sotsiaalset kaasatust ning demokraatlike institutsioonide tugevdamist. Samasse programmi kuulub eraldi valdkonnana ka kultuuripärandi kaitse ja säilitamine.

Eesti-Šveitsi programmi tegevused on toimumas aastani 2028. Programmil on kaks fookust: sotsiaalse kaasatuse teemadeks eraldatakse 19,2 mln ja bioloogilise mitmekesisuse edendamiseks 7,2 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 5,2 mln eurot. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustused võetud 100% üles, ning väljamakseid on tehtud 4,7 mln euro (17,4%) ulatuses.

Perioodil 2021–2027 jätkavad kõik seitse Interreg programmi: URBACTi, Eesti-Läti, Kesk-Läänemere, Läänemere piirkonna, Interreg Euroopa, Interact ja Espon programmid.

Euroopa territoriaalse koostöö programmidest Eesti-Läti koostööprogrammi välistoetuse maht on programmiperioodil 2021–2027 kokku 27,8 mln eurot. 2026. aasta 30. juuni seisuga on kohustusi võetud 27,7 mln euro (98,8%) eest ning väljamakseid on tehtud 11,2 mln euro (40,3%) ulatuses.

Väljaspool Euroopa Liidu eelarve programme saab Eesti kasutada ka Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemissüsteemi (EL HKS) kaudu saadavat enampakkumistulu, millest vähemalt 50% suunatakse kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega ja EL direktiiviga 2003/87/EÜ kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamiseks.

Alates 2021. aastast saab Eesti direktiivi 2003/87/EÜ artikli 10d ning atmosfääriõhu kaitse seaduse § 165[1] alusel kasutada EL ülese Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa vahendeid kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmisse panustavate tegevuste toetamiseks (välja arvatud tahkeid fossiilkütuseid kasutavate energiatootmisüksustega seoses). Sellekohaste otsuste alusel on Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osast kavas, külgnevalt teiste kliima- ja energiaeesmärkide saavutamist toetavate meetmetega, toetada kahe pikaajalise programmi elluviimist fondi energiatõhususe ja taastuvenergia arendamise prioriteetsetes valdkondades. Moderniseerimisfondi suunatud KHG ühikute kauplemistulu saadakse EL kauplemissüsteemist. Tulenevalt asjaolust, et Moderniseerimisfondi suunatud KHG ühikute kauplemistulu saadakse EL kauplemissüsteemist, on fondi toetusmahu ning programmide pikemaajaline prognoos lähiaastateks esialgne ning seda uuendatakse tulevaste Rahandusministeeriumi majandusprognoosi kohaste Moderniseerimisfondi tuluprognooside alusel. Vaata ka Lisa 5.

Planeerimisel on jätkuvalt sotsiaalne kliimafond (SKF) kasutamiseks aastani 2032. Fondi eesmärk on kliimapöörde ja kliimaeesmärkide saavutamisega seotud majandusliku ja sotsiaalse mõju leevendamine. Eesti maksimaalne toetusmaht on 186 mln eurot, millele on kohustus lisada vähemalt 25% riiklikku kaasfinantseeringut. Läbirääkimisel on kodude rekonstrueerimise ning KOVide valdusesse kuuluvate hoonete ehitamine ja rekonstrueerimine. Transpordi meetme alt kavandatakse elektribusside ostu ja nõudepõhise transpordi toetamist. Summa ei ole veel RES raames planeeritud, sest läbirääkimised Euroopa Komisjoniga sotsiaalse kliimakava kinnitamiseks alles käivad.

Muud välistoetused – riigiasutustel on võimalik taotleda otsetoetustena mitmetest Euroopa Liidu fondidest lisaraha olulisteks tegevusteks, kogemuste vahetamiseks, riikidevahelise koostöö edendamiseks, riikide süsteemide ühtlustamiseks ja paljuks muuks. Välistoetust tuleb sellisel juhul käsitada täiendava panusena asutuse omavahenditele (baaseelarvele) ning nõutava omafinantseeringu jaoks tuleb leida vahendid oma eelarvest (üldjuhul otse laekuvate välistoetuste jaoks riikliku kaasrahastamist ei eraldata).

Lisad

Lisa 1. Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs

Eelarvenõukogu arvamus Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise majandusprognoosi kohta

Vastavalt Riigieelarve seaduse §18 kohaselt avaldas Eelarvenõukogu 9. septembril arvamuse Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise majandusprognoosi kohta (https://eelarvenoukogu.ee/uudised/eelarvepuudujaagi-vahendamisel-tuleks-aluseks-votta-kodumaised-eelarvereeglid).

Eelarvenõukogu kiidab rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise majandusprognoosi heaks ja peab seda sobivaks aluseks järgmise riigieelarve ja eelarvestrateegia koostamisele. Suveprognoosis eeldatakse, et majanduse senine kasvuhoog jätkub ka edaspidi. Ehkki olukord Lähis-Idas võib taas halveneda, on sealsete sündmuste negatiivne majandusmõju jäänud seni kardetust väiksemaks. Energia kiirema hinnatõusu võimalust näeb eelarvenõukogu siiski endiselt ühe peamise riskikohana. Kuigi majandus kasvab, ei ole riigirahanduse keeruline väljavaade suveprognoosis leevenenud. Seniste eelarvepoliitiliste valikutega on seatud Eesti riigirahandus kursile, kus eelarvepuudujääk püsib ettevaates 4–4,5% SKPst. 2026. aastal eeldab selle prognoosi täitumine siiski, et teisel poolaastal suudetakse plaanitud (kaitse)investeeringud täide viia. 2030. aastal jääb eelarvepuudujääk suveprognoosi järgi sellest väiksemaks vaid juhul, kui riigi kulukasvuks kujuneb 0,5%, ent seda on majanduse tavaoludes raske eeldada. Tervikuna on maksutulude kasvuprognoos kooskõlas majanduse oodatava nominaalkasvuga, mis ulatub ettevaates 4,5–5%ni aastas. Et suveprognoosi järgi toimib Eesti majandus juba lähiaastatel oma võimete lähedal, ei saa riigirahanduse olukorra parandamisel lootma jääda veelgi tugevamale majanduskasvule ja maksulaekumisele.

Rahandusministeerium nõustub Eelarvenõukogu poolt majandusprognoosile antud hinnanguga.

Eelarvenõukogu toetab valitsuse ettepanekut planeerida 2027. aasta eelarvepuudujäägiks 4% SKPst, mis tähendaks 0,5% võrra SKPst väiksemat puudujääki, kui kavandati 2026. aasta riigieelarves. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleks eelarvearutelude käigus leida järgmiseks aastaks eelarvepositsiooni parandavaid meetmeid ligikaudu 240 mln euro ulatuses.

Eelarvenõukogu hinnangul tuleks sellise sammuga vähendada eelarvepuudujääki ka järgnevatel aastatel ning seda peaksid peegeldama riigi eelarvestrateegias 2027.–2030. aastaks seatud eelarve-eesmärgid. Kuna selline parandussamm oleks vastavuses ka Eesti riigieelarve seaduse (ajutiselt peatatud) nõuetega, soovitab eelarvenõukogu, et valitsus jõustaks kodumaised eelarvereeglid taas juba 2027. aastast.

Majandusprognoos

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistiku üheks aluseks on Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvine majandusprognoos, mille makromajanduse osa kokkuvõtlikud tabelid on esitatud käesolevas lisas 1. Majandusprognoosi põhjalikuma seletuskirjaga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel. Rahandusministeeriumi majandusprognoos on koostatud ministeeriumi fiskaalpoliitika osakonna analüütikute poolt, kes Riigieelarve seaduse kohaselt on prognoosi koostamisel ja koostamise metoodika valikul sõltumatud.

Suvise majandusprognoosi eeldused on fikseeritud 2026. aasta augusti keskpaiga seisuga.

Tabel 77. Prognoosi olulisemad väliseeldused (protsenti)

	Eeldused RM 2026. a suvises prognoosis						Euroopa Komisjon (2026 mai prognoos)		
	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*	2025	2026*	2027*
1. Euribor, 3 kuud (aasta keskmine)	2,2	2,4	2,9	2,9	2,9	2,9	2,2	2,4	2,6
2. Eurotsooni pikaajaline intressimäär (aasta keskmine)	2,6	3,1	3,2	3,4	3,5	3,6	2,6	3,0	3,2
3. EUR/USD vahetuskurss (aasta keskmine)	1,130	1,160	1,155	1,155	1,155	1,155	1,13	1,17	1,17
4. Nominaalne efektiivne vahetuskurss	0,8	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,8	-0,1	-0,1
5. Maailma majanduskasv	3,4	2,9	3,2	3,2	3,1	3,0	3,4	2,8	3,2
6. Euroala SKP kasv	1,4	0,8	1,2	1,5	1,3	1,2	1,4	0,9	1,2
7. Eesti eksportturgude impordikasv	4,3	2,8	2,7	3,0	2,8	2,8	4,1	2,6	2,5
8. Nafta hind (Brent, USD/barrel)	69,1	89,0	76,2	72,4	70,9	70,1	68,9	91,2	78,2

Allikad: Eurostat, Eesti Pank, Euroopa Keskpank (ECB), IMF, Consensus Economics (CF), Euroopa Komisjon (COM 2026 mai prognoos), OECD, Chatham Financial, Bloomberg.

Riigi rahanduse prognoosi koostamisel on aluseks võetud makromajandusprognoosi põhistsenaarium. Lähtutakse kehtivast olukorrast – kehtivad õigusaktid, info riigieelarve täitmise ja muu valitsussektori kohta.

Makromajandusprognoos

Majanduskasv kiireneb sel aastal. Lähis-Ida konflikti majandusmõju on seni osutunud kevadel oodatust väiksemaks ja Eesti ekspordi oluliste sihtriikide majandusolukord on osutunud tugevamaks.

2025. aastal kasvas SKP 1,3%, selleks aastaks ootame 2,5 protsendilist ja 2027. aastaks 2,3 protsendilist kasvu. Kasvu toetab sel aastal eelkõige sisenõudlus, aga ka eksport. Sisenõudlusele annab sel aastal olulise tõuke ühtlase maksuvaba tulu kehtestamine, mistõttu netopalgafondi kasv on ligikaudu 10%. Meie oluliste ekspordipartnerite majanduste olukord on paranenud, mis loob Eestile paremad ekspordivõimalused.

Seni ei ole Lähis-Ida konflikti mõju laiemalt hindadesse jõudnud. Kuigi ootame, et hinnakasv selle aasta sügiskuudel kiireneb, jääb 2026. aastal tervikuna inflatsioon oluliselt aeglasemaks kui 2025. aastal.

Majapidamiste tarbimist toetavad tulumaksusüsteemi muudatus, hinnakasvu aeglustumine ning paranev kindlustunne. Ühtlase maksuvaba tulu kehtestamine 700 eurot kuus tõstab keskmist netopalka oluliselt, kuid erineva sissetulekuga inimestele on kättesaadava töötasu kasv ebaühtlane. Osa tulumaksumuudatuse tõttu kättejäävast tulust säästetakse. Töötuse määr alaneb järgmistel aastatel oma loomuliku taseme lähedale, 6 protsendi juurde.

Investeeringud on järgmistel aastatel pisut allpool oma pikaajalist keskmist taset. Eelkõige on mõne aasta taguse ajaga võrreldes tagasihoidlikud investeeringud uutesse eluasemetesse. Eluasemelaenude keskmine intressimäär on kõrgem, kui see oli enne kiire hinnatõusu algust 2021.-2022. aastal, millega kaasnes ka intressimäärade tõus. Ehitustegevust hoogustavad järgmistel aastatel aga Rail Balticu ehitus ja hoonete renoveerimine.

Ootame, et järgmistel aastatel kasvab Eesti eksport enam-vähem kooskõlas välisnõudluse kasvuga. Prognoosime, et töötleva tööstuse toodangumahud kasvavad ja tööstussektor taastab pisut oma osakaalu majanduses, mis viimastel aastatel langenud on.

Tabel 78. Sisemajanduse koguprodukti prognoos 2026–2030 (protsenti)

	2025 tase	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
1. SKP reaalkasv	29 890	1,3	2,5	2,3	2,4	2,2	2,1
2. SKP nominaalkasv	41 875	5,0	6,0	5,2	4,7	4,5	4,4
Kasvuallikad							
3. Eratarbimiskulutused (sh MTÜd)		-0,4	3,3	1,7	1,8	1,9	1,8
4. Valitsussektori lõpptarbimis-kulutused		2,4	7,7	-0,3	1,7	-0,7	-1,0
5. Kapitali kogumahutus põhivarasse		2,4	5,1	2,0	0,3	2,5	5,2
6. Sisenõudlus		0,9	4,7	1,3	1,4	1,5	2,1
7. Kaupade ja teenuste eksport		4,8	2,5	2,8	3,2	2,8	2,7
8. Kaupade ja teenuste import		4,7	4,9	1,6	2,1	1,8	3,1
Panus SKP kasvu[63]							
9. Sisemajanduse nõudlus		0,9	4,6	1,3	1,4	1,5	2,1
11. Kaupade ja teenuste bilanss		-0,2	-2,0	0,8	0,7	0,7	-0,4
Lisandväärtuse kasv							

[63]Panus SKP kasvu näitab, kui suure osa majanduskasvust konkreetne valdkond moodustab. Arvutatakse, korrutades valdkonna kasv tema osakaaluga SKPs. Valdkondade panuste summa annab kokku majanduskasvu (väikese erinevuse põhjuseks on statistiline viga – osa SKPst, mida ei ole olnud võimalik valdkondade vahel ära jagada).

	2025 tase	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
12. Primaarsektor		-11,7	4,0	2,0	2,0	2,0	2,0
13. Tööstus		5,4	3,8	2,7	2,5	2,3	2,3
14. Ehitus		-7,1	2,9	3,2	3,2	3,1	3,1
15. Muud teenused		1,2	1,9	2,2	2,2	2,0	1,9

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet

Tabel 79. Hindade prognoos 2026–2030 (protsenti)

	2025	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
	2020=100	%	%	%	%	%	%
1. SKP deflaator	140,1	3,7	3,3	2,7	2,3	2,3	2,2
2. Eratarbimise deflaator	140,1	3,2	3,0	2,7	2,1	2,0	2,0
3. Harmoniseeritud tarbijahinnaindeks	148,1	4,8	3,1	2,8	2,3	2,1	2,1
3a. Tarbijahinnaindeks	148,0	4,8	3,2	2,8	2,2	2,1	2,0
4. Valitsussektori tarbimiskulutuste deflaator	142,9	3,9	3,8	3,1	2,6	2,6	2,6
5. Investeeringute deflaator	132,3	2,6	2,6	2,7	2,4	2,3	2,3
6. Ekspordi deflaator	142,4	3,6	2,9	2,4	2,2	2,0	2,0
7. Impordi deflaator	132,3	2,1	3,2	2,1	1,8	1,8	1,9

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet

Tabel 80. Tööturu prognoos 2026–2030 (15–74-aastased) (protsenti)

	2025 tase	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
		%	%	%	%	%	%
1. Hõive, hõivatute arvu järgi	693,2[1)]	-0,8	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0
3. Tööpuuduse määr		7,5	6,7	6,4	6,3	6,2	6,1
4. Tööjõu tootlikkus, hõivatute arvu järgi	43,1[2)]	2,1	2,3	2,0	2,3	2,2	2,1
6. Hüvitised töötajatele	21 137,8[3)]	5,2	6,0	5,1	4,7	4,5	4,4
7. Hüvitis töötaja kohta (6./1.)	30,5[4)]	6,0	5,8	4,8	4,6	4,5	4,4

1) Tuhat inimest.

2)Tuhat eurot hõivatu kohta 2020. aasta püsivhindades.

3) Miljon eurot.

4) Tuhat eurot.

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Tabel 81. Maksebilansi prognoos 2026–2030 (% SKPst)

	2013–2023	2024	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
1. Võlgnevus välismaailma suhtes	1,8	0,4	2,3	1,6	1,8	2,3	3,1	2,4
1a. Jooksevkonto	-0,3	-1,2	0,3	-1,4	-0,7	0,1	0,8	0,3
2. Kaupade ja teenuste bilanss	1,8	0,3	1,1	-0,9	0,2	0,5	0,7	0,0
3. Esmase ja teisese tulu bilanss	-2,1	-1,5	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	0,0
4. Kapitalikonto	2,1	1,7	2,1	2,9	2,5	2,2	2,3	2,1
5. Vead ja täpsustused	-0,2	-0,1	0,3					

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Pank, Statistikaamet

Riigi rahanduse prognoos

Tabel 82. Valitsussektori eelarvepositsioon 2026–2030

	2026 riigieelarve	2026	2027	2028	2029	2030
Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (% SKPst)	-3,2	-4,4	-4,4	-4,3	-4,3	-3,0
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	-4,5	-4,4	-4,5	-4,4	-4,3	-2,9
Keskvalitsus	-4,1	-4,0	-4,3	-4,2	-4,1	-2,8
Sotsiaalkindlustusfondid	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,1
Kohalikud omavalitsused	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	-1 979	-1970	-2108	-2138	-2189	-1547
Keskvalitsus	-1 739	-1790	-1991	-2070	-2072	-1497
Sotsiaalkindlustusfondid	-121	-100	-30	-10	19	53
Kohalikud omavalitsused	-60	-80	-88	-58	-136	-104

Allikas: Rahandusministeerium

Tabel 83. Valitsussektori eelarve tulud ja kulud 2026–2030

	2025	2025	2026	2027	2028	2029	2030
	mln eurot	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
Eelarvepositsioonid valitsussektori tasandite lõikes							
1. Valitsussektor	-825,0	-2,0	-4,4	-4,5	-4,4	-4,3	-2,9
2. Keskvalitsus	-660,9	-1,6	-4,0	-4,3	-4,2	-4,1	-2,8
4. Kohalikud omavalitsused	-95,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,2
5. Sotsiaalkindlustusfondid	-68,9	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,0	0,1
Valitsussektor							
6. Tulud kokku	18 080,5	43,2	42,4	41,5	41,2	40,4	40,2
7. Kulud kokku	18 905,5	45,2	46,8	46,0	45,6	44,7	43,1
8. Eelarvepositsioon	-825,0	-2,0	-4,4	-4,5	-4,4	-4,3	-2,9
9. Intressikulu	202,0	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1	1,2
10. Primaartasakaal	-623,0	-1,5	-3,8	-3,7	-3,4	-3,2	-1,7
11. Ühekordsed ja ajutised meetmed	244,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tulud komponentide lõikes							
12. Maksutulud (12=12a+12b+12c)	9 979,0	23,8	23,1	22,8	22,8	22,5	22,6
12a. Tootmis- ja impordimaksud	5 843,4	14,0	14,3	14,1	14,0	13,6	13,6
12b. Sissetuleku- ja varanduse maksud	4 135,6	9,9	8,8	8,7	8,9	9,0	9,0
12c. Kapitalimaksud	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sotsiaalkindlustusmaksed	5 284,8	12,6	12,6	12,6	12,6	12,5	12,5
14. Omanditulud	271,3	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
15. Muud tulud	2 545,4	6,1	6,1	5,6	5,3	4,9	4,6
16.=6. Tulud kokku	18 080,5	43,2	42,4	41,5	41,2	40,4	40,2
p.m.: Maksukoormus (D.2 (sh EL-le makstud)+D.5+D.611+D.91-D.995)	15 170,0	36,2	35,5	35,2	35,2	34,9	34,9

	2025	2025	2026	2027	2028	2029	2030
	mln eurot	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
Kulud komponentide lõikes							
17. Hüvitised töötajatele +vahetarbimine	7 789,4	18,6	18,8	18,4	18,8	17,9	17,4
17a. Hüvitised töötajatele	5 120,4	12,2	12,4	12,1	11,9	11,8	11,5
17b. Vahetarbimine	2 669,0	6,4	6,5	6,3	6,9	6,1	5,8
18. Sotsiaalsiirded (18=18a+18b)	6 352,4	15,2	14,8	14,6	14,5	14,4	14,2
millest töötushüvitised	236,0	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Mitterahalised sotsiaalsiirded	1 042,7	2,5	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3
18b. Rahalised sotsiaalsiirded	5 309,7	12,7	12,5	12,3	12,2	12,1	11,9
19.=9. Intressikulu	202,0	0,5	0,6	0,8	1,0	1,1	1,2
20. Subsiidiumid	244,3	0,6	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
21. Kapitali kogumahutus	2 784,7	6,7	7,8	7,3	6,8	7,1	6,4
22. Kapitalisiirded	690,1	1,7	2,0	2,3	1,9	1,5	1,4
23. Muud kulud	842,6	2,0	2,1	2,0	1,9	2,0	1,9
24.=7. Kulud kokku	18 905,5	45,2	46,8	46,0	45,6	44,7	43,1
p.m. Valitsussektori tarbimine	8 930,5	21,3	22,5	22,2	22,1	21,6	20,8

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tabel 84. Valitsussektori kulud valitsemisfunktsioonide (COFOG) lõikes (% SKPst)

	COFOG kood	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1. Üldised valitsussektori teenused	1	4,5%	4,4%	4,4%	4,5%	4,7%	4,6%
2. Riigikaitse	2	4,2%	5,2%	5,1%	5,0%	5,2%	5,1%
3. Avalik kord ja julgeolek	3	1,8%	1,9%	1,9%	1,9%	1,8%	1,7%
4. Majandus	4	5,6%	5,3%	5,0%	5,2%	4,7%	4,7%
5. Keskkonnakaitse	5	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
6. Elamu- ja kommunaalmajandus	6	0,4%	0,4%	0,4%	0,6%	0,6%	0,4%
7. Tervishoid	7	6,3%	6,2%	6,1%	6,1%	6,0%	6,0%
8. Vaba aeg, kultuur ja religioon	8	1,9%	1,9%	1,7%	1,6%	1,5%	1,5%
9. Haridus	9	6,5%	7,0%	6,7%	6,7%	6,3%	5,9%
10. Sotsiaalne kaitse	10	13,9%	13,7%	13,6%	13,5%	13,4%	13,3%
11. Valitsussektori kulud kokku	TE	45,9%	46,6%	45,7%	45,6%	44,8%	43,9%

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

* COFOGi põhjal arvestatud riigikaitse kulude kogumaht ja osakaal SKP-st erineb NATO metoodika kohaselt arvutatud kaitsekulude mahust ja osakaalust, kulude hulka arvestatakse ka tuludest sõltuvad kulud. NATO meetodil arvestatud kaitsekulude maht on leitav peatükist Julgeolek ja Riigikaitse.

Tabel 85. Võrdlus RES 2026–2029 prognoosiga

	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
SKP reaalkasv (%)						
Eelmine versioon	0,8	2,5	2,3	2,2	2,2	-
Praegune uuendus	1,3	2,5	2,3	2,4	2,2	2,1
Erinevus	0,5	0,0	0,0	0,2	0,0	-
SKP nominaalkasv (%)						
Eelmine versioon	5,1	5,7	4,8	4,6	4,5	-
Praegune uuendus	5,0	6,0	5,2	4,7	4,5	4,4
Erinevus	-0,1	0,3	0,4	0,1	0,0	-
Harmoneeritud tarbijahinnaindeks						

	2025	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*
(THHI) (%)						
Eelmine versioon	5,3	3,5	2,5	2,4	2,1	-
Praegune uuendus	4,8	3,1	2,8	2,3	2,1	2,1
Erinevus	-0,5	-0,4	0,3	-0,1	0,0	-
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)						
Eelmine versioon	-1,3	-4,5	-4,5	-3,8	-3,6	-
Praegune uuendus	-2,0	-4,2	-4,0	-4,0	-4,0	-3,5
Erinevus	-0,7	0,3	0,5	-0,2	-0,4	-
Valitsussektori võlg (%SKPst)						
Eelmine versioon	23,3	25,9	29,2	32,0	34,5	-
Praegune uuendus	24,0	25,9	29,7	34,0	37,3	38,6
Erinevus	0,7	0,0	0,5	2,0	2,8	-

Allikas: Rahandusministeerium

Intressimäärade sensitiivsusanalüüs

Eelarvepuudujäägi ja olemasoleva võla refinantseerimiseks on prognoosiperioodil vajalik täiendav laenamine. Kõrgemad intressimäärad suurendavad valitsussektori intressikulu ja halvendavad seeläbi eelarvepositsiooni. Intressiriski mõju hindamiseks on koostatud sensitiivsusanalüüs, milles eeldatakse intressimäärade 1 protsendipunkti võrra kõrgemat taset aastatel 2027–2030. Stsenaariumis eeldatakse, et intressimäärade tõus mõjutab täies ulatuses kogu valitsussektori võlga. Sensitiivsusanalüüsi kohaselt toob intressimäärade 100 baaspunkti võrra kõrgem tase esimesel aastal kaasa intressikulu kasvu ligikaudu 111 mln euro võrra ehk 0,2% SKP-st. Aastatel 2027-2030 oleks täiendav intressikulu kumulatiivselt kokku 574 mln eurot.

Tabel 86. Intressimäärade tõusu mõju

Intressimäärade tõusu mõju 100 baaspunkti võrra (1%)	2027	2028	2029	2030
Intressikulude erinevus võrreldes baasstsenaariumiga, mln	111	129	155	178
Intressikulu erinevus baasstsenaariumist, % SKP	0,2	0,3	0,3	0,3

Makromajanduse sensitiivsusanalüüs: riskistsenaarium

Riskistsenaariumi koostamise eesmärgiks on näidata majandusarengu alternatiivseid võimalusi ning nende mõju riigieelarvele.

Kevadise prognoosi riskistsenaariumi täitumise ülevaade

Rahandusministeeriumi kevadine majandusprognoos oli taaskord koostatud ebakindluse õhustikus. Lähis-Ida konflikt oli, nagu tänaseks on selgunud, alles algusjärgus ning sellega seoses oli palju teadmatust sellega seonduvate majandusmõjude osas. Prognooside tegemine olukorras, kus väliseelduste seisukohalt olulised toormehinnad kõiguvad päevasiseselt rohkem kui kümnendiku võrra ning iga järgmine päev võib kaasa tuua uusi hinnarekordeid, on pehmelt öeldes raskendatud. Oletusi selles osas, kui ulatuslikuks võiksid kujuneda Lähis-Ida konflikti

tagajärjed, oli erinevaid, kuid selge oli, et nende arengutega kaasneb kõrgem inflatsioon ning väiksem majanduskasv.

Tänaseks on Lähis-Ida konflikt kestnud kuus kuud ning nähtavas tulevikus sellele lõppu ei paista. Seega tuleb sõltumata konflikti edasisest kestusest arvestada jätkuvate oluliste tarneprobleemidega nii nafta- ja gaasitoodete kui ka muude toormete osas. Samas, kui vaadata Eesti arengut sel perioodil, oleme näinud üllatuslikult positiivsemaid arenguid. Inflatsioon küll kiirenes naftatoodete kallinemise tõttu, kuid oli oodatust madalam. Samuti on meie ekspordinõudluse kasvuväljavaated paremad, kuna meie peamiste ekspordipartnerite, Soome ja Rootsi, majandused on hoogu kogumas. Need arengud on toimunud sõltumata Lähis-Idas toimuvast ning on aidanud tasakaalustada negatiivset mõju.

Suvise prognoosi riskistsenaarium

Vaatamata oodatust positiivsemale arengule on siiski käesoleva prognoosi üheks suuremaks riskifaktoriks Lähis-Ida konflikti majanduslik mõju. Maailmamajandus on tarneprobleemidega küll ajutiselt kohanenud, kuid see on osaliselt tulnud riikide varude turule paiskamise arvelt. Sügis-talvisel perioodil võib olukord pingestuda, kui suureneb nõudlus energiakandjate järele. Samuti võib järjekordne hinnašokk murendada niigi hapral pinnasel püsivat kindlustunnet. Seega võib jätkuvalt pidada tõenäoliseks, et näeme lähema aasta jooksul energiakandjate edasist kallinemist ning baasprognoosist kõrgemat inflatsiooni ning madalamat majanduskasvu.

Riskistsenaariumi aluseks on põhistsenaariumist kõrgemad nafta ja muude energiatoodete hinnad, mis hakkavad taanduma alles järgmise aasta kevadel. Kuna kõrgemate toormehindadega kaasneb lisaks kiiremale hinnatõusule ka välisnõudluse suhteline vähenemine, siis oleme riskistsenaariumis oluliselt kärpinud järgmise aasta majanduse reaalkasvu ootust. Kui põhistsenaariumis nägime selle ja järgmise aasta majanduskasvu 2,5% lähenduses, siis riskistsenaariumis ootame 2027. aastaks 1,5% reaalkasvu, mis hinnatõusu taandudes võib kiireneda 2,4%ni 2028. aastal. Kuigi sel suvel on hinnatõus raugemas, siis kõrgemad energiahinnad toovad kaasa uue hinnatõusulaine ning 2027. aasta kokkuvõttes võime riskistsenaariumi kohaselt näha käesoleva aastaga sarnast hinnatõusu tempot 3,4% juures.

Majanduse kogumaht väheneb. Kui 2021–22. aasta energiahindade järsk kallinemine tõi kokkuvõttes kaasa majanduse mahu kasvu jooksevhindades, siis praeguses olukorras oleme pessimistlikumad. Riskistsenaariumis ootame, et SKP maht eurodes on järgmisel aastal 0,4 mld ja 2028. aastal 0,5 mld võrra väiksem, kui baasstsenaariumis. Esiteks on majanduses puhvreid vähem – koroonakriisi järgselt oli majapidamistel kogunenud sundsääste, mida tarbimisse suunata. Sellele lisaks vabanesid II pensionisamba vahendid, mis aitasid kiire hinnatõusuga toime tulla. Tänaseks on agregeeritud palgatulu ostujõud püsinud samal tasemel juba 5–6 aastat ning paljudel on säästud ammendunud. Ka riikide eelarveruum on ammendunud. Uue julgeolekuolukorra tõttu suunavad riigid märkimisväärselt rohkem avalikku raha riigikaitsesse

ning tegutsevad eelarvereeglite piiril, mistõttu pole enam võimalust samaväärset fiskaalset tuge majandusele pakkuda.

Riskistsenaariumi tulude ja kulude prognoos tugineb makromajanduse vastavale prognoosile ja näeb ette valitsussektori eelarvepositsiooni halvenemist 0,1% võrra SKPst sel aastal ehk puudujääk ulatub 4,5%ni SKPst. Käesoleva aasta suurem puudujääk alusstsenaariumiga võrreldes tuleneb eelkõige maksutulude väiksemast laekumisest, mis mõjutab kõiki valitsussektori tasandeid. Ka järgnevate aastate majanduskasv on riskistsenaariumi kohaselt alusstsenaariumist madalam, mis kasvatab puudujääki järgmistel aastatel 0,5% võrra SKPst. Struktuurne eelarvepuudujääk suureneb riskistsenaariumis 0,1% kuni 0,5% võrra SKPst.

Keskvalitsuse ja omavalitsuste nõrgem eelarvepositsioon tähendab suuremat laenamisvajadust. Seetõttu kasvab võlakoormus sel aastal 0,1 protsendipunkti võrra SKPst, kuid jõuab 2028. aasta lõpuks juba 1,1 protsendipunkti kõrgemale tasemele. Samal ajal vähenevad sotsiaalkindlustusfondide reservid kuni 0,2 protsendipunkti võrra.

Tabel 87. Riskistsenaarium (protsenti)

	Riskistsenaarium				Erinevus baasprognoosist		
	2025	2026	2027	2028	2026	2027	2028
SKP jooksevhindades (mld eurot)	41,9	44,3	46,2	48,4	-0,1	-0,4	-0,5
SKP reaalkasv	1,3	2,3	1,5	2,4	-0,2	-0,8	0,0
SKP nominaalkasv	5,0	5,8	4,4	4,7	-0,2	-0,8	0,0
THI	4,8	3,4	3,4	2,1	0,2	0,6	-0,1
Sisenõudluse reaalkasv	0,9	4,4	0,2	1,4	-0,3	-1,1	0,0
Ekspordi reaalkasv	4,8	2,1	1,9	3,0	-0,4	-0,9	-0,2
Tööhõive kasv	-0,8	0,1	0,0	0,1	-0,1	-0,3	0,1
Tööpuudus	7,5	6,8	6,8	6,6	0,1	0,4	0,3
Palga nominaalkasv	5,6	5,6	4,2	4,3	0,0	-0,5	-0,1
Valitsussektor							
Maksukoormus (% SKPst)	36,2	35,5	35,2	35,1	0,0	0,0	-0,1
Valitsussektori eelarvepositsioon (% SKPst)	-2,0	-4,5	-5,0	-4,8	-0,1	-0,5	-0,5
Valitsussektori võlakoormus (% SKPst)	24,0	26,1	30,5	35,3	0,1	0,6	1,1

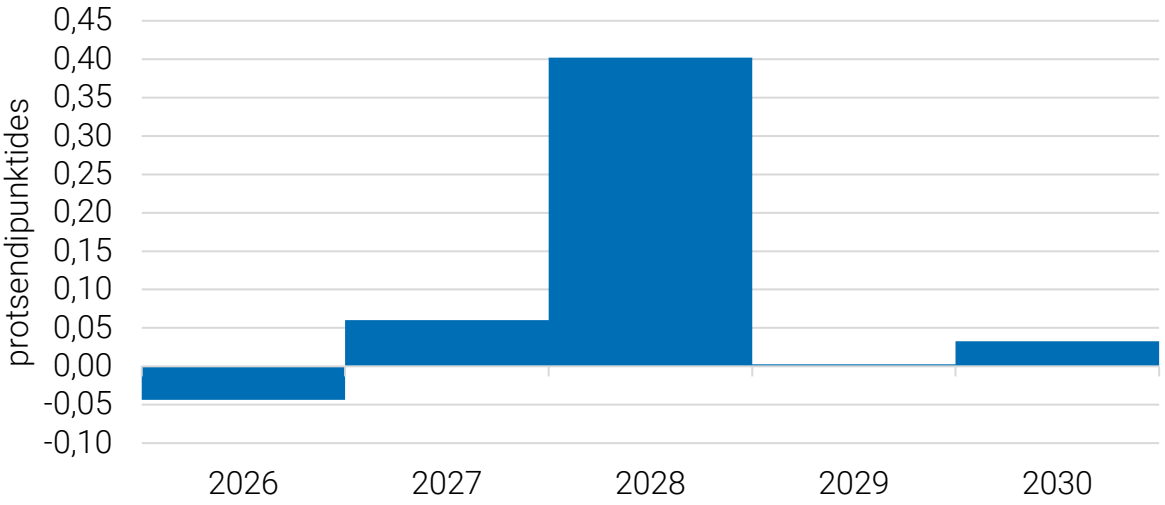
Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet

Eelarvepoliitiliste otsuste mõju majandusarengule

2026. aasta sügisel tehtud eelarvepoliitilised otsused, millega ei ole arvestatud Rahandusministeeriumi suvises majandusprognoosis, ei mõjuta selle ja järgmise aasta majandusarengut olulisel määral (vt Joonis 16). Eelarvemeetmete mõju majandusarengule osutub märkimisväärseks ainult 2028. aastal (vt Joonis 17), mil plaanitakse muu hulgas toetada korterelamute tehaselist rekonstrueerimist ja ettevõtete investeeringuid. Nendel meetmetel koos teiste väiksemate eelarvemuudatustega on majanduskasvu hinnanguliselt umbes 0,4 protsendipunkti võrra kiirendav mõju. Mõni majandust ergutav eelarvemeede ei halvenda eelarvepositsiooni, kuna kaasab ka erasektori panust ning kokkuvõttes loob uut majandustegevust ning tekitab täiendavat maksutulu, mis katab meetmega seotud kulu.

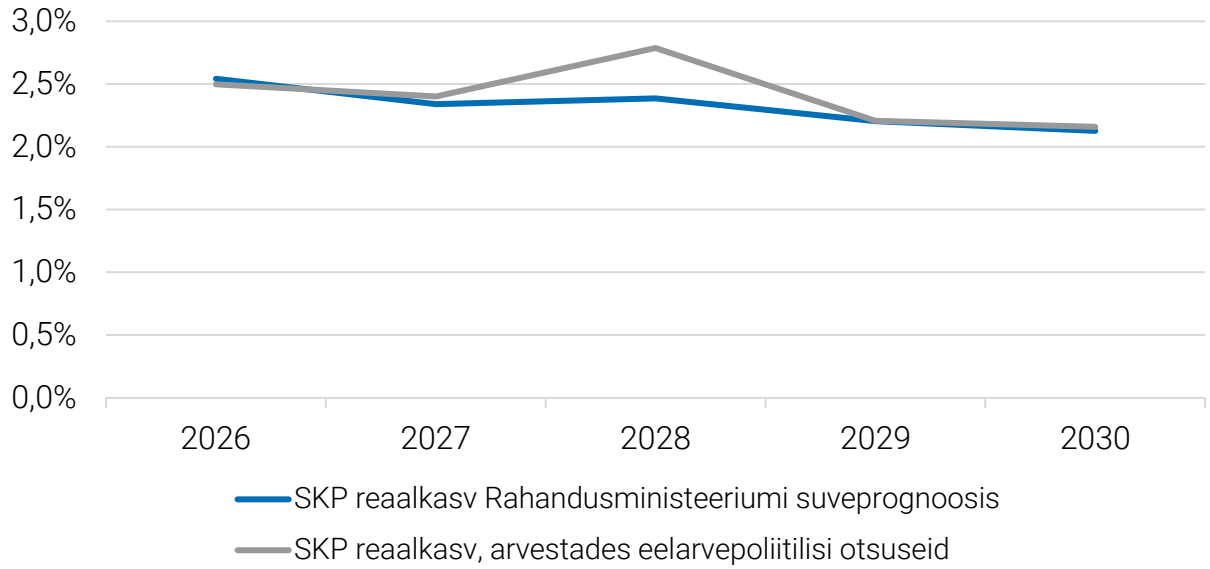
Valitsuse eelarvemeetmete majandusmõju hindamisel on eeskuju võetud Läti majandust iseloomustava fiskaalse dünaamilise stohhastilise üldise tasakaalu mudeli[64] hinnangutest.

Joonis 16. Eelarvepoliitiliste otsuste mõju reaalse SKP kasvule võrreldes Rahandusministeeriumi suvise majandusprognoosiga

Allikas: Rahandusministeerium

Joonis 17. SKP reaalkasv Rahandusministeeriumi suvises majandusprognoosis ja riigi eelarvestrateegias tehtud otsuste korral

Allikas: Rahandusministeerium

[64] Ginters Bušs & Patrick Grüning (2023) Fiscal DSGE model for Latvia, Baltic Journal of Economics, 23:1, 1-44, DOI: 10.1080/1406099X.2023.2173915

Lisa 2. Riigi eelarvestrateegia 2027-2030 rahastamiskava (tuhat eurot)

	2027	2028	2029	2030
Kokku vahendid	-21 340 107	-21 903 299	-22 398 794	-22 591 041
Piirmääraga vahendid	-6 271 695	-6 689 938	-6 924 503	-6 916 780
Piirmäärata vahendid	-15 068 413	-15 213 361	-15 474 291	-15 674 261
Jaotamata eelarve fondide ja tegevuste lõikes	0	-358 673	-591 808	-716 335
piirmääraga vahendid	0	-19 269	-48 380	-48 967
piirmäärata vahendid	0	-339 404	-543 428	-667 368
Uue perioodi välisvahendid, sh uued fondid, koos riigieelarvelise kaasfinantseeringuga	0	-339 404	-543 428	-667 368
Kinnisvarakulud ja investeeringud	0	-7 529	-40 380	-48 967
Muud	0	-11 740	-8 000	0
Riigikogu Kantselei	-45 199	-39 538	-40 234	-40 080
piirmääraga vahendid	-28 451	-24 985	-25 123	-24 575
piirmäärata vahendid	-16 748	-14 553	-15 111	-15 505
Kulud	-41 546	-36 414	-37 109	-37 711
Investeeringud	-3 653	-3 125	-3 125	-2 369
Vabariigi Presidendi Kantselei	-7 815	-7 445	-7 301	-7 329
piirmääraga vahendid	-6 492	-6 027	-6 027	-6 027
piirmäärata vahendid	-1 323	-1 418	-1 274	-1 303
Kulud	-7 560	-7 413	-7 269	-7 297
Investeeringud	-255	-32	-32	-32
Riigikontroll	-6 372	-6 380	-6 388	-6 395
piirmääraga vahendid	-5 897	-5 897	-5 897	-5 897
piirmäärata vahendid	-475	-483	-491	-499
Kulud	-6 372	-6 380	-6 388	-6 395
Õiguskantsleri Kantselei	-4 169	-3 897	-3 985	-3 913
piirmääraga vahendid	-3 855	-3 575	-3 575	-3 575
piirmäärata vahendid	-314	-322	-410	-337
Kulud	-4 169	-3 897	-3 985	-3 913
Riigikohus	-7 835	-7 587	-7 620	-7 601
piirmääraga vahendid	-4 990	-4 710	-4 710	-4 710
piirmäärata vahendid	-2 845	-2 878	-2 911	-2 891
Kulud	-7 835	-7 587	-7 620	-7 601
Kohtute grupp	-63 513	-63 706	-64 168	-64 753
piirmääraga vahendid	-32 334	-32 397	-32 741	-33 069
piirmäärata vahendid	-31 179	-31 310	-31 427	-31 684
Kulud	-63 513	-63 706	-64 168	-64 753
Vabariigi Valitsus	-3 728 156	-4 034 636	-4 197 981	-4 303 293
piirmääraga vahendid	-861 872	-1 016 973	-1 013 968	-1 009 273
piirmäärata vahendid	-2 866 284	-3 017 662	-3 184 012	-3 294 020
Kulud	-3 728 156	-4 034 636	-4 197 981	-4 303 293
Riigikantselei	-34 935	-31 104	-24 532	-15 265

	2027	2028	2029	2030
piirmääraga vahendid	**-15 001**	**-13 492**	**-13 500**	**-13 507**
piirmäärata vahendid	**-19 934**	**-17 612**	**-11 032**	**-1 758**
Kulud	-34 935	-31 104	-24 532	-15 265
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine				
Kulud	-29 653	-26 427	-21 137	-13 507
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	**-1 283 515**	**-1 340 899**	**-1 291 619**	**-1 142 548**
piirmääraga vahendid	**-987 349**	**-1 044 034**	**-1 060 135**	**-1 028 867**
piirmäärata vahendid	**-296 166**	**-296 865**	**-231 484**	**-113 681**
Kulud	-1 247 289	-1 270 177	-1 224 578	-1 085 893
Investeeringud	-36 226	-70 722	-67 041	-56 655
Tulemusvaldkond: Eesti keel				
Kulud	-9 143	-8 884	-6 898	-5 604
Tulemusvaldkond: Haridus ja noored				
Kulud	-950 895	-952 117	-912 551	-837 087
Tulemusvaldkond: Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus				
Kulud	-258 823	-278 626	-274 880	-214 794
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine				
Kulud	-9 146	-9 126	-9 126	-8 976
Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisala	**-360 956**	**-318 448**	**-288 672**	**-255 017**
piirmääraga vahendid	**-227 523**	**-209 426**	**-205 495**	**-201 817**
piirmäärata vahendid	**-133 433**	**-109 021**	**-83 177**	**-53 200**
Kulud	-354 701	-311 996	-282 498	-248 841
Investeeringud	-6 255	-6 451	-6 175	-6 176
Tulemusvaldkond: Õigusriik				
Kulud	-146 150	-135 801	-135 161	-133 358
Tulemusvaldkond: Digiühiskond				
Kulud	-187 788	-156 468	-128 472	-97 421
Kaitseministeeriumi valitsemisala	**-2 445 622**	**-2 456 781**	**-2 705 201**	**-2 780 189**
piirmääraga vahendid	**-2 047 591**	**-2 169 743**	**-2 412 985**	**-2 399 348**
piirmäärata vahendid	**-398 031**	**-287 039**	**-292 216**	**-380 841**
Kulud	-1 725 298	-1 810 292	-1 584 449	-1 856 557
Investeeringud	-720 324	-646 489	-1 120 752	-923 633
Tulemusvaldkond: Julgeolek ja riigikaitse				
Kulud	-1 587 676	-1 673 623	-1 485 836	-1 645 242
Kliimaministeeriumi valitsemisala	**-1 322 682**	**-1 058 404**	**-721 291**	**-641 131**
piirmääraga vahendid	**-283 746**	**-499 505**	**-446 845**	**-536 062**
piirmäärata vahendid	**-1 038 936**	**-558 899**	**-274 447**	**-105 070**
Kulud	-1 007 209	-749 155	-528 645	-395 976
Investeeringud	-315 474	-309 249	-192 646	-245 155
Tulemusvaldkond: Kliima, energeetika ja elurikkus				
Kulud	-118 690	-98 462	-80 759	-58 881
Tulemusvaldkond: Elukeskkond, liikuvus ja merendus				

	2027	2028	2029	2030
Kulud	-870 701	-633 589	-431 007	-320 469
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	**-355 847**	**-337 973**	**-326 759**	**-319 952**
piirmääraga vahendid	**-277 054**	**-264 495**	**-261 681**	**-261 507**
piirmäärata vahendid	**-78 793**	**-73 478**	**-65 078**	**-58 445**
Kulud	-354 938	-337 456	-326 458	-319 854
Investeeringud	-909	-517	-301	-97
Tulemusvaldkond: Sidus ühiskond				
Kulud	-18 342	-16 039	-9 289	-5 082
Tulemusvaldkond: Kultuur ja sport				
Kulud	-333 894	-318 792	-314 864	-312 770
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	**-1 306 901**	**-1 371 663**	**-1 384 886**	**-1 316 712**
piirmääraga vahendid	**-186 373**	**-199 429**	**-213 572**	**-190 468**
piirmäärata vahendid	**-1 120 529**	**-1 172 234**	**-1 171 315**	**-1 126 244**
Kulud	-1 305 230	-1 370 514	-1 383 749	-1 316 588
Investeeringud	-1 671	-1 150	-1 137	-124
Tulemusvaldkond: Sotsiaalne ja tööalane heaolu				
Kulud	-1 014 997	-1 053 659	-1 093 910	-1 123 927
Tulemusvaldkond: Elukeskkond, liikuvus ja merendus				
Kulud	-19 491	-19 275	-18 617	-18 494
Tulemusvaldkond: Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus				
Kulud	-267 769	-294 919	-268 453	-171 672
Rahandusministeeriumi valitsemisala	**-576 911**	**-677 574**	**-763 098**	**-838 239**
piirmääraga vahendid	**-139 742**	**-137 981**	**-132 792**	**-132 456**
piirmäärata vahendid	**-437 169**	**-539 593**	**-630 306**	**-705 783**
Kulud	-566 372	-667 263	-756 086	-832 820
Investeeringud	-10 539	-10 311	-7 012	-5 419
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine				
Kulud	-557 725	-658 328	-747 578	-824 773
Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisala	**-787 266**	**-545 664**	**-442 843**	**-304 586**
piirmääraga vahendid	**-282 899**	**-202 156**	**-202 019**	**-202 025**
piirmäärata vahendid	**-504 367**	**-343 509**	**-240 824**	**-102 562**
Kulud	-784 379	-542 733	-423 728	-301 770
Investeeringud	-2 888	-2 931	-19 116	-2 817
Tulemusvaldkond: Põllumajandus ja kalandus				
Kulud	-438 813	-274 261	-160 348	-72 789
Tulemusvaldkond: Elukeskkond, liikuvus ja merendus				
Kulud	-341 085	-264 039	-259 026	-224 652
Siseministeeriumi valitsemisala	**-641 689**	**-601 139**	**-583 513**	**-565 453**
piirmääraga vahendid	**-529 445**	**-511 965**	**-511 672**	**-511 143**
piirmäärata vahendid	**-112 244**	**-89 173**	**-71 841**	**-54 310**
Kulud	-592 866	-575 912	-568 416	-551 629

	2027	2028	2029	2030
Investeeringud	-48 823	-25 227	-15 096	-13 824
Tulemusvaldkond: Siseturvalisus				
Kulud	-550 330	-535 069	-528 909	-514 404
Tulemusvaldkond: Sidus ühiskond				
Kulud	-10 248	-9 624	-9 002	-8 168
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	**-8 234 899**	**-8 524 181**	**-8 828 604**	**-9 158 629**
piirmääraga vahendid	**-231 953**	**-211 627**	**-210 398**	**-205 006**
piirmäärata vahendid	**-8 002 946**	**-8 312 554**	**-8 618 206**	**-8 953 622**
Kulud	-8 218 805	-8 512 340	-8 819 803	-9 154 187
Investeeringud	-16 095	-11 841	-8 801	-4 441
Tulemusvaldkond: Sotsiaalne ja tööalane heaolu				
Kulud	-5 468 580	-5 669 126	-5 878 245	-6 099 039
Tulemusvaldkond: Tervis				
Kulud	-2 739 049	-2 833 239	-2 931 415	-3 045 267
Välisministeeriumi valitsemisala	**-125 825**	**-117 607**	**-118 291**	**-103 621**
piirmääraga vahendid	**-119 127**	**-112 251**	**-112 989**	**-98 483**
piirmäärata vahendid	**-6 698**	**-5 355**	**-5 302**	**-5 138**
Kulud	-111 951	-113 921	-114 605	-99 935
Investeeringud	-13 874	-3 686	-3 686	-3 686
Tulemusvaldkond: Välispoliitika				
Kulud	-110 328	-112 299	-112 983	-98 313

Lisa 3. Ülevaade RES 2027-2030 meetmetest riigieelarvelistele asutustele põhiseaduslike institutsioonide ja valitsemisalade lõikes (mln eurot)

Tabelis on kulude, investeeringute ja finantseerimistehingute suurenemine näidatud negatiivse märgiga ning tulude suurenemine positiivse märgiga (väärtused on mln eurot). Kulud on esitatud käibemaksuta.

	2027	2028	2029	2030
TULUMEETMED KOKKU	45,1	169,5	151,8	137,0
Justiits- ja Digiministeerium	39,9	63,8	66,0	68,3
Arvestuslik müügitulu vanglarendist	39,9	63,8	66,0	68,3
Kliimaministeerium	0,0	6,3	3,1	4,2
RMK lisadividend	0,0	6,3	3,1	4,2
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	5,9	6,4	8,2	14,3
Finantsinvesteeringute kasumi/kahjumi prognoosi täpsustamine	5,9	6,4	8,2	14,3
Rahandusministeerium	-0,7	92,8	74,3	50,0
Kogumispensionide seaduse ja maksukorralduse seaduse muutmine, sh edasiantava maksutulu suurenemine	-22,1	-39,9	-45,6	-51,8
Maksupettuste vähendamine	5,0	7,5	7,5	7,5
Meetmetelt laekuv täiendav maksutulu	16,4	125,2	112,4	94,3
Välisministeerium	0,0	0,2	0,2	0,2
Eelarverevisjon (konsulaarteenuste kulupõhisuse parandamine (riigilõivu tõus))	0,0	0,2	0,2	0,2
KULUMEETMED KOKKU	104,8	-60,8	-53,6	-310,2
Riigiülesed	17,5	19,1	16,4	61,1
Välistoetuste ümberplaneerimine	0,0	0,0	-40,0	0,0
CO2 tulude ja kulude täpsustamine	17,3	7,4	23,4	33,6
Kinnisvarainvesteeringute mahu vähendamine	0,2	11,7	33,0	27,4
Riigikantselei	0,0	0,0	0,1	0,1
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,04	0,06	0,07
Riigikogu kantselei	-1,4	-1,7	-1,7	-1,0
Tegevuskulude kasv	-1,4	-1,7	-1,7	-1,0
Riigikohus	-0,2	0,1	0,3	0,4
Tegevuskulude kasv	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,3	0,4	0,5
Kohtud	-0,3	5,5	7,9	9,1
Vanglarendi kulu	-0,3	0,0	0,0	0,0
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	5,5	7,9	9,1
Riigikontroll	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Tegevuskulude kasv	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Vabariigi Presidendi kantselei	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Tegevuskulude kasv	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Õiguskantsler	-0,5	-0,2	-0,2	-0,2
Tegevuskulude kasv	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2

	2027	2028	2029	2030
AI järelevalve	-0,3	0,0	0,0	0,0
Haridus- ja Teadusministeerium	**-34,2**	**-55,6**	**-53,9**	**-45,1**
Teadus-, arendustegevuse ja innovatsioonikulude taseme säilitamine nominaalselt 2027. aasta tasemel aastatel 2028-2029	1,5	-9,4	-14,2	-9,4
Kultuuriranits	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Kõrghariduse lisaõppekohtade toetamine	-13,3	-13,3	-13,3	-13,3
TI hüpe	-3,6	0,0	0,0	0,0
Õpetajate ja kultuuritöötajate palgafondi kasv 3%	-20,9	-20,9	-20,9	-20,9
Kiirgus- ja tuumaohutusalane tegevus	-0,1	0,0	0,0	0,0
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Eesti Keele Instituudi keelemudelite treenimine	-0,1	0,0	0,0	0,0
Aastate vaheline ümberplaneerimine	3,8	-5,5	-0,1	0,0
Tartu Tähtvere Riigikooli õppehoonete püstitamise ja rekonstrueerimise täiendav rahastus	0,0	-5,0	-3,9	0,0
Justiits- ja Digiministeerium	**-20,2**	**1,8**	**2,8**	**3,2**
Vanglarendi kulu	-13,6	0,0	0,0	0,0
RIT arvutitöökoha aastate vaheline ümberplaneerimine	-5,0	0,0	0,0	0,0
Siseturvalisuse palgafondi kasv 3%	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	1,9	2,9	3,3
Aastate vaheline ümberplaneerimine	-1,5	0,0	0,0	0,0
Kaitseministeerium	**26,5**	**171,3**	**90,9**	**-132,2**
SAFE laenuga kaasnev käibemaksukulu vähenemine	26,5	56,0	74,0	0,0
Kaitsekulu aastatevahelise jaotuse täpsustamine, tagades vähemalt 5% SKPst aastas taseme säilimise	0,0	115,3	16,9	-132,2
Kliimaministeerium	**185,1**	**-124,6**	**-46,7**	**-135,5**
Välistoetuste ümberplaneerimine	80,0	0,0	40,0	0,0
Teehoiu rahastuse täpsustamine seoses mootorsõidukimaksu vähenemisega	0,0	0,0	2,0	0,0
RB investeeringu aastatevahelise jaotuse täpsustamine ja lisarahastus	27,2	-55,9	-19,3	-145,8
Eelarverevisjon (reisilaevade toetusmeetme vähendamine)	10,5	10,8	10,9	10,9
Eelarverevisjon (jääkide vähendamine)	1,9	0,0	0,0	0,0
Korterelamute rekonstrueerimistoetus 20% toetusmääraga 2028-2029	0,0	-80,0	-80,0	0,0
KLIM investeeringute vähendamine	39,0	0,0	0,0	0,0
Kultuuritöötajate ja siseturvalisuse palgafondi kasv 3%	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Kiirgus- ja tuumaohutusalane tegevus	-0,1	0,0	0,0	0,0
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,05	0,08	0,09
Aastate vaheline ümberplaneerimine	27,3	0,6	-0,2	-0,6
Rahvusvaheline kliimapoliitika ja biokütuste aruandlus ning KHG kauplemissüsteemide koordineerimine ja arendamine, KLIM alameede	-0,6	0,0	0,0	0,0
Kultuuriministeerium	**-8,9**	**-6,4**	**-5,5**	**-5,3**
Kontsertorganisatsioonide tegevusvõimekuse tagamine	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Teatrite tegevusvõimekuse tagamine	-1,5	0,0	0,0	0,0

	2027	2028	2029	2030
"Sport kooli" programmi suurendamine	-2,0	0,0	0,0	0,0
Rahvusvaheliste suurvõistluste korraldamise meetme suurendamine	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Kultuuritöötajate ja treenerite palgafondi kasv 3%	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Aastate vaheline ümberplaneerimine	0,0	-1,0	-0,2	0,0
Film Estonia tagasimakse määra tõstmine 30%lt 40%le ja kogumahu vähendamine	0,0	0,0	0,0	0,0
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	**-14,4**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
Ühistranspordi dotatsiooni suurenemine	-7,5	0,0	0,0	0,0
Kultuuritöötajate palgafondi kasv 3%	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Aastate vaheline ümberplaneerimine	-6,9	0,0	0,0	0,0
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	**1,5**	**-12,1**	**-12,5**	**-8,0**
Teadus-, arendustegevuse ja innovatsioonikulude taseme säilitamine nominaalselt 2027. aasta tasemel aastatel 2028-2029	1,0	-6,3	-9,5	-6,3
Kiirgus- ja tuumaohutusalane tegevus	-2,2	0,0	0,0	0,0
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,12	0,18	0,21
Aastate vaheline ümberplaneerimine	2,9	-5,9	-3,2	-1,9
Laia riigikaitse vahendite üleandmine Kliimaministeeriumilt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile	-0,2	0,0	0,0	0,0
Rahandusministeerium	**9,2**	**15,2**	**19,7**	**20,6**
Meetmetest tulenev intressikulu kokkuhoid, sh SmartCapi konsolideerimine Riigikassasse, Transpordi Varahalduse OÜ likvideerimine ja Eesti Posti müük	12,0	20,7	23,5	24,3
Tegevuskulude kasv	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
Siseturvalisuse palgafondi kasv 3%	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,08	0,12	0,14
Aastate vaheline ümberplaneerimine	0,1	-2,0	-0,4	-0,3
rahvusvaheline kliimapoliitika ja biokütuste aruandlus ning KHG kauplemissüsteemide koordineerimine ja arendamine	0,6	0,0	0,0	0,0
Siseministeerium	**-21,1**	**-7,9**	**-7,4**	**-7,6**
Ida-piiri täiendav rahastus	-4,0	0,0	0,0	0,0
Vanglarendi kulu	-0,7	0,0	0,0	0,0
Siseturvalisuse palgafondi kasv 3%	-7,3	-7,3	-7,3	-7,3
Kiirgus- ja tuumaohutusalane tegevus	-0,2	0,0	0,0	0,0
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Aastate vaheline ümberplaneerimine	-9,0	-0,6	-0,1	-0,3
Sotsiaalministeerium	**-12,0**	**-5,6**	**-4,1**	**-3,6**
Vanglarendi kulu	-3,3	0,0	0,0	0,0
Vaimset tervist toetavate teenuste rahastus	-3,5	-3,5	-3,5	-3,5
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Aastate vaheline ümberplaneerimine	-5,2	-2,2	-0,6	-0,2

	2027	2028	2029	2030
Välisministeerium	**0,3**	**0,0**	**0,0**	**0,1**
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse, kohtute seaduse ja prokuratuuri seaduse muutmine	0,0	0,03	0,05	0,06
Aastate vaheline ümberplaneerimine	0,3	0,0	0,0	0,0
Vabariigi Valitsuse reserv	**-21,0**	**-59,1**	**-59,0**	**-65,3**
Eesti Raudtee kahjumi katmine	0,0	0,0	0,0	-4,5
Eelarverevisjon (küberturbe direktiivi NIS2 toetuste vähendamine)	2,1	0,4	2,5	2,5
Vanglarendi kulu planeerimine reservi	-17,9	-37,7	-38,0	-38,3
Ühistranspordi dotatsiooni suurendamine	0,0	-7,5	-7,5	-7,5
Sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna tugevdamine	-7,5	-8,7	-10,2	-10,5
Välisministeeriumi sihtotstarbelise reservi vähendus	2,0	0,0	0,0	0,0
Ettevõtte investeeringutoetuse suurendamine	-2,1	-6,3	-5,0	-6,9
Aastate vaheline ümberplaneerimine	2,4	0,7	-0,8	0,0
FINANTSEERIMISTEHINGUD KOKKU	**50,0**	**-25,0**	**-25,0**	**-25,0**
Kliimaministeerium	**25,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
Transpordi Varahaldus OÜ likvideerimine	25,0	0,0	0,0	0,0
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	**-25,0**	**-25,0**	**-25,0**	**-25,0**
Osalused Eesti ettevõtetes riigi strateegilisel eesmärgil	-25,0	-25,0	-25,0	-25,0
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	**50,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**
Eesti Post AS müük	50,0	0,0	0,0	0,0

Lisa 4. Riigi eelarvestrateegias planeeritud investeeringute ja investeeringutoetuste 4-aastane kava (tuhat eurot)

	2027	2028	2029	2030
Investeeringud kokku	**-1 176 986**	**-1 103 470**	**-1 477 895**	**-1 291 864**
Investeeringutoetused kokku	**-1 082 909**	**-887 140**	**-572 392**	**-314 619**
Riigikogu Kantselei				
Investeeringud kokku	**-3 653**	**-3 125**	**-3 125**	**-2 369**
Käibemaks	-374	-272	-272	-126
IT investeeringud	-1 237	-483	-483	-483
Masinad ja seadmed	-40	-40	-40	-40
Riigi valimisteenistuse IT Investeering	-1 720	-1 720	-1 720	-1 720
Riigikogu koosloome keskkonna arendamine (SÄTLA)	-282	-610	-610	0
Vabariigi Presidendi Kantselei				
Investeeringud kokku	**-255**	**-32**	**-32**	**-32**
Käibemaks	-49	-6	-6	-6
Inventar	-11	-11	-11	-11
IT investeeringud	-45	-15	-15	-15
Soojasõlm	-150	0	0	0
Riigiülesed				
Investeeringud kokku	**0**	**-11 740**	**-32 976**	**-27 436**
Keskvalitsuse hoonete energiatõhususe suurendamine	0	-11 740	-8 000	0
Investeeringute vaba mahu broneering	0	0	-24 976	-27 436
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-36 226**	**-70 722**	**-67 041**	**-56 655**
Käibemaks	-6 812	-12 116	-10 807	-9 043
Inventar	-320	-320	-320	-20
IT investeeringud	-5 251	-3 641	-3 510	-3 132
Transpordivahendid	-500	0	0	0
Masinad ja seadmed	-751	-711	-720	-535
Muud investeeringud	-384	-484	-484	-384
Haridusvõrgu korrastamine ja arendamine (sh RKAS vahendid)	-13 182	-13 182	-13 182	-13 182
Gümnaasiumivõrgu korrastamine	-909	-21 962	-30 359	-30 359
Tallinna Tehnikakõrgkooli kinnisvarainvesteering	-200	-200	-200	0
Eestikeelse kooli reformi riigikoolide investeeringud	-2 352	-5 676	-456	0
Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kinnisvarainvesteering	-150	-100	0	0
Investeeringud haridusasutustesse	-5 414	-7 309	-3 133	0
MF projekti täiendav rahastus (Tähtvere Riigikool)	0	-5 020	-3 870	0
Investeeringutoetused kokku	**-14 855**	**-28 110**	**-14 984**	**-300**
IT investeeringud	-300	-300	-300	-300
Eestikeelse kooli reformi Ida-Virumaa investeeringutoetused	-1 857	-4 172	-2 120	0
Investeeringud haridusasutustesse	-12 697	-23 639	-12 563	0

	2027	2028	2029	2030
Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-6 255**	**-6 451**	**-6 175**	**-6 176**
Käibemaks	-1 397	-1 547	-1 494	-1 494
IT investeeringud	-4 683	-4 755	-4 553	-4 553
Masinad ja seadmed	-78	-78	-78	-78
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-97	-71	-50	-51
Investeeringutoetused kokku	**-20 090**	**-24 136**	**-14 206**	**-1 236**
IT investeeringud	-19 136	-24 136	-14 206	-1 236
Masinad ja seadmed	-953	0	0	0
Kaitseministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-720 324**	**-646 489**	**-1 120 752**	**-923 633**
Käibemaks	-121 096	-102 474	-191 977	-168 385
Inventar	-135	-45	-45	-45
IT investeeringud	-7 075	-4 567	-4 298	-3 400
Masinad ja seadmed	-5 990	-384	-654	-399
Muud investeeringud	-12 476	-3 947	-5 003	-7 043
Maa soetused	-35	0	0	-13 100
Liitlaste taristu	-2 259	0	0	0
Kaitseotstarbeline erivarustus	-410 103	-452 527	-853 475	-645 587
Hoonete ja rajatiste ehitus ning renoveerimine	-161 155	-82 544	-65 302	-85 674
Investeeringutoetused kokku	**-13 230**	**-20 849**	**-12 554**	**-10 792**
Investeeringutoetus Kaitseliidule	-13 230	-20 849	-12 554	-10 792
Kliimaministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-315 474**	**-309 249**	**-192 646**	**-245 155**
Käibemaks	-60 248	-59 294	-36 726	-46 889
Inventar	-786	-60	-60	-60
IT investeeringud	-4 611	-3 322	-3 322	-3 322
Transpordivahendid	-6 858	-31 611	-1 666	-1 666
Masinad ja seadmed	-3 568	-1 330	-332	0
Muud investeeringud	-835	-75	-75	-75
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-672	-489	-479	-449
Veeteede süvendamine	-333	0	0	-333
Riigimaanteede remondi koondprojekt	-84 967	-160 306	-145 048	-187 048
Tuletornid	-1 280	-1 280	-1 280	-1 280
Arbavere puursüdamike hoidla	-1 000	-125	0	-375
Transpordiameti hoonete renoveerimine	-490	-490	-490	-490
Maade soetamine	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
Vähese heitega transport CO2 tulust	0	-12 353	0	0
E67 Päädeva-Konuvere teelõik MILMOB	-42 786	0	0	0
Rail Baltica arendus	-469	0	0	0
Libatse – Nurme 2 + 2 realine tee	-103 404	-35 347	0	0
Riigilaevastiku hooned ja rajatised	-167	-167	-167	-167
Investeeringutoetused kokku	**-717 608**	**-498 846**	**-288 022**	**-155 119**
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-265 229	-165 981	-95 621	-2 465

	2027	2028	2029	2030
Korterelamute rekonstrueerimine	-111 592	-87 873	-80 000	0
Elamute kohtküte	-3 005	0	0	0
Õhuseire arendamine	-2 642	-2 732	-604	0
Elupaigad ja elurikkus	-3 416	-3 355	-3 597	0
Jääkreostusobjektid	-1 191	-675	0	0
Järvede veerežiim	-575	-1 080	-76	0
Sadamate akvatooriumi kaitse	-4 804	-527	0	0
Jalgrattateed ja parklad	-114	-649	0	0
Reoveepuhastus ja joogiveevarustus	-1 800	-2 100	-2 300	-2 200
Transpordivahendid	-1 800	-2 045	-1 000	-7
Kliimamõjuga kohanemine	-8 182	-5 564	-9 642	0
Üleujutusriskide maandamine	-500	-1 600	-1 395	0
Ringmajanduse korraldamine	-17 337	-14 411	-35 288	0
Pärandmõjude likvideerimine	-404	0	0	0
Rail Baltica arendus	-226 355	-177 776	-32 694	-145 800
Kaugküttekatelde rekonstrueerimine, kütuse vahetus	-4 866	-1 306	0	0
Biometaani tootmise ja transpordisektoris tarbimise toetus	-1 250	-500	-250	0
Suurperede elamistingimuste parandamine	-2 280	-2 580	-2 580	-2 580
Tallinn - Tartu raudtee elektrifitseerimine	-40 285	0	0	0
Mitmeliigilised ühistranspordisõlmed	-18 400	-26 000	-20 905	0
Inventar	-2	-2	-2	-2
Masinad ja seadmed	-180	-190	-170	-165
Ida-Viru maakonna programm	-1 400	-1 900	-1 900	-1 900
Kultuuriministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-909**	**-517**	**-301**	**-97**
Käibemaks	-172	-96	-54	-14
IT investeeringud	-608	-361	-224	-60
Muud investeeringud	-23	-23	-23	-23
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-107	-37	0	0
Investeeringutoetused kokku	**-13 322**	**-10 447**	**-10 461**	**-8 714**
IT investeeringud	-34	-34	-34	-34
Muud investeeringud	-604	-604	-450	-450
Rahvusringhääling, hooned ja tehnika	-1 871	-1 871	-1 871	-1 871
Jõulumäe Tervisespordi Keskus SA	-144	-144	-144	-144
Tehvandi Spordikeskus SA	-1 738	-1 738	-1 738	-1 738
Eesti Rahvusraamatukogu hoone	-4 299	0	0	0
Muinsuskaitseameti toetused mälestiste omanikele	-4 477	-4 477	-4 477	-4 477
Hiiumaa pärandihoidla	-154	-1 579	-1 747	0
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-1 671**	**-1 150**	**-1 137**	**-124**
Käibemaks	-223	-223	-220	-24
IT investeeringud	-929	-927	-917	-100

	2027	2028	2029	2030
Kiirgus- ja tuumaohutuse IT investeeringud	-300	0	0	0
Kiirgus- ja tuumaohutuse masinad ja seadmed	-219	0	0	0
Investeeringutoetused kokku	**-39 081**	**-43 138**	**-14 494**	**-1 979**
IT investeeringud	-3 271	-3 859	-2 315	0
Muud investeeringud	-30 831	-34 800	-10 200	0
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-3 000	-2 500	0	0
Ettevõtte investeeringu toetus	-1 979	-1 979	-1 979	-1 979
Rahandusministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-10 539**	**-10 311**	**-7 012**	**-5 419**
Käibemaks	-2 282	-1 686	-1 322	-975
IT investeeringud	-7 926	-8 294	-5 359	-4 113
Masinad ja seadmed	-331	-331	-331	-331
Investeeringutoetused kokku	**-29 386**	**-48 177**	**-40 498**	**-40 508**
Muud investeeringud	-16 035	-26 924	-26 914	-26 924
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-13 352	-21 252	-13 584	-13 584
Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-2 888**	**-2 931**	**-19 116**	**-2 817**
Käibemaks	-511	-519	-4 018	-519
IT investeeringud	-2 148	-2 183	-2 068	-2 068
Transpordivahendid	-12	-12	-12	-12
Masinad ja seadmed	-217	-217	-217	-217
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	0	0	-12 800	0
Investeeringutoetused kokku	**-172 012**	**-181 403**	**-171 044**	**-95 971**
CO2 kvooditulust rahastatav investeering	-21 915	-24 546	-37 061	-27 040
Maaelu arengukava investeeringud	-57 750	-66 518	-45 801	0
Kalanduse rakenduskava investeeringud	-11 061	-12 675	-12 675	0
C.R.J.Talumuuseumi elamu-peahoone	-45	-45	-45	-45
Regionaalsed investeeringutoetused	-77 289	-73 991	-71 835	-65 258
Elronile rongide liisingumaksed	-3 952	-3 628	-3 628	-3 628
Siseministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-48 823**	**-25 227**	**-15 096**	**-13 824**
Käibemaks	-8 516	-4 911	-2 915	-2 676
IT investeeringud	-12 127	-7 649	-5 349	-4 315
Transpordivahendid	-6 543	-6 406	-5 694	-5 694
Masinad ja seadmed	-412	-412	-25	-25
Muud investeeringud	-16 102	-5 119	-384	-384
Sisekaitseakateemia Kase tn kompleks	-40	-40	-40	-40
Isikut tõendavate dokumentide väljastamine	-695	-689	-689	-689
Idapiiri ehitus	-4 000	0	0	0
Kuressaare kordon	-195	0	0	0
KKP maja ehitustööd	-194	0	0	0
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-16 095**	**-11 841**	**-8 801**	**-4 441**

	2027	2028	2029	2030
Käibemaks	-2 907	-2 342	-2 077	-1 272
IT investeeringud	-13 013	-9 324	-6 574	-3 019
Masinad ja seadmed	-175	-175	-150	-150
Investeeringutoetused kokku	**-63 326**	**-32 033**	**-6 128**	**0**
Tervisekeskused	-34 004	-14 119	0	0
Elu- ja teenuskohad	-27 780	-17 262	-6 128	0
Tervishoiuasutuste energiatõhusus CO2 kvoodi müügist	-1 542	-651	0	0
Välisministeeriumi valitsemisala				
Investeeringud kokku	**-13 874**	**-3 686**	**-3 686**	**-3 686**
Käibemaks	-1 511	-412	-412	-412
IT investeeringud	-620	-620	-620	-620
Transpordivahendid	-50	-330	-330	-330
Muud investeeringud	-542	-170	-170	-170
Välisministeeriumi ja välisesinduste ehitusinvesteeringud	-11 152	-2 154	-2 154	-2 154

Lisa 5. EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadava tulu kasutamine

Rahvusvahelise kliimapoliitika eesmärkide saavutamiseks rakendatakse Euroopa Liidus kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemise süsteemi (edaspidi EL HKS). Selles peavad EL-i liikmesriigid müüma enampakkumistel[65] kõik lubatud heitkoguse ühikud (edaspidi LHÜ), mida ei eraldata tasuta paiksetele saasteallikatele direktiivi 2003/87/EÜ artiklite 3e, 10a ja artikli 10c alusel, ega lisata turustabiilsusreservi vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusele (EL) 2015/1814.

Tabel 88. Eesti müüdavad LHÜ kogused ja Rahandusministeeriumi 2026. aasta suvise majandusprognoosi põhistsenaariumi kohane riigieelarvesse laekuva tulu prognoos LHÜ-dega kauplemisest aastail 2021–2030 (mln eurot)

	2021-2026	2027	2028	2029	2030	Kokku
Enampakkumise kogus (KLIM andmeil) (mln LHÜ)	23,295	3,250	3,077	3,174	2,789	35,584
Tuluprognoos (mln eurot)	1660,03	242,42	165,35	172,63	154,22	2394,64

EL HKS direktiivi[66] kohaselt peavad riigid EL HKS-i kauplemistulu riigieelarvesse jääva osa (st mida ei kanta nn uue EL omavahendina EL eelarvesse) kasutama alates 2024. aastast kogu ulatuses energia- ja kliimapoliitika eesmärkidesse panustamiseks. Uuendatud direktiivi kohased eesmärgid on üle võetud atmosfääriõhu kaitse seadusega[67]. Selle tulu kasutamisel sihtotstarbelisena peab panustama ühte või mitmesse atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikes 4 toodud eesmärkidest.

Nimetatud sihtotstarvetel kliima- ja energiapoliitika eesmärkidesse panustavad meetmed kavandatakse vastavalt atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikele 1 riigi eelarvestrateegia protsessi osana, lähtudes üleriigilistest eesmärkidest ja valdkondlike arengukavade eesmärkidest. Seejuures arvestatakse mh koosmõju Euroopa Liidu perioodi 2021–2027 vahenditest kavandatud ning perioodiks 2028–2034 kavandatavate meetmetega ja muudest riigisisestest ning välisvahenditest rahastatavate meetmete ning tegevustega. Kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega kavandatakse rahastatavad meetmed riigi eelarvestrateegias. Tulu kasutus konkreetse aasta tekkepõhiseks kuluks kajastatakse riigieelarves. Tegu on tulust sõltuva kuluga, st raha saab kasutada sõltuvalt tegelikust tulu laekumisest. Riigiabi loa vajadust

[65] Enampakkumiste kord on täpsemalt määratud Euroopa Komisjoni määruses (EL) nr 1031/2010, milles täpsustatakse EL HKS enampakkumiste ajastamise, haldamise jm aspektid.
[66] Direktiivi muudatus on leitav: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023L0959
[67] Seadus on leitav: https://www.riigiteataja.ee/akt/127052022004?leiaKehtiv

hinnatakse iga meetme puhul eraldi ning riigiabi loa taotleb vajadusel meetme elluviimise eest vastutaja.

EL HKS-i enampakkumistulu prognoosi uuendatakse Rahandusministeeriumi ja Kliimaministeeriumi koostöös vähemalt kaks korda aastas Rahandusministeeriumi majandusprognoosi koostamisel. EL HKS-i enampakkumistulu prognoosi uuendamisel uuendatakse vajadusel ka meetmete vahelist jaotust.

EL 2030. a kasvuhoonegaaside (edaspidi KHG) heite vähendamise sihttasemena lepiti 2020. aastal EL-i liikmesriikide vahel kokku 55% võrreldes 1990. a heitkogusega ning see sihttase on sätestatud EL-i kliimamääruses[68]. Sihttaseme saavutamiseks lepiti 2023. aastal kokku mitme EL-i kliima- ja energiaeesmärkide saavutamisega seotud peamisi sektoreid ning EL HKS-i aluseid määratleva õigusakti muudatused, mis mõjutavad lähikümnendi EL HKS-i kauplemistulu suurust riigieelarves. 2026. aasta juulis algatati EL HKS direktiivi muutmine, mille osana plaanitakse kauplemissüsteemi ulatust ja sellest saadava tulu kasutuse reegleid taas uuendada. 2026. aasta septembri seisuga on selle eelnõu läbirääkimised käimas ning eeldatakse muudatuste kokku leppimist 2027. aastal ja jõustumist 2028. aastal. Kuna enampakkumiste hinnataset mõjutavad asjakohase EL direktiivi uuendamise kõrval ka nii üldise geopoliitilise kui majanduskeskkonna muutused, on allolevas tabelis esitatud EL HKS-i tulu sihtotstarbeliste meetmete vahelise jaotuse aluseks oleva prognoosi määramatusaste suur, seda ka rahvusvahelistest prognoosidest lähtumisel.

Eelnevat arvestades on allolevas tabelis aastate 2021–2030 kohta esitatud kauplemisperioodi 2021–2030 enampakkumistulust toetatavate sihtotstarbeliste meetmete loend ning kauplemistulu prognoositav meetmete vaheline jaotus (käesoleva lisa esimeses tabelis esitatud tuluprognoosi alusel) samuti arvestatava määramatusastmega.[69] Tabelis 89 on toodud perioodi 2021–2030 enampakkumistulu kavandatud jaotus meetmete ja alameetmete vahel, meetmete seos EL HKS direktiivi (artikli 10.3) kohaste kauplemistulu kasutuse eesmärkidega ning meetmete eest vastutajad, kes kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega (§ 161 lg 1 ja lg 3) võivad kehtestada konkreetse meetme või alameetme raames enampakkumisest saadud tulu kasutamise tingimused ja korra.

[68] Määrus on leitav: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/?uri=CELEX:32021R1119

[69] Erandina muudest riigi eelarvestrateegia andmetest on see prognoos esitatud tulust sõltuva kuluna: nii tulu- kui kulumaht on esitatud tuluprognoosi alusel. EL direktiivi 2003/87/EÜ kohast arvestust enampakkumistulu sihtotstarbelise kasutuse kohta (vt viide alamärkuses 3; 2023. aastani kehtis sihtotstarbelise kasutuse määr vähemalt 50% ja alates 2024. aastast 100%) peetakse tulu jaotuse alusel.

Tabel 89. 2021–2030 perioodi EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise tulust kavandatud meetmete ja alameetmete esialgne toetusmaht (2026. aasta Rahandusministeeriumi suvise majandusprognoosi kohase tuluprognoosi alusel, mln eurot)

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
Tulumahust 50%, alates 2024 100% kliimapoliitika eesmärkideks* (mln eurot); viide EL HKS direktiivi ((EL) 2023/959) kohasele kliima- ja energiapoliitika eesmärgile, millesse meetmega panustatakse	**981,174**	**208,824**	**242,415**	**165,350**	**172,625**	**154,217**	**1 924,605**	
Säästev transport								
Täiendavate elektrirongide soetamine (ühistranspordi kasutatavuse suurendamiseks); **f**	51,226			4,949			**56,175**	KLIM: taristuminister
Kestlik ühistransport: Rail Balticu rajamise toetamine	341,752	125,840	139,010	53,103	3,645		**663,350**	KLIM: taristuminister
Rail Balticu veerem ja veeremiga seotud varustus; **f**	1,000				49,000	50,000	**100,000**	KLIM: taristuminister
Kestliku ühistranspordi arendamine; **f**, sh	45,000						**45,000**	
KOV energiatõhusa vähese heitega ühistranspordi arendamise alameede	17,000						**17,000**	REM
Reisirongiliikluse taktipõhise liikumisgraafiku ettevalmistus ühistranspordi kasutatavuse parandamiseks alameede	20,000						**20,000**	KLIM: taristuminister
Saarte ühenduse elektrilaevade kaldataristu alameede	8,000						**8,000**	KLIM: taristuminister
Ühistranspordi ligipääsetavuse parendamise toetamine; **f**	10,000	1,800					**11,800**	KLIM: taristuminister
Kestliku raudteetranspordi arendamine; **f**; sh	23,365	20,277	36,603	3,000	19,800		**103,045**	
Raudteevõrgustiku elektrifitseerimise alameede	8,265	17,177	22,603				**48,045**	KLIM: taristuminister
Uue vähese heitega rongide hooldusdepoo (Soodevahe ühisdepoo) alameede	15,100	3,100	14,000	3,000	19,800		**55,000**	KLIM: taristuminister

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
Alternatiivkütuste taristu arendamine transpordis (elektri- ja vesiniku laadimistaristu); **f**	10,800	7,300	0,300				**18,400**	KLIM: taristuminister
Vähese heitega sõidukite kasutuselevõtt; **f**	10,000						**10,000**	KLIM: taristuminister
Energiatõhus vähese heitega parvlaev; **f**	16,503						**16,503**	KLIM: taristuminister
Multifunktsionaalse laeva seireseadmed; **a**			0,950				**0,950**	KLIM: taristuminister
Hoonete energiatõhusus								
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus (keskvalitsus, KOV); **h;** sh	165,000	25,000	38,205	22,986	20,000		**271,191**	
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, KOV hoonete alameede (alates 2022)	92,600	17,000	30,205	12,000	12,000		**163,805**	REM
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, keskvalitsuse hoonete alameede (alates 2023)	58,400	8,000	8,000	10,986	8,000		**93,386**	RAM
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, kultuuriväärtusega hoonete alameede (alates 2023)	14,000						**14,000**	RAM
Kohaliku omavalitsuse haridushoonete energiatõhusaks muutmine; **h**	14,540						**14,540**	HTM
Tervishoiuasutuste energiatõhususe toetamine; **h**	2,088	0,558	0,883				**3,529**	SOM
Taastuvenergia ja energiatõhusus								
Investeering kompensatsiooni-meetmesse, võimaldamaks Kirde-Eestis tuuleenergia tootmisvõimsuste rajamist; **b**	37,000						**37,000**	KAM
Ressursitõhususe ja/või süsinikuauditid suuremates põllumajandusettevõtetes, CO_2 taaskasutuse ja kontrollitavate kliimatingimustega kasvuhoonete pilootprojektid; **a**	3,500						**3,500**	REM

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
Keskkonnasäästlikud energialahendused väikesaartel; **b**	1,800						**1,800**	KAM
Energiasäästlikud valgustuslahendused, sh alameede: energiasäästlikud valgustuslahendused kultuuriasutustele; **h**	9,000						**9,000**	KUM
Reoveepuhastuse energiatõhususe parandamine**; a, h**	6,500						**6,500**	KLIM: taristuminister
Tuuleenergia edendamise toetus; **a, f, h**			6,000	6,000			**12,000**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Rahvusvaheliste protsessidega seotud meetmed								
Rahvusvaheline kliimapoliitika-alane koostöö; **i**	8,000	1,900	2,000	2,100	2,200		**16,200**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Rahvusvaheline kliimapoliitika ja biokütuste aruandlus ning KHG kauplemissüsteemide koordineerimine ja arendamine; **j**; sh	8,323	2,978	1,350	1,000	2,114		**15,765**	
KLIM alameede	7,786	2,978	1,350	1,000	2,114		**15,228**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
RAM alameede	0,537	0,000					**0,537**	RAM
Valitsemisalade ülesed meetmed								
Uuringud-analüüsid kliima-energiaeesmärkidesse panustamiseks; **a**; sh	12,430	2,140	2,080				**16,650**	
Uuringud-analüüsid kliima-energiaeesmärkidesse panustamiseks: nn TAN protsessi alameede	4,130	2,140	2,080				**8,350**	

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
KLIM alameede	2,850	1,425	1,425				**5,700**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
REM alameede	1,000	0,500	0,500				**2,000**	REM
SiM alameede	0,280	0,215	0,155				**0,650**	SiM
Uuringud-analüüsid kliima-energiaeesmärkidesse panustamiseks: taotlusvoorude alameede	8,300						**8,300**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister jt***
Kliima-energiapoliitika eesmärkidel pilootprojektide toetamine; **a**; sh	51,650	2,700	1,200	4,000			**59,550**	
Kliima-energiapoliitika eesmärkidel pilootprojektide toetamise alameede	45,650	2,700	1,200				**49,550**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister jt***
Säästva liikuvuse pilootprojektide toetamise alameede	6,000			4,000			**10,000**	REM
Kliima- ja energiaeesmärkidele suunatud koostööprojektide kaasrahastamine: avatud taotlusvoor; **a**	6,000			4,000			**10,000**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister jt***
Kliima- ja energiaeesmärkidele suunatud koostööprojektide kaasrahastamine: projekt LIFE-SIP AdaptEst; **a**	1,916	0,900	0,784				**3,600**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Energiatarbimisprobleemide ajutine leevendamine								
Energiahinna tõusu leevendusmeede; **ha**	78,551						**78,551**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister; REM
Õiglasele üleminekule kaasaaitamine								

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
Õiglase ülemineku eesmärkidesse panustavate kliima-energiaeesmärkidel tegevuste toetamine Ida-Virumaal; **k**	4,000			2,000			**6,000**	MKM
Ökosüsteemide kaitse ja taastamine								
Ökosüsteemide kaitse ja taastamise toetamine: looduskaitsetööd (sh taastamine) elupaikade ja liikide soodsa seisundi saavutamiseks; **c**	8,000			2,000			**10,000**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Metsastamise toetus (metsa istutamine mittemetsamaale); **c**	1,700			2,653			**4,353**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Erametsade kliimakindla majandamise toetus; **c**	3,000			0,775			**3,775**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Ettevõtete kliima-energiaeesmärkidele suunatud tegevused								
Energiatõhususe ja puhaste tehnoloogiate alase teadus- ja arendustegevuse toetamine EL HKS sektorites (nn vesiniku IPCEI projektide alameede); **a, g**	45,530	11,630					**57,160**	MKM
Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtmine; **g**		0,800	7,000	12,886			**20,686**	KLIM: energeetika- ja keskkonna-minister
Laevade ümberehitus keskkonnasõbralikumaks; **f**	3,000	5,000	6,050	10,000			**24,050**	KLIM: taristuminister
Kokku	**981,174**	**208,824**	**242,415**	**131,452**	**96,759**	**50,000**	**1 710,624**	

* Sihtotstarbeliste meetmete kavandatud toetusmaht kajastab osa eelarveaastal laekuvast kauplemistulust. Seda uuendatakse 2028.–2031. aasta riigi eelarvestrateegia protsessis, lähtudes 2027. aasta RAM suvise majandusprognoosi kohasest tuluprognoosist. Kooskõlas EL HKS direktiiviga kasutati 2021.–2023. aastal sihtotstarbeliselt 50% enampakkumistulust ning alates 2024. aastast 100% enampakkumistulust.

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)*	2021-2025 (tulust)*	2026** (tulust)	2027** (tulust)	2028** (tulust)	2029** (tulust)	2030** (tulust)	Kokku (2021-2030 tulust)	Vastutaja
** 2026.–2030. a kavandatud toetusmaht tugineb 2026. aasta RAM suvise majandusprognoosi kohasel tuluprognoosil. Kooskõlas EL HKS direktiiviga kasutatakse alates 2024. aastast sihtotstarbeliselt nimetatud süsteemi kauplemistulu kogumahtu, millest on alates 2028. aastast maha arvatud (2026. a septembri seisuga läbirääkimisel oleva EL-i õigusakti eelnõu kohase) EL heitkogustega kauplemise süsteemi põhise uue EL-i omavahendi kohane makse. Sõltuvalt EL-i omavahendite ettepaneku ja EL HKS direktiivi muutmisettepaneku läbirääkimiste tulemusest võib Eestile kasutada jääva tuluosa määr ja maht muutuda. Arvestades EL HKS-i enampakkumistulu prognoosi sõltuvust mh käimas olevatest muutustest üldises geopoliitilises ja majandusolukorras, on pikemaajaline prognoos arvestatava määramatusega.								
*** Meetme prioriteedid, kriteeriumid ja alused töötatakse välja ministeeriumide koostöös ning tutvustatakse valitsuses. Alusakti kehtestab ja elluviimist korraldab Kliimaministeerium koostöös teistega.								

Tabel 90. Perioodi 2021–2030 EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise tulust kavandatud meetmete ja alameetmete tekkepõhise kulu prognoos aastani 2030 (eurot)

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)	Vastutaja	meetme eelarve 2021-2030	tekkepõhine kulu 2027	tekkepõhine kulu 2028	tekkepõhine kulu 2029	tekkepõhine kulu 2030
Keskkonnasäästlikud energialahendused väikesaartel	KaM	1 800 000	0	0	0	0
Kestlik ühistransport: Rail Balticu rajamise toetamine; sh:	KLIM	663 350 625	189 233 821	101 167 636	11 973 066	3 116 423
Kestlik ühistransport: Rail Balticu rajamise toetamine, objektid	KLIM		142 455 066	54 006 633	3 998 000	3 116 423
Kestlik ühistransport: Rail Balticu rajamise toetamine, CEF	KLIM		46 778 755	47 161 003	7 975 066	0
Rail Balticu veerem ja veeremiga seotud varustus	KLIM	100 000 000	250 000	250 000	49 250 000	0
Kestliku raudteetranspordi arendamine: uus vähese heitega rongide hooldusdepoo (Soodevahe ühisdepoo)	KLIM	55 000 000	22 500 000	6 400 000	21 100 000	0
Ühistranspordi ligipääsetavuse parendamise toetamine	KLIM	11 800 000	2 424 866	0	0	0
Kestliku ühistranspordi arendamine, sh Saarte ühenduse elektrilaevade kaldataristu alameede	KLIM	8 000 000	3 059 500	1 782 260	0	0
Kestliku ühistranspordi arendamine, sh Reisirongiliikluse taktipõhise liikumisgraafiku ettevalmistus ühistranspordi kasutatavuse parandamiseks alameede	KLIM	20 000 000	0	0	0	0
Täiendavate elektrirongide soetamine (ühistranspordi kasutatavuse suurendamiseks)	KLIM	56 174 557	0	0	0	0
Kestliku raudteetranspordi arendamine, sh Raudteevõrgustiku elektrifitseerimise alameede	KLIM	48 045 000	13 086 000	25 239 291	0	0
Alternatiivkütuste taristu arendamine transpordis (elektri- ja vesiniku laadimistaristu) alameede (lennujaam)	KLIM	14 400 000	4 162 205	0	0	0
Alternatiivkütuste taristu arendamine transpordis (elektri- ja vesiniku laadimistaristu) alameede	KLIM	4 000 000	1 000 000	3 000 000	0	0
Vähese heitega sõidukite kasutuselevõtt	KLIM	10 000 000	409 080	459 682	0	0

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)	Vastutaja	meetme eelarve 2021-2030	tekkepõhine kulu 2027	tekkepõhine kulu 2028	tekkepõhine kulu 2029	tekkepõhine kulu 2030
Energiatõhus vähese heitega parvlaev	KLIM	**16 503 000**	630 780	15 458 850	0	0
Vesiniku terviktehnoloogiate kasutuselevõtmine	KLIM	**20 686 000**	7 000 000	7 650 000	5 236 165	0
Tuuleenergia edendamise toetus	KLIM	**12 000 000**	6 000 000	6 000 000		0
Reoveepuhastuse energiatõhususe parandamine	KLIM	**6 500 000**	2 787 050	3 000 000	0	0
Laevade ümberehitus keskkonnasõbralikumaks	KLIM	**24 050 000**	5 050 000	8 000 000	6 870 800	0
Multifunktsionaalse laeva seireseadmed	KLIM	**950 000**	950 000	0	0	0
Ökosüsteemide kaitse ja taastamise toetamine: looduskaitsetööd (sh taastamine) elupaikade ja liikide soodsa seisundi saavutamiseks	KLIM	**10 000 000**	1 983 000	2 495 131	2 263 889	444 016
Metsastamise toetus (metsa istutamine mittemetsamaale)	KLIM	**4 353 000**	1 000 000	1 000 000	1 009 376	0
Erametsade kliimakindla majandamise toetus	KLIM	**3 775 000**	1 200 000	767 000	0	0
Rahvusvaheline kliimapoliitika ja biokütuste aruandlus ning KHG kauplemissüsteemide koordineerimine ja arendamine	KLIM	**15 228 000**	1 938 000	1 441 000	2 075 000	0
Rahvusvaheline kliimapoliitika-alane koostöö	KLIM	**16 200 000**	1 330 536	2 065 474	1 674 000	2 250 000
Kliima- ja energiaeesmärkidele suunatud koostööprojektide kaasrahastamine: avatud taotlusvoor	KLIM	**10 000 000**	2 136 894	2 195 771	1 966 862	1 606 862
Kliima- ja energiaeesmärkidele suunatud koostööprojektide kaasrahastamine: projekt LIFESIP AdaptEst	KLIM	**3 600 000**	717 812	0	0	0
Uuringud-analüüsid kliimaenergiaeesmärkidesse panustamiseks: taotlusvoorude alameede	KLIM	**8 300 000**	2 585 445	2 262 060	1 335 000	611 695
Uuringud-analüüsid kliimaenergiaeesmärkidesse panustamiseks: nn TAN protsessi alameede, KLIM alameede	KLIM	**5 700 000**	1 624 977	0	0	0
Kliima-energiapoliitika eesmärkidel pilootprojektide toetamise alameede; avatud taotlusvoor	KLIM	**9 335 000**	4 890 200	2 873 600	854 800	0

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)	Vastutaja	meetme eelarve 2021-2030	tekkepõhine kulu 2027	tekkepõhine kulu 2028	tekkepõhine kulu 2029	tekkepõhine kulu 2030
Kliima-energiapoliitika eesmärkidel pilootprojektide toetamise alameede; AVATAR	KLIM	**1 250 000**	433 158	332 493	0	0
Kliima-energiapoliitika eesmärkidel pilootprojektide toetamise alameede; ELWIND	KLIM	**5 665 000**	3 215 000	870 000	695 235	0
Õiglase ülemineku eesmärkidesse panustavate kliima-energiaeesmärkidel tegevuste toetamine Ida-Virumaal	MKM	**6 000 000**	3 000 000	2 500 000	0	0
Energiatõhususe ja puhaste tehnoloogiate alase teadus- ja arendustegevuse toetamine EL HKS sektorites (Sh vesiniku IPCEI projektide alameede****)	MKM	**57 160 000**	17 504 570	22 836 780	0	
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, keskvalitsuse hoonete alameede (alates 2023)	RAM	**93 385 639**	14 211 940	21 362 683	13 694 136	13 694 136
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, kultuuriväärtusega hoonete alameede (alates 2023)	RAM	**14 000 000**	132 060	45 700	0	0
Kestliku ühistranspordi arendamine, sh KOV energiatõhusa vähese heitega ühistranspordi arendamise alameede	REM	**17 000 000**	48 168	48 168	16 347 338	0
Säästva liikuvuse pilootprojektide toetamise alameede	REM	**10 000 000**	1 435 000	1 039 000	5 860 000	0
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus, KOV hoonete alameede (alates 2022)	REM	**163 805 323**	20 515 474	23 545 600	31 200 623	27 039 618
Ressursitõhususe ja/või süsinikuauditid suuremates põllumajandusettevõtetes, CO2 taaskasutuse ja kontrollitavate kliimatingimustega kasvuhoonete pilootprojektid	REM	**3 500 000**	300 000	1 000 000	452 624	0
Uuringud-analüüsid kliimaenergiaeesmärkidesse panustamiseks: nn TAN protsessi alameede, REM alameede	REM	**2 000 000**	576 903	0	0	0
Uuringud-analüüsid kliimaenergiaeesmärkidesse panustamiseks: nn TAN protsessi alameede, SIM alameede	SIM	**650 000**	154 582	0	0	0

Meede (2021-2030 kauplemisperiood)	Vastutaja	meetme eelarve 2021-2030	tekkepõhine kulu 2027	tekkepõhine kulu 2028	tekkepõhine kulu 2029	tekkepõhine kulu 2030
Tervishoiuasutuste energiatõhususe toetamine	SOM	3 529 413	1 541 946	651 194	0	0
Tekkepõhine kulu kokku	**KOKKU**	**1 537 695 557**	**341 018 967**	**267 739 373**	**173 858 914**	**48 762 750**
Kaitseministeerium	KAM	1 800 000	0	0	0	0
Kliimaministeerium	KLIM	1 164 865 182	281 598 324	194 710 248	106 304 193	8 028 996
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	MKM	63 160 000	20 504 570	25 336 780	0	0
Rahandusministeerium	RAM	107 385 639	14 344 000	21 408 383	13 694 136	13 694 136
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	REM	196 305 323	22 875 545	25 632 768	53 860 585	27 039 618
Siseministeerium	SIM	650 000	154 582	0	0	0
Sotsiaalministeerium	SOM	3 529 413	1 541 946	651 194	0	0
Kokku valitsemisalad		**1 537 695 557**	**341 018 967**	**267 739 373**	**173 858 914**	**48 762 750**

Lisaks EL-i heitkogustega kauplemise süsteemile on Eestil EL-i kliimaeesmärkidega seotud õigusaktides seatud kaks eraldi eesmärki: jõupingutuste jagamise määrusest (edaspidi JJM) (EL) 2018/84270 tulenev kohustus vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside (KHG) heidet 24% võrreldes 2005. aastaga sektorites, mis ei kuulu EL HKS-i alla nagu transport, põllumajandus, jäätmemajandus ja hooned; ning maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (edaspidi LULUCF) määrusest (EL) 2018/84171 tulenev kohustus suurendada süsiniku sidumist LULUCF sektoris.

JJM-i puhul on Eestile seatud 2030. aasta KHG heite vähendamise eesmärgi täitmiseks ka iga-aastane heite vähendamise trajektoor. LULUCF-i puhul on kohustused jagatud kaheks perioodiks: aastateks 2021–2025 kehtib eraldi arvestuslik eesmärk ning perioodiks 2026–2030 on seatud uus kohustus, sh konkreetne eesmärk 2030. aastaks. Kuigi JJM-i ja LULUCF-i KHG heite ja sidumise eesmärgid on seatud eraldi, võimaldavad EL-i reeglid riikidel nende täitmisel kasutada paindlikkusi. Näiteks saab teatud tingimustel kasutada ühe perioodi ülejääki teisel perioodil ning kasutada LULUCF-i sektori täiendavat sidumist JJM-i eesmärgi täitmiseks. Sama seos toimib ka vastassuunas: kui LULUCF-i eesmärk jääb täitmata, suurendab see puudujääk JJM-i raames täidetavat kohustust.

2026. a septembri seisuga on Eesti siht kasutada lubatavaid paindlikkusi ja teha koostöös Euroopa Komisjoniga vajalikud tehnilised parandused, et vähendada 2021–2025 arvestusperioodi võimalikku puudujääki minimaalseks või see täielikult kõrvaldada. Kui puudujääk siiski tekib, siis võib otsustada kasutada EL-i reeglites ette nähtud võimalusi selle arvestamiseks 2026–2030 perioodi ehk 2030. aasta kohustuste täitmisel. Nimetatud perioodi arvestus tehakse 2032. aastal.

Alates 2021. aastast saab Eesti direktiivi 2003/87/EÜ[72] artikli 10d ning atmosfääriõhu kaitse seaduse[73] § 165[1] alusel kasutada EL-i ülese Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa vahendeid kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmisse panustavate tegevuste toetamiseks (v.a fossiilkütuseid kasutavate energiatootmisüksustega seoses). Fondi suunatud KHG lubatud

[70] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/842, milles käsitletakse liikmesriikide kohustust vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastatel 2021-2030, millega panustatakse kliimameetmetesse, et täita Pariisi kokkuleppega võetud kohustused, ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/201 on leitav: EUR-Lex - 02018R0842-20230516 - EN - EUR-Lex

[71] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/841, millega lisatakse maakasutusest, maakasutuse muutusest ja metsandusest tulenev kasvuhoonegaaside heide ja sellest tulenevate kasvuhoonegaaside sidumine 2030. aasta kliima- ja energiapoliitika raamistikku ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/2013 ja otsust nr 529/2013/EL on leitav: EUR-Lex - 02018R0841-20230511 - EN - EUR-Lex

[72] Direktiivi muudatus on kättesaadav: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023L0959

[73] Seadus on leitav: https://www.riigiteataja.ee/akt/127052022004?leiaKehtiv

heitkoguse ühikute Eestiga seotud osaga[74] kauplemisest saadavate vahendite kasutus kliima- ja energiapoliitika tegevuste toetamiseks on kavandatud pikaajalise strateegilise planeerimise raames ühtse protsessi osana, sarnaselt 2021–2027 perioodi EL struktuuri- ja maaelu arengu vahendite ning muude riigi eelarvevahendite kasutuse kavandamisele, arvestades Moderniseerimisfondi reegleid. Fondi vahendite kasutus kajastatakse asjakohaselt riigi eelarvestrateegias ja riigieelarves.

Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osast toetatakse kahe pikaajalise programmi elluviimist fondi energiatõhususe ja taastuvenergia arendamise prioriteetsetes valdkondades, panustades seejuures jõupingutuste jagamise määruse suurima heitkogusega valdkondades (transport ja hooned) KHG heite vähendamise sihttasemete saavutamisse. Programmid on fondi reegleid arvestades koostatud pikaajalisena (perioodiks 2021–2030), lähtudes asjaolust, et neis käsitletavate valdkondade energiatõhususe parandamise ja heite vähendamisega seotud vajadused on oluliselt suuremad kui Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa, ning nähes ette võimaluse tuluprognoosi suurenedes programmide toetusmahtu suurendada. Nii programmide järgmiste osade ettepanekutele kui ka võimalikule uuele Moderniseerimisfondi programmi taotlusele tuleb saada kinnitus Moderniseerimisfondi vahendeid haldavalt Euroopa Investeerimispangalt ning Moderniseerimisfondi investeerimiskomiteelt.

Tulenevalt asjaolust, et Moderniseerimisfondi suunatud KHG ühikute kauplemistulu saadakse EL-i heitkogustega kauplemise süsteemist, on fondi toetusmahu ning programmide pikemaajaline prognoos lähiaastateks esialgne ning seda uuendatakse tulevaste Rahandusministeeriumi majandusprognoosi kohaste Moderniseerimisfondi tuluprognooside alusel.

Tabel 91. Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa toel ellu viidavad programmid (indikatiivne prognoos, mln eurot)

Programm	2021-2023	2024-2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*	Vastutaja	MF toetus 2021-2030 (indikatiivne suurusjärk)*
Avaliku sektori hoonete energiatõhususe ja taastuvenergia programm, sh:	108,93	124,36	62,01	55,53	52,37	48,16	44,05		Programmi 1. etapis (heakskiit 2021) 170 mln eurot; 2. etapis (heakskiit 2024) 250 mln eurot; viitega

[74] Direktiivi 2003/87/EÜ 2023.a muudatuse lisa IIb A-osa kohaselt on Eestiga seotud osa fondi algselt loodud mahust 2,78% ning lisa IIb B-osa kohaselt on Eestiga seotud osa fondi alates 2024. a lisatava osa mahust 2,1% (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023L0959).

Programm	2021-2023	2024-2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2030*	Vastutaja	MF toetus 2021-2030 (indikatiivne suurusjärk)*
Keskvalitsuse hoonete alaprogramm	108,93	49,74	24,80	22,21	20,95	19,27	17,62	RAM	suurendamis-võimalusele
KOV hoonete alaprogramm		74,62	37,21	33,32	31,42	28,90	26,43	REM	
Vähese heitega (säästva) ühistranspordi arendamise programm	63,55	72,54	36,17	32,39	30,55	28,10	25,70	KLIM	Programmi 1. etapis (heakskiit 2021) 130 mln €; 2. etapis (heakskiit 2026) 51,9 mln €; viitega suurendamis-võimalusele
Kokku	**172,48**	**196,9**	**98,18**	**87,93**	**82,92**	**76,26**	**69,75**		**ca 784 mln €**